PDF4Kurd

ئەدۆنیس...

ئەفسوونکاری وشەکان

چەند گفتوگۆیەکی ئەدەبی و فیکرییە

و: عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

هەولێر 2007

PDF4Kurd

دەزگای وەرگێڕان

خاوەنی ئیمتیاز: حەسەن ئەحمەد مستەفا

سەرنووسەر: مقداد شاسواری

ناوی کتێب: ئەدۆنیس ... ئەفسونکاری وشەکان

وەرگێڕانی لە عەرەبییەوە: عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

بەرگ و دیزاینی ناوەوە: ئاگری باڵەکی

تیراژ: 1000

نرخ: 3750 **دینار**

چاپ: یەکەم ـ هەولێر 2008

چاپخانە: منارە ا هەولێر

لە کتێبخانەی گشتی هەولێر ژمارەی سپاردنی (1951) **ساڵی** (2008)**ی دراوەتێ.**

ناونیشان: هەولێر/ ڕاپەرین

Tel: 2532099

PDF4Kurd

ناوەڕۆك:

1ئەدۆنیس پەنجا ساڵ لە ململانێ و داهێنان / 5
2هیچ شاعیرێکی داهێنەر لە دنیادا نییە، تیۆریزەگەرێکی گەورە نەبێت / 7
3کچەکەی ئەدۆنیس لە گفتوگۆکردن لەگەڵ ئەدۆنیسی باوك بە دوای دەسەلاّتی ونبووی باوکیدا دەگەڕێت / 19
4نامەی بەدر شاكر ئەلسەیاب بۆ ئەدۆنیس / 22
5 داهێنان رستێك سەرەتای بێ کۆتاییە / 26
6 شیعر: گوزەرکردنە لە بینراوەوە بۆ نەبینراو / 39
7 دەقی ئایینی دەڵێ دەبێ موسڵمان بەردەوام بۆ کتێبی خوا عەقڵ بەکاربهێنێ / 58
8ئەدۆنیس...ئەفسوونکاری وشەکان/ 82
9 ئێمە هەمیشە جەستە وەك دنیایەکی کەپتکراوو بەپەراوێز کراو سەیر دەکەین / 89
10 لە ولاّتی ئێمە رۆشنبیریی دۆزەخێکە لە وشە / 130
11 من لە رووی هونەرییەوە بوونەوەرێکی (گومانکارم) / 139
12 شیعر دەتوانێت مێژوو راڤە بکاتەوە، بەلاّم مێژوو ناتوانێت شیعر راڤە بکات. / **147**
13 خۆشەویستی پەیوەندی بە تەمەنەوە نییە / 159
14 بە بێ رەخنە گرتن لە تەئویلی باو، ناتوانم بەرگری لە ئیسلام بکەم./ 184

PDF4Kurd

PDF4Kurd

ئەدۆنیس پەنجا ساڵ لە ململانێی داهێناندا

ئەگەر لە بواری داهێنانی شیعریدا ئەدۆنیس وەك شاعیرێكی گەردوونی تەماشا بكرێت، ئەوە لە بواری فیكرو رەخنەدا توانیوویەتی بونیادی قووڵی رۆشنبیریی عەرەبی كەشف بكات و ئەو پەیوەندییە ناوەكییانە بخوێنێتەوە كە بنەڕەتێك بۆ سیستمی رۆشنبیریی دەسازێنێت، یان بە مانایەكی دیكە لە میانی خوێندنەوەو بەدواداچوونی رۆشنبیریی و بونیادی ناوبراودا دەستنیشانی رۆشنبیریی كۆمەڵایەتی و رۆشنبیریی سیاسی/ئایینی دەكات و بەوردی هاوپەیمانیەتی ئەو دوو سیستمە دیاری دەكات. بەدیوەكەی دیكەش ماناو دەلالەتە چەپێنراوو قەدەغەكراوەكانی رۆشنبیریی كۆمەڵایەتی دەخاتە روو.

رەنگە یەكێك لەو رەخنانەی كە رووبەرووی ئەدۆنیس دەكرێتەوە ئەوە بێت كە خودێتی و بابەتێتی، یان زمانی شیعری و زمانی رەخنەی تێ:ەڵ بەیەكتر دەكات، ئیشكالیەتێكی دیكەشی ئەوەیە كە بەردەوام ناونانی چەمكەكان بەردەوام دەگۆڕێت. بەلاّم لایەنە پۆزەتیفەكەی ئەوەیە كە ئیرادەی زمانی عەرەبی و رەهەندەكانی لەمیانی خوێندنەوەو دراسەكردنی شیعری جاهیلی و شاعیرە گەورەكاندا بخاتە روو. هەروەها لەدوای دەقی قورئانی رەهەندە مەعریفییەكان بە نهێنی جیهان و لەوێشەوە بە زمانەوە گرێ دەدات، بەو مانایەش دەقی قورئانی دەبێتە ئەو دەقەی كە رۆشنبیریی عەرەبی وەك بنەڕەتێك بۆی دەگەڕێتەوە، یان لەسەری چەسپاوە، ئەوەش وەك ئاماژەمان بۆ كرد بە بنەڕەتی رۆشنبیریی سیاسی/ئایینی لە قەڵەمی دەداتو دەبێتە دەروازەیەكی سەرەكی

PDF4Kurd

چوونە ناو كایە و سیتمە جیا جیاكانی رۆشنبیریی و شیعری عەرەبی، یان بە مانایەكی دیكە وەك پێوانەیەكی رەسەن سەیر دەكرێت، هەموو دەرچوونێكیش لەو پێوانەیە بە دەرچوون لە رۆشنبیریی عەرەبی و شیعری عەرەبی دێتە ژماردن، هەر لەو دەرچوونەشەوە ئەدۆنیس قسە لە تازەگەری دەكات، واتە لە تێكشكان و هەڵوەشانەوە تازەگەری بونیاد دەنێت.

لە كۆی ئەو چاوپێكەوتنانەی ئەدۆنیس دەتوانین درێژبوونەوەی پرسیارە مەعریفیە فرە رەهەندەكانی رۆشنبیریی/ئایینی عەرەبی و مەعریفەی شیعری ئەدۆنیس لەیەكتر جیا بكەینەوە.

وەرگێر

PDF4Kurd

لە بری پێشەکی:

هیچ شاعیرێکی داهێنەر لە دنیادا نییە، تیۆریزەگەرێکی گەورە نەبێت

"دەق بەشداریکردنە لە ژیان و ئەزموونێکی وجودییە چوارچێوەی خود و بابەت تێدەپەڕێنێت/هایدگەر"

ئەو ناونیشانە ئەگەرچی لە روویەك لە رووەکان بە ئەدۆنیسی شاعیرو بیریارمان دەبەستێتەوە بەڵام لە روویەکی دیکە راستەوخۆ بەرەو کۆمەڵێك شاعیری گەورە کێشمان دەکات هەر لە ئیلوت و ئەرزاپاوەند و بۆدلێر و ... تا دەگاتە نوفەیری و مەعری و......هتد.

هەمیشە لە پشت هەموو داهێنانێکی گەورە، فیکرو دنیابینییەکی نوێ و چەمك و شێوازی دەربڕینی جیاواز و ئازادی بیرکردنەوەو خەیاڵی بەرفرەوان و دیدێکی دیکەی جوانکاری دەبینرێت، کە لەگەڵ کۆن جیا دەکەوێتەوە، کەواتە بۆ ئەوەی بیر بکەینەوە دەبێ لە لایەك پەیوەندییەکی دینامیکیانەمان بە فیکر و مەعریفە و جیهانبینی سەردەمەوە هەبێت، لەلایەکی دیکە پەیوەندی بە کەلەپورەوە بکەین. (گادامێر) دەڵێت: وجودی مرۆیی لە یەك کاتدا مێژوویی و هاوچەرخیشە، بەو مانایەش تێگەیشتنی ئێمە بۆ مێژوو لە بۆشاییەوە نایەت، بەڵکو لەو ئاسۆ هەنووکەییەوە دێت کە مێژوو یەکێکە لە دامەزراوە راستەقینەکانی.

کەواتە تێگەیشتنمان بۆ مێژوو لە سەر گفتوگۆ دیالۆگەوە دادەمەزرێت، نەك گوێگرتنێکی سلبیانە لە مێژوو، هەروەها کاری هونەری پرۆسەیەکی دیالیکتیکییە لە سەر ئەو پرسانە دەوەستێت کە کارەکە ئاراستەی ئێمەی دەکات لە هەمان کاتدا بوونی کارەکەش پێکدێنن. تێگەیشتنمان بۆ مێژوو بە هوشیاری هەنووکەییەوە بەدی دێت، نەك لەگەڵ ئەو مۆرە ئایدیۆلۆژییایەی کە لە خڵتەی کەلەپورەوە ماونەتەوە، یان لە خڵتەی فیکری نەتەوایەتییەوە ماوەنەتەوە.

PDF4Kurd

فیکری زیندوو بەردەوام زەمەنەکان دەبڕێت و بە شێوەی جیاواز دەرکەوتەی جیاواز و فۆرم و چەمکی جیاواز لەگەڵماندا دەژیت، کەواتە هیچ دەقێك نییە سەرچاوەدار نەبێت، وەك چۆن لە پشت هەموو فیکرێکی نویٚ، لە پشت هەموو دەقێکی داهێنەرانەوە کۆمەڵێك خەیاڵ و بیرکردنەوەی مەعریفی و فەلسەفی دیکە وجودی هەیەو زیندوێتی خۆیان لە نێو ئەو داڕشتنە نوێیەدا دووبارە بە چەمك و شێوەو جوانکاری و رەهەندی فەلسەفی و فیکری دیکەی جیاوازەوە دەخەنە روو، هەموو کەلتورێکیش کۆمەڵێك رەگەزی مردوو، یان بە مانایەکی دیکە کۆمەڵێك رەگەزی تێدایە کە وزەکانیان سنوور دارەو توانای هەڵسانەوەو خۆگۆڕینیان تێدا بەدی ناکرێت، ئەو بەشە نازیندووە هەمیشە چوارچێوە بە دەوری خۆیدا دەکێشێت و خۆیان لە ژیان تەریك دەکەن، یان خۆیان لە کۆمەڵێك چوارچێوەدا هەڵدەگرنەوە، کە دەشێ زێتر ئایدیۆلۆژیا ئاراستەکانیان دیاری بکات، بە دیوەکەی دیکەش لە بەر ئەوەی توانا و وزەی گفتوگۆ و خۆنوێکردنەوەیان پێنییە، قبوڵی ئەویدیکەی جیاواز ناکەن، بە هیچ جۆرە دانوستانێك رازی نین، تەواوی بوونی خۆیان لە شانازیکردن بە رابردوو، گەڕانەوە بۆ رابردوو هەڵدەگرنەوە.

لە رۆژهەڵاتدا بەشە نازیندووەکەی کەلەپور کۆمەڵێك شوێن پەنجەی دیاریان بە سەر کۆمەڵگەوە دەبینرێت، بەشێکی زۆری ئەو مۆرو شوێن پەنجانەش راستەوخۆ پەیوەندی بەو بیرکردنەوە دواکەوتووانەو ئایدیۆلۆژیانەوە هەیە کە مرۆڤی خۆرهەڵاتی پرۆسیسەی دەکات، هەر لە نەخشاندنی روخساری کۆمەڵگەوە، حوکمی پۆلیسی، دواکەوتوویی پیشەسازی، پەیوەستبوون بە نۆڕمە کۆمەڵایەتییە دواکەوتووەکان، زمان، خەت، نەخشە، مێژوویی سیاسی، هەتا دەگاتە ئینتیمای قەومی...هتد

کەواتە بۆ ئەوەی بە شێوەیەکی ئەکتیڤانە بوونی خۆمان بسەلمێنین، دەبێت هەڵگری جیهانبینیەکی مۆدێرن بین و یونیڤێرسالانە بیر بکەینەوە، دەبێت بە جۆرێك لە جۆرەکان تەجاوزی کەلەپوری نەتەوایەتی بکەین، بڕوامان بە داهێنان هەبێت.

PDF4Kurd

لێرەوە (ئەدۆنیس) دەڵێت کەلەپوری عەرەبی تا رادەیەکی زۆر کەلەپورێکی ئایدیۆلۆژییە، بۆیە تازەگەری بە گشتی لە کۆمەڵگەی عەرەبیدا کزە، چونکە تازەگەری و ئیبداع بە بێ ئازادی بیرکرنەوەو گفتوگۆی مەعریفی و بیروڕای جیاواز دەسەبەر نابێت.

تازەگەری چییە

تازەکرنەوە لە شیعردا تەنها لە رووی زمانەوە مەیسەر نابێت، ئەگەرچی زمان ئەو پانتاییەیە کە فەزای بیرکردنەوەو بونیادی بیرکردنەوەو خەیاڵ و چێژی خوێنەر بەلای خۆیدا کێش دەکات، بەڵام لەگەڵ هەموو ئەوەشدا وەك (هایدگەر) دەڵێت زمان نێوەندیاری جیهان و مرۆڤ نییە، زمان دەرکەوتن و ئاشکرابوونی جیهانە پاش شاردنەوەی. کەواتە هەر لەو رستەیەوە بۆمان دەردەکەوێت کە سەرەڕای ئیشکالییەتی زمان، تازەگەری کۆمەڵێك ئیشکالیەتی جۆراو جۆری دیکەی لەخۆدا هەڵگرتووە.

(ئەدۆنیس) لە تازەگەری شیعری عەرەبیدا دەستنیشانی سێ خاڵی گرینگ دەکات: لە خاڵی یەکەمدا پێی وایە تازەکردنەوەی شیعری عەرەبی دەکەوێتە پێش تازەکردنەوەی شیعری خۆرئاواییەوە، بەر لە مالارمێ لە شیعری عەرەبیدا ئیشکالیەتی تازەگەری وجودی هەبووە، لەو رووەشەوە شاعیرانی عەرەبی لە سەر دوو ئاست دیاری دەکات: یەکەم (ئەبو نەواس) کە توانی چەمکی شارنشینی لە بری سارانشینی بێنێتە نێو شیعری عەرەبییەوە، لە دوای ئەو (بودلێر) بەو کردەیە هەڵسا. هەروەها توانیویەتی شێوەی تەعبیرکردنی کۆن بگۆڕێ و شێوەیەکی دیکەی جیاواز بهێنێتە ناوەوە، چ لە رووی داڕشتن، و چ لە رووی زمانەوە. هەروەك چۆن (نوفەیری) وەك سۆفییەك توانی بونیادێکی دیکە لە رووی زمانەوە بخولقێنێت، کە ئەسڵەن بەر لەو وجودی نەبووە.

خاڵی دووەم ئەوەیە کە شاعیرانی تازەگەری عەرەبی دەبێ ئیستێتیکایەکی شیعری نوێ دابهێنن بە زمانێك، یان بە شێوەیەك کە مێژووی ئیستێتیکا بخاتە دواوە، بۆ ئەوەش دەبێ ئاگاداری کەلەپوری عەرەبی و جوانکاری شیعری بن، تاکو بتوانن جوانییەکی شیعری نوێی جیاواز دابهێنن، جیاواز لە مێژووی جوانکارییانەی شیعری عەرەبییەوە. هەڵبەتە نەزانین بابەتێکە هیچ

PDF4Kurd

دەرئەنجامێکی لێناکەوێتەوە، وەك چۆن توانای دووبارەکرنەوەشی تێدا لاوازە، چونکە تازەگەری هەر تەنها لە فۆڕمدا کورت ناکرێتەوە، یان بە بابەتەکانەوە جیا ناکرێتەوە، بەڵکو پێوستە لە رووی هونەری و لە رووی جوانکارییەوە، ئاستی زمان و چەمك و شێوازی تەعبیرکردنی تیا بەرز رابگیرێت.

خاڵی سێیەم تازەگەری پەیوەندی بە گۆڕینی چەمك و ماناو جیهانبینیەوە هەیە، (ئەدۆنیس) دەڵێت بە بڕوای من هەتا ئێستا چەمکی شیعریی بە مانا نوێیەکەی گۆڕانکاری بە سەردا نەهاتووە، بەو مانایەش شیعری نویٚ جگە لە هەندیٚ سەرکێشی و بەخششی کەم نەبیٚ، ئەسڵەن وجودی نییە.

لە شیعردا دنیا پارچە پارچە ناکرێت، بەڵام چۆن دەتوانیت لە شتە بچوکەکان و گەورەکان مەسەلەی گەورەی شیعریی دروست بکەیت؟. چۆن ئەو دوو مەسەلەیە تا ئەو ئاستە بەرز دەکەیتەوە کە وەك یەك بکەونەوە، چۆن ئەو دوو ئاستە بەیەك دەگەیەنیت؟.

داهێنان ئەو تەعبیرە گەورەو ئەو فەزا کراوەو قووڵەیە کە بەردەوام ناسنامەی خۆی بە رووی هەموو دنیادا والآ دەکات. ئەدۆنیس دەڵێت: کاتێك لە بارەی گوڵێکەوە دەنووسم وەك ئەوە وایە تەواوی باخچەکان بنووسمەوە، لە رێگەی گوڵێکەوە خۆشەویستی خۆم بۆ تەواوی باخچەکان دەخەمە روو.

کەواتە ئەرکی شاعیر ئەوەیە لە بەیەکداچوونی شتەکاندا بتوانێت سەرپشك بێت، بتوانێت کەشفی نهێنیی شتەکان بکات.

خوێنەری شیعر

قەیرانی خوێندنەوە

کاتێك دەڵێن شیعر بەرزترین رەگەزی ئەدەبییە، بەو مانایەیە کە شیعر ئیتر بۆ هەمووان نییە. کەواتە شیعری داهێنەرانە بە خوێنەر پێوانە ناکرێت، پێوانەکردنی شیعر بە خوێنەر جۆرێکە لە ئابلۆقەدانی شیعر، ئەو جۆرە ئابلۆقەدانە لە هەموو دنیا دەبینرێت، بەڵام هەرگیز لە بەرامبەر پێشکەوتنی ژانرەکانی دیکە، ئەو ئابلۆقەدانە دەلالەت لە دواکەوتنی شیعر ناکات، بەڵکو پەیوەندی بە قووڵبوونەوەی شیعردا هەیە، کەواتە هەرچەندە قوولٚ بیتەوە لە

PDF4Kurd

رووکاردا زیانت پێدەگات، داهێنان ئەوەیە کە رووکاری سادەو دڵنیاکەرەوە تەجاوز دەکات.

هەرگیز شیعری داهێنەرانە بۆ دڵنیاکردنەوەی بیروباوەڕ، بۆ چێژو خۆشی باو خۆی ناخاتە روو، بەڵکو ئەوەیە کە خوێنەر بخاتە گومان و دڵەڕاوکێ و سەرسوڕمانەوە نەك دڵنیابوون، شیعر ئەوەیە کە خوێنەر بەرەو فەزایەکی دیکە لە بیرکردنەوەو هەستکردن بەرێت، شیعری ئیبداعی هەمیشە بەرەو پرسیارو نادیارمان دەبات، بڕواکانمان بەرەو لەقبوون دەکاتەوە، شیعری ئیبداعی ئارەزووەکانی خوێنەر نانووسێتەوە، بەڵکو تەواو لەگەڵ ئەو هەست و بیرکردنەوەو چێژە نووسراوو باوەی خوێنەری تەقلیدی دژ دەکەوێتەوە، داهێنان ئەوەیە کە فەزایەکی دیکە کەشف دەکات. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا مەرج نییە شیعر بە تەنیا بتوانێت هەموو ئەو رووبەرووبوونەوانە لە ئەستۆ بگرێت، بەشێکی رووبەرووبوونەوەکان دەکەوێتە سەر فیکرو فەلسەفەو زانستەکانی دیکەوە.

ئەو شیعرەی کە خوێنەر لە نۆرمە باوەکان دەکاتەوە، ئەو شیعرەی کە خۆشەویستییە تەقلیدییەکەی ناوەوەی خوێنەر دەخاتە ژێر پرسیار و گومانەوە، هەڵگری دیاردەیەکی ژیاری و شارستانییە، هەر تەنها دیاردەیەك نییە کە وەسفی پەیوەندییەکانی نێوان خوێنەرو شیعر دەکات، بەڵکو ئەو تێڕوانینە بەرەو گۆڕانی جیدیمان دەبات.

ئیلیوت دەڵێت زمانی شیعری پێویستە لە ئاستێکی بەرز دابێت، بەڵام هەندێك شیعر هەیە زۆر قووڵە و کەچی شیعرییەتی تێدا بەدی ناکرێت، هەندێك شیعر زۆر لە زمانی رۆژانەوە نزیکە کەچی شیعر نییە. کەواتە شیعر بە رێبازەکان ناپێورێت، بەڵکو بە شیعرییەتەوە شیعرە. هەرگیز رێبازەکان بەهای شیعریی بە شیعر نابەخشن.

ئەدۆنیس کاتێك لە بارەی خوێنەرانی (نزار قەبانی)یەوە دەڵێت: خوێنەرانی نزار بۆ ئەوە نزار ناخوێننەوە جوانییەکانی کەشف بکەن، ئاستی زمانی شیعریی و دەستەواژەو شێوازی دەربڕینی دیاری بکەن، بەڵکو بە دوای ئەوەدا

PDF4Kurd

دەگەڕێن کە دەیانەوێت، بە دوای ئەوەی کە دڵنیاییان پێدەبەخشێت، کەواتە خوێنەرانی شیعری نزار قەبانی، پەردەپۆشی شیعرەکانی دەکەن.

شاعیر پێویستە رەخنەگری خۆی بێت

هەموو شاعیرێك بارودۆخی تایبەت بەخۆی هەیە، بەڵام دەبێت لەخۆی تێبگات، کاتێك هەستدەکات ئەوەی دەینووسێت جۆرێکە لە پاشەکشە کردن، پێویستە بەخۆیدا بچێتەوە، کاتێك هەستی کرد لە ناسنامەی شیعری خۆی دەرچووە، ئیتر دەبێت بوەستێت، لەخۆ گەیشتن بە مانا هایدگەرییەکەی واتە بوونی مرۆڤ لە جیهاندا، بوونی مرۆڤ لە جیهاندا تەعبیر لە بەرجەستەبوونی مرۆڤ دەکات، مرۆڤی داهێنەر لە داهێنانەوە خۆی بەرجەستە دەکات، بەو مانا دەتوانیین لە رێگەی (هایدگەر)ەوە بڵێین بوونی مرۆڤ لە جیهاندا لە یەککاتدا پرۆسەیەکی بەردەوامی تێگەیشتنە لە دیاردەکان و تێگەیشتنە لە بوون.

بەڵام ئەو وەستان و بەخۆ داچوونەوەیە بە بە ویستێکی گەورەوە بەندە، ئەو ئازایەتی و ئیرادەیە لە شاعیری داهێنەر چاوەڕوان دەکرێت، نەك ئەوانیدکە.

کەواتە داهێنان بە پرسیاری نوێوە بەندە، هەر رۆشنبیرییەك نەتوانێت پرسیاری نوێ بخاتەوە، رۆشنبیرییەکی بێ بیرکردنەوەیە، وەك چۆن هەر رۆشنبیرییەك لەسەر دارشتنەوەی بیرکردنەوەی ئەویدیکە بژیت، خاوەنی بیرکردنەوە نییە، کەواتە ئیبداع هێنانە ناوەوەی پرسیاری نوێ و شێوازی نوێ و تەعبیرکردنی نوێیە.

خۆرئاوا نەك وەك ژیان، بەڵکو وەك فیکر و داهێنانیش بە پرسیارو داهاتووەوە بەندن، جۆرێك لە سەرکێشیان تێدایە، بەردەوام هەنگاو بەرەو نادیار دەهاوێژن، دەیانەوێت لە رێگەی نادیارەوە داهاتوو کۆنترۆڵ بکەن. بەڵام خۆرهەڵات بەردەوام لە گەڕانەوەدان، هەمیشە خەریکی دارشتنەوەی بیرکردنەوە کۆنەکانن و سوورن لەسەر هەمان جیهانبینی رابردوو، خۆرهەڵات رابردوو پەرستە، بەڵام خۆرئاوا بیر لە داهاتوو دەکاتەوە.

PDF4Kurd

وێنەکانی داهێنەر
چەمکی کۆتاییەکان

ئەدۆنیس لە کتێبی (سیستەم و قسەکردن) دەڵێت: فیکری راستەقینە دەسەڵاتی خۆش ناوێت، نابێتە بابەتی ململانێ، بەڵکو دەبێتە بابەتی گفتوگۆو دانوستاندندن. ئەو رستەیە تەعبیر لەوە دەکات کە هەر رۆشنبیرییەك بەدامەزراو کرا، هەر رۆشنبیرییەك لە سەر وەڵام راستبێتەوەو بەردەوام شانازی بە رابردووەوە بکات، هەر رۆشنبیرییەك لە سەر شێوە باوەکان بۆ دووبارە بەرجەستە بوون، خۆی راڤە کردەوە، رۆشنبیرییەکە هەر تەنها دەلالەت لە دواکەوتنی فیکر ناکات، بەڵکو بە دیوەکەی دیکە تەعبیر لە گەندەڵی کۆمەڵگەش دەکات.

رۆشنبیریی باو، رۆشنبیرییەکە بەردەوام هەوڵدەدات خۆی بە سەر شتەکاندا بسەپێنێت، ئازادییەکان رەش بکاتەوەو جیاوازییەکان لە ناو ببات. رۆشنبیریی باو بە دەوری هونەری پەردەپۆشکردندا دەخولێتەوە، نەك هونەری پرسیارکردن و کەشفکردن. هەر رۆشنبیرییەك نەتوانێت تاکی سەربەخۆ دروست بکات، بڕوای بە تاك نەبێت، بڕوای بە گفتوگۆ و جیاوازی نەبێت و نەتوانێت پانتاییەکی بەرفرەوان بۆ ئازادی ئەویدیکەی دژ فەراهەم بکات، بە رۆشنبیرییەکی دوژمنکارانە دەدرێتە قەڵەم، رۆشنبیریی دوژمنکارانە جۆرێکە لە کوشتنی رەنگەکان و ئەویدیکە.

رۆشنبیریی دوژمنکارانە هەمیشە بیروڕای کۆ دەخاتە سەرووی بیروڕای تاکەوە، هەڵگری بونیادێکی کۆنەپەرستانەیە، هەر ئەو بونیادەشە لە تەواوی پانتاییەکانی دیکە رەنگدانەوەی دەبینرێت. ئەدۆنیس بۆ ئەو رەنگدانەوەیە دەڵێت چەمکی بەکرێگیراو و گوێڕایەڵ.... هەر تەنها تەرجەمەکردنی چەمکی هەڵگەڕاوەو بێ دینە. بەو مانایەش هەر رۆشنبیرییەك بەردەوام پرسیار و

PDF4Kurd

خوێندنەوەی جیاوازی قبوڵ نەبێت، بە ڕۆشنبیرییەکی بنبەستوو دێتە ژماردن، خوێندنەوەش دەبێت لە سەر بنەمای گۆڕان بێتە ناوەوە، هەر خوێندنەوەیەك نەتوانێت بە پێی بەرەوپێشچوونی فیکرو مەعریفە بڕوات، لەگەڵ ژیان بێتەوە، خوێندنەوەیەکە تەگەرە دەخاتە بەر پێشکەوتن. دەبێت خوێندنەوە بەکەرەسەی نوێی سەردەم و فیکر و مەعریفەی داهێنەرانەوە بێتە ناوەوەو هەوڵی بەرەوپێشبردن و گۆڕان و تازە بوونەوەوە بدات، ئەگەرچی دەشێ وەك بنەمایەك بۆ ئازادی لەگەڵ هەموو خوێندنەوەیەك دابین بەلاّم لە بیرمان نەچێت هەر خوێندنەوەیەك نەتوانێت هەڵگری پرسیاریءنوێ و جیهانبینی نوێ بێت، هەر خوێندنەوەیەك لە سەر وەلاّمی ئامادە رابێتەوە، ئەگەرچی لە بەرامبەر ڕۆشنبیریی ناوبراو بە هەڵە ناکەوێتەوە بەلاّم لە بەرامبەر مرۆڤی داهێنەرو پێشکەوتن و گۆڕانکارییەکانی سەردەم بە هەڵە دەکەوێتەوە.

وێنەکانی ڕۆشنبیر/داهێنەر

چیدی ڕۆشنبیر وەك کەسێك کە کۆمەڵێك کارفرما لە کۆمەڵگەدا ئەنجام دەدات بە مانا گرامشییەکەی (ڕۆشنبیرە ئۆرگانییەکان) پێناسە ناکرێت، بەڵکو قسە لە ڕۆشنبیری ئازادو ڕۆشنبیری ڕەخنەگر دەکرێت. ڕۆشنبیر ئەو کەسەیە کە دەسەلاّتی فیکرو مەعریفەو داهێنانی بە دەستەوەیە، دەسەلاّتی داهێنەر ڕێگەی کۆمەڵێك پەیوەندییەمان بۆ والاّ دەکات کە زیاد لە پێویست جوان و زیاد لە پێویست دەوڵەمەندە بە بەها مرۆییەکانەوە، بەو مانایە داهێنان خەڵقکردنێکی نوێ دەسەپێنێت، وەك ئەدۆنیس دەڵێت: هەموو خەڵقکردنێکی نوێش لە ناوەوەی خۆی دانپیانانێکی هەڵگرتووە ئەویش ئەوەیە کە کۆن تەواو پێگەییوو نییە.

دەسەلاّتی فیکر لە تیۆریزەکردنی فیکرەوە هەڵدەگرینەوە کە بە سامانی میتۆدی و فیکرییەوە بەندە، بە مانایەکی دیکە دەسەلاّتی فیکر لە (داهێنان)ی چەمکی نوێ و تەفسیرکردنی نوێ و پرسیاری نوێ و جیهانبینی نوێدا خۆی بەرجەستە

PDF4Kurd

دەکات. دەشێ بۆ وێنەی داهێنەر/رۆشنبیر رۆمانی (کچەی پرتەقاڵ)ی (گاردەر) وەك نموونە بخەمە روو، تەوەرەی سەرەکی ئەو رۆمانە لە سەر پرسیارێکی رۆحی/عەقڵی وەستاوە، وەك چۆن پرسیاری ناوبراو کۆی رۆمانەکانی نووسەر دەگرێتەوە، بە مانایەکی دیکە (گاردەر) لە سەر زیاد لە کایەیەك و سەرچاوەیەك کار دەکات و شێوازی گێڕانەوە بە مەعریفە بارگاوی دەکات.

پرسیاری ئەنتۆلۆژی لە کچەی پرتەقاڵ پرسیاری تێڕوانین بۆ بوون و بەشداریکردن و بەشداری نەکردنی ژیانە، بەڵام (جۆرج)ی کوڕ لە وەڵامی ئەو پرسیارەی باوکیدا بە پێچەوانەی دید و ئەزموون و بیرکردنەوەی ئەوەوە، ژیان هەڵدەبژێرێت، سەرەڕای ئەوەی کە باوك درەوشاوەترین وێنەی رۆشنبیری وێڵ و سەرەڕۆ و گەڕۆك دۆزەرەوەیە، خوڵقێنەری هەستێکی نوێیە و خەوبینێکە بەرەو ئاسۆیەکی نەبینراو هەنگاو دەنێت، کەچی کوڕ لە هەڵبژاردندا چەمکی دابڕان پەیڕەو دەکات، بەڵام نەك بە مانا مەعریفییەکەی، بەڵکو بەو مانایەی کە تێڕوانینیان بۆ ژیان جیاوازە. راستە باوك مرۆڤێکە دیدێکی تایبەتی بۆ زۆر کێشەی جەوهەری هەیە، ئەو دیدەی درێژکراوەوەی هەموو ئەو سامانە میتۆدی و فیکرییەیە کە پێش ئەو لەو کایەدا هەبووە، ئەو بە ناسینی قووڵ و تەفسیرکردن و زانیاری نوێوە دەوڵەمەندییان دەکات، لە لایەکی دیکە کەسێکە بایەخی بۆ خەیاڵ هەیە و ناتوانێت لە لایەنە رۆحییەکە دوور کەوێتەوە، واتە تا رادەیەکی زۆریش کەسێکی یۆتۆپییە، بەڵام کوڕ بە هەڵبژاردنی ئەو ژیانە کورتە ئەو یۆتۆپیایە تێکدەشکێنێت، بە دیوەکە دیکەش درێژە بە سامانی مەعریفی دەدات.

لێرەدا مەبەستمە لە روانگەی ئەو دوو کاراکتەرەی (گاردەر) لەم نووسینە درێژە بە چەمکی رۆشنبیر/ داهێنەر بدەم و بڵێم رۆشنبیر نە ئەو کەسە گرامشییەیە کە کۆمەڵێك کارفرما لە کۆمەڵگەدا ئەنجام دەدات، نە ئەوەی (جۆلیا بندا)یە کە دەڵێت مەملەکەتی ئێمە لەو جیهانەدا نییە، نە ئەوەیە بە ناوی بەرژەوەندی و

PDF4Kurd

شەرەفی نەتەوەییەوە راستی رووداوەکان دەشارێتەوەو بە گوزارشتی (ریژێیە دۆبریە) و (جۆرج بالاندیێ) بە (پۆلیسی فیکر) دەدرێتە قەڵەم، نە ئەوانەن کە وەك (کارل پۆپەر) دەڵێت گرنگی بە فیکر دەدەن و بە ناوی فیکرو بیروباوەڕو تیۆرەوە خەڵك بە دژی یەك ئاراستە دەکەن.

(ئیدوار سەعید) لە نێوان ئەو دوو وێنەیەی (جۆلیان بیندا) و (گرامشی)، لە نێوان رۆشنبیریی یۆتۆپی و رۆشنبیریی ئۆرگانی ئیشکالیەتێك دەخاتە روو ئەویش ئەوەیە چۆن رۆشنبیر بتوانێت لە یەك کاتدا پارێزگاری لە سەربەخۆیی و ئەکتیڤی خۆی بکات، بێ ئەوەی بکەوێتە ئەو دوو بازنە ناوبراوەی سەرەوە؟.

سەعید لە وێنەکانی رۆشنبیر بۆ ئەو ئیشکالیەتە گوتەکەی (میلز) وەردەگرێت کە دەڵێت رۆشنبیری سەربەخۆ ئەو کەسەیە کە دژایەتی لە قالبدان دەکات، لە قالبدانێك کە دواجار مردنی شتە جوانەکانی بە دوا دادێت، رۆشنبیری ئازاد لە ئاشکراکردن و ریسواکردنی دەمامکەکان سڵ ناکاتەوەو پاشان کار بۆ لەناوبردنی بیروباوەڕو تیڕوانینی لە قالبدراو دەدات، بە دیوەکەی دیکەش لەبەر ئەوەی بیروباوەڕی جەماوەر بە گوێرەی پێداویستییەکانی سیاسەت ئاراستە دەکرێت، بۆیە دەبێت خۆی بە حەقیقەت و بەها راستییەکانەوە ببەستێتەوەو مامەڵە لەگەڵ سەرجەم ئەزموونە زیندووەکان بکات. بەو مانایەش رۆشنبیر نە رەگەزێکە بارو دۆخەکان ئارام بکاتەوە، نە خولقێنەری دۆخێکی گشتییە، بەڵکو مرۆڤێکە هەموو بوونی خۆی بە هەستێکی رەخنەگرانەوە بارمتە دەکات. کەسێکە هەمیشە بەرامبەر بارو دۆخەکان ناڕازییە تەنها داهێنان نەبێت. بەمجۆرە چەمکی رۆشنبیر/داهێنەر لە یەکدا کۆ دەبنەوە.

چەمکی کۆتاییەکان

(عەلی حەرب) لەکتێبی (باسی کۆتاییەکان دەستبەسەراگرتنی بەجیهانیبوون و تەلەزگەی پێناسە)دا پێیوایە کاتێك فیکر کە هەنووکەیی خۆی ونکرد، هێزو

PDF4Kurd

کاریگەری خۆیشی وندەکات، واتە پەیوەندی خۆی بەقسەو باس و واقیعی زیندوو لەدەست دەدات، بێگومان قسەوباس لە کۆتاییەکان هەنووکەیی خۆی هەیە، ئێمە ئەمڕۆ لەسەردەمی بوونەوەرێك داین کە لەرێگەی شۆڕشی بەیەکگەیشتن و بۆمبی زانیارییەکان دەمانخاتە سەر ئاستی گۆڕانە گەورەکانەوە، لەگەڵ ئەو گۆڕانە گەورانەشدا لەچەشنێکی (بوون)ەوە بۆ چەشنێکی دیکەی دەچین، لەقۆناغی ژیاریی بۆ قۆناغێکی نوێ تر.

دوای بانگەشەکردنی گوتەزا بەناوبانگەکەی (فۆکۆ یاما) وەك هۆبزباوم دەڵێت ئیتر بە تەواوی کەوتینە نێو سەردەمی کۆتاییەکانەوە. (بۆل فیریلیۆ) کۆتایی جوگرافیای راگەیاند، (رۆلان بارت) مەرگی نووسەر، پێشتریش (نیچە) مەرگی خواوەندی بەیان کرد، بەو مانایە هەستدەکەین کە فیکری خۆرئاوایی بەرەو دابڕانی پەیوەندییەکان هەنگاو دەنێت، هەموو پەیوەندییەکان دەپچڕێت تا گەیشتە ئەوەی (فۆکۆ) مەرگی خودی مرۆڤی هێنا بەرهەم.

ئەو دابڕان و پچڕانە بەرەو بواری نوێ و دەست پێکردنێکی دیکەی نوێمان دەکاتەوە، بەرەو بەرهەمهێنانی چەمکی نوێ و جیاواز، بەو مانایەش دواجار کۆتاییەکان بوو بە بوارێك لە بوارەکانی مەعریفە، بووە ناونیشانێکی گەورەترو بانگەشەی کۆتاییەکانی تازەگەری دەکرد، وەك لە ناونیشانی کتێبەکەی (گیانی ڤاتیمۆ)وە دەیبینین.

کاتێك (فیریلیۆ) قسە لە کۆتاییەکانی جوگرافیا دەکات، بەرەو دنیایەکی نوێی دیجتالی رێنماییمان دەکات کە ماوەکانی تێدا دێنەوەیەك، لە ژێر سێبەری جیهانگیریدا دنیا لە گوندێکی بچوکدا کورت دەکاتەوە، یان شاشەیەك کە هیچ بایەخ و مانایەك بۆ شوێن و زەمەن ناهێڵێتەوە، هیچ بەهایەکی زانستیان پێ رەوا نابینێت. بەڵام مەرگی نووسەر تەعبیر لە لەدایکبوونی دەق و خوێنەر دەکات، چونکە گەڕانەوەی دەق بۆ نووسەر هەر تەنها بەخشینی تاکە مەدلولێکی کۆتائامێز ناگەیەنێت، وەك چۆن هەر تەنها ئابلۆقەدانی دەق و

PDF4Kurd

وەستاندنی دەق ناگەیەنێت، بەڵکو کلۆمدانی نووسینیشی بەدواوەیە، ئەوەش لەگەڵ رەخنەی نوێ کە بڕوای بە کەشفکردن و خوێندنەوەی جیاواز هەیە، دژ دەکەوێتەوە.

ئەگەر بۆ گوتەزاکەی فۆکۆ و نیچە بگەڕێینەوە دەبینین وسبەلێکراوەکانی فیکری خۆرئاوایی دوای داپۆشینیان بە درێژایی مێژوو لە رێگەی خوێندنەوەو راڤەکردن و بەدواداچوونیاندا بەرجەستە دەبنەوە، بەمجۆرە لە پەراوێزکراوەکان و داپۆشراوەکان و وسبەلێکراوەکانەوە دووبارە نەخشەی فیکر رێک دەخرێتەوە، بەو مانایەش بۆ ئەوەی لە مرۆڤ بگەین پێویستە بە فۆکۆ و نیچەدا گوزەر بکەین، چونکە ئەوان دوای لێدانی شتە پیرۆزو دەست بۆ نەبراوەکان، دوای بەرجەستەکردنی رەنگە جیاوازەکان، دوای راگەیاندنی مەرگی گێڕانەوە گەورەکان..... مانایەکی دیکەی نوێیان بە مرۆڤ بەخشی.

رەخنەی نوێ، پەراوێزی لە سەر حیسابی سێنتەر ورووژاند، دواجار لە رێگەی بەرهەم هێنانی چەمك و گوتەزای نوێ، بوارگەلێکی نوێی بۆ کار کردن هێنا ناوەوە، هەر لەوێشەوە بە هەڵوەشانەوەی منی دێکارتی و تویکاریکردنی سێنترالیزمی خۆرئاوایی رابۆوە.

عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

PDF4Kurd

کچەکەی ئەدۆنیس لە گفتوگۆکردن لەگەڵ ئەدۆنیسی باوك بە دوای دەسەڵاتی ونبووی باوکیدا دەگەڕێت

هونەرمەند نینار ئەسبر لەو سەد پرسیارەی کە لە کتێبێکدا بە ناوی (گفتوگۆیەك لەگەڵ باوکم) خستوویەتە روو، بە دوای دەسەڵاتی ونبووی باوکیدا وێڵە، ئەو پیاوەی کە ئامادەیی دەسەڵاتی بە سەر پانتایی شیعریدا زاڵە "باوك نییە بەڵکو هاوڕێیە".

نینار لەو کتێبەی کە لەو دواییە لە دەزگای پەخشی فەرەنسی بڵاو بۆوە، لە رێگەی ئەو سەد پرسیارەوە گفتوگۆیەکی درێژو بەرفرەوانی لە بارەی کۆمەڵێك مەسەلەو بیروڕاو چەمك لەگەڵ باوکی ئەنجامداوە.

لە پێشەکی کتێبەکەیدا دەڵێت "بۆیە ئەو گفتوگۆیەم لەگەڵ ئەدۆنیسی باوك کردووە چونکە من پێویستیم بە ناسینی هەبوو، بە تایبەتی ویستم هەندێك لەگەڵی دابنیشم، وەك چۆن ویستم لەبارەی هەندێ شتەوە قسەم بۆ بکات، هەندێك پرسیارم وەڵام بداتەوە وەك ئەوەی کە من کچی ئەوم".

PDF4Kurd

هەروەها بۆ ئاژانسی (فرانس پرێس) ئاشكرام كرد كە فیكرەی ئەو كتێبە لە 2003 وەك یەكەم پرۆژەی خۆم و لە سەر ئارەزووی خۆم بووە، بۆ ئەوەی لەگەڵ باوكمدا هەندێ بەیەكەوە بین،چونكە هەر كە دەمویست لەگەڵێدا كاتێك بە سەر بەرم، دیوومە كە خەریكی نووسینە یان بە تلیفۆنەوە سەرقاڵە یان شتی دیكە.
هەروەها دەڵێت كۆمەڵێك پرسیارم ئامادە كردبوو كە هیچ پەیوەندیان بە شیعری ئەوو بەهای رەمزی كارەكانی ئەو نەبووە، پرسی كچ بۆ باوك هەندێكجار جێگەی نیگەرانییە، یان گرانە، یان ئەو لای گرنگ نییە... ئەو كچە هونەرمەندە شێوەكارە دەڵێت "لە رێگەی ئەو كتێبەوە بۆ یەكەمجار كەشفم كرد كە ئەو هاورێیەو باوك نییە، بەڵام من پێویستم بە دەسەڵاتی باوك هەیە" هەر لەو كتێبە ئەدۆنیس دەڵێت: حەز دەكەم ئیتر زۆرتر یەكتر ببینین بۆ ئەوەی زێتر شارەزایی یەكتر بین، چونكە كاتی خۆی منیش لە بەر ئەوەی باوكم زوو وەفاتی كرد منی نەناسی، ئیتر بۆیە لە خەیاڵم دەرناچێت، جا دەمەوێت لەمەودوا ئەو خەسارەیەی كە زوو هات پڕی بكەمەوە.
نینار دەڵێت لە رێگەی پرسیارەكان و وەڵامەكانەوە تێگەیشتم كە من كێم و چۆن بیر دەكەمەوە. لە لای خۆم هەندێك شتم لێیدیت كە پێشتر بەر لەوەی بچینە نێو ئەو یارییە ئەو شتانەم لێینەدیبوو، هەروەها دەڵێت لە وەڵامەكانیدا شتگەلێكی تیا بوو كە دڵنیایان دەكردم. دواجار كچ و باوك گەیشتنە ئەوەی كە هەتا لە كۆمەڵگە هاوچەرخەكانیش پێویستە ئافرەت بۆ ئەوەی بە سەر ئەو گیروگرفتانەدا زاڵ بێت كە دووچاری كۆمەڵگەكەی دەبنەوە زیاد لە پێویست بە هێز بێت.
هەندێك لە پرسیارەكانی ئەو كتێبە ئاسان و هەندێكیش ئاڵۆزن. نینار دەڵێت بە مافی خۆمم زانی زۆر بە ئازادی هەندێك پرسیاری دوور لە شیعری لێبكەم، وەك باوك هەندێك پرسیاری لێبكەم. هەروەها كاتێك كچەكەی لە بارەی مێیینەوە

PDF4Kurd

پرسیای لیدەكات پێی دەڵێت پرسیارەكانت زۆر تیۆرین بۆیە لە دەرئەنجامدا ناتوانم وەڵامێكی راستت بدەمەوە، بەڵكو تەنها دەتوانم هەندێك بۆچوون و هەستی خۆم بخەمە روو، بەڵام رەنگە پەیوەندی بە واقیعەوە نەبێت. سەرەڕای ئەوەش دەڵێت پرسیارەكانت دەكەونە نێوان دوو كۆمەڵگەوە یەكێكیان هاوچەرخە و ئەویدیكەیان وا نییە، پێی دەڵێت من وا هەستدەكەم كە تۆ گرفتت لەگەڵ ئەو دوو كۆمەڵگەیە هەبێت، بەڵام من لە هەر كوێ بم شوێنێكم بۆ خۆم خەڵق كردووە، من هەمیشە دەڵێم نیشتیمانم زمانمە، پەیوەندی من بە دنیای زمان بە هێزترە لە پەیوەندیم بە شوێن و خەڵكەوە.

نینار ئەسبر لە ساڵی 2001 كتێبێكی بە ناوی "شەوی یەكەم" لە دەزگای ئەلنەهار لە بەیروت بەچاپ گەیاندووە، بەڵام لە بنەڕەتدا هونەرمەندی شێوەكارییە، ئێستا خۆی بۆ پێشانگایەك بۆ هونەری پێكهاتەیی لە نیویۆرك ئامادە دەكات، هەروەها كۆمەڵێك فیلمی بەرهەمهێناوە، هەندێك لە كارەكانی ئێستا لە ڤێستڤاڵی "كوتیە كور" لە پاریس پێشان دەدرێن.

سەرچاوە:

2006/4/14لە سایتی: النبا و المعلوماتیە

PDF4Kurd

نامەی بەدر شاکر ئەلسەیاب بۆ ئەدۆنیس

ئازیزەکەم ئەدونیس

بەر لە چەند رۆژێك نامەیەکم بۆ ناردی، دوو قەسیدەی لەگەڵدا بوو کە لە لوبنان بڵاو نەکراونەتەوە، هێوادارم بە دەستت گەیشتبێت. ئەگەر بە دەستت نەگەیشتبێت خەبەرم بدەیە بۆ ئەوەی دووبارە قەسیدەکانت بۆ بنێرمەوە.

(جبرا)م دیت دوای ئەوەی لە لوبنان گەڕایەوە. بە یەکەوە بۆ ماوەیەکی زۆر بە تایبەتی باسی تۆو یوسف (ئەلخاڵ)مان کرد. جبرا پێیڕاگەیاندم کە (سلێمان عیسا) قەسیدەیەك و نامەیەکی بۆ تۆ ناردووە، لە نامەکەدا ستایشی گۆڤارەکە دەکات، ئەگەر وابێت هەردووکیان بڵاو بکەوە، بێ ئەوەی گرنگی بە لایەنی هونەری بدەیت، چونکە بۆ گۆڤارەکە جێکەوتەی گەورەی دەبێت.

برام ئەدۆنیس:لە گۆڤاری (ئاداب) ی ژمارەی شیعریی قەسیدەیەکم هەیە ناونیشانەکەیم لە بیر نییە، بەڵام دێرێکی تیایە زۆر لێی دوو دڵم ئەویش ئەوەیە (هیاي.. کونغاي، کونغاي.) تکایە ئەو دێرانەو زێتریش ئەوانەی کە بەمجۆرە دەستپێدەکەن وأريل الجديد.. الهدرجين واهب الحياة للقفار«.. أما »نبوءة في عالم

PDF4Kurd

1956«.. حەز دەکەم لابانبەریت،هەروەها حەز دەکەم کۆپلەی چوارەم (ژمارە 4)و کۆپلەی ژمارە (7) جگە لە پێنج دێرەکەی دوایی نەبێت، هەروەها (ولفني الظلام في المساء..) تۆش سەربەستی هەر دێرێکی دیکە لابەریت..بەلاّم لە قەسیدەی (أغنية في شهر أغسطس) حەز دەکەم ئەو کۆپلەیەی کە بە (سيعود إذا انتصف الليل) تا دەگاتە (والليل الراكد، بالخضر). بەلاّم لە (قافلة الضياع) ئەو سێ دێرەی کۆتایی (الليل..كلا! ما هناك؟! أنظر.. تضوأت السماء.. هتد، لە بری ئەوە چوار بەیتەکەی کۆتایی پێشوو دووبارە بێتەوە واتە (فشاهدی يا سماو) تا دەگاتە (أننا أقويا و).

قەسیدەی (مرثية جيكور) کە لە گۆڤاری (ئاداب) بلاّوت کردۆتەوە، هەڵەی چاپی لە رادە بەدەر تیایە، دێری دەیەم بەر لە کۆتایی دەبێت بەمجۆرە بخوێندرێتەوە:

(سلم في الحضيض أعلاهُ مرقاه انخفاض وان بدا كالصعود.)

دوای ئەویش ئەوە دێت:

(حدقت منه في الورى مقلتا »فوكاي« تستشرفان أيام هود.)

ئێستا کۆتایی بە نامەکەم دێنم تکام وایە سلاّوم بە (یوسف ئەلخال) هەروەها بەرێز (أرواد)و بەرێز (أدفيك شيبوب) باقی هاورێیان بگەیەنیت، بێئەوەی پێویست بە ناو ریزکردن بکات.

لە هاوپێچی ئەو نامەیە هەندێك شیعری بلاّو نەکراوە دەبینیت.

دلۆزتاٌ بەدر

PDF4Kurd

PDF4Kurd

گفتوگۆیەکان

PDF4Kurd

ئەدۆنیس:
داهێنان رستێك سەرەتای بێ كۆتاییە

***تۆ هەمیشە قسە لە نوێبوونەوەو گۆڕانكاری لە زمان، لە جولەو بڕینی شێوەكان دەكەیت، دەتوانێت بڵێیت شیعرەكانم خۆیان لەو قەسیدانەی كە بە كلاسیكی یان بە نوێ ناسراون دابڕیووە، یان تۆ بەردەوام لە كوێ دابڕان دروست دەكەیت؟**

ڵێرە دەبێ جیاوازی لە نێوان گوتن و زمان بكەین، زمان موڵكی هەموو كەسێكە، بەلام گوتن موڵكی تایبەتە. قەسیدەی ناسراو چ كلاسیكی بێت، یان نوێ، گوتنە. گوتنێكی دیاریكراوی شاعیرێكی دیاریكراوە. پێیموایە شیعری من هیچ پەیوەندییەكی بەو گوتنە نییە. یان بەلای كەمی هەوڵدەدات هەرچی پەیوەندی هەیە بیبڕێت. ئەگەر شاعیرێك گوتنی تایبەت بەخۆی نەبێت، ناتوانێت بڵێت شیعرم لایە. كەمترین هەوڵی شاعیر ئەوەیە گوتنی تایبەت بەخۆی دابمەزرێنێت.

PDF4Kurd

***لە كتێبەكەت (زەمەنی شیعر) رەنگە لە بەرامبەر (56) پێناسە بوەستین، یان ئەوانەی لە پێناسەكردنی شیعر دەچن، هەندێجاریش بە یەك ناكۆك دەكەونەوە. ئایا دوای ئەو ئەزموونە درێژەی خۆت نزیكایەتیەكت بۆ دوا تێگەیشتنی شیعر وەك وەزیفە، وەك پەیوەندییەكانی بە شاعیرەوە لەلا دەست دەكەوێت؟**

ئاشێ زانستێك بۆ شیعر دامەزرێنین بەو مانایەی كە وشەی زانست دەینوێنێ، بە دەستەواژەیەكی دیكە ناتوانیت لە رێگەی زانستەوە لە شیعر نزیك بكەویتەوە، تا رادەیەك دەشێ رەخنەی شیعری زانستی بكەوێتەوە، چونكە رەخنە جۆرێكە لە تیۆریزەكردن، بەڵام ئەوە شتێكەو كردەی ئیبداعی شتێكی دیكە. لە كردەی ئیبداعیدا زۆر شت دەمێنێ، بەڵام لە (زانست) هەموو شتەكان دەكەونە ژێر (یاسا)و (رێسا)وە.

ئەوەی تۆ لە زەمەنی شیعر بە پێناسە ناوی دەبەیت، پێناسە نین بۆ دیاریكردنی شیعر وەك خۆی، یان دیاریكردنی زانست وەك ئەوەی هەیە. ئەوەی كە من لەو پێناسانەدا هەوڵیان بۆ دەدەم گرتنی چركەساتی شیعرییە، یان ئەو حاڵەتە شیعرییەی كە منی تێدام، ئەو چركەساتانەش تەنها یەك حاڵەت نین، ناشكرێ لە ژمارەیەكی دیاریكراودا قەتیسیان بكەین، بۆیە زۆر ناویان هەیە، كۆمەڵێك ناو كە سات دوای سات دەگۆڕێن.

كردەی ئیبداعی هەڵقوڵانەو لە رەهەندی كەشفكردندا دەجولێتەوە، واتە لە رەهەندێك كە كۆتایی نایەت، بۆیە دیاری ناكرێت، هەر لێرەشەوە نێودژی نەفی دەكاتەوە.

هەندێجار دەڵێیت شیعر وەك كردەیەكی ئیبداعی مەرگە، لە رۆژێكی دیكەدا دەڵێیت ژیانە، ئەوە مانای نێودژی ناگەیەنێت، بەڵكو لە حاڵەتی گرتنی شتێكدایت كە توانای گرتنیت نییە، نێودژی دەكەوێتە بەرەی زانستەوە نەك بەرەی شیعر.

PDF4Kurd

هەموو ئەوەی مرۆڤ بەرهەمی دێنێت جگە لە هۆیەك بۆ زێتر كەشفكردنی خۆیو دنیا و دەستبەسەراگرتنی ماددەو سروشت شتێكی دیكە نییە، تەنها مەبەست هەر مرۆڤە، وەك چۆن لێرەدا لێكجیابوونەوەیەك لە نێوان هۆیەكان دەبینرێت، هەروەها جیاوازییەكیش لە نێوان رۆڵی هۆیەكاندا هەیە، یان وەزیفەكانیان.

كەواتە بۆ نموونە لە گۆڕەپانی (ئەلكۆرنۆدی پاریسی گەشتیاریدا) تۆ سەیری (بەعلەبەك یان تەدمر، یان ئەهرام، یان ئەلئەكرۆبۆل، یان كۆڵەكەكانی فیرعەون) بكە، ئەگەر وەك هونەر سەیریان بكەیت ئەوە وەزیفەیەك لە وەزیفەكانی هونەریان پێدەبەخشیت، ئەگەر نا وەزیفەی دیكەیان پێدەبەخشیت، لە سەیركردنی دووەمدا دوای ئەوەی كە هونەر دەشێوێنیت، ئینجا دەیكوژیتو دەیشاریتەوە، بەڵام كە وەك هونەر سەیری دەكەیت، ئەگەر ئامادەگی كردەی ئیبداعی ئەو شوێنەت تێدا بێت كە لێی هاتۆتە بەرهەم ئیتر لەگەڵی دەژیتو تێكەڵی دەبیت، وەك چۆن لە پێناو زێتر كەشفكردن، رووبەرووی زۆرترین تەقینەوەی وزەی ئیبداعی دەبیتەوە.

لە دووتوێی ئەو بۆچوونەی كە تۆ دیارت كرد، وەك من تێیگەیشتبم، نزمترین ئاستی ئەو وەزیفەیە بە مانا بڵاوو باوەكەی ئاستی كۆمەڵایەتیو سیاسی راستەوخۆیە، ئەوەش ئاستی (گەشتیارانەیە). بەڵام بەرزترین ئاستی ئەو وەزیفەیە ئەو ئاستەیە كە ئارەزووی مرۆڤ بۆ بەردەوامیو تەجاوزكردنی پێدراوە هەنووكەییەكان بێدار دەكاتەوەو دەبێتە پاڵنەرێك بۆ دۆزینەوە، ئەوەش ژیان وا لێدەكات كە بلێسەی هەمیشە لە جولە، قەڵەمباز، پەی پێبردن دابێت، لەو رووەوە شیعر (ئەگەرچی من نایناسم) لە پێناو تەعبیركردن لە نادیار دەرگا لە قوڵاییەكانی ناخ دەكاتەوە، واتە بۆ ئەوەی زێتر بڕوا بە مرۆڤ، بهێنیت بەوەی كە

PDF4Kurd

خۆی سێنتەری گەردوونو خاوەنی گەردوونە، بڕوا هێنان بەوەی کە مرۆڤ، نادیار دەبڕێت و کۆنترۆڵی دەکات.

***هەمیشە ئاماژە سەرەتاییەکانی تۆ بە (سفر/سپێتی) بە مانا دوالیزمییەکەی دەکەوێتەوە، ئەو دوالیزمییەش دەبێتە دوو بەش، یەکەم: لێووردبوونەوە لە زاراوەی پەیامبەری. کە پێویستی بە رەتکردنەوەو دامەزراندن هەیە، ئەوەش بە ناوەوەی خۆتەوە بەندە، واتە دەکەوێتە دووتوێی باگکراوەندی ئاینیتەوە.**

دووەم: لێووردبوونەوە لە عەدەمیەتی سەر بە ئەورووپای مۆدێرن، کە خودی ئەو نیۆدژییەش دوو نیۆدژی دیکەی بەدوادادێت.

یەکەم: ئەوەی کە پەیامبەری ئایینییە لە بیرکردنەوەدا ئاماژە بە میسالیەت دەدات و پێیوایە فیکر پێش وجود دەکەوێت.

دووەم:میتۆدێك لە شیعردا هەیە پێیوایە کە ئەوە فۆرمە دەبێتە هەڵگری ناوەڕۆك.

ئایا ئەوەی کە هەمیشە مەسەلە ئەدۆنسییەکان دەوروژێنن، ئەو نیۆدژییانەن (ئەو پرسانەن کە تایبەتن بە ئەدۆنیسۆك) یان ئەو مەسەلانە هۆی دیکەیان هەیە؟

ئەو پرسیارە ئیشکالیەتی زۆر دەوروژێنێ بۆیە نامەوێت بچمە نێو وردەکارییەکانییەوە، چونکە چوونە نێو وردەکارییەکان پێویستی بە روونکردنەوەی درێژ هەیە، جگە لەوەش ئەو پرسیارە گفتوگۆیەکی مەعریفی دەسەپێنێت. بۆیە ئەمرۆ دەمەوێت بە شێوەیەکی راستەوخۆ هەر تەنها دەست بۆ ناوکۆی پرسیارەکان بەرم و بەوە واز بێنم.

قۆناغی ئاسمانی لە پەیامبەری، وەك دەزانین دواتر هات. لە بنەڕەتدا پەیامبەری بۆخۆی بتپەرستی و سروشتییە، ئەگەر پەیامبەری دەلالەتێکی شیعری هەبێت ئەوە بەو پەیامبەرەی یەکەمەوە دەلکێت: واتە راستەوخۆ قسەکردنە لەگەڵ

PDF4Kurd

نادیاری گەردوونی بە شێوەیەکی سروشتی، بێ ئەوەی ناوەندیارێك لە ئارادابێت، ئەوەش پێویستی بە زمانێکە کە دەکەوێتە نێو شتەکانەوە نەك دەرەوەی شتەکان.

لێرە نەبوونی (میسالیەت) واتە نەبوونی فیکر، جا چ ئەو فیکرە بکەوێتە پێش، یان دوا (واتە فیکر چ پێش بوون بکەوێت، یان لە دوای بوون دروست بێت_و:ك) بەڵام بوون لە رووی دووەمەوە (پێشتر بێت یان پاشتر) یان بە دەستەواژەیەك کە بە مانا هاوچەرخییەکەیەوە زۆر لە زمانی عەرەبی نزیکە: مانایەك نییە پێش (وێنە) بکەوێت، بەڵکو لێرە لە بنەڕەتدا (مانا/وێنە)و (وێنە/مانا) هەن.

سەرەتاکان هەمیشە لە (سفر/سپێتی)یەوەیە، ئەوەش لە لایەك جەختکردنە لە کردەی سەرەتاکان، لە لایەکی دیکە جەختکردنە لە کردەی ئیبداعی، هەر لە رێگەی ئەو دیدەشەوە بە گێمێك (گێم لە بری وشەی (شوط)ی عەرەبی بەکارهاتووە_و:ك) دەژمێردرێت کە دەکرێ داهێنەر لە گۆڕەپانی دنیادا بۆ کەشفکردنی نادیارەکانی (مانا/وێنە) پێی هەڵبسێت، هەموو گێمێکیش دەبێتە سەرەتا. کەواتە ئیبداع زنجیرەیەك گێمی بێ کۆتاییە، زنجیرەیەك سەرەتای بێ کۆتاییە. تۆ ناتوانیت داهێنەر بیت ئەگەر وەڵامی ئامادەت بۆ پرسیارە تەرح کراوەکان هەبێت. بەڵکو ئەو کاتە دەبیتە داهێنەر، کە هەڵگری پرسیاری خۆت بیت و پرسیاری تایبەت بەخۆت بخەیتەوە. ئەو کاتەی کە سەرەتاکانت دەست پێدەکات، بەڵام ئەگەر هیچت بۆ گوتن نەبێت کەواتە هیچ پرسیاریشت بۆ خستنە روو نابێت. پرسیارکردنیش هەمیشە سەرەتایە، لەو دیدەوە شیعر (کە لێرە من نازانم چییە) پرسیارە، نەك وەڵام.

ئەو ماوەیەی کە دەکەوێتە نێوان خستنە رووی پرسیارو وەڵامدانەوەی پرسیار ماوەیەکی عەدەمییە، چونکە عەدەمییەت واتای ونبوونی وەڵام دەگەیەنێت، عەدەمییەتی (ئەوروپی) کە (نیچە) بانگەشەی بۆ کرد، نەبوونی وەڵامی ئەوروپی

PDF4Kurd

بـوو لــە بەرامبــەر پرســیارە تازەكانــدا، بــە مانایــەكی دیكــە عەدەمییــەت هەرەســهێنانی بــەهای ئــەورووپی (یــەهودیی‌مەســیحی) دەگەیــەنێت. كەواتــە عەدەمییەت لەو ساتە بە ئیجابی دەكەوێتە كە لە ڕێگەی پەی بردن بە پرسیاری نوێ دوای وەڵامی تازە دەكەوێت.

بـەڵام ژیـاری عـەرەبی وەك ئاسـت و وەك بونیـادە باوەكـەی كامەیـە؟ هەڵبەتـە ژیارییەكـە لە وەڵام، وەڵامی یەكلاكەرەوەو بنبڕ، دەمەوێت بڵێم ژیاری عەرەبی نـەك هـەر تـەنها نكـۆڵی لـە پرسـیار دەكـات، بـەڵكو دووبـارە هـەمان وەڵامـە ئامادەكراوەكان دەسەپێنێت. تەفسیرێك دەسەپێنێت كە بە زۆر دەگشتێنرێت و هەنـدێجاریش لقی لێدەكاتەوە. بەڵام وەك دەزانین واقیعی نـوێ لـەو وەڵامانەی تێپەڕاندووە، بەو مانایـەش ئەگەر ئێمـە هـەڵگری پرسـیاری نـوێ نـەبین، كەواتـە شتی نوێشمان بۆ گوتن نییە، لێرەوە هەندێكمان بە هێزی ئەو ڕووداوانە دەژین كـە وەڵامـە كۆتایئامێزەكـان دەوریـان داون. هـەروەها گێمـەكانی ئەوانیدیكـەش دووچـاری ناجۆرییـەك دەبێتـەوە، وەك چـۆن لـە هـەمان كاتتـدا پرسـیارو وەڵامەكانیـشیان دووچاری ئـەو ناجوورییـە دەبێتـەوە، ئێمـە لـە ئاسـتی ژیاریـدا بەمجۆرە دەژین، لە عەدەمییەتێكی دووالیزمئامێزداین، ئەویش نەبوونی وەڵامی تایبەت و ناجووری پرسیاری ئەوانیدیكەیە.

من لە شیعرەكانمدا هەوڵدەدەم تەجاوزی ئەو عەدەمییەتە دوالیزمەییە عەرەبییـە بكەم، بۆ ئەوەی پرسیاری تایبەت بەخۆم درووست بكەم‌و لەوێوە بگەمـە وەڵامـی تایبـەت بـەخۆمان. لێـرە لەگـەڵ تـۆ یەكدەگرمـەوە كـە شـیعرم نوێنەرایـەتی ساتەوەختێكی عـەدەمی عـەرەبی دەكـات، ئـەویش كۆتایهێنانـە بە دنیای كۆن‌و دامەزرانــدنی دنیــای نــوێ. بــەڵام نــەك عــەدەمێكی پووچــگەرایانە، بــەڵكو عەدەمیەتێك كە بە دوای دنیای نوێ‌و بەهای نوێدا دەگەڕێت.

PDF4Kurd

ئایا لەوەدا نێودژی هەیە؟ هەر چۆنێ بێت لەوەی كە پێشكەشم كرد دەبێ ئەو نێودژییە ببینین ئەگەر بەراستی لە ئارادا بێت. لەو چوارچێوەیەدا دەبێ چاو بەو چەمكانەدا بگێڕینەوە كە لە ڕێگەی وەڵامە كۆنەكانەوە هاتوونەتە ئاراوە، ئەوە بۆ ئەوە ناگەڕێتەوە كە (فۆڕم) بە بوون لەخۆدا ناوزەد كراوە، ئەوەش نییە كە (ناوەڕۆك) بە بوون لەخۆدا ناودەبرێت. ئەگەر ئەمڕۆ بشێ ئەو چەمكانە بەكار بهێنین هەر دەبێ لە ناوەڕۆكە كۆنەكە بەتاڵیان بكەینەوە، باشتر بڵێم نابێ هەر تەنها وەك فۆڕم یان ناوەڕۆك بۆ شیعر بگەڕێینەوە، چونكە قەسیدە بونیادێكە بۆ تەعبیركردن، جەستەیەكە. بەمجۆرە قەسیدە ناوەڕۆكێك نییە كە فۆڕمی بۆ زیاد بكرێت، بە شێوەیەكی باشتر بڵێم قەسیدە هەر تەنها فۆڕم یان ناوەڕۆك نییە، بەڵكو وەك سەرەتا بونیادێكە بۆ تەعبیر كردن: (مانا/وێنە)، (وێنە/مانا) یەك جەستەیە. بەمجۆرە ناتوانین (مانا)ی قەسیدە یان (ناوەڕۆك) وەك شتێكی سەربەخۆ، جیا، دیاریكراو، عەقڵی، ڕوون، دەربهێنین. بەڵكو قەسیدە ئاسۆیەكە بە نێویدا گوزەر دەكەین: لەخۆمانی ناگرین، بەڵكو ڕەهەندەكانی كەشف دەكەین، ئەگەر لەم بارەوە پێكچوونێكم هەبێ دەڵێم پەیوەندی مانا بە وێنە، یان ناوەڕۆك بە فۆڕم وەك پەیوەندی ڕووی كاغەزی سپییە بە ڕووەكەی دیكەی كە ئەویش هەر سپییە.

ئەوەی دەشێ لە نێوان فۆڕمو ناوەڕۆك لەمەودوا نكۆڵی لێبكەین خودی ئەو پەیوەندییە جەدەلیەی نێوانیانە. چونكە ئەو پەیوەندییە وامان لێدەكات بۆ ئەو تێگەیشتنە كۆنە بگەڕێینەوە، ئەوەش لە بەر ئەوەیە كە دوو ئاست، یان دوو لایەنی سەربەخۆو دیارو جیاواز دەسەپێنێت.

***لە قەسیدەی (تاك بەشێوەی كۆ) قسە لەو مەسافەیە دەكەیت كە (دوو عاشق)ی پیاو ژن ئەگەرچی لەو پەڕی یەككرتنیش دابن لێكجیا دەكاتەوە. ئەوە مەیلی**

PDF4Kurd

خۆدانە پاڵ ئافرەتت لا دەردەخات، ئایا ژن لای تۆ تاکە یان چەندانێکە؟ هەروەها لە بارەی خۆشەویستی و ئافرەت چی دیکە هەیە؟

أ یەك جەستە نیین، بۆیە ئافرەت یەك نییە. (هەروەها پیاویش، بەڵام بە نیسبەت من ژن یەکە). هەموو جەستەیەك کیشوەرێکە لە رێگەی پەیوەندی ئێمەو بە گوێرەی ئەو پەیوەندییە گەورەو بچووك دەبێتەوە. گفتوگۆ لە نێوان جەستەو جەستە، دۆزینەوەی ئارەزووە خەفەکراوە سۆزئامێزەکان، ئەوانەو هیدیکەی نێوان دوو جەستەی دی بۆ خۆی نهێنی (خۆشەویستی/سێکس)ییەو سەرەتایەکی هەمیشەییە کە دووبارە نابێتەوە. ئەوە بۆ خۆی شیعرێکی دیکەیە کە (ماددە/سروشت) دەینووسێتەوە. دەشێ بەرزترین شیعر بێت، رەنگە لە ئاستی مواکەبەکردن یان یەکگرتن ئاواتی ئەو شیعرە بێت کە زمان دەینووسێت.

دوو ئاشقەکە لەو دیدەدا دووبارە هەردووکیان (مانا/وێنە)و (وێنە/مانا)ن.

***جیاوازی نێوان کلاسیکی و نوێ چییە؟**

أ لە نێوانیاندا کۆمەڵێك جیاوازی هەیە، هەر لە بۆچوونیان بۆ دنیا، چۆنێتی تەعبیرکردن لەو بۆچوونە، ئەو جیاوازییانە لە کتێبی رەخنەی شیعری خراوەتە روو، لێرە هیچ شتێك بۆ دووبارەکردنەوەیان شك نابەم. بەڵام لە نێوایاندا یەکەیەکی قووڵیش هەیە، ئەویش یەکەی ئیبداع و دواتر بەهای شیعرییە لە ئاستی ئیبداع، جا بە هەر فۆرمێك تەعبیری لێکرابێت.

کلاسیکییەت کۆمەڵێك خەسڵەتە کە شیعرێکی پێ وەسف دەکرێت. تازەگەرێتیش هەروەك کلاسیکییەت کۆمەڵێك خەسڵەتە کە شیعرێکی پێ وەسف دەکرێت. کەواتە کلاسیکییەت و تازەگەری دوو سیفەتن دواتر دراونەتە پاڵ شیعر. واتە لە سەر شیعر هەڵنراون، شیعر لە سەر ئەوان رۆنەنراوە. شیعرانێك هەن هەندێك لە خەسڵەتی کلاسیکیان بەجێ هێناوە دەشێ بە

PDF4Kurd

کلاسیکی ناویان بەرین، بەڵام ئەوە بەو مانایە نییە، کە شیعرێکی گەورە نییە. لێرە هەندێك بەرهەمی شیعری هەن کە هەندێك لە خەسڵەتەکانی تازەگەرییان لەخۆدا هەڵگرتووە بەو پێیە دەبێ بە تازە وەسفیان بکەین، بەڵام ئەوە دەلالەت لەوە ناکات کە شیعرێکی گەورەیە.

***کەواتە بەهای شیعری لە کوێ دایە؟**

لە ئاستی ئیبداعی دایە.

***بەڵام لێرەدا دەستەواژەی (ئاستی ئیبداعی) تەمومژاوییەو ئاماژە بە دنیابینی و شێوەی هونەری واتە (ناوەڕۆك) و بونیادی هونەری، ئەو دنیابینییە دەکات، ئەوانەش یەکەیەکن لێکجیا ناکرێنەوە. وەك زانراوە تۆ لەو یەکەمانەی کە تێڕوانینیت بۆ تازەگەری بە دەرچوون لە کلاسیکییەت دەکەوێتەوە. ئەگەر کلاسیکییەت سەر بە ئیبداعی شیعری بێت باشە بۆ دەرچوون، یان بە سەردا تێپەڕین؟**

ئەو پرسیارە وام لێدەکات بە جوانی هەندێك خاڵی گرنگ کە تاکو ئێستا جێی بەد تێگەیشتن و بەدحاڵیبوونن بخەمە روو:

یەکەم، من هیچ جارێك لە سەر ئاستی ئیبداعی نەمگووتووە با لە کلاسیکییەت دەرچین، یان بەسەری تێپەڕین. چونکە ئەوە کلاسیکییەتە کە دەبێتە ئاوگی درەختی شیعر، یان بەشێکە لە فەزای شیعری، باشە چۆن لەو فەزایە دەردەچین؟ چۆن (ئەمروئەلقەیس) یان (ئەبی نەواس) یان (ئەبی تەمام) یان (گلگامێش) یان (شکسپیر) رەت بکەینەوە؟ ئەگەر رەتیانبکەینەوە کەواتە شیعرییەتی خۆمان رەت دەکەینەوە.

دووەم:هیچ جارێك نەمگووتووە تازەگەری شیعرییەت دەسڕێتەوە.

PDF4Kurd

سـێیەم:ئەوكاتـەی كلاسـیكییەت رەت دەكرێتـەوە كـە هـەڵگری شـیعرییەتێكی وەرگیراو بێت، واتە كاتێ شاعیرێك خۆی لە تایبەتمەندییەكان رووت كردەوەو هانای بۆ دەرەوە برد. ئەوە بۆ خۆی بە سەر تازەگەریشدا جێ بە جێ دەبێت.

چوارەم:ئـەو كاتـەی كـە كلاسـیكییەت دەبێتـە كلاسـیكییەتێكی وەرگـیراو، واتـە كاتێ بە هۆی بێ توانای ئیبداعی گەلێك، لـە قۆناغێكی مێژوویی، كلاسیكییەت دەبێتـە كۆمـەڵێك تایبەتمەنـدی رووت. دەبێتـە كارێـك بـۆ سـیخوڕی كـردن و گشتاندنێك كە سیستەمێكی باو بۆ هـەژموون و چەسپاندنی خۆی مارەسـەی دەكـات. ئـیتر لـەوێوە شـیعریش نموونـەئامێز دەكەوێتـەوەو دەگۆڕێـت بـۆ شـێوازگیری و ڕێـسا. شـێوازگیری و ڕێـساش دەبنـە یاسـا و فێركـاری. بـەمجۆرە ئـەوەی كـە شـێوازگیری و لاسـاییكردنەوە دەسـتی بەسـەردا دەگرێـت، بـە دەستەواژەیەكی دیكە هۆنراوە دەستی بەسەردا دەگرێت، شیعر ون دەكات.

ئەوەی بۆ كلاسیكییەت راست دەكەوێتەوە بۆ تازەگەریش راستە.

پێنجەم:كاتێ قسەت لە تەجاوزكردنی رابردووی شیعری كرد، من ویستم وزەی ئیبـداعی كـە ئـەو تـەعبیرەی هـەڵگرتووە لـە شـێوازگیری یـان نموونـەگیری كـە هۆیەكـە بـۆ بەرهـەمهێنان، جیـا بكەمـەوە. بزاڤـی شـێوازگیری، بزاڤێكـە لـە سەركوتكردن، ئەو بزاڤە لە هەموو سەردەمەكان و هەتا ئێستاش دەستی بە سەر رۆشنبیری ئێمە داگرتووە. ئەوەیە كە تۆ بانگەشەی بۆ دەكەیت و من بانگەشـەی تەجاوزكردن و رووخانی بونیادەكانی دەكەم.

***كەواتە بزاڤی تازەگەری بە نیسبەت تۆ چ دەگەیەنێت؟**

زۆر شت، بە تایبەتی لـەو چوارچێوەیەدا بۆ من دوو شت دەگەیـەنێت: یەكەم، ئیبـداع. دەبـێ شـاعیر دوور لـە لاسـاییكردنەوەو شـێوازگیری، قەسـیدەكەی وا بنووسێت كە یەكەمجار ئەو ئیبداعی دەكات. دووەم، جەختكردنە لە سەر ئەوەی كـە بەراسـتی لێـرەدا توانـای زۆر هـەن لـە دەرەوەی (بـەحرەكانی خـەلیلی

PDF4Kurd

فەراهیدی) شیعری عەرەبی دەنووسن. ئەو بەحرانە بێ ئەوەی لە شیعرییەتی عەرەبی تێبگەن، چۆن دەتوانن ئیقاعی شیعری عەرەبی رەتکەنەوە،.
تازەگەری وەك پێویست مانای رەتکردنەوەی بەحرەکان نییە، ئەگەر ئەوە بێت، کەواتە وەك ئەوە وایە بۆ نموونە مۆسیقای (شتوکهاوزن یان مۆسیقای ئەلکترۆنی بە گشتی) بە بیانووی ئەوەی کە نوێیە، جێگای مۆسیقای (بیتهۆڤن یان باخ) بگرێتەوە. ئەوە هەر تازەگەری جاهیلەکانی مۆسیقا ناگرێتەوە، بەڵکو دەلالەت لە تازەگەری ئەو پەککەوتانە دەکات کە ناتوانن ئیبداع بکەن. ئەگەر بەهای شیعری گەورەی عەرەبی لە بەحرەکانەوە بێت، ئەوە وەك ئەو تازەگەرییە دەکەوێتەوە. لەو حاڵەتە دەبێ شیعری (ئەمرولقەیس و زی ئەلرەمە و ئەبو نەواس و ئەبو تەمام و موتەنەبی) رەت بکەینەوە. ئەوەش واتە رەتکردنەوەی رووبەکی دنیابینی لە شیعری عەرەبی ئەو رووەی کە کەسێتی عەرەبی کەشف دەکات، هەروەها دەبێتە رەتکردنەوەی بەشێك لە دنیابینی شیعری داهێنەرانەی تەواوی چاخەکان.

***ئەگەر ئەوە پێکچواندنی کۆن و نوێ بێت، باشە چەمکی تازەگەری دەکەوێتە کوێوە؟**

أدەکەوێتە دووتوێی ئەو بزاڤە کۆششئامێزو بەردەوامەی فەزای ناوەوە، فەزا بالاّ بەرزەکەوە، دەشێ ئەو گەڕان و کۆششکردنەش بە شێوەی جۆراوجۆر پراکتیزە بکرێت. بۆیە لێرە ناچارین جەخت لە سەر ئەوە بکەین کە شیعرو هونەر بەگشتی شێوەی رەها لەخۆ ناگرێت، هەموو قەسیدەیەك شێوەی تایبەت بەخۆی هەیە و ئەو شێوەیەش وەك ئیبداع دووبارە نابێتەوە، بەڵکو وەك تەقلید و شێوازگەری دووبارە دەبێتەوە.

PDF4Kurd

بۆیە (فۆرم) یان شێوە یەكەمین نیشانەیە بۆ جیاكردنەوەی داهێنەر لە لاساییكەرەوە. لەو ئاستەدا جیاوازی نێوان داهێنەرو لاساییكەرەوە ئەوەیە كە داهێنەر فۆرم دادەهێنێ، بەڵام لاساییكەرەوە بەكاری دەهێنێت.

***بەڵام ئایا بە شێوەیەكی پراكتیكی و واقیعی، شیعری كلاسیكی كۆتایی نەهاتووە؟**

أشیعر كۆتایی نایەت بەڵكو بە ڕێگەكانی تەعبیركردندا دەچێتەوەو ڕێگەیەكی نوێ بۆ تەعبیركردن دەدۆزێتەوە. كە دەڵێین (شیعری كلاسیكی كۆتایی هاتووە) ئەوە پەیوەندی بە كەوتنی زانستییەوە دەكات. وەك ئەوەی كلاسیكییەت حەقیقەتێكی زانستی بێت و حەقیقەتی تازەگەری بەتاڵی كردبێتەوە. وەك چۆن لە رووی زانستییەوە دەڵێن: ماكینە حەقیقەتێكی زانستییەو فرۆكە یان بۆ نموونە مووكێت وەك حەقیقەتێكی زانستی بەتاڵی كردۆتەوە،. ئەگەر ئەوە راست بكەوێتەوە ئەو كاتە شیعری كۆن هیچ بەهایەكی نامێنێت و بەتاڵ دەبێتەوە وەك چۆن چرای زەیتی لە لایەن گلۆپی كارەبایی بەتاڵ كرایەوە.

شیعری كلاسیكی یان رۆمانتیكی....هتد، شتێك نییە لەگەڵ تازەكردنەوەی زەمەنەكان كۆن بكەوێتەوە، بەڵكو بە پێچەوانە لەگەڵیدا نوێ دەبێتەوە.

زانست یاساكانی راستبێژی خۆی لە ڕێگەی ئەزموون و گریمانەكانەوە دادەمەزرێنێ. رەنگە حەقیقەتی ئەمڕۆ لە چاو دوێنێ هەڵە بێتەوە. هەروەها حەقیقەتی زانستی بەردەوام پێویستی بە چاو پێداگێڕانەوە هەیە. بەڵام شتی وا لە شیعردا نییە. شیعرێكی گەورەی ئەمڕۆ كاری ئەوە نییە بێت قەسیدەیەكی كۆن رەشبكاتەوە. هەروەها بۆ نموونە یاسای كێش كردن ئەگەر (نیوتن)یش نەیدۆزیبایەوە ئەوە یەكێكی دیكە دەیدۆزییەوە. بەڵام مەحاڵە یەكێكی دیكەی جگە لە (دانتی) بێت (كۆمیدیای خواوەند) بنوسێتەوە. یان شیعری (موتەنەبی) یەكێكی دیكە بینووسێتەوە. ئەوەش یەكەم بەو مانایەیە كە ئیتر شیعر شیعرە،

PDF4Kurd

نەك بەوەی کە کلاسیکییە یان نا کلاسیکی. هەروەها لە شیعردا تاکی داهێنەر هەمیشە لە سەرەتادایە. کارە شیعرییەکانی پێشووش ئەوە ناگەیەنین کە دوا حەقیقەتیان پێیە، بەڵکو وەك ناکۆتایی دەردەکەون. هەروەها داهێنەری ئەمڕۆ لە (گلگامێش یان سۆفۆکلیس یان ئەمرولقەیس) پێشکەوتوو تر نین. چونکە قەسیدەکانیان لە رەگەزە کۆنەکانەوە دەرنەهێناوە، بەڵکو وەك ئەوەی یەکەم جار بێت ئەوان دایهێناوە. لە سەر داهێنەری ئەمڕۆ پێویستە هەموو شتێك بکات وەك ئەوەی هیچ کەسێکی تری لە پێش نییە، ئەوەش پێچەوانەی پیاوانی زانستە.

***شاعیرێکی گەورەی وەك تۆ چ بە شاعیرە بەرزەکان دەڵێت؟**

أ ئەگەر بشێ ئەو رۆڵە وازی بکەم، پێیان دەڵێم پرسیارە تایبەتیەکانی خۆتان بەرەو رووی دنیا و شتەکانی بکەنەوە، بۆ ئەوەی گوتنی تایبەت بەخۆتان دابمەزرێنن.

***

تێبینی: ئەو گفتوگۆیە لە لایەن (محەمەد عەبدوڵڵا)وە سازکراوە، لە بنەڕەتدا دوو چاوپێکەوتن بوو، کە بۆ رۆژنامەی (ئەلسەفیر) بە ئەنجامی گەیاندووە، بەڵام من هەردووکیانم بە یەکەوە بەستەوەو هەندێك پرسیارم لێ لابردووە کە کەمتر پەیوەندییان بە ئیبداعی شیعرەوە هەبووە، وەك چۆن بە پێی پێویست هەندێك لە پرسیارەکانم پاش و پێش کردووە،.

سەرچاوە:

ادونيس، الحوارات الكاملة، الجزء الاول، بدايات للطباعة و النشر و التوزيع، سوريا دمشق، ط1، 2005، ل145 153

PDF4Kurd

ئەدۆنیس:

شیعر: گوزەرکردنە لە بینراوەوە بۆ نەبینراو.

هەموو شاعیرێکی گەورە پەیامبەرێکە بۆ خۆی.
شیعر، لە ترۆپکی هێزی تەعبیرکردندا جگە لە فەشەل شتێکی دیکە نییە، بەڵام فەشەلی سەرسوڕمێن لەوە گەورترەو بە سەرکەوتن پێوانە بکرێت!
ئەدۆنیس کێیە؟
چۆن ئەو پێشەنگە لە گوندە دوورەکەی خۆی لەباکور زاتی ئەوەی کرد، ئەو هەموو بەربەستە باوانە ببڕێت، ماناکان تێکبشکێنێت، (ئەلکتیاب) بنووسێت؟
ئەدۆنیس کێیە؟
ئایا یەکێکە لە بازنەکانی شیعر، یان دامەزرێنەری دەنگە بەرزەکانی (المواقف)ە، یان دوای ئەوەی سەرەتاکان دەرگاکانی خۆیان داخست، بووە شاعیری کۆتاییەکان؟
ئەدۆنیس کێیە؟

PDF4Kurd

شاعیری قەسیدەکانی بەراییە، یان گۆڕهەڵکەنی مردووەزیندووەکان، یان کوڕی نکۆڵیکردنە، نکۆڵیکردنێك کە تەواو نابێت، یان سۆفییەکە خۆی لە کراسی تێکۆشەردا حەشارداوە؟

عەلی ئەحمەد سەعید ئەسبر کێیە؟

لە سەرەتا بە شیعر درێژەی پێداو تێکەڵەیەك بوو لە رۆمانسییەت و رەمزییەت، پاشان بەرەو دارستانی وشە گوزەری کرد، سەرەتا لەویٚ دەستی بەبینین و کەشفکردن کرد، ئێمەش لەگەڵی بە پێچەکاندا گەشتمان بەرەو غەزالی و نفێری و سان چۆن پێرس کرد، دوای ئەزموونەکانی، لە دوای بیرکردنەوەکانی، دوای ئەوەی بەو وەسفەی کە برینێکە ناوی خۆی نووسی، لە پاڵ شای هۆزەکانمان، گۆڕی نیویۆرکی بونیاد نا، بەرەو تاك بە شێوەی کۆ گوزەری کرد، ئەمڕۆش بە ناوی موتەنەبی بۆ لامان گەڕایەوە.

دەپرسین بۆ موتەنەبی؟

ئایا لە بەر ئەوەیە کە شاعیرپەیامبەرشایە؟

ئایا موتەنەبی وێنەیەکی نوێی ئەمروئەلقەیسە؟

ئایا ئەدۆنیس لە (ئەلکیتاب) دەیەوێت پێمان بڵێت کە خۆی وێنەی سێیەمە لە تێکەڵبوونی دووان بە پەیامبەر جبران ؟

پرسیار لەدوای پرسیار.. نازانیٚ چۆن بپرسێت، بەڵام ئەو لە وەڵام ناترسێت، وەك ئەوەی کە ژووانی لەگەڵ لێکدابڕانی نوێدا هەبێت، وەك ئەوەی لە هەموو جارێکدا بۆ ئەوەی کۆتایی رابگەیەنێت، دەست پێبکاتەوە.

بەرەو کتێب و شاعیر گوزەرمان کرد، تاکو لەگەڵیاندا گەشتێك بۆ لای نادیار بکەین. ئەو لێرەدا لەو دەوروبەرە چاوەڕێمانە، بۆ ئەوەی بانگمان بکات، کە زێتر بچینەوە ناوەوەی خۆمان.

PDF4Kurd

(ئەلیاس خوری)

***دوا كتێبت (ئەلكیتاب) ناونیشانێكی زۆر گەورەی لەخۆدا هەڵگرتووە وەك كتێبەكەی سێبەوەیهی، وەك كتێبی ئاینی. سەرەڕای ئەوەش (ئەلكیتاب كۆمەڵێك خوێندنەوە لەخۆ دەگرێت: خوێندنەوەی مێژوو، خوێندنەوە بۆ شاعیرانی عەرەب، خوێندنەوە بۆ موتەنەبی، هەروەها لە سیرەی زاتی دەكات، تۆ بۆ لەم ئاستەدا گەشت بە نێو مێژوودا دەكەیت؟. پێوانەكانت، ئەو ئاستە نزیكانەی كە پشتت پێ بەشتوون كامانەن؟**

ئەو پرسیارە وام لێدەكات باسی خۆم و شیعری خۆم بكەم، منیش رقم لەوە دەبێتەوە، بەلاّم هەوڵدەدەم لە نێوان خۆم و شیعر و كارەكانم مەسافەیەك دابمەزرێنم.

(ئەلكیتاب) وەك فیكرە، لە بنەڕەتدا فیكرەیەكی عەرەبییە، بەلاّم یەكەم كەس كە وەك تیۆر لە خۆرئاوا لەو فیكرەیەی روانی مالارمێ بوو بەلاّم بەر لە تیۆرەكەش فیكرەكە لای عەرەب هەر هەبوو، فیكرەی ئەوەی كە لێرەدا (كتێبێك) هەیە، بە شێوەیەكی بێ كەموكورتی و تەواو قسە لە دنیا دەكات، نموونەی ئەسڵی ئەو فیكرەیەش لە كتێبی ئایینییەوە دێت، كتێبەكەی سێبەوەیهی كە بەشێكی لە بارەی زانستی زمانی عەرەبییە، ئەوە هەرگیز ئاواتی من نەبووە، بەڵكو من هەوڵمداوە لە بارەی ئەو ژیارییە مەكۆیەك بۆگوتنی دیدەكەم دابمەزرێنم، نەك بۆ گوتنی شتەكانی كۆتای. خۆشبەختانە وشە بە شێوەی بەش بەش نەبێ هەموو شتەكان ناڵێت، وەك مرۆڤ ناشێ تەواو ببێت. بۆ ئەوەی ئەو سیفەتە لە گوتن و كتێب بكەمەوە ئەو ناونیشان بچووكە "امس المكان الان"م بۆ دانا. لەو بارەیەوەو بەو چەمكەی كە تۆ خستتە روو، من لە سەر ئاستی نزیكایەتی لە كۆمیدیای خواوەندی دانتییەوە نزیكم نەك لە كیتاب.

PDF4Kurd

پێدانی ئەو شێوەیەی ئێستا بە (ئەلکیتاب) بۆ من گران وەدەست هات، سەرەتا گرانابییەکە ئەوە بوو کە دەبا لە ڕێگەی ئەو ئەزموونەی تیایە ژیاوم توانای ئەوەم هەبێت خوێندنەوەی خۆم بۆ ژیاری عەرەبیی دەربخەم، بۆیە ماوەیەکی زۆر کارم لە سەر شێوەی ئەو کتێبە کرد، زیاد لە چەند جارێك گۆڕیم، دواجار لە یەك ڕووی لاپەڕەدا لە سەر ئەو سێ زەمەن گیرسامەوە: ڕابردوو،ئێستا،داهاتوو، هەروەها هەڵگری ئەو سێ زەمەنەش دوو کەس بوون، هەندێکجار ئەو دوو کەسە دەبوون بە یەك کەس، هەندێجاریش دژبە یەك دەبوونەوە، ڕابەری خوێندنەوەم موتەنەبی بوو، هەروەها ژیان و ئەزموونیشم دوو فیکرەکە بوو.

واتە وەك دەزانن هەر لاپەڕەیەك پێکهاتووە لە پەراوێز کە خۆی وەك یادەوەری موتەنەبیی دەسەپێنێت، هەروەها باگکراوەندی مێژوویی و بەشی لای سەرەوەی ناوەڕۆك کە دنیا لەوێ لە ڕێگەی ژیانی موتەنەبی و شێوەی ژیانیی موتەنەبییەوە قسە دەکات، لە نیوەکەی دیکەی ناوەڕۆکیش شاعیرە لە ڕێگەی بیرکردنەوەیەکی ئازادەوە قسە دەکات، گوتنی شاعیر دەکەوێتە دەرەوەی کات و شوێنەوە، وەك چۆن دەکەوێتە دەرەوەی بەشی لای سەرەوەی ناوەڕۆکیش.

***بۆ بەو خوێندنەوەیە هەڵساویت؟**

وەك سەرنجتان دا خوێندنەوەکە خۆی لە مەسەلەی ئایینی بە دوور دەگرێت، تەئکید لە مەسەلەی هونەری لەلایەك و لای دووەم سیاسی دەکاتەوە، لە ئایین خۆم بە دوور گرتووە، تەنها ئەو کاتە نەبێت کە سیاسەت جەختی لێدەکاتەوە، واتە بە شێوەیەکی زۆر بازنەیی.

لە خوێندنەوەکەمدا دەبینی میکانیزمی سیاسی لە سەر توندو تیژی وەستاوە، من دەمەوێت بەرەنگاری ئەو توندو تیژییە ببمەوە. لە بەرامبەر ئەو توندوتیژییەشدا شاعیرە بە پەراوێزکراوەکان هەن، کە ناسنامەی مێژووی عەرەبیان داهێناوە. خوێندنەوەم بۆ سیاسەت خوێندنەوەیە بۆ ئەو

PDF4Kurd

تووندوتیژییە، بۆ ئەو خوێنە بە پیتە، هەروەها خوێندنەوەیە بۆ ئەو گوتەزایەی کە مرۆڤی لا بیٚ بەهایە.

سوورم لەسەر ئەو سادەکردنە، بەلاٚم نامەوێت لە پرسیارەکان دوورتر بچم.

ناوەڕۆك و پەراوێز لە یەك کاتدا

***موتەنەبی وێنەی کەمالی شیعری عەرەبیە، وەك دەزانن ئەو ترۆپکی شیعری عەرەبییە، تۆ وەك بنەمایەك بۆ کارەکەی خۆت بەکارت هێناوە، ئەو پەیامبەرە، یان بۆ فیکرەی شاعیر، پەیامبەر، پاشا، بەردەوامییە، بۆچی ئەوت هەڵبژاردووە؟ ئایا لەبەر ئەوەیە کە ئەو ناوەی تۆ بە هوشیاریی یان ناهوشیاری هەڵتبژاردووە، دووبارە بەردەوامی ئەو ڕێبازە پەیامبەرییە بۆ شیعری عەرەبی دەهێنێتەوە؟**

لێرەدا لە هەڵبژاردنی موتەنەبی لایەنێکی ناهوشیارانە هەیە بۆ تاقی منداڵی دەگەڕێتەوە. بەلاٚم لە ئاستی هوشیاریدا لەبەر ئەوە هەڵمبژاردووە چونکە لە مێژووی عەرەبیدا نوێنەرایەتی موفارەقەیەکی گەورە دەکات. موتەنەبی لە یەك کاتدا ناوەڕۆك و پەراوێزە: لە ناخی هەموو ڕووداوە سیاسی و شیعرییەکاندایە، لەگەڵ ئەوەشدا لە پەراوێزدایە، دەبایە لە لێواریش بێت، ئەو موفارەقەیە حاڵی هەموو شاعیرە گەورەکان بووە، کە لە نێو ڕۆشنبیریدا دەیانبینی و لە لایەکی دیکەش دەیانبینی، ئەو دوا کەس بوو کە بە بەشێك لەو ناوەڕۆکە دادەنرێت، ئەو لایەنە شاراوەو قوڵەش لە سیرەی موتەنەبی قسەی لێنەکراوە، سەرەرای لایەنەکانی ژیانی کەسێتی، هەموو ئەو شتانەی کە لەبارەی ئەوەوە دەیلێن جگە لە مەسەلەیەکی گشتی شتێکی دیکە نین، بەلاٚم من وەك سەربزێوترین بوونەوەری سەردەمەکەی خۆی وێنەم گرتووە، سەربزێوترین بوونەوەری مێژوویی! ئەو موفارەقەیە وای لێکردم موتەنەبی هەڵبژێرم.

PDF4Kurd

هەروەها هۆیەکی دیکەش هەیە ئەویش ئەوەیە، کە هەموو شاعیرانی عەرەب جگە لە (مەعەری) لە دەرەوەی پرۆژەی دنیابینییەوە شیعریان نووسیووە (واتە لە نووسینی شیعردا پرۆژەیەکی دنیابینیان نەبووەو:ك). شیعریان وەك ئەزموونێکی سۆزاوی نووسیووە، دنیایان لە ڕێگەی پەیوەندی شاعیر بەو دنیایە سەیر کردووە. بەڵام موتەنەبی شیعری وەك ئەوە نووسیووە وەك ئەوەی لە دنیادا غەرق بووبێت، وەك ئەوەی کە لە پرۆژەیەکی سیاسی و فیکرییەوە هەڵقوڵابێت، بە بڕوای من گرنگی (مەعەری)و (موتەنەبی) لەوەوە دێت کە شیعریان لا لە ئەزموونی کەسێتی پێ گەورەتر بووە.

مێژووی شیعر و مێژووی دەسەڵات

***تۆ ئەلکیتاب بە کۆمیدیای خواوەندی بەراورد دەکەیت، من (رسالە الغفران)ی (ئەبو عەللای مەعەری)م بیر خستییەوە، بەڵام پێم سەیر بوو تۆ جیاتکردەوەو پشتت بە موتەنەبی بەست.**

(رسالە الغفران) لە چوارچێوەیەکی خەیاڵی نیمچە ئایینییەوە نووسراوە، من ویستوومە ئەوە تەجاوز بکەم، من ویستوومە لە نێو مێژوودا لە بارەی ژن و پیاوەوە بنووسم.

وابزانم هۆیەکی مێژووی ڕووتە چونکە (موتەنەبی) دوای نزیکەی سەدەیەك لە پاش (ئەبو تەمام)ەوەیە، ئەو بە خۆی دەڵێت کە بووە بە قوتابی ئەبو تەمام. سەرەتاکانم (پێشەکی)ەکەم لە سەر دوو دامەزرێنەر کورتکردۆتەوە، لە بەر ئەوەی (موتەنەبی) دواتر هاتووە بۆیە ناشێ لەو قسەکردنانەی کە بە دامەزرێنەری تازەگەرییەوە بەندە قسە لەو بکەین، بەڵام موتەنەبی وەك کە دوێنێ دەمدی ئەمرۆ دەیبینم بۆ خۆی بەرهەمی پێگەیووی خودی ئەو دامەزراندنەیە. بۆیە ناشێت لە سەر ئاستی میتۆد و ئاستی زانستی فەرامۆشی بکەین. بەڵام کە من (موتەنەبی)م وەك دامەزرێنەرێکی تازەگەری نەخستە ڕوو،

PDF4Kurd

لە بەر ئەوەیە كە دامەزرێنەر ئەوە نییە، لە هەمووان گرنگتر بێت، دەشێ گرنگی لەواندیكە كەمتر نەبێت. موتەنەبی تەواوترین پرۆژەی تازەگەری عەرەبییە لە پرۆژەش گەورەترە، موتەنەبی لە ئەلكیتاب هەر تەنها نموونە نییە، بەڵكو نوێنەرایەتی موفارەقەكان دەكات.

***لە ئەلكیتاب مێژوو دەخوێنینەوە، وەك ئەوەی مێژووی دەسەلات و ململانێیكردن بێت لە سەر دەسەلات، مێژوو وەك ئاوێنەی تاوانەكان خۆی دەنوێنێت، ئایا ئەوە وایە؟.**

ئەوەی لە ئەلكیتاب دەیخوێنیتەوە، جگە لە مێژووی ململانێی دەسەلات نەبێت، شتێكی دیكە نییە، ئەوەش مێژوو ناگرێتەوە، مێژوو لەوە زۆر بەرفرەوانترە. لە ئەلكیتاب من ناچار نیم هەموو لایەنەكانی مێژوو چارەسەر بكەم، ناوكۆییی لە ئەلكیتاب ناوكۆیی قسەكردنە لە سەر مێژوویەك كە دەسەلات نووسیوویەتییەوە، نەك مێژووی رۆشنبیریی، یان كۆمەلایەتی.

***هەڵبژاردنی مێژووی دەسەلات چ پەیوەندیەكی بە هەڵژاردنی موتەنەبی دایە؟ مێژووی دەسەلات و مێژووی شیعر لە ئەلكیتاب هاوسەنگ دەبن و روو بەرووی یەكتر دەبنەوە، واپێدەچێت ئەو هەڵبژاردنە بۆ تۆ وەك هەڵبژاردنی موتەنەبی بكەوێتەوە، بەو سیفەتەی كە پیاوی نێو سیاسەت بووەو هەوڵیداوە بە دەسەلات بگات.**

مێژووی دەسەلاتم هەڵبژاردووە، چونكە پەیكەری كۆمەڵگەی عەرەبی دەسەلاتە، هەموو ئەوەی لە مێژووی عەرەبیدا هەیە بە دەوری دەسەلاتدا دەخولێتەوە، موتەنەبی لە نێو پەیوەندیەكی دەوڵەمەند و پەرۆپۆدار لەگەڵ دەسەلات ژیاوە، لێرەدا ناشێ بۆ هەڵبژاردنی نەخشەیەكی پێشینە لە ئارادا هەبێت.

***كەواتە هەڵبژاردنی دەرئەنجامی زیاد لە رێكەوتێكە؟.**

PDF4Kurd

ڕەنگە، بەلاّم ناشێ لە كۆمەڵگەی عەرەبی بگەین، تەنها بەهەڵوەشانەوەی میكانیزمی دەسەلاّت نەبێت.

***هەموو ئەوەی لە ئەلكیتاب كردووتە، وەك كۆتایی سەردەمی ڕێنیسانس بێت وایە؟.**

لەگەڵ پارێزیم بۆ بنەماكان، بەلاّم ئەلكیتاب هەوڵدەدات دەسەلاّت وەك ئەوەی كە عەرەب پرۆسیسەی دەكات ریسوا بكات. مێژووی عەرەب بە دیاریكراوی پێش هەموو شتێك مێژووی دەسەلاّت بووە، هەتا زانیاری و فەلسەفە و ئەدەب، یان ئەوەتا ڕۆشنبیری دەسەلاّت بوو، یان دژ بە دەسەلاّت، هیچی دیكەی دانەهێناوە، ئەوە دەسەلاّتە كە خۆی لەو وێنانەدا دەخاتە ڕوو، منیش وەك چۆن دەمەوێت ئاوا دەیخەمە ڕوو. دەكرێت مێژوو وەك زنجیرەیەكی بەدوا یەكدا هاتووی كوشتن و بڕین بەدوایدا بچین، كە بە درێژای (1500) ساڵ دابڕانێكی تێنەكەوتووە.

***لە ئەلكیتاب كۆمەڵێك لایەنی بە نرخی ژیانی كەسی موتەنەبی تیایە، بەلاّم هیچ لایەنێكی بە نرخی ژیانی كفتوگۆكەری تیا نییە كە خۆتی.**

ئەوە بەشی یەكەمە، كە لە بنەڕەتدا جەخت لە سەر موتەنەبی كراوە، دەبێت چاوەڕێی هەر دوو بەشەكەی دیكە بكەیت تاكو پرسیارەكەت ڕاست بكەوێتەوە.

***مەبەستت چییە؟.**

بۆ ئەوەی لە قسەكردندا نەكەومە تێهەڵقورتانی خودی خۆم هەوڵمداوە مەسافەیەكی نیمچە زانستیانە یان بابەتیانە لە نێوان خۆم و ئەوەی كە قسەی لێدەكەم دابمەزرێنم، هەروەها هەوڵمداوە زۆر بە وردی و زۆر بابەتیانە بیانڵێم، دەشێ لە بەشەكانی داهاتوو مەسەلەكان گۆڕانیان بە سەردا بێت.

شیعر كەموكوڕی دنیا تەواو دەكات

PDF4Kurd

***یەکێك لە خوێندنەوەکان شیعر وەك ئاوێنەی ژیان وەسف دەکات، کەچی تۆ واتکردووە شیعر وەك ئاوێنەی شیعر بێت، وەك ئەوەی ئەلکیتاب گەمەی ئاوێنە جۆراوجۆرەکان بێت.**

أمن بڕوا ناکەم شیعر ئاوێنەی واقیع بێت. شیعر دووبارە بەرهەمهێنانەوەی ئەوە نییە کە تیایە ژیاوین. شیعر بە نیسبەت من ئاوێنەیەکی ڕەنگدەرەوە نییە، واقیعیش نییە، نە دووبارە بەرهەمهێنانەوەی خودە، نە تەعبیرکردنە لە خود، ئەگەر وشە نەتوانێت شتێك ئاشکرا بکات، چۆن خودی خۆی ئاشکرا دەکات؟!.

شیعر بە نیسبەت من تەواوکەری ئەو کەموکوڕییانەیە کە لە دنیاو مرۆڤدا هەیە، ئەوەی لە پەراوێزی ئەلکیتاب مەبەستمە دووبارە بەرهەمهێنانەوەیە، بەلاّم ناوەڕۆك جیاوازە، کۆمەڵێك دەنگی جۆراو جۆرو جیاواز لە نێوان پەراوێز و نیوەی لای سەرەوەی ناوەڕۆك و نیوەی لای خوارەوە هەیە.

هەموو شاعیرێك پەیامبەرە

***ئەگەر شیعر تەعبیر نەبێت، یان بەرجەستەکردنی شتەکان نەبێت، کەواتە دەبێتە ئایین، یان ئەوەی لە ئایین دەچێ. ئەگەر بەو گریمانەش ڕازی بیت، کەواتە تۆ شیعر لە بەرامبەر ئایین دادەنێیت، لای عەرەب ئەو ململانێیە نەناسراو نییە.**

ألە شێوەی پرسیارەکەت ڕازیم، ئەگەر بۆ دیاریکردنی ئایین بگەڕێینەوە و ئایین دامەزراوێك بێت و ڕاستەوخۆ بە کاروباری ژیانی کۆمەلاّیەتییەوە بەند بێت، لەو بڕوایەدام کە ئەو لەیەکنزیك کردنەوەیە هەڵە بکەوێتەوە، هەروەها ئەو دیاریکردنە بە سەر ئاییینی ئیسلامیدا پراکتیزە نابێت، چونکە خۆی وەك بۆچوونێکی دنیایی دەخاتە ڕوو، بۆچوونێك کە لە بۆچوونی ئاییینی جیا نابێتەوە، وەك مێژووش ناتوانین دووەم لە یەکەم جیا بکەینەوە(واتە ناتوانین

PDF4Kurd

بۆچوونی دنیایی لە بۆچوونی ئایینی جیا بکەینەوە. و:ک) ئێمە لە نێو مێژوودا لە ژێر ئەو دوو بۆچوونە بەیەکەوە نووساوین، بۆیە بە پێی بۆچوونی باو نەبێت ناتوانین لە ئایینی ئیسلامی بگەین، ئەگینا ئێمە ناتوانین هیچ مەعریفەیەک لە دووتوێی ئەو سنوورە دابمەزرێنین، کە دیاریکردن تیایە گران دەکەوێتەوە.

بەلاّم ئەگەر ئایین سیستەمێک بێت لە پەیوەندی نێوان بینراو نەبینراو، مرۆڤ وغەیب، وابزانم شیعر لێی نزیک دەبێتەوە، ئایینیش –خودی ئایین- دەبێتە جۆرێک لە شیعر، بەو مانایەش هەموو شاعیرێک دەبێتە پەیامبەر. درێژەی پێدەدەم و دەڵێم هیچ شاعیرێکی گەورە نییە کە بینراو بۆ ئەو نەبێتە دەریچەیەک بە رووی نەبینراودا. بەو مانایەش هەموو شاعیرێکی گەورە دەبێتە پەیامبەر. هەروەها من ناڵێم موتەنەبی پەیامبەر نەبووە. بەڵکو من پێموایە ئەو ئاوایە.

***ئایا ئەوە بەو مانایە نییە کە ململانێیەک لە نێوان شاعیر و پەیامبەردا هەیە؟.**

- کاتێک کە پەیامبەر بە تایبەتی هەوڵدەدات پێشبینیەکەی دەکات بە دامەزراو، ئیتر کۆتایی دێت، بەلاّم کاتێک کە شاعیرێک پێشبینیەکەی ناکات بە دامەزراو، داوای لێناکرێت.

***لەو بڕوایەدانی کە لە مێژووی عەرەبیدا موتەنەبی ئەوەی نەکردبێت؟.**

- موتەنەبی شاعیرێکە تێگەیشتنی بەد دەکەوێتەوە.

***بەلاّم ئەو دامەزراوەی دامەزراندووە.**

- دەشێ، بەلاّم ئەوە تاوانی ئەو نەبووە.

***بەو مانایە کەواتە ئەوەی ئایین دایدەمەزرێنێت هەڵەیە.**

- بە تەواوی نا، لێرەدا کۆمەڵێک یاسا و ئەحکامی ڕێگا پێدراو هەن، کە شاعیر ناتوانێت ڕێزیان لێبگرێت.

PDF4Kurd

تازەگەری كوا؟

***ئایا پێتوا نییە ئەو قسەكردنانەی كە دەیكەیت، هیچ پەیوەندییەكی بە گوتاری تازەگەرییەوە نەبێت، گوتاری تازەگەری پشت بە رۆمانسیەت دەبەستێت، بە گۆڕان و فشۆڵی زەمەن و بەدواداچوونی تەعبیركردن دەبەستێت، بەلاّم تۆ قسە لە شیعری نازەمەنی و نا تەعبیری دەكەیت.**

أتۆ بۆ تازەگەری وەك شۆڕشێك وەرناگریت، كە بە سەر سێنتەری گەردووندا دەكرێت، ئەویش خوایە، تا مرۆڤ شوێنی بگرێتەوە. هەڵەی تازەگەری عەرەبی ئەوەیە كە سوود لەو مەسەلە وەرناگرێت، بەڵكو بە چوارچێوەی باوی دەبەستێتەوە، شۆڕشیش بەس لە تەبەنی كردنی شێوەگەلێكی تەعبیری نوێدا كورت دەكاتەوە، بەلاّم ئەو بۆچوونە تەقلیدییە. ئەگەر سەرنج لە دەقەكان بدەین ئەو بۆچوونە تەقلیدییە دانەبڕاوە دەدۆزینەوە، لەویۆەش دەبینین رەگ و ریشەی رۆشنبیری بە هیچ شێوەیەك بەر تازەگەری نەكەوتووە، ئەوەیە كارەساتی ژیانی فیكری عەرەبیی.

***ئەو شاعیرەی كە ئێستا قسە دەكات شاعیری قەسیدەكانی سەرەتاو (اوراق في الريح)ە؟.**

أهەموو قەسیدەیەك كە دەینووسم، هەتا (ئەلكیتاب) كاتێك دووبارە دەیخوێنمەوە هەستدەكەم كە من ئەو كەسە نیم نووسیوومە، چونكە تەواو ناكات و بۆشاییەكانم پڕ ناكاتەوە، دەژیم دەنووسم و پڕ بە هەبوونی خۆم هەستدەكەم من من نیم. بۆیە لەو بڕوایەدام كە شیعر لە ترۆپكی هێزی تەعبیركردندا جگە لە فەشەل شتێكی دیكە نییە، چونكە ناشیٚ وەلاّم بێت: هیچ وەلاّمێك لە ئارادا نییە كە مرۆڤ لە دنیادا وەلاّمی پێبداتەوە، بەڵكو فەشەلی سەرسوڕمێن گەورەترەو بە خودی سەركەوتن پێوانە ناكرێت.

PDF4Kurd

کاتێك ئەوەی نووسیوومە دەیخوێنمەوە هەستدەکەم کە من شیعرم نووسیووە، لە هەمان کاتیشدا هەستدەکەم زۆر لە شیعر دوورم، لە قەسیدەدا شتێك دەڵێم ئێستا دەمەوێت روونی بکەمەوە، ئەو منداڵەی کە من بووم ئەوە منم.

(اغاني مهيار) وەك شیعر تەبەنی دەکەم، بەڵام (قصائد اولي في واوراق في الريح و المسرح و المرايا) ئەزموون بوون. بەشێك لە کتێبی (التحولات) ئەزموون بوو بەشێکی شیعر، (دەمەوێت بڵێم بەشێکی زۆری بەرهەمەکانم چ وەك زمان، چ وەك دارشتن و پەیوەندیم لەگەڵ زمان وەك سەرکێشی ئەزموونگەری مامەڵە کردووە، زۆر لە شیعرەکانم بە شێوەی ئەزموونی نووسیووە.)

(وقت بين الرماد و الورد)م وەك ئەزموون و شیعر خۆش دەوێت، چونکە ئەو سێ قەسیدەیە تاجی تەواوی ئەزموونەکانی پێشووم لە سەر دەکەن، بۆیە شێوەیەکی تەواویان وەرگرتووە، بۆ شیعری عەرەبی نوێش وەك دامەزراوێك دەکەونەوە، (مفرد بصيغه الجمع) یەکەمین نووسینە کە پەیوەندی بە ژیانی کەسێتیمەوە هەیە.

چەمکی شیعر

***شیعری نوێ وەك سەرکێشییەکی ئەزموونی توانێوویەتی چ بگۆڕێت چ بگوازێتەوە؟.**

لە سەرەتا دەمەوێت بڵێم کە ئەزموونی گۆڤاری شیعر بەدحاڵیبوونێکی تەواوی نایەوە، ئەو دەمەتەقێیەی کە بە دژی نووسینی تەقلیدی و کۆن نامانەوە، مەبەست تیایدا رەتکردنەوەی کەلەپور نەبوو، چونکە هەر تەنها نووسین بە هەمان زمان واتلێدەکات ببێتە بەشێك لەو کەلەپورە، خۆ زمان بەرد نییە، هەروەها شاعیر ناتوانێت خۆی لە زمان ئەو زمانەی کە بە مێژووی داپۆشراوە، رووت بکاتەوە. مەسەلەکە ئەوە نییە کە بەشێوەك بنووسی کە دژی کۆن

PDF4Kurd

دەكەوێتەوە، ئێمە وامان كرد كە (قەسیدەی پەخشان) شێوەیەك وەرگرێت كە دژ بە كۆن بێت، ئەوەش هەڵە بوو.

گرنگی شیعر لە گۆڕینی چەمكی شیعردا خۆی هەڵدەگرێتەوە، نەك گواستنەوە لە (تەفعیلە)وە بۆ (شیعری پەخشان). بە هۆی خراپ تێگەیشتنی ئەو ئەزموونەوە ئەمڕۆ شیعری نوێ وەك ئەوە وایە كە لە بازنەیەكی داخراو بخولێتەوە، دەیەوێت لەو چوارچێوە تەقلیدییە نزیك بێتەوە، كە ئێمە هەوڵماندا لێی رابكەین، بۆیە هەستدەكەم كە نووسینی نوێ جگە لە هەندێكی كەم نەبێت هیچ رۆشنبیرییەك یان ئەزموونێكی لە پشتەوە نییە، هیچ زاتكردنێكی تیا بەدی ناكرێت، بەڵكو لە زمانێكی بێ بەرامبەرو پەیوەندییەكی بێ بەرامبەر هەڵدەقولێت.

***كوا ئەزموونی پێشەنگەكان ئەوانەی كە ئەمڕۆ دەنووسن لە كوێیە؟.**

بە بڕوای من ئەوانەی كە ئەمڕۆ دەنووسن پەیوەندییان بە چەمكی گۆڤاری شیعر بۆ شیعر نییە، ئەوان جۆرێكن لە شیعری پەرش و بڵاو، نووسینی ئەمڕۆ هەتا ئێستا وەك داوە دەزوو وایە، وەك قەسیدەی ستوونی، نە تیشكۆیەك و نە بناغەیەكی سێنترالی هەیە، نە توانیوویەتی پەیوەندییەكی نوێ لە نێوان زمان و شتەكان، زمان و دنیا دابمەزرێنێت، ئەو زمانە وایلێكردووین لە نێوان نووسەرو دەستەواژە هەست بە مەسافەیەك بكەین، بەڵام داواكراو ئەوەیە كە زمان لە دەرەوەی بوونی نووسەرەوە بێت.

***ئایا ئەو كەلەبەرە دەشێ لە ئاكامی بەدتێگەیشتنی ئەزموونەكانی سەرەتاوە بێت؟.**

پێموایە لە ئاكامی كارلێكەری شیعری وەرگێڕاوەوە بێت، یان شیعری نووسراو بە زمانەكانی بێگانە، بەڵام ئایا دەشێ شاعیرێك ئاگایی لە مێژووی ئیستێتیكای زمانێك نەبێت و ئیستێتیكا لەو زمانە دابهێنێت؟! لێرەدا من بۆچوونێكم هەیە و

PDF4Kurd

پێموایە شاعیرانی ئەمڕۆ ئەو زمانە نازانن كە پێی دەنووسن، شاعیرێكیش توانای بە سەر ئامرازەكانیدا نەبێت، ئاگای لە نهێنییەكانی زمان و مەعریفەی زمان و ئیستێتیكای زمان نەبێت، ناتوانێت زۆر شتان بڵێت، هەڵبەتە ئەوە بێجگە لە بەهرە گەورەكان، چونكە من قسە لە باو دەكەم.

***بە گەڕانەوەمان بۆ شیعری تۆ، دەبینین هەر لە كۆمەڵەی یەكەمتەوە بەدوای شێوەیەكی نوێی قەسیدەدا دەگەڕێیت، ئەو بەدواداگەڕانەش ڕێچكەگەلێكی جیاوازی وەرگرتووە، هەر لە كەوتنە ژێر كاریگەری ڕەمزییەكانەوە بگرە، وەك لە قەسیدە سەرەتاكانت دەبینرێت، پاشانیش شەپۆلی ئەفسانەیی، ئەو بەدواداگەڕانەی تۆ دەردەكەوێت و كەمتر دەردەكەوێت و پاشان وندەبێت، لە شیعری تۆدا تا ڕادەیەك شێوەكان لە زیاد بووندایە، شاعیری لە تۆدا جارێك ڕووبەڕووی دنیا دەبێتەوە، زۆرجاریش دەبێتە ڕەمزی دنیا، هەندێجاریش ڕووبەڕووی دنیا جۆراوجۆرەكان دەبێتەوە، لە هەموو ئەو ڕێچكانەدا ئایا شاعیر وەك تاك دەكەوێتە كوێوە؟ تا چ ڕادەیەك ئەو شاعیرە بەرهەمی ژیان و ئەزموونی ڕۆشبیریی خۆیەتی؟.**

ـ ئەو پرسیارە وامليدەكات كە ببمە ڕەخنەگری ئەزموونەكەی خۆم، گرانە كە بتوانم بۆخۆم ڕەخنە لە شیعری خۆم بگرم، زۆر شت هەن كە من تێیان ناگەم. وەڵامەكانم بۆ ئەو پرسیارە ورد ناكەونەوە، بۆیە داوای لێبووردن دەكەم.

شێوە زمانێكی دیكەیە

***لە بارەی بەرەوپێشچوونی شێوەكاری نووسینەوە كە دەكرێت مەسەلەیەكی هونەركارییانە بێت چی دەڵێت؟.**

ـ شێوە بە نیسبەت من زمانێكی دیكەیە، وەك هەر یەك لە دەستەواژە، ڕستەی شیعری، وێنە، ئیقاع شتگەلێك ڕوون دەكەنەوە، شێوە زمانێكی دیكەیە

PDF4Kurd

دەخرێتە سەر هەر یەك لەو دەستەواژانەوە. داهێنانی شێوەگەلی زێتر زمان جۆراوجۆرترو دەوڵەمەندتر دەكات، یەكێك لەو پێوانانەی كە بە شێنەیی شیعری پێ دەخوێنمەوە وزەی شێوەكارییە، شێوە بە قوڵایی ئەزموونەوە بەندە، رۆشنبیریی دەوڵەمەند دەكات، بەرەوپێشبردنی شێوە بەرەوپێشبردنی مەعریفەو ئەزموونە، لەو دەریچەیە من وا هەستدەكەم كە ئەزموونەكەم بەرەو پێگەیین دەڕوات.

به زنجیرەوە سەما دەكەین

***ئایا پێتوایە چونكە خاوەنی ئازادی شێوەیت ئیتر لە شاعیرانی كۆن سەركەوتووتربیت؟.**

ٲهونەر دواجار شێوەیە. چەند هەست بەوەدەكەم كە لە شێوەدا ئیبداعم كردووە ئەوەندە هەست بە سەركەوتن دەكەم.

***بەڵام موتەنەبی شیعری ستوونی تێكنەشكاندووە!**

ٲبە مانایەك لە ماناكان تێكیشكاندووە. با یەكێك لەو قەسیدانەی وەرگرین كە بە (بەحری درێژ) نووسیوویە و بە قەسیدەیەكی دیكەی (حسان بن سابت) بەراوردی بكەین كە لە هەمان بەحرە، دەبینین: موتەنەبی لە نێو ستوونی (خەلیلی) ستوونێكی دیكەی داهێناوە، وەك دەڵێت:

شيم الليالي ان تشكك ناقتي
صدري بها افضي ام البيداء

PDF4Kurd

یان:

وجبت هجير ا يترك الماء صاديا

- **بەرای تۆ ئەگەر رۆشنبیریی عەرەبی بە شێوەی ئایینی بمابایە، ئایا دەیتوانی شیعری ستوونی تێکبشکێنێت؟.**

ئایین لەگەڵ شیعر نەرم بووە، ئەرزشێکی بە شیعردا، بەڵام لە خۆشەویستییەوە نەبووە، چونکە لە ناخەوە ئایین شیعر رەتدەکاتەوە، لە ئاییندا تاکە سەرچاوەی مەعریفە سروشە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا شیعر بەراوەستاوی مایەوە، چونکە شیعر نموونەی ئەو زمانەیە کە قورئانی پێهاتەخوارەوە، پارێزگاریکردنی ئایین لە زمان جۆرێکە لە پاراستنی زمانی قورئان. لە لایەکی دیکە ئایین پارێزگاری لە شیعری ستوونی نەکردووە، هەروەها تێکشکاندنی مەسەلەیەکی ئایینی نییە.

لە ناخیشەوە قەسیدەی تەفعیلی ستوونی تێکنەشکاندووە، بەڵکو پەرەی پێداوە، بۆیە ئەمرۆ پایەیەکی نیشتیمانی هەیەو وەك رازاندنەوەیەکی ئێسك گران دەکەوێتەوە، وەك قوڵایی لە ستوون دەربازمان نەبووە، من هیچ کەسێك لەو بارەوە جیا ناکەمەوە، ئایا دەرچوونمان لە ستوون وەك دەرچوونی (ئەبی نەواس)ە لەو بەهایانەی کە پێش ئیسلام لە ئارادابوون.

(لەو بارەوە ئەو لە ئێمە تەواو تر بوو، چونکە بەهایەکی نوێی شارنشینی هێنایە ئاراوە، کە ئێمە وەك ئەومان پێنەکراوە) ئێمە هەتا ئێستا هەر لە نێوان چوار دیوارەکە داین، سەماکردنمان هەر تەنها وەهمە! ئێمە بە زنجیرەکانەوە سەما دەکەین تەنها لەخزمەتی رۆشنبیری نویَ و کۆمەڵگەی نوێودا نەبێت، ناتوانین ستوون تێکبشکێنین.

***ئەو قسەیە سەربەخۆی رۆشنبیرییەکان دەسەپێنێت، ئەوەش شتێکی نادروستە.**

PDF4Kurd

دەمەوێت ئاماژە بەوە بدەم كە سادەترین مافی نووسین ئەوەیە كە بەو پەڕی ئازادی بتوانی تەواوی ئەو گیروگرفتەكانەی كە تیایە دەژیت بیخەیتە ڕوو، لەو كۆمەڵگەیەدا ئەو مافەت نییە، من دەمەوێت وەك چۆن خوا دەبینم ئاوا بیخەمە ڕوو، هەروەها سێكس وەك چۆن لەگەڵیدا دەژیم.

***تۆ –ئەدۆنیس‌ی زاتی ئەو ناكەیت؟!.**

دووبارە من بە نائاگایی پێوەندكراوم.

***ئایا زاتی ئەوە ناكەیت كە بە ڕاستی چیت دەوێت ئەوە بڵێت؟.**

كۆمەڵێك چەمكی وەك سێكس، خوا، سیاسەت، ئایین، هەنڕاستەوخۆ نا بەڵام بە نۆرە لە بارەیانەوە دەدوێم من لەو بڕوایەدامە كە لە دنیای عەرەبیدا لە زۆربەیان دلێرترم. بەڵام دلێری بە تەنها بەس نییە، هەر بە تەنها ژیانكردن لەو كۆمەڵگە كوتكراوە، توانای سەركێشیانەی ئیبداعی پووچ دەكاتەوە. هەروەها دەسەڵات كەس ناپارێزێت، بەڵكو لێرەدا دەسەڵات لایەنەكە لەنێوان لایەنەكاندا.

*** لە نێو زۆربەی ڕۆشنبیرییەكاندا شیعری تۆ وەك هێز بوونی خۆی هەیە، ڕێگرەكان ڕەتكراونەتەوە هیچ تەگەرەیەك لە پێش داهێنان نەماوە.**

ئەوەی لای من بە گرنگ دەكەوێتەوە ئەوەیە كە لە نێو كۆمەڵگەكەی خۆم بمێنمەوەو كۆمەڵگەكەم گوێم بۆ بگرێت، بە مانایەك لە ماناكان ئێمە هەتا ئێستا لەچەرخی ناوەڕاستدا دەژین، ڕاستە كورە بۆ كتێب سووتاندن لە ئارادا نییە... بەڵام تووندوتیژییەكی دوانەیی بە سەر هەر یەك لەخوێنەر و نووسەر وجودی هەیە.

PDF4Kurd

تۆ یەکێك لەو سەرکێشیە گەورانەم لە تێگەیشتنی خوا نیشان بدە، یان لە تێگەیشتنی سێکس لە نێو ئەدەبی عەرەبی. لێرەدا زنجیرگەلێکی رۆشنبیری هەن کە ئێمە لە نێویدا دەجولێینەوەو بە هەمان ئەو زنجیرانەش کۆت کراوین. یەکێك لەو شاعیر و رۆماننووس و وێنەکێشە سەرکێشانەم نیشان بدە کە لە بونیادنانی هونەری سەرکێشی گەورەیان نواندبێت، بۆچی سەرکێشییەکان ونن؟ لەبەر ئەوە نییە کە بەهرە نییە، بەڵکو چونکە پێشینەو چواچێوەی رۆشنبیریی باوو کۆت و پێوەندی کۆمەڵگە ئامادەیە. تاك تیژ رەو نییە، بەڵکو ئەوە کۆمەڵگەیە تیژ رەوە.

***یوسف ئەلخال پێشبینی نووسینی بە زمانی رەمەکی دەکرد، پەخشانی عەرەبی زاراوەگەلێکی رەمەکی بە کار دەهێنا، بەڵام شیعر بەکاری نەدەهێنا، ئایا تۆ پێتوانییە ئەوە یەکێك بێت لە تەگەرەکان؟.**

بە هیچ شێوەیەك من دژی زمانی ئاسایی نیم، بە نیسبەت یوسف ئەلخال زمانی ئاسای ئەو بە بێ لێکدانەوە زمانی پەتی بوو، زۆر کەس لێرە قسە لەو تیۆرە دەکەن، بەڵام بەلایەکی دیکە، کە من بەو زمانە ئاساییە دەنووسم ئەوە شتێکی دیکەیە، وەك خۆم حەز دەکەم شیعر بەو زمانە ئاساییە بخوێنمەوە، بەڵام بە زمانی پەتی نەبێت، ناتوانم بنووسم سەرەرای ئەو هەستە بەهێزەی کە زمان بە بوونەوەرێکی زیندوو دەچوێنێت، زیندەوەرێك کە گەشە دەکات و دەمرێت، زیندەوەرێك کە هیچ یاسایەك نییە رێگە لە مردنی بگرێت. سەرەرای ئەو درککردنەش من بەلای نووسینی پەتیدام، ئەو نووسینەم خۆش دەوێت کە بەرەو مردن دەچێت.

***کەواتە ئایا دەشێ زمان رزگار بکرێت؟**

PDF4Kurd

ناكرێت زمان رزگار بكرێت، بەڵام شاعیرێكی دیاریكراو زمانەكەی خۆی رزگار دەكات، شاعیرێك زمانەكەی خۆی رزگار دەكات كە لە شێوەی تەعبیركردندا بە ترۆپك گەیشت بێت، نەتوانێت هەڵە بكات. موتەنەبی زمانی شیعری رزگار كرد، بۆیە ئێمە تەنها بە دژی ئەو نەبێت ناتوانین بنووسین. بەڵام زمان وەك زمان دەربازی نابێت. ئەوەش واملێدەكات كە بۆ جیاوازی نێوان زمانی شیعری و زمانی ئاینی بگەڕێمەوە: شیعرییەت دنیا دەكاتەوە، بەڵام ئایین بە سەر راستییەكاندا دادەخرێت و دنیا لە نێوان وشەكان زیندانی دەكات.

<u>تێبینی</u>: ئەو گفتوگۆیە لە لایەن (ئەلیاس خوری) ئەنجام دراوەو هەر یەك لە (بیلال خبین) و (حسێن بن همزە) بەشداریا تیا كردووە.
لە پاشكۆی ئەلنەهاری رۆژی شەممە 19ی تشرینی یەكەمی 1996 بڵاو كراوەتەوە، من لە سایتی (معابر) وەرمگرتووە.

PDF4Kurd

ئەدۆنیس:
دەقی ئایینی دەڵێ دەبێ موسڵمان
بەردەوام بۆ کتێبی خوا عەقڵ بەکاربهێنێ

بەرلە ئامادەکردنی ئەو گفتوگۆیە بڕوامان بەوە نەبوو بە شێوەیەکی ئاسایی بە ئەنجام بگات، بۆ ئەوەش دەبایە کۆمەڵێك پرسیار بخەینە بەردەم شاعیری گەورەی عەرەب (ئەدۆنیس) کە پێشتر کاریان پێ نەکرابێ، هەوڵمادا، بەلأم ئاخۆ سەرکەوتنمان بەدەسهێنا؟ گرنگ ئەوەیە کەشفمان کرد کە ئەدۆنیس بڕوای بە گۆرانی بێژی ژن هەیە، نەك ئەوەی کە خاوەنی بەخششی رۆشنبیرییە، یان پێشەنگی شیعرییە، هەروەها کلاسیکیەتی ئەومان لە رێگەی گوێ گرتن لە مۆسیقاوە کەشفکرد، ئەوەش تەواو لەگەڵ تازەگەری ریتمی شیعرەکانیدا ناکۆك دەکەوێتەوە.

ئەوەی دەمێنێتەوە ئەوەیە کە بەر لە تۆمارکردنی ئەو گفتوگۆیە بیروڕای خۆی لەبارەی ئاکاری بەرزی (نەجیب مەحفوز) خستە ڕوو، هەروەها جکە لە رۆمانی (ثرثرة على النيل) رۆمانێکی دیکەی نەجب مەحفوزی نەخوێندۆتەوە، هەر ئەویش (سیاب)ی پێشکەش کردووە و کۆمەڵە شیعری (انشودة المطر) بۆ چاپ

PDF4Kurd

هەڵبژاردووە و پێش دەركەوتنی گۆڤاری (شعر) لە بەیروت بزافی شیعری جگە لە دەرچوون لە نوێگەری حەقیقی شتێكی دیكە نەبووە، هەروەها كاتێك كە ویستمان كاسێتی ریكۆردەكە رێك بخەین بەگاڵتەوە گوتی دەنگت لەدەنگی (عبدلحەلیم حافز) دەچێ، ئەوەش بۆ ئێمە دەرفەتێك بوو تاكو لێی بپرسین:

*دەنگی عەبدالحلیم حافزت پێخۆشە؟

لە راستیدا نە گوێی لێدەگرم، نە خۆشم دەوێ، یان بە مانایەكی راستر من لەدەرەوەی هەندێ لە گۆرانییەكانی سەید دەروێش و محەمەد عبدولوەهاب و فەیرۆز و ئوم كەلسوم كە زۆرم خۆش دەوێن، هیچ گۆرانییەكی دیكەی عەرەبی ناناسم.

*ئەی مارسیل خەلیفە؟

مارسیل وەك موسیقی باشە، نەك وەك گۆرانیبێژ، ئەگەر بەراوردی دەنگی ئەو بە دەنگی ئەوانەی كە ناومبردن بكەین، جیاوازە، ئەوە بەو مانایە نییە كە گۆرانیبێژە لە ئاستی ئەواندا، بەڵام ئەویش رێگای تایبەتی خۆی لە گوتنی گۆرانیدا هەیە، لە دنیای هاوچەرخدا رۆڵی گۆرانی، گۆڕانی زۆری بەسەردا هاتووە، وەك پێشان نەماوە، دەشێ هەموو كەسێ گۆرانی بڵێ، ئەگەرچی وەك پێویست دەنگی وەكو دەنگی گۆرانیبێژە كۆنەكانیش نەبێ، (ئوم كەلسوم) و (فەیرۆز) وەك دوو گۆرانیبێژی گەورە و مەزن دەمێننەوە، خۆشبەختانە لە گۆرانی گوتندا ژن دیارە، زۆر بەكەمی لە كۆمەڵگەی عەرەبیدا ژن لە پانتاییەكانی رۆشنبیریی هەمە چەشن دەردەكەون، من دڵخۆشم بەوەی لە هونەرێك كە لەهەموو هونەرەكان گرنگترە (هونەری گۆرانی گووتن) ژن بەم ئاستە بەرزەوە دەردەكەوێت.

*تۆ بۆ ناوە كۆنەكەت (عەلی ئەحمەد سەعید) سۆزت ناجوڵێ؟

PDF4Kurd

ئەو ناوە هەرگیز لێم جیا نابێتەوە، سەیر ئەوەیە كە بەرێكەوت ئەدۆنیس بە زمانی كۆن مانای (سەیدی) یەو (ئەلسەید)یش حوشتر دەكا، دەشێ ناوی كلاسیكی (عەلی) ئەوەبێ، بابلی و كەنعانی و سۆمەری لە دەستەواژەدا لە عەرەبەكان رەسەنترن، كەواتە (ئەدۆنیس) لە مانا قوڵەكەیدا (عەلی) دەگەیەنێ، من زاراوەكەم گۆڕیوە، بەڵام جەوهەر ناگۆڕێ، بۆیە لێم جیا نابێتەوە، تاكو سۆزم بۆی بجوڵێ.

***ئایا ئەو ئیشكالیەتە بچوكانەی كە لە تانە لێدانی ئەو ناوەوە دێ، بێزارت ناكات؟**

نەخێر، ئەوە لە چوارچێوەی عەرەبیدا دەوروژێ، بەهیچ جۆرێك بێزام ناكات، چونكە پاڵنەری ئەو كەسانەی ئەو مەسەلانە دەوروژێنێ پاڵنەری رۆشنبیریی نین، بەڵكو شەخسین، بۆیە تۆ ئەگەر لە گۆشەیەكی سایكۆلۆژیەوە تەماشای ئەو وروژانە بكەیت، حاڵەتێكی سایكۆلۆژی گشتی لای ئەو نووسەرانەی كە بەخۆیان دەڵێن رۆشنبیر بەرچاوت دەكەویت، دەخەینە سەر ئەوانی دیكە، بۆیە هیچ ناموروژێنێ، بەڵكو بەزەییم پێیاندا دێتەوە.

***ئایا ئەو پاڵنەرە شەخسیانە، خەسڵەتێكە لە خەسڵەتەكانی رۆشنبیریی عەرەب؟**

من لەو بڕوایەدام كە لە ساتەوەختی ئێستادا خەسڵەتێكی جێگیر بێ، لە هەموو رۆشنبیرەكاندا جێگیرە، لە رۆشنبیری كۆنیشماندا هەبووە، بەڵام لە بەرامبەری ئەو پاڵنەر و تانە لێدانە شەخسیانە كەسانێك بەدی دەكەی كە بەرگری و پارێزگاری لە بەهای بابەتیانە دەكەن، ئێوە دەزانن كە گەورە شاعیرانمان ئەوانەی كە شیعرییەتی عەرەبییان دامەزراندووە، هەندێ جار دەكەونە بەر تۆمەتباركردنەوە، هەرلە (ئەبوو نەواس) و (ئەبوو تەمام) و (موتەنەبی) تا دەگاتە (دكتۆر تەها حوسێن) كەواتە ئەو مەزنانەی كە

PDF4Kurd

هەستەکانیان دروسکرد و خەلخەلەیان خستە نێو بەهاو چێژی کۆن و شیعر و فیکریان دامەزراند، ئەوانە بەردەوام بە دزی تاوانبار دەکرێن، یان بە کافر، ئەو خەسڵەتە لە رۆشنبیری عەرەبیدا جێگیرە، بەڵام ئەمرۆ ئەو مەسەلەیە بە شێوەیەکی گەورەتر بەرجەستەیە لەبەر هەندێ هۆ، کە شەرم دەکەم بە دواییدا بچم.

***بۆچی؟**

- بڕواناکەم بتوانم ئەو هۆیانە بە وردی شی بکەمەوە، گەرچی ئاماژەم بە هەندێ لە فاکتەرەکانی دا، ئەوە بە نۆرم و بەها و پەیوەست بوونی سیاسی و ئایدۆلۆژیەوە بەندە، بە شاراوەییەوە ڕێدەکات، دەبێ خۆمانی لێ لابدەین، ئەوەی دەمێنێتەوە شتە جەوهەریەکانن خۆشبەختانەش لە کۆمەڵگەی عەرەبیدا کەسانێك هەن، گەرچی بەشێوەیەك لە شێوەکان پەراوێز کراون، بەڵام بەردەوام پارێزگاری لەو جەوهەرە دەکەن و بەرگری لێدەکەن، هەروەها مژدەی تەجاوزکردنی ئەو ئیشکالیەتە بچوکانەیان پێیە، دەتوانن ئەو ململانێیە لە ئاسۆی شەخسیەوە بۆ ئاسۆیەکی رەخنە ئامێزی بابەتیانەی مرۆڤایەتی بگوازنەوە.

***بۆچی (موتەنەبی)ت وەك تەوەرەی (الکتاب) هەڵبژارد، تۆ لەسەر قەسیدە نیشتمانییەکانی بیانوی خۆت هەیە، بەڵام ئەو مەسەلەکان بە ستایشکردن دەگۆڕێ، ئێمە گەرچی دان بە گەورەیی (موتەنەبی)دا دەنێین، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ئەو خۆی لە جۆری یەکەم ستایشکارە، تۆش دژی پەیوەندی نێوان ستایشکار و ستایشکراویت؟**

- موتەنەبی گشتێکە پارچە پارچە ناکرێ، کە یەکێك بەرز دەبێتەوە، هەرکەسێ بێ، تۆ کارت بەوەدا نییە چۆن دەخوا و چۆن دەنوێ، یان پەیوەنی بە فلان کەس دەکاو بە فیسار ناکات، تۆ بە رووەکەی دیکە راست دەبیتەوە، لە ڕێگەی

PDF4Kurd

ئەو رۆشناییەوە راست دەبێتەوە كە لەدوای جێماوە، ئەگینا ئەگەر لە رێگای پەیوەندی بە ستایشكراوەوە تەماشای شاعیرانی عەرەب بكەین ناتوانین هیچ شاعیرێك بدۆزینەوە، باشە بۆچی لە پەیوەندی بە خودی خۆیەوە سەیری نەكەین، كەواتە لێرەدا نەگرتنەخۆ هەیە، گرتنەخۆی حەقیقەتیش لە مرۆڤدا ئەوەیە كە بگەتە دواین جەوهەری ئەو مرۆڤە، واتە من وەك دەلیلێك سەیری (موتەنەبی) دەكەم، جگە لەوە لەناو شاعیرانی عەرەب موتەنەبی مەیلی بۆ ئەو جومگەیەی كە دەكەوێتە نێوان سیاسی و رۆشنبیر، نێوان دەستەلاتدار و یاخی لە دەسەلأت، زۆرترە، جگە لە مەتەنەبی هیچ شاعیرێكی عەرەبی بەدی ناكەیت كە نوێنەرایەتی ئەو خاڵە بكات، وەك چۆن (موتەنەبی) نوێنەرایەتی دەكات، كە بۆخۆی خاڵی ململانێ و ناكۆكیە، خاڵی بەیەك لكان و هەڵوەشانەوەیە، من بۆیە هەڵمبژارد تاكو لە رێگەی ئەوەوە ئەو جومگە بەردەوامەی نێوان ئەوەی كە بە ئایین و ئەوەی كە بە سیاسی ناو دەبرێت، ئەوەی كە بەدەسەلأتدار و ئەوەی كە بە رەفزكەری شۆڕشگێر ناودەبرێ بەدی بكەم، جگە لەوەش موتەنەبی ترۆپكی شیعری و تەواوكەری شیعرییە، لەدوای ئەو تەعبیركردن جگە لە (مەعەری) تەواو هەرەسی هێنا، مەعەری دانی بە مەزنییەتی موتەنەبی ناوە، كتێبەكەی خۆی كە شیعری موتەنەبی تێدا راڤە كردووە بە (موعجیزەی ئەحمەد) ناوبردووە، من لەو بڕوایەدام كە موتەنەبی مێژووی عەرەبی زۆر لە رووداوە مێژووییەكان جوانتر و گەشتر نیشان داوە، ئەوەی كە ئەمڕۆ بە شیعری موتەنەبی راڤە دەكرێ، ناشێ شیعری موتەنەبی پێ راڤە بكەین، ئەو كاتێك هەجوی كافور دەكات، یان ستایشی دەكات دەڵێ: (شیعری من ستایشكردنی ئەو نییە، بەڵكو هەجوی لورییە) ئەو رەخنە لەو كۆمەڵگە و لەو مرۆڤانە دەگرێ كە یەكێكی گەورەی وەك ئەویان وا لێكردووە پەنا بۆ كافور و ئەوانی دیكە

PDF4Kurd

ببات، وەك ئەوەی بیەوێت شیعر بکاتە پێشەوای کۆمەڵگە بۆچی شاعیر نابێتە پێشەوا؟

***بۆچی سیاسەت لەبری ئەوەی دوای شاعیر بکەوێ گوێی لێناگرێ؟**

مۆتەنەبی لە هەموو ژیانی و لە هەموو نووسراوەکانیدا شیعر وەك یەکەم رۆشنایی فیکر و سیاسەت و مرۆڤایەتی دادەنێت، من بەو مانایە موتەنەبیم وەرگرتووە.

***لە قسەکردندا کەوتیتە نێو پەیوەندی نێوان رۆشنبیر و سیاسییەوە، ئایا بۆشایی لەنێوان رۆشنبیر و دەسەڵات پێویستە؟ هەیە داوای ئەوە دەکات ئەو بۆشاییە ببێتە پردێك؟**

من داوا دەکەم دووبارە چاو بەو پەیوەندییە جێگیرەی نێوان دەسەڵات و رۆشنبیردا بخشێندرێتەوە، لەهیچ کۆمەڵگەیەك سیاسەتی مەزن بەدی ناکەیت ئەگەر دەزگای رۆشنبیریی مەزن وجودی نەبێ، بەمجۆرە سیاسەت بۆخۆی بەشێکە لە رۆشنبیریی، نەك بە پێچەوانەوە، هەر چۆنێبێ لە کۆمەڵگەی زیندوودا بە هیچ شێوەیەك رۆشنبیری وەزیفە نییە، وەك چۆن ئەمڕۆ لە کۆمەڵگەی عەرەبیدا دەبینرێ، رۆشنبیری بۆچوونێکی رەخنەیی گۆڕانکارە هەردەبێ واش بمێنێتەوە، بەومانایە دەبێ سیاسیەکان بەدوای رۆشنبیراندا بچن، بەڵام بەداخەوە لەنێو کۆمەڵگەی عەرەبیدا سیاسیەکان هیچ نرخ و سەنگێك بۆ رۆشنبیری داهێنەر دانانێن، ئەمڕۆ رۆشنبیری عەرەبی ئەوەندەی ناپاکی لە پەیامی رۆشنبیری خۆی دەکات، ئەوەندەش قبووڵیەتی بەدوای سیاسیەکان بکەوێت.

***تۆ بەردەوام داوای خوێندنەوەی دەقی یەکەم دەکەیت (مەبەست دەقی قورئانییە – و: کوردی) ئایا هیچ رۆشناییەك بەدی دەکەیت کە خرابێتە سەر ئەو دەقە، کە ئەمڕۆ بتوانین بۆی بگەڕێینەوە؟**

PDF4Kurd

ئایا لەدەقی شیعری یەکەم و ئەو خوێندنەوانەی کە لای رەخنەگرە عەرەبییەکانەوە کراوە دەسپێبکەین، ئایا دەتوانین بڵێین (ئەمەدی) یان (قوتەیبە) یان (جرجانی) خوێندنەوەیەکی کامڵ و کۆتائامێزیان بۆ شیعری جاهیلی کردووە، یان ئایا ئێمە لەسەرمانە سوود لە خوێندنەوەکانی ئەوان وەرگرین و بۆ خۆمان بەپێی گیروگرفتەکانی ئەمڕۆ خوێندنەوەی جیاوازیان بۆ بکەین؟ رەنگە بە نیسبەت دەقی ئایینیش هەمان شت بڵێین، بۆچی خوێندنەوەیەکی تەواو کۆتایی ئامێز قبووڵ دەکەین، کە بۆخۆی لە خودی دەقی ئایینیدا ئاماژە بە خوێندنەوەی کۆتایی ئامێز و دوا خوێندنەوە نەدراوە، دەقی ئایینی دەڵێ: دەبێ موسڵمان بەردەوام بۆ کتێبی خوا عەقڵ بەکار بیهێنێ، بەڵام بەداخەوە، ئێمە دەقەکانی سەرەتامان لە ئاسۆی ئەو گیروگرفتانەوە نەخوێندۆتەوە کە ئەمڕۆ رووبەروومان دەبنەوە، یان لە ئاسۆی پەیوەندیمان لە ئەوی دیکە و ئەو پێشکەوتنەی کە لە (1050) ەوە تاکو ئەمڕۆ لە ئارادایە، بەڵکو وازمان لەو دەقانە هێناوە کە دەبێ بیخوێنینەوە، دەبێ بە شێوەیەکی راستەوخۆ خوێندنەوەی نوێی بۆ ئەنجام بدەین، من رێزم بۆ هەموو خوێندنەوەکان هەیە، پێویستە سوودیان لێ وەرگرین.

***لەم چوارچێوەیەدا من بە خوێندنەوەی (محەمەد ئەرکۆن)ی جەزائیری پەیوەستم، بەڵام وەك دەبینین لە بەشی لێکۆڵینەوەی خۆرهەڵاتی کە لە پاریس کاری تێدا دەکات تەریك کراوە؟**

کە دەڵێین تەریك کراوە شتێکە و کە دەڵێن قوڵتر لە بارەی ئەو بابەتانەی نووسیوە ئەوە شتێکی دیکەیە، لە دژ وەستان و لە بایەخ کەمکردنەوە و بووختان بۆ دروسکردنی (ئەرکۆن) هیچ لە هەقیقەتی مەسەلەکە ناگۆڕێ، چونکە ئەوانە هەمووی دەچنە خانەی پروپاگەندە و ئیرەیی پێبردن و رکەکردنی ئایینییەوە بە بڕوای من ئەوەی (ئەرکۆن) لە باری دەقی یەکەمەوە دەینووسێ لە

PDF4Kurd

هەموو ئەوانە قوڵترن کە ئێستا دەنووسرێن، هەر لە نزیك ئەو مەسەلەیەوە ئەگەر سەرنج لەو رەخنەگرە عەرەبانە بدەین کە لە ئەمەریکا نیشتەجێن، دەبینین هەندێ شتیان خستۆتە سەر رۆشنبیریی مرۆڤایەتی و بە پێچەوانەی ئەو رەخنەگرانەی کە لە ئەوروپادا دەژین.

***مەبەستت لە خستنەسەر چییە؟**

أ بۆ نموونە (ئیهاب حەسەن) تیۆرێکی رەخنەیی پێشکەش کردووە، هەروەها بەشدارییەکانی (ئیدوارد سەعید) ناشێ لەو چوارچێوەیەدا پشتگوێ بخرێ (ئیهاب حەسەن) بەشێك نییە لە رۆشنبیریی ئەمەریکی، هەروەك (ئیدوارد سەعید)یش بەشێك نییە لە رۆشنبیری عەرەب، رۆشنبیرانی جەزائیر و مەغریب هەر لە سەرەتاوە گیروگرفتی عەرەبیان هەبووە، بەڵام گیرو گرفتی (ئیهاب حەسەن) عەرەبی نییە، هەروەها (ئیدوارد سەعید) جگە لە کتێبەکانی ئەو دواییەی کە لە بنەڕەتدا سیاسین، بایەخیشی لەو کتێبە رەخنەییانەی بە ئینگلیزی نووسیویەتی کەمترن.

***بۆچی ئەوانە دەرچوون، بۆچی ناکۆی عەرەبی و پێناسەی ئیسلامی لە کەشو هەوایەکی دیکەدا دەخەنە بەر قسە لەسەر کردن و لێکۆڵینەوە؟**

أنەچونەتە دەر، بەڵام لەبەر هەندێ بارودۆخی مێژووی بە زمانێکی دیکەیان نووسیوە، ئەو بارودۆخە ناگۆڕدرێت، هیوادارم دووبارە نەبێتەوە، کەواتە پێویستە لەو بارودۆخە تێبگەین، سەرەرای ئەوەش کەشو هەوای رۆشنبیریی ئەوروپی پان و بەرفراوانترە لە کەش و هەوای رۆشنبیری عەرەبی، ئەوان لەو پانتاییە ئاسودەیی و لەیەکگەیشتن و کارلێککردن زێتر هەست پێدەکەن، نەك لە چوارچێوەی رۆشنبیری عەرەبی، ئەگەر ئەو پانتاییەی کە بیریاری عەرەب تیایدا دەخولێتەوە، یان ئەوەی بە زمانی عەرەبی لە کۆمەڵگەی عەرەب دەینووسێ بەو پانتاییەی کە ئەوروپی، یان ئەمەریکی تایدا دەخولێێتەوە بەراورد بکەین

PDF4Kurd

دەبینین پانتاییەكەی ئێمە سانتیمەترێك كەمترە، بەڵام پانتایی ئەوێ بێ كۆتاییە؟

***سەرەڕای ئەو كەش و هەوا بەرفراوانە، بەڵام هەمیشە لەلایەن رۆشنبیرانەوە خولیایەك بەرامبەر ئەویدیكە هەیە، قسەكردنیش لەبارەی شاڵاوی رۆشنبیریی كۆتایی نایەت، تۆ ئەوشتانە چۆن دەبینی؟**

ئەو خولیایە عەرەب لەناوەوە پێی هەڵدەستێ، خولیایەكی سیاسیە، بێ بەڵگەیە، دەیانەوێ شتەگەلێكی پێ بشارنەوە، بۆچی قسە لەوانە ناكەن كە هەڵدەكوتنە سەر ئیبداع و بەخششەكانی رۆشنبیری عەرەبی، سەر شاڵاوی تەكنیكی.

كۆمەڵگەی عەرەب بەرهەمهێن نییە، تەنیا بەرخۆرە، بۆچی ئەوانە قسە لەشاڵاوی ئامرازی تەكنیكی ئەمەریكی ناكەن، بەڵام پەلە لەوە دەكەن كە رەخنە لەشاعیرێك بگرن كە (بۆدلێر) یان (هۆڵدرێن) یان (فرۆید) دەخوێنێتەوە، هێرش دەكەنە سەر ئەو رۆشنبیرە، بەڵام شاڵاوی ئەویدیكەی بكوژ لەیاد دەكەن، تۆ بهێنە بەرچاوی خۆت ئەگەر رۆشنبیری عەرەبی تەواو لە كاریگەری خۆرئاوایی خاڵی بكەیتەوە، ئایا چ دەمێنێتەوە؟ جگە لە ئایین و شیعر، شتێكی دیكەی لێ نامێنێتەوە، جگە لەوە شتێكی دیكە نییە، كەواتە ئەو قسەكردنەی كە لەبارەی شاڵاوی رۆشنبیرییەوە، تەواو لەگەڵ مێژووی رۆشنبیریمان ناكۆك دێتەوە، مرۆڤی عەرەبی خودێكی رۆشنبیریی نییە تەنها ئەوكاتە نەبێ كە تێكەڵی ئەویدیكە دەبێ، ئەوە مێژووە.

***لە (ستاتیك و دینامیك) ئەوەت وەیاد هێناوەتەوە كە كە (3/4) سێ لە چواری رۆشنبیریی عەرەبی غەیرە عەرەب دروستی كردووە، ئیستا هەمان بیروڕا دووبارە دەكەیتەوە، ئایا هەمان ساتەوەختە، یان ئەو دووسەدەیەی رابردوو هیچ بەخششێكی تایبەت بە عەرەب وجودی نییە؟**

PDF4Kurd

بەخششیی ئیبداعی عەرەب لەو دوو سەدەیەدا لەدوو شتدا خۆی كورت دەكاتەوە، یەكەم بەگشتی لە هونەردا لە پێشەنگی ئەو شیعر و هونەی شێوەكاری و هونەری دیكەی وەك رۆمان، لەو پانتاییەدا بەخششی عەرەب باش دەبینرێ، سەرەڕای بۆماوەی ئایینی و شیعری، بەڵام لە پانتایی زانستی مرۆڤایەتی و فەلسەفە و بیركاری و ئەنترۆپۆلۆژیا شتێكی وا نابینرێ، ئەگەر تاكی عەرەبیش لەو رووەوە هەبێ، ئەوە لە كۆمەڵگەی دیكە كە رێگایان بۆ خۆش كردووە بەرهەمیان هەبووە، ئیبداعیان كردووە، كەواتە بەرهەمەكانیان سەر بە كۆمەڵگەی خۆرئاواییە، چونكە ئەوان هانیان داون، ناشێ سەر بە كۆمەڵگەی عەرەبی بێ.

*** قسەت لە بەخششی دەستكرد و ئازادیەكانی كرد لەبەرامبەر نا ئازادی مرۆڤ؟**

تۆ هەمان بەخششی دەستكردی ئەمڕۆ لەگەڵ سەدە كۆنەكانی وەك (فاتمی) و (مەملوكی) تا دەگاتە (عەباسی) بەراورد بكە، دەبینی ئەوەی ئەمڕۆ بەدەس بەرهەمی دێنن ناگاتە هیچ یەكێك لە ئاستە كۆنەكان، دەسكردی ئەمڕۆ هەر بەناو دەسكردە ئەگینا پیشەسازی و خێرایی و ئامرازەكان بەسەر هەموو شتەكاندا زاڵن، نەكاتێكی زۆری دەوێ، نە هاوكاری دەوڵەتی پێویستە، بەڵكو زێتر بەرەو ئاسانكاری بەخششی خێرا هەنگاو دەنێ، بۆیە دەست مرد، تۆ بەراوردی ئەندازەی بیناسازی كۆن و نوێ بكە، چەند جیاوازی مەزنی تیا بەدی دەكەیت، ئەو كاتەی كە بە شەقامێكی قاهیرەی كۆندا گوزەر دەكەیت، هەر تەنها سەیری ئیستاتیكا بكە، هەست دەكەی گوێت لە هەناسەدان و هەناسە وەرگرتنی تەمەن و ئەندازەی ئەو شوێنەوارە رەنگرێژكراوە دەبێ، بەڵام كاتێك دەچیتە شەقامێكی نوێ، جگە لە ئامێر و خێرایی و ئیستهلاككردن و

PDF4Kurd

وەزیفەكاری شتێكی دیكە بەدی ناكەیت، سەرەڕای ئەوەش لەگەڵ جوانی جیهانی كۆن تەواو جیاوازە.

***وەزیفەكاری بەشێكە لەكۆن؟**

بەڵێ، بەڵام لەوێ هیچ بۆشاییەك لە نێوان ژیان و هونەردا نەبووە، ئەمڕۆ ئەو بۆشاییە هەیە، لەكۆندا وەزیفە بەشێك بوو لە حەساسیەتی هونەری، كاتێك من كورسیم بەكار دەهێناو لەسەری دادەنیشتم وەزیفە بوو، بەڵام لە هەمان كاتیشدا نیشانەیەك بوو لە نیشانەكانی جوانی و هونەر.

***تۆ كۆمەڵێك دەقی (محەمەد رەشید رەزا) و (كەواكبی) و (محێدین عەبدولوەهاب) و ئەوانی دیكەت هەڵبژاردووە، وەك چۆن بۆ ئەو دەقانەش پێشەكیت نووسیوە، چ ئەوانە لەیەك كۆ دەكاتەوە، هەڵبژاردنەكانی تۆ لەسەر چ بنەڕەتێكەوەیە؟**

ئەوە بەشێكی تەواو كاری (ستاتیك و دینامیك) بوو، چونكە ئەو كتێبە یەكەمجار بە سێ بەش دەرچوو، لە دوابەشدا كە بەرۆشنگەریەوە پەیوەست بوو، ئاماژەم بەوەدا تەواوكەری ئەو كتێبە لەو بەشەدایە كە لەسەر فیكر و گەشە كردنی فیكری دەینووسم، سێیەم بەشی بە ئەدەبی سەردەمی رۆشنگەرییەوە تایبەت بوو، بەڵام بەشی چوارەم تایبەت بوو بە فیكر، كە لەسەردەمی رۆشنگەرییەوە، من لەوێ نموونەی كۆن و نوێم لەو سەردەمە وەرگرتبوو، نوێ بەمانای ئێستا هەروەها گوتم هەردەبێ قسەم لەسەر (محێدین عەبدولوەهاب) هەبێ.

تاكو بووانم چۆن ئیسلامی خوێندۆتەوە، وەك ئاگادارن ئەو خوێندنەوەیەش لەناو كۆمەڵگەی عەرەبیدا خوێندنەوەیەكی كاریگەر ئامێزە، بۆیە دەبێ نهێنی ئەو خوێندنەوەیەم تێبگەم، سەرەڕای ئەوەش من (محەمەد عەبدە) و ئەوانی دیكەم وەرگرتووە، هەندێكیش رەخنەیان لێگرتم و وتیان چۆن لەسەر (محەمەد

PDF4Kurd

عەبدولوەهاب) دەنووسیت، من سەیرم بەو رەخنەیە هات، چۆن لەسەری نەنووسم کە خۆی بە بۆچوونەکانی لە بارەی ئیسلامەوە موڵکی ژیانی عەرەبی و بە پلەی یەکەم میسرییە، جا بۆئەوەی لە دژی یەکێك بووەستم دەبێ تێبگەم، من لەوکەسانە نیم کە ئەگەر یەکێك خاوەنی فیکربی پشتگوێ بخەم، بەڵکو قوڵتر دەبمەوە تاکو بۆ تێگەیشتنی رێگەیەك بدۆزمەوە، بەو خولیایەوە لەسەر (محەمەد عەبدولوەهاب)م نووسی، سەرەڕای ئەوەش کۆمەڵێك بیریار لە جیهانی عەرەبی و ئیسلامیدا هەن کە لەژێر کاریگەری ئەودان.

***بۆچی؟**

أتۆ بۆ هۆیە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئایینییەکان بگەڕێوە.

***راستە لەسەر ئەوت نووسی و بە تەئکید گەیشتیتە قولاییەوە؟**

أبۆیە لەسەرم نووسی تاکو کەشفی بکەم، ئەو بنەڕەتانە بدۆزمەوە کە پشتی پێ دەبەستێت، تاکو بزانم چۆن نەخشەیان بۆ دادەنێ و چۆن بەرەو ئاسۆیەکی دیکەیان دەبات، بەڵام ئەگەر پشتگوێی بخەم و وەك ئەوەی هەر نەبووە، ئەوە وەك ئەوە وایە کەسەر بخەیتە نێو لمەوە.

***ئایا شتێك هەیە ئەوانە کۆ بکاتەوە؟**

أئارەزووی من لە بەدواداچووندا کۆیان دەکاتەوە، هێڵی (ستاتیك و دینامیك) لەبارەی کەلتوری عەرەبییەوە، من گوتم مەزنترین بەڵگە بۆ ستاتیك بوونی کەسێکی وەك (محەمەد عەبدولوەهاب)ە، ئێوە دەڵێن فیکر و کۆمەڵگە گۆڕانی بەسەدا دێ، بەڵام پێم ناڵێن بۆچی دروست دەبێ، ئەگەر لێرەدا گۆڕانکارییەکانی شیانەیی هەبێ، ئەوە تەئکیدکردنە لەوەی کە بوونیادی قوڵی رۆشنبیریی عەرەبی ناگۆڕدرێت، پێم بڵێ چۆن لەسەر ئەم و ئەو دەنووسی، کەسانێك هەن نازانن چ دەخوێننەوە، هەروەها بڵێ ئایا من لەرێگەی داواکردنەوە ئەوەم

PDF4Kurd

نووسیوە، کە ئەو خۆی قەدەغەیە بچێتە سعودیە و من لە پێناوی دەجەنگم، لەبەر ئەوەیە کە من بەشێوەیەکی جیاوازی خوێندومەتەوە.

***ئایا گەڕانەوەی (شەوقی) و (بارودی) بۆ لاسایی کردنەوەی نموونەی سەردەمی عەباسی، بەو مانایەیە کە ئێمە لە دوو زەمەندا دەژین؟**

أکاتێك لەسەر ئەوانم نووسی گەردەلولێك هەڵیکرد، وەك ئەوەی من دژی شیعری میسری بم، ئەوە قسەیەکی جوان نییەو قابیلی گوتن نییە، چونکە وەرگرتنی (شەوقی) لە گەڕانەوەی زمانی کلاسیکی باشترە، بەڵام هیچ شتێکی نویێ لەو بارەیەوە پێشکەش نەکرا، ئایا ئەو بۆچوونە بۆخۆی بۆچوونێکی بابەتییە، یان رق لێبوونەوەیە لە شیعری میسری، بەداخەوە خەڵکانێك هەن ئاوا بیردەکەنەوە.

***بەڕای تۆ بۆچی ئەو هەرایە دروست بوو؟**

أچونکە خەڵکانێك هەن خۆیان لەگەڵێ وڵات و گەل تەماهی کردووە، ئەگەر قسەت لەسەر ئەوان نەکرد وەك ئەوە وایە کە گەلت بەتەواوی پشتگوێ خستبێ.

***باشە دوا هەڵسەنگاندنت بۆ قوتابخانەی ئەپۆلۆ و دیوان چییە؟**

أمن یەکەم کەس بووم کە بە ڕووانینێکی تازەگەریانەوە لەسەر ئەپۆلۆ و دیوانم نووسیووە.

***ئێمە دەبینین کە تۆ لەسەر بەرگی چاپە یەك لەدوای یەکەکانت دەستە بژێری دەکەیت، دەتوانین لەوە بگەین کە تایبەتە بە لێکۆڵینەوەی رەخنەییەوە، بەڵام کە چاپی کۆمەڵە شیعرەکانت هەڵگری ناونیشان و دوا داڕشتنەوەیە، هیچ لەوەیان تێناگەین؟**

أئەوە جۆرێکە لە هەستکردن، نەك گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی لێرەدا هەندێ هەڵە هەیە و راستیان دەکەمەوە، یان فیکرەیە و روونی دەکەمەوە، خوێندنەوە هەیە کە بە دوا داڕشتن ناوی دەبرێ هیچ زیادکردنی تیا بەدی ناکەیت، من هیچ

PDF4Kurd

قەسیدەیەك دووبارە ناووسمەوە و بەڵکو رەنگە پارچەیەکی لیَ لابەرم، یان بۆی زیاد بکەم.

*لەسەر چ بنەڕەتێك؟

قەسیدە کۆتایی نایەت، ئەگەر ئەمڕۆ بە نووسینی شتی دیکە سەرقاڵ نەبم زۆر لە قەسیدەکانی خۆم دادەڕشتەوە، قەسیدە کارێکە بە هیچ جۆریَ تەواو بوونی نییە، هەتا خاوەنەکەی دەمریَ هەر بە کراوەیی دەمێنێتەوە، رەنگە دوای مردنی خاوەنەکەشی هەر بە کراوەیی بمێنێتەوە.

*بابەتی خوێنەر لەم حاڵەتەدا لەکویَ دایە؟

من بەڵگە نامە نیم، من وەك خوێنەرێك لەبەرامبەر تۆ تەقینەوەی شیعرم، بەلاَم کەپێم دەڵێی چۆن قەسیدە دەنووسی و کەی دەینووسی و لەکویَ دەینووسی، ئەوە بەلای من گرنگ نییە، ئەوە لایەنێکی بەڵگە دارانەیە، هەندیَ لە مێژوونووسانی ئەدەبی بایەخی پێدەدەن، من لەو قەسیدەدا بایەخ بە درەوشانەوەی بەردەوام دەدەم.

*لەبەر ئەوەی قەسیدەی کامل لە ئارادا نییە، ئەی بۆچی ئەو تووندوتیژییە و تووندوتیژی دژ بە شیعرەکانت هەیە؟

عەرەب، خوێنەر و رەخنەکانی ئەوەندەی گرنگی بە دەوروبەر دەدەن ئەوەندە بایەخ بە جەهەری شیعریەتی قەسیدە نادەن، تۆ ئەو رەخنانە بخوێنەرەوە کە ئێستا دەنووسرێن، شتی دەگمەنیان تیا بەدی ناکەیت، وەك شیکردنەوەی ئیستاتیکای قەسیدە و شیعریەت، رەنگە زۆر کەم بیَ بەلاَم زۆربەیان فیکر لەوەدا کورت دەکەنەوە کە بڵێن شاعیر ئاوایە، ئەمە نیشتمانپەروەرە، ئەمە خاکەکەی خۆش دەویَ، ئەوە خاکەکەی خۆش ناویَ، واتە ئەو رەخنانە رەخنەی قوتابخانەیی و ئاسانکارین، بەلاَم لە رەخنەی شیعردا چونە نێو زمانی شیعری و شیکردنەوەی ئاستەکان و پەیوەندییە ئیستاتیکیەکان زۆر کەم بەدی

PDF4Kurd

دەکەیت، سەرەرای ئەوە ئەو مەسەلەیە پێویستی بە ماندووبوون و رۆشنبیریی بەرز و تێگەیشتنی شیعری هەیە، هەندێ لە رەخنەگران هەن ناتوانن ئەوەی کە پەخشان ئامێزە و ئەوەی کە کێشدارە لە یەکیان جیا بکەنەوە، ژۆن زمانی شیعر شی دەکەنەوە؟

***گوتم بێجگە لەوانەش هەن؟**

(کەمال ئەبوودیب) ئەو رەخنەگرەیە (نەك هەمیشە) بەلاّم هەولّی داوە بوونیادی قەسیدە، یان فیکرەکان شی بکاتەوە، هەروەها (جابر عصفور) (عەبدولرەحمان بەسیسۆ) لێکۆلّینەوەی رەخنەیی جوانیان نووسیوە، بەلاّم پشتگوێ خراون، هیچ کەس دەربارەیان نانووسێ ئەوانە ئەو رەخنەگرە چاو ساغانەن کە لەبارەی شیعرەوە دەنووسن، نەك بۆنە شیعرەکان، من خوازیارم لە شیعری عەرەبیدا تاکە لێکۆلّینەوەیەك لەسەر شیعرییەتی خاك هەبێ، جا چ فەلەستیی بێ، یان لەدەرەوەی فەلەستین بێ، یان لەسەر شیعرییەتی پالّەوانێتی، یان زەبوونی، بەلاّم رەخنەگرەکان هەموویان قەسیدەکان کورت دەکەنەوە، بێ ئەوەی بە قولّی شیکردنەوە بۆ شیعرییەت ئەنجام بدەن.

***بەلاّم تەمومژ و بووغز و سێگۆشە و ئەو بازنانەی کە (ئەبوودیب) لاپەرەکانی پێ پر دەکاتەوە، ئایا ئەوە رەخنەی نموونەییە، ئەوە لە هەموو رۆشنبیرییەکاندا وجودی هەیە ئایا ئەوە بەشێك نییە لە قەیرانی رۆشنبیریی عەرەبی؟**

نامەوێ بەرگریان لێ بکەم، بەلاّم ئەو نەخشە و وێنانە زێتر شتەکان روون دەکەنەوە، ئەگەر بمەوێ بارودۆخی تاك لە کۆمەلّگەی عەرەبی بۆ تۆ راڤە بکەم وێنەی بازیەکم کێشا، لەکۆمەلّگەی عەرەبیدا تاك لەنێو ئەو بازنەیەدایە، ئەوپەری رێگەدان بە چونەدەرەوەی ئەوەیە کە دوور لە سێنتەر هەلّواسرابێ، کەواتە ئەوەی کە دوور کەوێتەوە ئەبێتە زەندیق و بە پێچەوانەی تاك لە کۆمەلّگەی خۆرئاواییدا، کە موناقەشە دەکا و رەفز دەکاتەوە، بەلاّم لەگەلّ

PDF4Kurd

ئەوەشدا كۆمەڵگە پێی رازی نییە، ئەوە جیاوازیەكانن (لەوكاتە ئەدۆنیس كاغەز و قەڵەمی دەسدایە و ئەو فیكرەیەی لە رێگەی وێنە كێششانەوە روون كردەووە) بەبێ ئەو وێنەیە فیكرەكە ئاشكرا نییە.

***پەیوەنییەك لە نێوان فۆرمی كۆمەڵە شیعری (الكتاب) و سینەمادا هەیە، تۆ پەیوەندیت بە سینەماوە چییە؟**

بەبێ درۆ، من لەو بڕوایەدام كە لە نێوان شاعیرە تازەگەرەكانی عەرەبیدا هەر لەسەرەتاوە من پەیوەندیم لە نێوان هونەری شیعری و هونەرەكانی دیكە دروستكرد، بەتایبەتی هونەری شێوەكاری بەرای من پەیوەندی نێوان گۆرانی گوتن و مۆسیقا وێرای جیاوازی لە پلەدا پەیوەندییەكی ئۆرگانییە، لێرەدا گۆرانی گوتن و سروود گوتن هەیە، لە وجودی مرۆیدا پلەی قەوارەیی و بۆچونی مەعریفی هەیە، كەواتە ئەو پەیوەنییە پر بایەخانەی كە دەبێ لەسەریان بووەستین پێكهاتەی شیعری و رەنگی و ئەندازە و بیناسازییە، بێ درۆ دووبارەی دەكەمەوە كە من یەكەم شاعیر بووم قەسیدەی شێوە رەنگرێژكراوو پێكهاتەی بیناسازیم نووسی، ئەگەر ئەوە راست بكەوێتەوە بەتایبەتی قەسیدە درێژەكانم وەك (هذا هو اسمي) و (مفرد بصيغة الجمع) و (قبر من اجل نيويورك) كەواتە من شیعر وەك سینەما دەبینم، بەو مانایە داوای قەسیدەی تۆر ئامێز و ئەو قەسیدەیەم دەكرد كە وەك درەخت رەگەكانی بە هەموو لایەكدا درێژ دەبێتەوە، نموونەیەكی تەواو لە كۆمەڵگە و مێژوو دەخاتە روو، وەك ئەوەی بینایەك بێ كەدەچێتە ناوییەوە لە پەنجەرەكانیەوە سەرنج لە دەرەوەی بدەیت، خۆی ئەو قەسیدەیە تەواو لە شاشەی سینەما دەچێ، كە لە یەك ساتدا بۆچوونێك و نموونەیەكی شێوەكاری و سۆسیقی و دەنگی و ئاواز ئامێزت پێ دەبەخشێ.

***كام سینەمات دیووە؟**

PDF4Kurd

أحەز لە سینەمای ئیتالی فلینی و بازۆلینی دەکەم، هەندێ لە فیلمە یابانییەکانم پێ خۆشە، بەڵام سینەمای عەرەبی بەتەواوی ناناسم.

***ئەی جیهانی، یوسف شاهێن؟**

أناتوانم رایەکی وردت لەسەر ئەو پێبدەم، چونکە نازانم چۆن گەشەی کردووە، هەندێ لە فیلمەکانم دیووە پێی سەرسام بووم، بەڵام ئەوەی هەروەك سەرسام بوون دەمێنێتەوە چونکە پێویستی بە مەعریفەی زێتر و ورد بوونەوە هەیە.

***فۆرمی قەسیدە (درەخت/بینا) کە قسەت لێکرد، ئایا ئەوە لەژێر کاریگەری نیشتەجێبوونت لە خۆرئاوا سەری هەڵداوە؟**

أهەر کاریگەری نییە، چونکە بە نیسبەت من ئەو کارەی کە ئەنجامی دەدەم بەهیچ کارێکی خۆرئاوایی ناچێ.

***فرە دەنگی و فرە ریتمی لە ناوەوەی قەسیدەکانت بەدی دەکەین، ئایا هیچ لەبارەی گۆرانی و مۆسیقا قسەت بۆ کردین؟**

أمن حەز لە مۆسیقای کۆنی عەرەبی دەکەم بەتایبەتی ئامرازی (عود) و هەندێ جاریش (نای) بۆیە مۆسیقای ئێرانی تورکیشم خۆش دەوێ.

***پەیوەندیت بە شەپۆلی مۆسیقای نوێ جازی روك ئەدروك چییە؟**

أهەڵبەت حەزی لێ ناکەم، چونکە مۆسیقای کلاسیکی خۆرئاوایم خۆش دەوێ.

***چۆن تۆ هەوڵ دەدەی چەشنەکانی مۆسیقای کلاسیکی لە شیعرەکانتدا پارچە پارچە بکەیت؟**

أدەشێ ئەوە هەڵە بێ، یان جۆرێك بێ لە چێژ، بەڵام بۆ من شتێك نییە، لەگەڵ ئەوەشدا تەواو دەزانم ئەگەر (بتهۆڤن) یان (مایکل جاکسۆن) لە قاهیرە ئاهەنگ بگێرن، ئەوە چەندان ئەوەندەی (بتهۆڤن) بۆ ئاهەنگی (مایکل جاکسۆن) دەچم، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا من لەو ئامادەبووە کەمانەم کە گوێ لە بتهۆڤن دەگرن.

***بەیروت، قاهیرە، پاریس، چۆن دەبینی؟**

PDF4Kurd

ـ بەیروتی كۆن كۆتایی هات، چاوەڕێی لە دایك بوونی بەیروتی نوێ دەكەین، بەڵام جیاوازی بەیروت لەگەڵ پایتەختەكانی دیكەی عەرەبی ئەوەیە كە بەیروت وەك قەسیدەی كراوە بەردەوام دەشێ بینووسی، بەڵام هەست دەكەم شارەكانی وەكو دیمەشق و بەغداد و قاهیرە تەواو بوونە، وەك ئەوەی داخرابن وایە، ئەوەی كە بەیروت لە پایتەختەكانی دیكە جیا دەكاتەوە، بەیروت بە دەوری خۆیدا خول دەخواتەوە، هەست ناكەی لە بازنەیەكی داخراودا بیّ، بە پێچەوانەوە لە ئاسۆیەكی بەرفراواندا دەڕوا، بەڵام لەوە دەترسم بڵێم هەموو پایتەختەكانی دیكەی عەرەبی هەست بە تەواو بوون دەكەن و لەناو چوارچێوەی ئەو هستەدا دەخولێنەوە.

*ئایا ئەوە نەنگییە، یان جیاوازی؟

ـ هەموو تەواوبوونێك كەم و كورتی تیایە.

*ئەی پاریس؟

ـ شارێكە بەسەرێ ئەوانیدیكە دا دەكرێتەوە، رەنگە لە دنیادا نموونەی نەبیّ، بەشی سەرەكی چالاكیە رۆشنبیریەكانی ئەوەیە كە پێشوازی لە دنیا دەكا، پاریس بەشێكی گەورەیە لە دامەزراوە مەزنەكان، لە پێناو ئەو مەسەلەیەدا كاردەكات، هەندیّ جار بە هاوریّ پاریسیەكانم دەڵێم بیهێننە بەرچاوی خۆتان ئەگەر ئێوە پاریس لەوانیدیكەی بێگانە خاڵی بكەن چی تیا دەمێنێتەوە، پاریس ئەوەیە كە ئەوان خۆیان بە بەشێكی ئۆرگانی رۆشنبیریی پاریس دەژمێرن، من بەوان دەڵێم پاریس مەزنترە لە دانیشتوانی، پاریس بە باڵی دانیشتوانی نافریّ.

*بۆچی (سەعدی یوسف) نەیتوانی بەرگەی بگریّ؟

ـ من لەبارەی كەسەكانەوە نادوێم.

PDF4Kurd

***هەتا ئەگەر ناوت لەگەڵ (سەعدی یوسف) لە گفتوگۆیەکدا بەیەکەوە بڵاو بێتەوە قسە لەوە هاتبێ کە لەگەڵ یەکێك لە چاودێرەکانی وەزارەتی ناوخۆی پاریس هەوڵی دڵدانەوەی بدرێت؟**

ئمن ئەو قسانە جێبەجێ ناکەم هەتا ئەگەر بڵاویش کرابێتەوە.

***تۆ (سەعدی یوسف)ت لە گۆڤاری شیعر پێشکەشکرد، دیوانێکی ئەوت بەناوی (قصائد مرئیە) بڵاوکردەوە، ئێستاش لەتۆ دابڕاوە، هەروەها ناوی دیکەش هەیە کە لە تۆ دوور کەوتونەتەوە، ئەو دابڕانەی نێوان شاعیرە مەزنەکان چ دەگەیەنێت؟**

ئمن قسە لەخۆم دەکەم، من لەهەموو ژیانمدا کێشەم لەگەڵ کەس نەبووە، مێژووم دیارە، هەتا ئەوانەی کە رۆژێ لە رۆژان هێرشیشیان کردۆتە سەر من وەڵامم نەداتەوە، چونکە بڕوام وایە ئەوەی کە لەدواییدا دەمێنێتەوە هەر شیعرە ئەگەر شاعیرێك بایەخی خۆی هەبێ و هێرشی کردبێتە سەرم لەو حاڵەتەدا دەڵێم با شیعر سەرپشك بێ، بۆیە ناچمە ناو چەق چەق و تاوانبارکردنەوە کە زۆر بڵاوە، هەندێ شاعیری باش هەن کە لەئاستی مامەڵەکردندا ناچنە ناو ئەو جۆرە چەقەچەقەوە، بۆ من گران دەکەوێتەوە کە جیاوازی لە نێوان شیعر و ئەخلاقدا بکەم، یان شاعیرێکی حەقیقی بە درۆزن دابنێم، یان بە درۆ بووختان بۆ شاعیرێکی دیکە هەڵبەستم، ئەخلاقی من ئەوشتانەی قبووڵ نییە، دواجار هەموو کەسێ شیعر و رۆشنبیری و ئەخلاقی خۆی هەیە.

***ژمارەیەکی زۆرت لە دەقی شانۆیی تەرجەمە کردووە، بۆچی دەقی شانۆیی شیعری نانووسیت؟**

ئهەوڵمداوە، بەڵام سەرکەوتنم بەدەست نەهێناوە، دان بەوەدا دەنێم چونکە نەمتوانیوە زمانێکی شانۆیی تایبەت بە شیعر دابهێنم، لەگەڵ زمانی شیعریم بێتەوە، من گومانم هەیە کە زمانی شانۆیی بە مانای قوڵی وشە لەناو عەرەبدا

PDF4Kurd

هەبێ، بۆیە بەشێوەیەکی گشتی پرسیار لە زمانی شانۆیی دەکەم، لەو بڕوایەدام کە زمانی شانۆیی لە پەخشاندا ئەزمەی خۆی لە کێشەی نێوان زمانی بازار و زمانی نووسیندا کەشف بکات.

***ئەی دەقی شانۆیی سەلاح عەبدولسەبوور؟**

-وەك شانۆکارێك نەمخوێندۆتەوە، چونکە لەو بڕوایەدام کە داهێنانی زمانی شانۆیی بە عەرەبی شتێکی ئاسان نییە، من لە گۆشە نیگای شیعرەوە خوێندومەتەووە.

***ئایا ئەوە دەسبەسەرا گرتن نییە، رەنگە ئەو داهێنانی لە دەقی شانۆییدا کردبێ؟**

-دەقی شانۆیی ئەوم خوێندۆتەوە، یان ئەوەی کە بە شانۆ ناو براوە (کۆمەڵێك گفتوگۆی ئاوێتەیە لە زیرەکی) بەڵام شانۆ نییە وەك ئەوەی من تێیگەیشتبم، نووسینی دەقی شانۆیی بەهرەیە، ناشێ کەسێ بەهرەی نەبێ بینووسێ و من بۆ خۆم خوازیاری ئەوەبووم کە رۆمان بنووسم، بەڵام بەهرەی رۆمان نووسینم تێدا نییە، من ئێستا تێکەڵەیەك لە گێڕانەوە دەنووسم، بەڵام ئایا ئەوەی دەینووسم رۆمانە؟ من دەڵێم نەخێر بۆیە ئەوەی دەینووسم بە (هن، هی، انت) – (نشید لتحية الجسد) ناو دەبەم.

***هەندێ لە رۆشنبیران ئیشکالیەتی تایبەتیان لەگەڵ عەرەب و هەروەها بزافی تەرجەمەدا هەیە، چۆن لە رێگەی ئەو ئیشکالیەتانەوە، رۆشنبیری حەقیقی و ساختە لەیەکتر جیا دەکەیتەوە؟**

-رۆشنبیران لە ئاست و کەسایەتی و ئایدۆلۆژیا و حزبایەتی و ناپەیوەستکار و ئۆپۆرتۆنیست پێکهاتوون، کە هەر تەنها بەدوای فیکرەکاندا دەگەڕێن، بۆیە لەناو رۆشنبیراندا چینێکی هاوگونجاو دروست نابێ، ئەوان کۆمەڵێك رەگەزی لێکدەر و لێکدوون، بۆیە هەندێك جار رۆشنبیرێك لەدژی رۆشنبیرێکی دیکە

PDF4Kurd

دەوەستێ، زۆربەی جار لە کۆمەڵگەی عەرەبیدا رۆشنبیر لە بەرامبەر هاوکارە رۆشنبیرەکەی خۆیدا لە سیاسیەك، یان عەسکەرییەك توندترە، بەگشتی رۆشنبیر ئەوەیە کە دەستەڵات پیس دەکات و راپۆرت دەنووسێ و هێرش دەکاتە سەر هاوکارەکانی خۆی، هیچ کاتێك پۆلیسێك نایەت کتێب بخوێنێتەوە و بڕیاری قەدەغەکردنی دەربکات، ئەوەی کە دەیخوێنێتەوە و بڕیاری قەدەغەکردنی دەدات رۆشنبیرە.

***تۆ لەساڵی 1979 لەسەر شۆڕشی ئێرانت نووسی، ئێستا دوای بیست ساڵان ئەو شۆڕشە بەرەو ریفۆرم دەچێ، چۆن سەیری ئەوشتانە دەکەیت کە ئێستا لەوێ روو دەدەن؟**

هەر لەسەرەتای شۆڕشەوە هەڵوێستی من دوو ئاستی هەبوو، یەکەم هەڵبژاردنی رژێمی شاو ئەوشۆڕشە بوو، کە نەکرێکار و نە عەسکەری و نە بازرگان و نە تیۆلۆژیستەکان هیچ لەوانە پێی هەڵنەستابوون، بەڵکو بە شێوەیەکی ئاشتیانە لەگەڵ پێی هەڵسابوو، ئەوە لە مێژووی شۆڕشەکاندا رووداوێکی دەگمەنئامێزە ئەگەر ئەو شۆڕشەش لەگەڵ رژێمی شا بەراورد بکەین، من بێ دوودڵی لەگەڵ شۆڕشدام و لەو بڕوایەدام کە زۆربەی رۆشنبیرە ئازادیخوازەکانی عەرەب و بێگانەش لەوانەش (میشێل فۆکۆ) بۆ نموونە لەگەڵ شۆڕشدا بوو بەلاَم ئاستی دووەم ئەوەیە کە ئەو شۆڕشە بەناوی ئایین رابۆتەوە، ئایا ریفۆرم لە ئاییندا دەکرێ، چونکە بنەڕەتی سیستەمێکی کۆمەلاَیەتییە؟ لێرەدا گوتم نەخێر من دژی ئەو سیستەمەم کە لەسەر ئایین رادەبێتەوە جا ئامانجەکانی هەرچی بێ، هەروەها لەیەکێك لە وتارەکانم هۆشداری ئەوەمدا کە لای ئێمە ئەوەی کە پێی دەڵێن تیۆلۆژستی سەربازی درووست بووە، من ئاواتم ئەوەبوو کە ئێران دوای پاڵنەری ئایینی ئیتر هێدی هێدی بەرەو سیستەمێکی لیبراڵی هەنگاو بنێ و ئایین تیایدا هەر بە دادپەروەری کۆمەلاَیەتی و

PDF4Kurd

ئازادییەكان و ئافرەتەوە پەیوەستەبێ، نەك ئایین ئایدۆلۆژیایەك بێ بەسەر هەموو تاكەكاندا خۆی فەرز بكات، واتە ئێرانی ئێرانییەكی دیكەی قەبوول بێ، ئەگەرچی لەگەڵ فیكری تیۆلۆژیستیەكانیش نەیەتەوە، واتە با كۆمەڵگە بۆخۆی ئایین بكاتە ئیلهام، بەڵام ڕێگا بەوانەش بدات كە ئاییندارنین بۆخۆیان ئازاد بن، بەشێوەیەكی دیموكراسیانە پرۆسیسەی سیستەمەكە بكەن، بەڵام ئێستا سیستەمی ئێرانی لەرێگەی هەڵبژاردنی دیموكراسییەوە خۆی سەلماند، ئەوەی دەمێنێ ئەوەیە كە ئەو هەڵبژاردنە دیموكراسیە لەناخەوە لەرێگەی دامەزراوو زانكۆ و قوتابخانە و پەیوەندی لەگەڵ ئەوی دیكەدا بەرجەستە دەبێ، ئێمە وەك عەرەب شەرم لە خۆمان دەكەین چونكە لێرە سیستەمێكی عەرەبی نابینی كە ئەو دیموكراتیەتەی بەجێهێنابێ؟

***لەسەرەتای ئەو شۆڕشە هێرشێكی توندو تیژت بەتایبە لە هەندێ چەپرەوەوە قبوول نەكرد، بۆ نموونە وتارەكەی (سادق جەلالئەلعەزم) ئایا تەسەورت وابوو كە ئەو هەڵوێستە هەڵوێستێكی دەمارگیرانەیە لەدژی تۆ؟**

نامەوێ هێرش بۆسەر كەس بەرم، بەڵام من لە تەواوی ژیانی خۆمدا هەرگیز بڕوام بە بوونی فیكری چەپی عەرەبی نەبووە، ئەوەش بەڵگە هێنانەوەی ناوێ، چونكە بارودۆخ ئەوەی سەلماندووە، جاریك گوتم و دووبارەی دەكەمەوە كە لە ناو رۆشنبیری عەرەبیدا هەر لە بیستەكانەوە (ماركس) دەژی، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا ناتوانین بڵێین لەناو عەرەبدا بیریارێكی ماركسی وجودی هەیە، وەك ماركسی ئیتالی، واتە لە ماركس گەیشتبێ، ماركسییەت هەبێ بتوانین وەكو ماركسی ماوی و لینینی و گرامشی بۆی بكەڕێینەوە، تێزەكانی (مەهدی عامل یان (حوسێن مروە) لەبارەی خولیای مادیەوە لە فەلسەفەی ئیسلامدا جگە لەوەی زانستێكە وەك ئەوەی كە بە ماركسییەت كاریگەرە، بەڵام جگە لە كۆمەڵێك كتێب و تیۆر كە لەدەرەوەی واقعی زیندوو، ئەو واقعەی كە تیایدا دەژین

PDF4Kurd

شتێکی دیکە نین، کتێبەکەی (حوسێن مروە) هەر تەنها باسکردنی مارکسیەت دەکەوێتەوە، سوودێکی فیکری نییە، کە بتوانین بڵێن لە کەلتوری ئیسلامدا خولیای مادی وجودی هەیە، ئەوەی بەلای منەوە گرنگە ئەوەیە کە بتوانین دیراسەی میکانیزمیەتی فیکری ئیسلام بکەین، نەك هەندێ دیاردە لێرە و لەوێ قوت بکەینەوە و بڵێین ئەو دیاردانە دیاردەی ماددین، وەك ئەوەی لەو کلتورە گەیشتبین، تۆ دەتوانی کتێبێك بەناوی خولیای رۆحانی لە مارکسییەتدا بنووسی، یان خولیای ماددی لە ئینجیل و هەروەها لە قورئان، هەڵبەتە لە دەرەوەی ناکۆکیەکانی قورئان و ئینجیلەوە، ئەوە بۆخۆی مەسەلەیەکی سیاسییە، بەومانایەدێ کە ئێمەی شیوعی دژی کەلتوور نین، بەڵکو هەوڵ دەدەین لە کەلتور بگەین، ئێمە لەگەڵ ئیسلامداین و گفتوگۆی لەتەکدا دەکەین، لەو ئاستە تەکنیکییە سیاسییەدا دەشێ کتێبەکەی (حوسێن مروە) و کتێبەکانی دیکەی مارکسیەکان بناسین، ئەوانەی لێکۆڵینەوەیان لەسەر کەلتور کردووە و بەلاّم بەرای من لەسەر ئاستی مەعریفی هیچ بەهایەکیان نییە.

PDF4Kurd

تێبینی:

دەقی ئەسڵی ئەو گفتوگۆیە (ماغریت ئوربانگ و ساموێل شەمعون) بە ئەنجامیان داوە و لە گۆڤاری (بانیبال) کە لە لەندەن بە زمانی ئینگلیزی دەردەچێ بڵاوکراوەتەوە و گۆڤاری (عیون) کە (خالید المەعالی) لە (کۆلۆن) ی ئەڵمانیا دەریدەکات تەرجەمەی کردووە، ئەوەی بەردەستتان لە سەرچاوە ئەڵمانییەکەوە وەرگێراوە.

سەرچاوە:

الاهرام 15 **ئەپرێل** 2000 / **من تەنها ناوونیشانەکەم گۆڕیووە.**

PDF4Kurd

ئەدۆنیس...ئەفسوونکاری وشەکان

زمانی عەرەبی زمانی شیعری ئەوە، ئەدۆنیس سوورییەو لە فەرەنسا دەژیت، یەکێکە لە شاعیرە هاوچەرخە گەورەکان.
کارە شێوەکارییەکانی کە لە پەیمانگەی جیهانی عەرەبی لە پاریس نمایان کرا (جێگای سەرسامی بوو).

***چۆن دەستت بەکاری نیگارکێشانی زەیتی کرد؟.**

لە ریگەی پەیوەندیم بە کۆمەڵێك نیگارکێشەوە، لە ماوەی ئەو پەنجا ساڵەی دوایدا کۆمەڵێك لە نیگارکێشانی عەرەبیم ناسی. لە زۆربەی بارەکانیشدا ئەوان بۆخۆیان دەسپێشکەری ئەو بەیەکگەیشتنەیان کرد، بەوەی کە کۆمەڵێك کاری وێنەییان بۆ شیعرەکانم بە ئەنجام گەیاند، یەکەمیشیان شەفیق عەبود بوو، پاشان محەمەد عومەر خەلیل، مەروان زیاد دەلول، سەلیم عەبدوڵلاو زۆرانی دیکەش.

PDF4Kurd

نیگاری عەرەبی بە پێچەوانەی ئەوەی کە بیری لێدەکەینەوە، زۆر دەوڵەمەندە، ، رەنگە زۆر لە شیعری عەرەبی دەوڵەمەندتر بێت.

***ئەو شتە بنەڕەتیانە چی بوون کە لە ڕێگەی بەیەکگەیشتنتان لەگەڵ ئەو نیگارکێشانە فێری بوویت؟.**

ـ ئەوە بوو، کە لە ناخەوە کارەکانیانم ناسکرد، هەروەك کارەکانی خۆم بە شێوەیەکی باشتر ناسکرد، بە دیاریکراوی لەگەڵ ئەواندا تێگەیشتم کە چۆن شێوەی شیعری لەگەڵ هەموو ئەو شتانەی کە لێیپێکهاتووە، واتە لە پەیوەندی لەگەڵ بۆشایی و لەگەڵ ئەو لاپەڕەیەی کە دەقەکەی تیا دەردەکەوێت، دروست بکەم.

***ئەو بەرهەمە کۆلاژیانەی کە نزیکەی دە ساڵە خەریکی بەهەمهێنانیانی، وایلێکردی لە شوێنگەی بینەرو هاوبەشی کردنی خۆشەویستیانەی تۆ بۆ تابلۆوە بەرەو پرۆسیسەکەری تابلۆت بەرێت.**

ـ من بۆ وەسفکردنی کارەکانم وشەی کۆلاژ بەکار ناهێنم، بەڵکو پێمباشترە هانا بۆ وشەیەکی عەرەبی ببەم کە ئەویش رەقیمەیە (نووسراوـپەراو) کە دەلالەت لە لاپەرەیەك دەکات، لاپەرەیەك کە لە یەککاتدا نووسین و رەنگ و وێنەی تیا بدۆزیتەوە. وشەی (کۆلاژگەرا)   سەرنجێکی بەهێزی پیشەگەرییانەی لەخۆدا هەڵگرتووە، لەکاتێکدا وشەی رەقیمە بە شێوەیەکی مەزنتر جەخت لە تایبەتمەندێتی ئەو داهێنانە دەکات.

***ئایا ئەو وشەیە لە رۆشنبیری عەرەبیدا دەلالەت لە جۆرێکی ئەدەبی، یان نیگارکێشانی (مەنقول) دەکات؟.**

ـ نەخێر، بەڵکو لە یەککاتدا دەلالەت لە رەنگ، شێوە، نووسین دەکات. وەك ئەوەی لە نێو خۆی هەڵگری ئیحایەك بێت، ئیحایەك، کە خاڵی بەیەکگەیشتنی ئەو سێ وشەیە بێت.

PDF4Kurd

***تۆ شاعیری زەوی و رۆحی نادیاریت، لە كوێوە هەستت بەوە كرد كە پێویستت بە كەشفكردنی بینراویش هەیە؟.**

لە تەواوی كارە شیعرییەكانمدا، پێموایە كە هونەر و شیعر، تەعبیر لە وجود، یان مرۆڤ ناكەن، بەڵكو تەواوكەری وجود و مرۆڤن. هەروەها تەعبیركردن لە شتێك ئەوە نییە، كە شتێكی لە بارەوە بڵێیت، بەڵكو ئەوەیە، كە خۆشبەختانە شتێك بڵێی بە دەرەوەیدا گوزەر بكات. كاتێك قسە دەكەم بەو مانایە نییە، كە تەعبیر لە خۆم دەكەم، بەڵكو بەو مانایەیە كە خۆم دەخەم.

شیعرو هونەر درێژبوونەوەی بوونن، من نامەوێت لە رێگەی بەدواداچوونیان دووبارە حەقیقەت بەرهەم بێنمەوە، وەك چۆن نامەوێت لێیان دەرباز بم، بەڵكو دەمەوێت لە بەدواداچوونیاندا حەقیقەتێكی دیكە بەرجەستە بكەم، درێژە بە بڵاوكردنەوەی حەقیقەتێك بدەم، لە دەرەوە و لە بەرامبەر حەقیقەتی بەرهەمهاتوو.

***ئەوە بە ژانوژواری ئەو گوتنە پێشینەییەوە بەندە"من لە رابردووەوە هاتووم"؟.**

بە جۆرێك لە جۆرەكان. چونكە نووسینی شیعر، یان نیگاری رەقیمی كرانەوەیەكی نوێیەو بەرەو پەیوەندییەكی نوێی نێوان وشەكان و شتەكانمان دەبات، وەك ئەوەی، وا لە وجود بكات لەگەڵتدا بجوڵێت. رەنگە مەسەلەی بینراو و نەبینراو لێرەدا خۆی حەشار دابێت، بە نیسبەت منیش ئەو دوو مەسەلەیە پەیوەندی بە ناخەوە هەیە، چونكە ئەگەر ئێمە بە سەر رەهەندە شاراوەكانەوە كراوە نەبین، ناتوانین لە سەرەتاكانیان بگەین. كەواتە بۆ بینینی بینراو دەبێت بە جۆرێك لە جۆرەكان نەبینراو ببینین. ئەوەش مەرجێكە لە پێناو كردنەوەی ئاسۆیەكی نوێی ناوەوە بۆ وجود، كە دەكرێ لە رێگەی دەرچوون لەخۆمان و لە

PDF4Kurd

هـەمان كاتـدا درێژبوونـەوە لەگـەڵ خۆمانـدا پێـی بگـەین. ڕەنگـە ئـەوە ئـەو دنیابینییە بێت كە من لە ڕەقیمە بەدوایدا دەگەڕێم.

***نووسـین لـە ڕەقیمـەدا شـوێنێكی بنـەڕەتی داگیر دەكـات، دەشـێ ئـەوە ئاسـۆ سەرەتاییەكان بێت. ئایا وشە لە ڕەقیمەدا شیعر پێكدێنێ؟.**

ﮬەنـدێجار قەسـیدەی شـاعیرانی دیكـەن، هەنـدێجاری دی هـەر تـەنها كۆمـەڵێك پارچەو وشەی ڕستەن. بەڵام ئەوەی بەلای من بە گرنگ دەكەوێتـەوە خەتەكەیە. خـەت لـە ڕۆشـنبیریی عەرەبیـدا هـەر تـەنها نووسـین نییـە، بـەڵكو داهێنـانێكی خێرایە. هـەر لـە منداڵیمـەوە فێریـان كـردم كە جوانی خـەت دەلالـەت لـە جوانی نووسین دەكات، بەو مانایەیەش خەت زیاد لە پێویست جوامێرانە دەكەوێتەوە، هەروەها خەت تەجریدە، تەعبیر لەو شتانە ناكات، كە وشە تەعبیریان لێدەكات، بەڵكو تەعبیر لە هێزی خـۆی دەكـات، لـەو نـەبینراوەی كـە لەخۆیـدا هـەڵیگرتووە، تـەعبیر لـە ڕۆحـی خـۆی دەكـات. مـن وەك شـاعیر لـە خەتـدا درێژبوونەوەیـەكی سروشـتی كارەكـانی خـۆم دیتـەوە. دەتـوانم وەك چـۆن بـە شـیعر، بـە خـەتیش تەعبیر لە توانا گوازراوەكانی ناوەوە بكەم.

***بەڵام خەتی تۆ لە ڕەقیمە جوان نییە، لە نیگاركێشانیشدا ئازایەتی تیا بەدی ناكرێـت، بەڵكو بە پێـچەوانەوە هەژارییـەكی بەرجەسـتەی پێوەیە، تـۆ بـەدوای چیدا دەگەڕێیت؟.**

ﺑە دوای سادەییدا. وشـەكان دەنووسـم، یـان زۆرجـار وشـەكان لێكدەكەمـەوە، بـۆ ئـەوەی ئـەو وشـانەی كـە دەیاندەمـە دەسـت، شـێوەیەكی زیـاد لـە پێویـست سەرەتاییانە پێكبهێنن، تاكو نەخوێنرێنەوە.

***ئایا ئەو شتانەی كە هەڵیاندەبژێت لە ڕەقیمەكانتدا لە بەر ئەوەیە، كە هیچ بەهاو دەلالەتێكیان نییە؟ سەرەتا لە كوێ دەیانبینییەوە؟.**

PDF4Kurd

دەڕۆم و کۆیان دەکەمەوە، هەندێجار کیسەیەك دێنم پاشماوەی پارچە کانزاو قوماش و پەت و داریان تیا کۆ دەکەمەوە، خەڵك بە سەرسوڕمانێکی زۆرەوە سەیرم دەکەن، وەك ئەوەی شێتێك ببینن. بەڵام من بە بێ ئەوەی حیسابیان بۆ بکەم، بە دوای بەرهەمەکانم دەکەوم، ئەوەش زێتر دووچاری سەرسوڕمانیان دەکات، بەڵام هەموو شتێك بە چاکی بەڕێوە دەچێت، بەرهەمهێنانێکی بە چێژی لێدەکەویتەوە.

***نووسینێکی تێکشکاوە، کۆمەڵێك ماددەی بێکەڵك، یان بێ دەلالەت، ئایا ئەو کارەی تۆ خۆی لە چوارچێوەی تەعبیرکردن لە جوانییەکی تێکشکاودا دەبینێتەوە؟.**

بە جۆرێك لە جۆرەکان، چونکە ڕەقیمە لە ڕاستیدا پێکهاتووە لەو شتانەی کە هیچ دەلالەت و بەهایەکیان نییە، بەڵام بەهۆی ئەوانەوە دەتوانم شتێك دروست بکەم، کە پڕە لە مانا، هەمیشە لە پێناو نووسینی قەسیدەی نوێ دەبێت وشەکان لە ناوەڕۆکە کۆنەکەیان بەتاڵ بکەیتەوە، بۆ ئەوەی پەیوەندییەکی تازە لە نێوان وشەو شتەکان دابمەزرێنیت، بۆ ئەوەی مانایەکی نوێ بخەیتەوە.

بەڵام لەگەڵ ڕەقیمەکان تەقریبەن ئەو شتانە پێچەوانە دەکەونەوە، چونکە ئەو ڕەگەزانەی کە بەکاریان دەهێنی، بۆخۆی لە بنەڕەتدا لە هەموو مانایەك داڕووتاوە. من کار لە سەر تێکشکاوەکان دەکەم، بە جۆرێك لە جۆرەکان لەگەڵ نەبوونیدا کار دەکەم. لێرەدا شتێك بە یارمەتی شتێك کە داڕووخاوە، دەست پێدەکات. هەتا وشەو پیتەکانیش لە ڕەقیمەدا تەقریبەن بۆ بەها شاراوەو شیانییەکەیان دەگەڕێنەوە، ئەوەی هەندێجار پەیوەندی بە دەستلێدان و ڕەنگ و وێنەوە هەیە، نووسین لە ڕەقیمەدا مێژوو ناگوازێتەوە، لە ڕەگ و ڕیشەی مێژوو بەتاڵە، بەتاڵە لە هەموو ئەو ڕابردووەی، کە چەپێنراوی تیا دەشێوێنرێ، هەموو ئەوەی کە لە ڕۆشنبیری عەرەبیدا ناگوترێت.

PDF4Kurd

***چۆن کار دەکەیت؟.**

ٲبەبێ میتۆد، یاری دەکەم، بەبێ ئەوەی ئاراستەم دیار بێت، دەست لە پێکهاتە شێوەییەکان دەدەم، هەتا دەگەمە ئەوەی کە جۆرێك چارەسەری، یان هاوسەنگییەکیان بۆ دەدۆزمەوە، ئا لەوێدا دەوەستم. هەروەها ئەو یارییە بنەڕەتییە لە شیعریشدا وجودی هەیە، چونکە ئێمە ئەگەر کەمێك یاری نەکەین، هەرگیز ناتوانین بە راستی دەست بە نووسینی قەسیدەیەکی نوێ بکەین. بەلاّم یاریکردن بە وشە لە دووتوێی پێچەکانییەوە، ترسی خۆی هەیە، ترسی ئەوەی نەبادا دەستکردانە بکەوێتەوە، کە رەنگە لەو حاڵەتەدا وشەکان زیندوویێتی خۆیان لە دەست بدەن و هەر تەنها وەك بەرد بمێننەوە، بۆیە ئەگەرچی دەتوانین شێوەی نوێ دابهێنین، بەلاّم ئەو مامەڵەکردنە لەگەڵ وشە زۆر سەخت و دەگمەن دەکەوێتەوە.

***ئایا کاتێك لە رەقیمە بە دوای شێوەیەکدا دەگەڕێیت، هیچ پێشبینیت دەکەیت؟.**

ٲنەخێر. من لە بیرکرنەوەیەکی پێشینەوە دەست پێناکەم، چونکە لەو بڕوایەدامە کاتێك لە بیرکردنەوەیەکی زۆر ئاشکراوە دەست پێدەکەم ئیتر بە هیچ شتێك ناگەم. ئایا لە دنیایەکدا کە مل بۆ حیساب و پێوانەو سنوور دادەنرێت، شتێك بۆ ئازادی دەمێنێتەوە؟ بە نیسبەت من دەشێ توانا لەوەدا بێت کە دیاری ناکرێت. ئەوەی لە حیساب و کیتابدا لە دەست دەچێ، ئەوە بۆخۆی بە نیسبەت من بنەڕەتیە، ئەوەیە کە حەز دەکەم کاری لە سەر بکەم. من تەواو دژی ئەو ئەدەبەم کە لە بەرامبەر میدیاو پێداویستییەکانی میدیا، تا پلەی هاوگونجان خۆی خوار دەکاتەوە، دەبێتە بابەتێکی بچووك و سەرەوژێر، کە دەشێ وەك ئامرازێکی سادە بەکار بهێنرێت، بەراستی ترسناکە، کە لە شیعرو کاری

PDF4Kurd

هونـەری ئـەو جـۆرە شـتە دروسـت بكرێـت! خۆنەدانـە دەسـتی سـنوورەكان سەرمایەی ئێمەیە.

*** لە رەقیمەكاندا بە دوای چ شتێك دەگەڕێیت، كە لە شیعر نایدۆزیتەوە؟.**

ڕەنگـە بـە دوای شـێوەیەك لـە ئـازادی تـەواودا بگـەڕێم، كـە پێموایـە نـاتوانم لـە ڕێگـەی شـیعر (ئـەویش بـە هـۆی سانـسۆرەوە) بەدەسـتی بهێـنم. مـن لێـرەدا لـە سانسۆری سیاسی یان ئایدیۆلۆژی نادوێم، بەڵكو لە سانسۆرێك دەدوێم، كـە لـە بنەڕەتـدا لـە نێـو رۆشـنبیریی عەرەبیـدا زینـدووە. بڕوانـە لـە رۆشـنبیریی ئێمـەدا ئەمڕۆ شیعر چۆن سروش لـە ئایین و نیشتیمان و سیاسـەت وەردەگرێـت. بۆیـە دەبینی ئەو شیعرە، وەك شیعر بـێ بەهایـە! بـەڵام شیعر وەك سەركێشی رۆحـی تەواو، وەك سەركێشی فیكری ئازاد، بـە هـۆی شـوێنگەو دەسـەڵاتێك، كـە قورئـان لە دنیای عەرەبیدا خۆی بەخاوەنداری دەزانێت، هەمیشە ونە.

رەقیمـەكان فەزایـەكیان بـۆ كردمـەوە، كـە سـەر بـۆ هـیچ سانـسۆرێك شـۆڕ ناكـات، فەزایەك كە هەموو سانسۆرەكان رەتدەكاتەوە، چونكە ئەوفەزایـە لـە هـیچ یـەكێك لەوان وەرنەگیراوە.

ئەو چاوپێكەوتنە لە لایەن (رۆنیۆ ئیگۆ)ەوە سازكراوەو لـە گۆڤاری (بـۆزارۆ)ی فەرەنسی/ژمارە(201) شوباتی (2001) بڵاو كراوەتەوە.

(محەمەد وائیل ئەسعەد) وەریگێڕاوەتە سەر زمانی عەرەبی.

من لە پێگەی (معابر) لە ئینتەرنێتەوە وەرمگرتووە.

PDF4Kurd

ئەدۆنیس:

ئێمە هەمیشە جەستە وەك دنیایەكی كەپتكراوو بەپەراوێز كراو سەیر دەكەین،

چۆن دەتوانین قسە لە تازەگەرییەكی هونەری یان شیعری بكەین؟

((گفتوگۆیەكی تەلەفزیۆنییە))

(بەشی یەكەم)

ئەدۆنیس ((د. عەلی ئەحمەد سەعید)) یەكێكە لە شاعیرە دیارەكانی عەرەب لە سەدەی بیستەمدا شیعرەكانی لە نیشتمانی عەرەبییەوە بەرەو ئەوروپا و وڵاتە یەككگرتووەكان هەنگاویان ناوەو بۆتە یەكێك لەو شاعیرە عەرەبانەی كە ناوبانگی زۆری لە دنیادا پەیدا كردووە، لە ساڵانی پەنجاكانی سەدەی بیستەمدا قۆناغی تازەگەری نوێی هێنایە ناوەوە و لەسەر دەستی ئەو قەسیدەی عەرەبی برەوی سەند.ئەدۆنیس لەساڵی (1946) دەچێتە خزمەتی سەربازییەوە، چەندان جاری دیكەش قسەی لەو مەسەلەیە كردووە، پاشان بەهۆی ئینتمای سیاسییەوە، ساڵێك بەبێ مەحكەمە زیندانی دەكرێت، ئینجا بەرەو لوبنان كۆچ دەكات و لەدوای خۆیدا نیشتمانێك جێدەهێڵێ كە بەهەقیقەت بۆ ئەو وەك گۆڕستانێك دەهاتە بەرچاو، پاشان لەوێ لە (لوبنان) لە دانیشگای (قەدیس یوسف) لێكۆڵینەوە لەبارەی فەلسەفەی ئەڵمانی دەخوێنێ و دكتۆرای دەوڵەتی لە ساڵی (1973) بەدەست دەهێنێ كە پاشان كتێبی بەناوبانگی (ستاتیك و دینامیك)ی لێ دەكەوێتەوە.

PDF4Kurd

وەك چۆن ناوی ئەدۆنیس بە قەسیدەی (پەخشان) و قەسیدەی (خەونبینی)وە دەلكێ، بەهەمان شێوەش مندالی بە قەسیدەیەكەوە بەند بوو، ئەگەر ئەو قەسیدەیە نەبووایە ئەو شاعیرە گەردونییەی لێ نەدەكەوتەوە. رەنگە هەر جوتیارێكی ساكار بووایە و لە گوندەكەی خۆی (قەسابین) زەوی كێلابووایە، بەلام دوای سەربەخۆیی سوریا سالی 1944 (شوكری قوەتلی) سەرۆكی سوریا جەولەیەك بۆ سەردانی ناوچەكانی دەوروبەری (قەسابین) دەكات. كاتێك (عەلی ئەحمەد سەعید) بەم جولەیە دەزانێ، بڕیار دەدا قەسیدەیەك بنووسێ بۆ ئەوەی لە بەرامبەر سەرۆكی سوریا بیخوێنێتەوە، بۆیە لە ڕۆژی دیاری كراوی هاتنی (قوەتلی) بۆ شاری (جەبلا)ی دەوروبەری گوندی (قەسابین) ئەدۆنیس گوندەكەی خۆیان جێدەهێلێ و بەپێ ڕێگا دەبڕێ، دوای ماندووبوون و ئازارێكی زۆر بە (جەبلا) دەگات، بەلام بە پێلاوێكی قوڕاوی و قومبازە تەڕەكەیەوە، سەرەڕای ئەوەی كە یەكێك لە پێشەوایانی ناوچەكە بەهۆی دوژمنایەتی لەگەل باوكیدا هەولی زۆریدا بۆ ئەوەی لەو بۆنەیە دەری بكات، بەلام سەركەوتن بەدەست دەهێنێ و قەسیدەكەی دەگاتە دەست سەرۆك، ئەویش زۆر پێی سەرسام دەبێ و پاشان بانگی دەكات و لە هەوال و داواكاری و ئاواتەكانی دەپرسێ، ئەویش پێی دەلێت دەمەوێ فێر بم، سەرۆك پەیامی جێبەجێكردنی ئاوات و داواكانی پێدەدا، وەك چۆن خۆی لە خەیالیدا دروستی كردبوو. قەسیدەیەك هەموو ڕێچكەكانی ژیانی دەگۆڕێ و وای لێدەكات زەمەن لای ئەو زەمەنی داهاتووبێت، بۆیە لێرەوە بێ سەرەتا پرسیارەكانمان دەخەینە ڕوو:

***زەمەن بەلای تۆ داهاتووە؟**

PDF4Kurd

چونکە مرۆڤ پرۆژەیە، بوونەوەرێکە لە گەیشتنی بەردەوامدایە، هەمیشە دەگۆڕێ، مرۆڤ هەر تەنیا مەوجودێك نییە لە ڕابردوودا، بەڵکو لەگەڵ ئەوەش مەوجودێکە لە داهاتوودا، پرۆژەیەکە خودی خۆی و ئاواتەکانی بوونیاد دەنێ.

***واتە ئەوەیە کە دەگات؟**

بەو مانایە ئەوەیە کە دەگات، بەو مانایەش زەمەن زەمەنی قوڵاییە، زەمەنی وجودی بەشەری زەمەنی خەڵقکردن و زەمەنی گۆڕان و زەمەنی داهاتووە.

***ئەی ڕابردوو؟**

مانای ڕابردوو بەشێکی ئۆرگانییە لە داهاتوو، ناتوانین داوای چاکبوونی داهاتوو بکەین تەنها لەڕێگەی پرشنگەکانی ڕابردووەوە نەبێ، بەڵام ڕابردوو بەتایبەتی لە کۆمەڵگەی عەرەبیدا زۆر جیاوازە، چونکە هەتا ململانێکانی ئێستاشمان بەمانایەك لە ماناکان هەوڵدانێکە بۆ بە موڵکردنی ڕابردوو.

***یاخود ڕابردوو ببێتە خاوەنی ئێمە...**

واتە بەردەوام دەکەوینە ژێر بەهاو ماناکانی ڕابردوو، یان ئەوەی کە بە کەلەپور ناوی دەبەین.

ڕابردوو هەمیشە پێویستە لەبەر ڕۆشنایی داهاتوو بخوێنرێتەوە، بەڵام لە کۆمەڵگەی عەرەبیدا هەمیشە داهاتوو لەچاوی ڕابردودا دەخوێندرێتەوە. هەر مرۆڤێك خاوەن پرۆژەیەکی حەقیقی بێ، بە پێچەوانەوە کار دەکات، ڕابردوو لەبەر ڕۆشنایی ئێستاو داهاتوو دەخوێنێتەوە.

***باست لە شوناس و کەلەپور کرد و گوتت کۆمەڵێك شت لە شوناس و کەلەپوردا هەیە لای عەرەب ڕۆشنایی نەخراوەتە سەر، لایەکی تاریکی زۆری تیایە...**

من لەو بڕوایەدام ئەو ناکۆکییانەی لەسەر ڕابردوو لە کۆمەڵگەی عەرەبیدا هەیە، ڕابردوو و داهاتوومان لەبیر دەباتەوە و زێتریش.......ئێمە مێژووی

PDF4Kurd

سیاسی و ئایینیمان لە مێژووی رۆشنبیریی و کۆمەلایەتی زێترە، واتە مێژووی یەکەم، مێژوویەکی دیار و راستەوخۆیە و تەدوینکردنی ئاسانە، بەلاّم مێژووی کۆمەلاّیەتی و رۆشنبیریمان لە کۆمەڵێك رەگەز پێهاتووە کە زۆرجار دەگاتە پلەیەك لە نێودژی (تناقص)، بۆیە مێژوویەکی ئاڵۆزە، نامەوێت دراسەی بکەین.

***نامانەوێت، یان ناتوانین؟**

نامانەوێت، من لە کتێبی (ستاتیك و دینامیك) هەوڵمدا ئاماژە بەو مێژووە کەپتکراو و بە پەراوێز کراوە بدەم، چونکە وەك گوتم مێژووی ناوبراو مێژووی فرەیی و جیاوازییە، نیشتمانی جیاوازی و پێکەوە ژیانە، هاوژیانی فیکرەکان و گروهەکانە، ئەوەش کۆمەڵگەیەکی مەدەنی دەوێت، کە هاولاّتیان تیایدا لە ماف یەکسان بن، وەك چۆن لە ئەرکەکانیاندا یەکسان بن، ئەوەش بۆخۆی چەمکەکانی تاك و تاکێتی دەخاتە لەرزەوە، بۆیە دەتوانین بڵێین ئەوە هۆیەکە لە هۆیەکانی بە پەراوێز کردن و کەپتکردنی ئەو مێژووە، لەگەڵ ئەوەی کتێبی مێژووییمان هەیە، بەلاّم کەس ئەو مێژووەی نەنووسیوەتەوە.

***بەر لەوەی قسە لەو شاعیرانە بکەین، کە کەوتوویتە ژێر کاریگەرییانەوە، لێرە کەسایەتی (ئەنتۆن سەعادە) هەیە کە تۆ وەك ساحیرێك باسی دەکەیت، ئایا تا چەند کاری لەتۆکردووە؟**

(ئەنتۆن سەعادە) بەلای کەمی دوو فیکرەی سەرەکی هێنا ناوەوە، جگە لە فیکرەی کۆمەڵگەی مەدەنی و لێکجیاکردنەوەی ئایین و دەوڵەت، کە خودی ئەو فیکرەیە گرنگە، چونکە کۆمەڵگەی عەرەبی هەرێمێکە پڕە لە کەمایەتییەکان و گەل و رەگەزی جیاواز، ئێمە وەك گەل دەکەوینە نێو ئەنتۆلۆژی مێژووییەوە، هەموومان، عەرەب، ئاشوری، کلدان، مەسیحی..... هتد یەك تێکەڵەیەن، یەك گەلین هاولاّتی یەك دەوڵەتین.

PDF4Kurd

كەواتە هەر بەو بۆنەیەوە ئێمە هەر تەنها رابردوومان پێویستی بە دووبارە خوێندنەوە نییە، بەڵكو ئێستاشمان پێویستی بە دووبارە خوێندنەوە هەیە. دووەم لێرەدا كۆمەڵێك پروپاگەندە و بیركردنەوەو تاوانباركردن هەیە كە لە ململانێی ئایدۆلۆژییەوە هەڵقوولاوە، هەروەك سەدەكانی رابردوو. ئەوە فیكرەی یەكەم و سەرەكی بوو، فیكرەی دووەمیش ئەدەبی و هونەرییە، ئەدەبی گەورە ئەدەبێكە كە لەپێش كۆمەڵدایە، نەك لەدواوە، ئەدەبی گەورە روناكی بەخشە، كەشف دەكرێ و بەدوای نادیاردا دەگەڕێت، واقیع بەرهەمی نەهێناوە، ئەوە فیكرەی سەرەكی و هونەری بوو، كە من لە ژیانی رۆشنبیریی خۆم سودم لێ وەرگرتووە، بۆیە هەست دەكەم كاریگەرییەكی گەورەی لە بیركردنەوەی مندا هەیە.

***لەسەرەتادا (بەدەوی ئەلجەبەل) و (سەعید عەقل) كاریگەرییان بەسەر تۆوە هەبوو؟**

أسەرەتا من بە زمانی شیعری (سەعید عەقل) و بەو كۆرستەی كە تەواوی شیعری عەرەبی لەخۆگرتبوو لای (بەدەوی ئەلجەبەل) سەرسام بووم، كە شیعرێكی (بەدەوی ئەلجەبەل) دەخوێنێتەوە، وەك ئەوە وایە كە شیعری عەرەبی لەسەرەتا تا ئێستا بخوێنێتەوە، لەنێو زمانێكی كەسی و حەساسیەتێكی تایبەتیدا تواوەتەوە.

***پاشان راستەوخۆ بریارتدا ببیتە شاعیرێكی هاوچەرخ و جیاواز لەو شاعیرانە؟**

أوەك بریار، بڕیار نادرێت، بەڵكو من هەر لەسەرەتاوە جیاواز بووم، لەخەڵك و خوێش و گوندەكەم و ئەو گەنجانەی كە پێكەوە دەژیاین، هەروەها ئەوە لە قوتابخانەش لەگەڵمدا بوو، هەر لەسەرەتاوە خۆم لە دەرەوەی كۆمەڵ دەبینییەوە، هەرچەندە لەگەڵیاندا دەڕۆیشتم... بەلاّم تێكەڵیان نەدەبووم.

PDF4Kurd

***لێرە تێڕوانینێكی ستوونیت بەرامبەر بە كۆمەڵ هەبووە؟**

ئەگەر بشێ ئاسۆیی نەبوو.

***گۆڕینی ناو لە (عەلی ئەحمەد سەعید) بۆ (ئەدۆنیس) ئایا یارمەتی دایت بۆ بەناوبانگ بوونت؟**

ئەوە چیرۆكی خۆی هەیە، بۆنموونە من هەرچەندە بەناوی خۆم (عەلی ئەحمەد سەعید) دەقەكانم بۆ گۆڤار و رۆژنامەكان دەنارد، هیچ یەكێك شتێكی بۆ بلاو نەدەكردمەوە، ئەو كات زۆر دڵگران بووم و خەمم دەخوارد. شەوێك دوای خوێندنەوەی وانەكانی قوتابخانەم، گۆڤارێكم بینی كە چیرۆكی (ئەدۆنیس) ی تیا بوو، شەو خوێندمەوە و پاشان قەسیدەیەكم نووسی و بەناوی (ئەدۆنیس) واژۆم كرد، قەسیدەكەم لەبارەی (1948) فەلەستین بوو، رۆژنامەیەك لە لاپەرەی یەكەمیدا بلاوی كردەوە و لە ژێرەوە نووسیبووی داوا لە (ئەدۆنیس) دەكەین، سەر لە نووسینگەی رۆژنامەكەمان بدات. چووم، بەلام هەتا ئەو كاتیش منالێكی جوتیار بووم،. هەر یەكێك منی دیبایە، نەیدەگوت ئەو شیعرە ئەو نووسیویەتی. چوومە نووسینگەو گوتم من (ئەدۆنیس)م، كەسی یەكەم كە پێشوازی لێكردم بڕوای نەكرد، پاشان چوو بۆلای سەرنووسەر و، بەمجۆرە ئەوكات ناوی (ئەدۆنیس) بەسەرمدا زاڵ بوو.....

مانا قەسیدە دیاری ناكات، مانا دەبێ كەشف بكرێت

***گۆڤاری شیعر یەكێك لە ئامانجەكانی گۆڕینی مانا بوو؟**

ئەوە بە شێوە هونەرییە روتەكەی، لە رۆشنبیریی باوی شیعری عەرەبیدا مانا لە پێشدا هەیە، شاعیر بیری لە مانا دەكردەوە، یان لە رێگەی خوێندنەوەوە وەریدەگرت، یان لە دابوونەریتەكانی پێشوو، یان لە مێشكی خۆی دروستی دەكرد، ئینجا قەسیدەكەی بەپێی ئەو مانایە دەنووسی، واتە لە شیعری

PDF4Kurd

عەرەبیدا مانا یەكەم بوو. گۆڤاری شیعر بۆ ئەومەسەلەیە شوێنی گەلاڵە كردن بوو، بەمجۆرە مانای كردە ئەوەی كە دێ، واتە مانا دەبێ كەشف بكرێ، چونكە مانا قەسیدە دیاری ناكات، ئەگەر مانا قەسیدە دیاری بكات واتە عەقڵیانە نووسراوە.....

*واتە زێتر خودی بێ؟

ئەبێ خودی بێ، واتە مانا لە پێشدا نییە، بەڵكو پاشان دێ، كەشف دەكرێ.
لەو ئاستەدا دەق دەبێتە قابیلی خوێندنەوەی جۆراو جۆر، بۆ نموونە : الرائی قبل الشجاعه شجعاناّ

یەكەم شوێنی دووەم دەگرێتەوە، مانا لەو بەیتە شیعرەی شاعیری گەورە (موتەنەبی) مانای پێشووە، موتەنەبی بە شێوەیەكی شیعری دایڕشتووە. لەبارەی مانای دواتر ئەوەی كە دێ، بۆنموونە ئەگەر هەر موتەنەبی وەرگرین دەڵێت:

وشكيتي فقد السقام لانه
قد كان لما كان لي اعضاءْ
شيم الليالي ان تشك ناقتي
صدري بها افضى ام البيداء؟

ئەوە پێویستی بە لێووردبوونەوەو دەرهێنانی مانا هەیە، مانا لێرەدا پێش شیعر ناكەوێت، وەك ئەبوو تەمام دەڵێت:

مطر يذوب الصحو منة و بعده
صحو يكاد من النظارة مطر

ئەوە پێویستی بە دەرهێنان هەیە، پێویستی بە خوێندنەوەی ورد هەیە، بۆئەوەی مانای لێ دەربهێنی، ئەگەر تۆ ئەو بەیتە بخوێنیتەوە دەتوانی مانای جیاوازی لێ دەربهێنی.

PDF4Kurd

***تۆ(موتەنەبی) و (ئەبوو تەمام)ت بیر خستینەوە، ئەوان ئیبداعیان لە نووسینی قەسیدەدا كردووە؟**

ڕاهێنان لە بەردەوامیدایە، كەلەپوری ئەو شاعیرە گەورانەیە، دەبێ شاعیر لە ڕێگەی زمانەوە درێژە بە جوانییەكان بدات. بۆ ئەوەی تازەگەر بین، دەبێ بە شێوەیەكی ورد و بەرفراوان مەعریفەمان لەبارەی ڕابردوو و ئیبداعەوە هەبێ، من ئەمڕۆ وەك شاعیرێك ئەگەر موتەنەبیم خۆش بووێ، نابێ وەك ئەو بنووسم، بەڵكو بە شێوەیەكی جیاواز دەنووسم، تاكو زمانی شیعری عەرەبی دەوڵەمەند بكەم، بێ ئەوەی خۆمان لە ڕابردوو دابڕین، بەپێچەوانەوە ئێمە بەڕابردووەوە دەلكێین.

***هەوڵی گۆڕینی مانا لە گۆڤاری شیعر، جۆرێكە لە نزیك بوونەوە، یان هەوڵێكە بۆ گۆڕینی ماناكانی دیكە لە كەلەپوری عەرەبیدا؟**

ﺃهەنگاوی یەكەممان ئەوە بوو، كە خوێندنەوەیەكی نوێ بۆ شیعری عەرەبی دامەزرێنین، چونكە شیعری عەرەبی هەتا ئەمڕۆش بەپێی ڕۆشنبیری باو خوێندراوەتەوە، وایان لە شیعری عەرەبی كردووە وەزیفەدار بێ، جا (غەزەل بێ، یان شتایش، یان هەجوو) هەر تەنها وەسیلەیە بۆ ئەو بابەتانە، شیعر خۆی وزەیەكی داهێنراوە، كەشفكردنی دنیا و بوونیاد نانی دنیایە بەڕێگەی تایبەت، ناشێ كار فرمایەك بخەینە ئەستۆی شیعر بۆیە ئێمە بەرەنگاری ئەو مەسەلەیە بووینەوە و هەموو ئایدۆلۆژیەكانیش بەرەنگاری ئێمە بوونەوە، چونكە ئایدۆلۆژیا هونەر تەنها وەك وەزیفە تەماشا دەكات، بەڵام شیعر تەنها هۆیە، ئێمە بەهای سەرەكیمان بە شیعر بەخشی، بۆ ئەوەی كەشفی حەقیقەت بكات....

من تەسەور ناكەم ئەوانەی كە قورئانیان لە مزگەوت وشوێنانی دیكە خەتم كردووە زمانی عەرەبی بە باشی بزانن.

PDF4Kurd

***ئایا قەسیدەی شەفەوی و قەسیدەی خەونبینی بە یەکێك لەو هۆیانە دەژمێردرێت کە تۆی لە گۆڤاری شیعر دابڕی؟**

بڕواناکەم ئەوە یەکێك بی لە هۆیەکان، من هەستمکرد کە گۆڤاری شیعر بەخشش و حەقیقەتەکانی تەواو بووە، بۆیە دەبایە ڕەهەندێکی دیکە، ڕەهەندێکی نوێ بە بزوتنەوەی گۆڤاری شیعر ببەخشم، ئەوەش بە نیسبەت من کرانەوەی زێتر و زێتری کەلەپوری عەرەبی و زمانی عەرەبی بوو، خودی ئەو مەسەلەیە جیاوازی نێوان من و ئەوانی دیکە بوو لە گۆڤاری شیعردا، دواجار ئەزموون سەپاندی کەمن لەسەر حەق بووم، بەڵام بەداخەوە سەرەتا ئەوان لەو پێشنیارەی من دوورکەوتنەوە، بەڵام پاشان لەرێی ئەزموونەوە قەناعەتیان هێنا.

***ئایا تۆ لەو قۆناغەدا ویستت قەسیدەیەك لەسەر مەعریفە و فیکر دابمەزرێنی؟**

من کە گۆڤاری شیعرم جێهێشت گۆڤاری (موافق)م دامەزراند، تاکو ڕەهەندێکی دیکەی بە قەسیدە ببەخشم، ڕەهەندێك جیاواز بێ و جیابێ لە مەسەلە هونەرییەکان.

بەو وەسفە قەسیدە مەعریفەیەکە کەشف دەکرێ، تۆڕێکە هەموو زانیاریەکانی لەخۆ گرتووە، بەمجۆرە لە ناونانی قەسیدە بووینەوە، بەنووسین ناوزەدمان کرد، نووسین شوێنی قەسیدەی پەخشانی گرتەوە.

***ئایا تۆ هەستت بەوەکرد کە زمانی عەرەبی لە مەترسی دایە؟**

ئێستا لە مەترسی دایە، ترسی توندی لەسەرە، ئەوەش لەلایەك پەیوەندی بە بارودۆخی ئابووری عەرەبییەوە هەیە، واتە پەیوەندی کۆمەڵگەی عەرەبی لەگەڵ کۆمەڵگەکانی دیکە، لەو حاڵەدا عەرەب پێویستی بە زمانێکی بێگانە هەیە، بەتایبەتی زمانی ئینگلیزی، هەرچەندە من دژی ئەوە نیم، بەڵام ناشێ ئەوە لەسەر حیسابی زمانی عەرەبی بێ، چونکە گەلی زیندوو خاوەنی ئاواتی

PDF4Kurd

زیندووە. ئێستا هەست بە مەترسییێكی گەورە لەسەر زمانی عەرەبی دەكرێت، سەرەڕای ئەو پیرانەی كە لە مزگەوت و شوێنەكانی دیكە قورئانیان خەتم كردووە، كەچی زمانی عەرەبی نازانن، ئەمڕۆ قوتابی دانیشگا هەیە ئەگەرچی دەرچووی بەشی ئادابە و زمانی عەرەبی تەواو كردووە، بە قلەی باش دەرچووە، بەڵام نازانێ قەسیدەیەك بخوێنێتەوە، چونكە من ئاگاداری بارودۆخی دانیشگام، كەواتە زمانی عەرەبی ئێستا لە ناو رۆڵەكانی خۆی لە ترسێكی گەورەدایە نەك لەدەرەوە.

***ئایا سەیر نییە كاتێك كە (دیوانی شیعری عەرەبی)ت دەركرد، ئەودەم بەدژی هاوچەرخیەتی تاوانبار دەكرایت و ئێستاش بە نەیاری تازەگەری تاوانبار دەكرێیت؟**

من لەو كەسانەم، كە لە جیهانێكی پڕ لە تۆمەتدا دەژیم، جیهانێكی پڕ لە پروپاگەندە، بێگومان من لەوە تێدەگەم، بەڵام هەندێ جار دوژمنایەتی بچووكە و تۆمەتەكانیش لەسەر درۆ دامەزراون با نموونەیەكت بۆ باسبكەم لە تازەترین درۆی هەڵبەستراوە دژی من ئەویش ئەوەیە گوایە سەردانی مۆزەخانەی (شاریقە)م كردووە و لە لایەن كەسێكەوە دەستنووسێكی قورئانم پێ دراوە و منیش فڕێم داوەتە سەر زەوی، لە كاتێكدا من هەرگیز ئەو شوێنەم نەدیوە، سەیرە كە درۆ دەگاتە چ ئاستێك، ئەوە كاری دوژمنانەی بچووكن.

***(فرانسیسكۆ گابیرلا) خۆرهەڵاتناسێكی ئیتالییەو دەڵێت: شیعری نوێی عەرەبی سەرەڕای ئەوەی لە فۆرم و ئیلهامدا نوێ باوە، سەرەڕای جیدیەتی بەبەراورد كردن بە شێوەی كۆن، بەڵام ئەگەرچی رەنگە سەرەتا كاریگەرییەكەی پۆزەتیڤانە بكەوێتەوە، كەچی دواجار دوای پشكنینێكی قوڵ بە خێرایی دەركەوێت تەنها تەقلیدێكە كە لە شیعرییەتی شەفەوی هەڵقوڵاوەو بۆ لایەنی نەرمی شیعرییەتی عەرەبی دەگەڕێتەوە.**

PDF4Kurd

هەرچۆنێ بێت پێویستە ڕێزی بیروڕا بگرین، بەڵام لەو بڕوایەدام كە بە هەڵەدا چووە، كەوتووەتە هەڵەیەكی گەورەوە ، من لەو بڕوایەدام، تازەگەری لە كۆن كەمتر نییە، كۆن بۆخۆی گەورەیە، پێویستی بەوە نییە بەرگری لێ بكرێ شیعری كۆن یەكێكە لە تەعبیرە گەورەكانی شیعری جیهانی.

تەقینەوەی زمان وێرانكردنی زمان نییە

***مەبەستت لە تەقینەوەی زمان بە گشتی چ لە شیعر یان لە نووسیندا چییە؟**

تەقینەوەی زمان واتای ڕەتكرنەوەی دەستەواژەكان ناگەیەنێت، یان داهێنانی دەستەواژەكان، تەقینەوەی زمان واتە دروستكردنی پەیوەندی نوێ لەنێوان وشەو وشە وشەو شتەكان، هەروەها وشەو خوێنەر. تەقینەوەی زمان واتە نەخشەكێشان لەلایەك و دروستكردنی پەیوەندی نوێ لەلایەكی دیكەوە، بۆنموونە شاعیرێكی (میسر)ی كە ناوی (الشریف العقیل)ە لەو قەسیدەیەی كە لە چاوەڕوانی خۆشەویستەكەیدایە و ئارەزووی دیتنی دەكات، ئەو بەیتە لە قەسیدەیەكی درێژدا سەیركە، كە دەڵێت:

صاقت على نواحيها فما قدرت

على اناخة فى ساحاتها القبل

بەرلەوەی بڵێ چاوەكانی جوانە و ماچیان دەكەم، لە دووتوێی سەیركردندا دنیایەكی دیكە دادەمەزرێنێ، ئەوە بۆخۆی مەبەستی تەقینەوەی زمان دیاری دەكات، كەواتە تەقینەوەی زمان وێرانكردنی زمان نییە.

ئەگەر شاعیر خاوەنی ئەزموونێكی حەقیقی بێ، دەبێ ڕێگایەكی نوێی بۆ تەعبیركردن هەبێت، ڕێگای نوێی دەربڕین دەلالەت لە ئەزمونی نوێی شاعیر دەكات، ئەمڕۆ شیعری زۆربەی شاعیرانی عەرەب، ئەو شیعرەیە كە تەقلیدیەت دەینووسێتەوە، نەك خاوەنەكەی....

PDF4Kurd

***لە ئاستی شیعری عەرەبی ئەو تەقینەوانە لەسەر حیسابی چێژی جەماوەر نییە؟**

ﺁشیعر پێویستی بە خوێنەر هەیە، ناکەوێتە ناو جەماوەرێکی گشتی و نادیار، بەوماناییەش جەماوەر گشتییە و هەمیشە شیعرێکی دەوێ کە لەسەر رۆشنبیریی گشتی باو وەستابێ، ناچێتە ناو ئەزموونە کەسیی و تایبەتیەکانەوە، ڕاستە ئێمە لە کۆمەڵێك شتدا یەکدەگرینەوە، بەڵام هیچ یەکێك لە ئێمە وەك ئەوی دیکە خەون نابینێ، خەونەکانمان لێك جیان، هیچ یەکێك لە ئێمە ئارەزووەکانی وەکو ئەوی دیکە نییە، هەریەکەمان دنیای شیعری لە یەکتر جیاوازمان هەیە، کەواتە دنیای شیعری کە لەلای هەریەکێك بە جیا دەکەوێتەوە، چۆن بەرامبەر جەماوەرێکی ناکۆکی ڕۆشنبیریی کە هەڵگری ڕۆشنبیریی جیاواز و تەقالیدی جیاواز و پەروەردەی جیاوازن دەدوێت.

***ئایا هەست ناکەیت (نزار قەبانی) شاعیرێکە ناوبانگی زێتری لە نێو خەڵکدا هەیە، بە تێکشکانی دیواری نێوان شیعر و شاعیر هەڵساوە، بەڵام ئەدۆنیس سەقفی تێگەیشتنی بەرز ڕاگرتووە...؟**

ﺁنزار قەبانی شاعیرێکی گەورەیە من ڕێزم بۆی هەیە، بەڵام لەو بڕوایەدا نیم کە جەماوەری نزار قەبانی، پەردەی شاعیرێتی شیعری ئەو بن، واتە جەماوەر کە بایەخ بە نزار قەبانی دەدا، لەسەر نهێنی جوانکاری شیعری ئەو ناوەستن، بەڵکو دەیانەوێ بزانن کە لەسەرفلان سیاسی چی گوتووە و لە بارەی ئافرەت چی دەڵێ، نزار قەبانی تەنیا لەبەر بابەتەکای دەخوێندرێتەوە، نەك لەبەر جوانکاری شیعری، بەڵام جەماوەری حەقیقی ئەو جەماوەرەیە کە شاعیر لەبەر جوانکاری شیعری دەخوێنێتەوە، بۆ کەشفکردنی شیعری، شارەزابوون لە گۆڕەپانی

PDF4Kurd

ئیبداعی هونەری، نەك بۆ ئەوەی بزانن چی لەبارەی ئەو سیاسییەوە گوتراوە، یان چی لەبارەی ئافرەتەوە دەگوترێت.

***لەبەر هەندێ تۆ بەشای شەیدابوونی دادەنێیت، ئەگەر شیعر شانشین بووایە بەشایی ئەو شانشینەت دادەنا؟**

-من گوتم ڕێزی دەگرم و گەورەیە، بەڵام گوتم جەماوەرەکەی پەردەیە هەتا ئێستا (نزار قەبانی) دراسەیەکی قوڵی لەسەر نەنووسراوە، واتە لەسەر مانای شیعری، نەك لەسەر ئەو بابەتانەی کە لەسەریان دەنووسێ.

***ئەو تازەگەرییەی کە بانگەشەی بۆ دەکەیت، ئێستا جۆرێکە لە تەکلیف، جۆرێکە لە دروستکردن، ئەگەر شاعیرێك بیەوێ بە تازەگەری تاوانبار بکرێ، لەسەری پێویستە بۆ میتافیزیکا بگەڕێتەوە، ناوی خواکانی گریکی و پۆلێنکارییەکان بەکار بهێنێ، ئەفسانە و خورافات،.... هەتا (ئەدۆنیس)یش وەك باوکی ڕەمزی تازەگەری ڕەتدەکاتەوە.؟**

-ئێمە لە قۆناغێکداین کە شیعری زۆری تیا دەنووسرێت، قۆناغێکی بەرفراوان هەیە لە ئاسانکاری، کە لەسەر ڕۆشنبیرییەکی ئیستهلاکی دەژی. خەڵکی هەموو هونەرمەند و گۆرانی بێژ و شاعیر و.... ئەو دیاردەیە لە هەموو کۆمەڵگەکاندا هەیە، بەڵام ئێمە ئەو مەسەلەیە زۆر خراپ تەفسیر دەکەین، کاتێ شاعیرێك و دووان و سیان و چوار دەخوێنینەوە، نابێ لەوێوە حوکم لەسەر ئەزموونێکی گەورەی وەك تازەگەری بدەین، ئێمە لە میانی ئەوانەوە حوکم بەسەر تازەگەریدا دەدەین، دەبێت دەرفەت بدەین، تازەگەری شیعری پێویستی بە (50)ساڵ کەمتر نییە، ئەوساش هەر لە بەراییدایە، پێویستە دەرفەت بدەین، پێویستە حوکم لەسەر ئەزموونێکی دیاریکراو بدەین، نەك ئەوانەی لاسایی دەکەنەوە، بەگشتی ئێمە لە حکووم کردندا پەلە دەکەین، دەرفەت بە زەمەن و ئەزموون نادەین وەك

PDF4Kurd

چۆن مێژووی گەلان پێویستی بە نەوە هەیە، ئەزموونێکی وەك تازەگەریش پێویستی بە نەوەی جۆراو جۆر هەیە، ئەزموونێکی وەك تازەگەری پێویستی بە زۆرشت هەیە تاکو کاریگەری تاکو کاریگەری دەربکەوێت، هەموو شتێ دژی ئەو تازەگەریە دەبێتەوە، نابێ بە پەلە حوکی لەسەر بدەین هەتا جێگبر نەبێ، واتە دوای ئەوەی دەچێتە یو بوونیادی ڕۆشنبیریی عەرەبی و دەبێتە بنەڕەتێك بۆ قوتابخانە و دانیشگا و دامەزراوە ڕۆشنبیریەکان و داب و نەریت.

***بەراشکاوی لە ئۆقیانووسەکانەوە تا کەنداو شیعر چۆن دەبینی.؟**

ببێگومان قورسە، لەو حکومدانە گشتییانە زۆر دوو دڵم، بەڵام بە پشت بەستن بە شارەزایم و زانیاریم لە بارەی شیعری عەرەبی ئێستا، هەمیشە دەڵێم و دووبارەی دەکەمەوە کە شیعری نوێی عەرەبی وەك بەرهەم هیچی لە شیعری جیهانی کەمتر نییە.

***ئایا مەسەلەی کەنار و (پەراوێز) سێنتەر کۆتایی نەهاتووە؟**

ککۆتایی هاتووە، زۆرجار گوتوومە ئەوەی کە سێنتەر بوو ئێستا پەراوێزە، ئەوەی پەراوێز بوو نەختە نەختە شوێنی سێنتەری گرتەوە.

بەنیسبەت من ئەگەر ڕۆح هەبێت لە جەستەوە دەس پێدەکات

***تارادەیەك ڕەنگە تازەگەری شیعری عەرەبی بە تازەگەری شیعری خۆرئاوایی بگات، بەڵام هەتا ئێستا ناتوانین لە بارەی شتێك قسە بکەین کە پێی دەڵێن تازەگەری فیکری؟**

ئئەوە پرسیارێکی گرنگە، کرۆکی گرفتەکەیە، سەپاندنی تازەگەری گرفتێکە وا لە تازەگەری شیعری دەکات کەم و کوڕی تێ بکەوێت، شیعری نوێ پێویستی بە ڕۆشنبیرییەکی نوێ هەیە، بەڵام ناتوانین بە ڕۆشنبیریی عەرەبی بڵێین ڕۆشنبیریی نوێ گەرچی بیریار و فەیلەسوفیشمان هەیە، بەڵام فیکری عەرەبی،

PDF4Kurd

ڕۆشنبیریی عەرەبی خاوەنی بنەڕەتی خۆیەتی، بنەڕەتێك كە هیچ كەس ناوێرێ پرسیاری لەبارەوە بكات، بەگشتی ئەو بنەڕەتە سیاسی و ئایینیانە، هەتا ئێستا وەلانراوە، هەموو بیریارەكانیش بە پەراوێزی دەكەن و دێن ئیشكالیاتی دیكە دەخەنە ڕوو، هەوڵی خستنە رووی ئیشكالیەتی دیكە دەدەن، كە لە ڕۆشنبیریی خۆرئاواییەوە وەرگیراون، یان تەنیا مەسەلە سیاسی و ئایینییەكان دەخەنە ڕوو، ئەوەش دەلالەت لەوە دەكات كە تاكو ئێستاش ئێمە جورئەتی ئەوەمان نییە هیچ پرسیارێك لەو بنەڕەتانە بكەین.

*لێرەوە دەتوانین ئەو پرسیارە بكەین، ئایا تازەگەری پارچە پارچە دەكرێ؟

أنەخێر پارچە پارچە ناكرێ، بەڵام تازەگەری شیعری نەبۆتە شوێنی پرسیاركردن، چونكە ئەگەر شاعیر نەتوانێ پرسیار لە جەستەی ڕۆشنبیریی (نەك جەستەی شەهوەتەكان) خۆی بكات، ئەگەر شاعیر نەتوانێ تەماشای خودی خۆی وەك قەوارەیەكی تەواو جەستەیی یان فیكری بكات، ناتوانێ تازەگەر بێت.

ئێمە هەتا ئەگەر نوێش بین، بەڵام دنیایەكی تەواو هەیە بەشێوەیەكی شیعریش جورئەت ناكەین بچینە ناویەوە، ئەویش دنیای جەستەیە، هەمیشە جەستە وەك دنیایەكی كەپتكراوو بە پەراوێزكراو سەیر دەكەین، چۆن دەتوانین قسە لە تازەگەری هونەری، یان شیعری بكەین، بە نیسبەت من ئەگەر ڕۆح هەبێت لە جەستەوە دەست پێدەكات.

*بۆچی بیر لە جەستە بكەینەوە، یا بیر لە عەقڵ بكەینەوە، عەقڵیش ئەساسە....؟

أهەروەها عەقڵ، بۆچی مەسەلە عەقڵیەكانمان هیچ گۆڕانێكیان بەسەردا نەهاتووە، پێشینانمان ئازاتر بوون، ئەگەر بڕوامان بە رابردوو هەیە (وەك چۆن

PDF4Kurd

هەمیشە لە ڕۆژنامە و رادیۆكاندا دووبارەی دەكەینەوە)، باشە كەلەپوری ئێمە پڕە لە ئازایەتی جۆراوجۆر، پڕە لە كۆشش كردن و لێتوێژینەوە، بۆچی بەلای كەمی ناتوانین تەقلیدی پێشینانمان بكەینەوە.

***(موحەمەد موشتەهی شەبستەری) بیریاری ئێرانی دەڵێ: ئەگەر لە خۆرئاوا قسە لە كۆتایی مێژوو بكەین، دەبێ لای عەرەب قسە لە كۆتایی فیكر بكەین، كێ ئەو فیكرەی بە كۆتایی گەیاند؟**

أئەو پەیمانەی كە دەكەوێتە نێوان ئەوەی كەپێی دەگوترێت سیاسەت و ئەو تەفسیرە باوەی كە بۆ ئایین دەكرێ، تەفسیری ئایینی باو ومومارەیسەی سیاسی باو پەیمانێكیان لە نیواندایە، یان یەك جومگەن، ئەو جومگەیە بە بڕوای من ئەساسی هەموو ئەو شتانەیە كە ئازادی سەردەبڕێ، نایەڵێت بوونیادێكی فیكری و عەقڵی دامەزرێنین.

***ئەگەر ئەو پەیمانەی كە دەكەوێتە نێوان سیاسەت و ئایین و شەریعەت و عەقڵ لە غیابی فیكردا بێ، بە شێوەیەكی لۆژیكی واتە ئێمە پێنج سەدەیە لە وێرانەییدا دەژین كە هۆكەی بۆ ئایین دەگەڕێتەوە؟**

أئایین هۆی سەرەكی بووە، ناشێ مێژووی گەورە و دوورو درێژی عەرەب لە یەك هۆدا كورت بكەینەوە، بەڵام من لەو بڕوایەدام كە یەكێك لە هۆیە سەرەكیەكان بێ، ئەو هۆیە وا لەكاری فیكری دەكات كە نەبێتە شوێنی لێتوێژینەوە و پرسیار كردن، بەڵكو وای لێ دەكات بە تاوان هەڵسێ و واتە بیریار وەك تاوانبار كار دەكات، ئەوە شتێكە تەنها لە چەرخی ناوەڕاستدا نەبێ وجودی نییە، بەڵام هەتا ئێستاش لەلای ئێمە جێگیرە. من لەو بڕوایەدام كە سانسۆر بەشێكی ئۆرگانی ڕۆشنبیریی عەرەبییە، هەرچۆنێ بێ مەحاڵە بتوانین وەلای بنێین، چونكە بنیادی ئەساسی ڕۆشنبیری عەرەبی بوونیادێكی سانسۆر

PDF4Kurd

ئامێزە، فرەی تیا بەدی ناکرێ، بەڵکو هەمیشە لەسەر تاك و تاك گەرایی وەستاوە.

***کەوابوو لەنێو هەموو کۆمەڵگەیەکدا لە نێوان ئایین و سیاسەت هاوپەیمانێتی هەیە بۆ بەرەنگار بوونەوەی عەقڵ و ئیبداع؟**

ئەوە لە چاخەکانی ناوەڕاستی ئەوروپا هەبووە.

***ئایا ناکرێ خەون بە ڕێکەوتنی نێوان عەقڵ و ئایین، عەقڵ و سیاسەتەوە ببینین؟**

بۆ نا، گەورەترین شت لەو بارەیەوە (ئیبن روشد) پێشکەشی کردووین، لە ئەوروپا ئەو بە تێکدەری فیکری ئەوروپی دەژمێردراو لە زانکۆکاندا ڕێگا بە خوێندنەوەی نووسینەکانی نەدەدرا، ئەو کات کاریگەری لەسەر زۆر لە بیریاران هەبوو.

بەڵام ئێمە (ئیبن رۆشت) مان قبووڵ نەدەکرد، هەروەها (ئیبن خەلدون) ڕێکەوتنی نیوان عەقڵ و ئایینی چارەسەر کرد و گوتی ئەگەر هەموو دەقە ئایینییەکان و ئایەتە قورئانییەکان بە شێوەیەکی عەقلانی تەئویل بکرێ (بەپێی ئەو مەرجانەی کە ئەو بۆی داناوە) ئەوە هەرگیز ئایین پێچەوانەی عەقڵ ناکەوێتەوە، کەوابوو عەقڵ بەلایەوە بناغە بوو، نەك دەق. لێرەوە (ئیبن خەلدون) ئەوەندەی لەنێو فیکری ئەوروپا زیندووە، هێندە لە فیکری ئیسلامی زیندوو نییە، یەکێکە لە دامەزرێنەرانی عەقلانییەتی ئەوروپی.

چینێك لە قسەکردنی ئایدیۆلۆژیانە هەیە
پێویستە خۆمانی لێ ڕزگار بکەین
***ئایا نەبوونی ئازادی، یان ونبوونی ئازادی تەگەرەیە لە پێش ئیبداعدا؟**

PDF4Kurd

ئ‌زۆرجاران ئازادیەكی زۆر بۆخۆی دەبێتە تەگەرە، هەندێ جار ئیبداعی فیكری و هونەری پێویستی بە كۆت و بەند هەیەو نەك ئازادی. مەسەلەكە پەیوەندی بە كۆمەڵگەوە هەیە چونكە بونیادی ڕۆشنبیریی و سیاسی لە بنەڕەتدا نابێ لەسەر تاك گەرایی و تاك نەسەقی و یەك سیستەمی وەستابێ، بەڵكو لە بنەڕەتدا پێویستە لەسەر رەگەزی جۆراو جۆر كار بكات.

***تۆ گوتت دەسەلآت زێتر لە دەق دەترسێ، نەك مردن، ئایا ئەو دەسەلآتەی كە زێتر لە دەق دەترسێ نەك مردن، چۆن دەكرێ بچێتە هاوپەیمانێتی و ئاشتییەوە؟**

ئ‌ناشێ مەحاڵە هەردەبێ سانسۆر هەبێ، ئەوەش وەك لە بەراییدا ئاماژەم پێكرد جۆرێكە لە موعجیزە، سیستەمی عەرەبی چاوەڕێی ئەو موعجیزەیەی لێ ناكرێ، هۆشیار بێ و سانسۆر رەتبكاتەوە، ئەگەر گەیشتە ئەو موعجیزەیە واتە هەنگاوێكی سەرەكیمان بڕیووە، من هەندێجا رەخنە بە زیندووكەرەوە دادەنێم بۆ هەر سیستەمێك نەك شكۆداركردن و بەرز راگرتنی بەردەوام، پیا هەڵگوتنی بەردەوام، سیستەمی وەستاو و سیاسەتی وەستاو پەردەپۆش دەكات، دەیخاتە دووتوێی سندوقێكی ئاسنینەوە، بەلآم رەخنە دەیهێنێتە دەرەوە، دەیخاتە بەر ڕۆشنایی، وایلێدەكات ببێتە بەشێك لە ڕۆشنبیری ڕۆژانە و قابلی گفتوگۆكردن و ئاسۆیەكی نوێی بۆ دەكاتەوە و گەشەی پێدەدا و ئازادی راستەقینە تەنیا بە ئازادی راستەقینە دەكرێ روو بەرووی ببینەوە، سانسۆر هیچ شتێ بەدەستەوە نادات، بە نیسبەت سیستەم ترسناكترە، نەك ئەوكاتانەی لەژێر چاودێریدان.

***ئایا دەشێ بڵێین ئازادی هەیە،چ لە راگەیاندن....؟**

ئ‌بەلای كەمی تۆ وەك من دەزانی لە وڵاتی عەرەبیدا ئازادی نییە، سەرەڕای ئەوەی گۆرانی زۆری پیادا هەڵدەگوترێ، لێرە تەنها قسەكردن لەبارەی

PDF4Kurd

ئازادییەوە هەیە، چینێك یان سەقفێك لە قسەکردنی ئایدۆلۆژیانە هەیە، کە پێویستە خۆمانی لێ ڕزگار بکەین، لە وڵاتانی عەرەبیدا قسە لەسەر دیموکراسیەت دەکرێ، بەڵام کێ دەیکات، سیستەمێکی جێگیر لەسەر تاکگەرایی قسە لە دیموکراسیەت دەکات، قسە لە دەوڵەتی عەرەبی یەکگرتوو دەکات، کەچی تۆ ناتوانیت لە وڵاتێکەوە بۆ وڵاتێکی دیکە سەفەر بکەیت، بەڵام ئەورووپا ویڕای جیاوازی نەتەوەیی و جیاوازی ڕۆشنبیریی و زمان، ئەگەرچی بێگانەشی کەچی بە کارتی ئیقامە دەتوانی بۆ هەموو شوێنێ بچێت، بەڵام تۆ وەك عەرەب لە نیشتمانی عەرەبیدا و لە نێو نەتەوەی عەرەب و زمانی عەرەبیدا ناتوانیت لە وڵاتێك بۆ وڵاتێکی دیکە بچیت، ئەو چینە لوغزئامێز و ئایدۆلۆژییە، پێویستە بە تەواوی لێیان ڕزگاربین.

***تۆ یەکێکی لەو بانگەشەکەرانەی کە دەیانەوێت ئایین لە دەوڵەت جیا بکرێتەوە، واتە ئایین ببێتە مەسەلەیەکی کەسی، ئایا تۆ پێت وایە بونیادی کۆمەلایەتی و ویژدانی عەرەب توانای وەرگرتنی ئەو بانگەشەیەی هەبێ؟**

دەقی قورئانی وەك دەق بوونی بەقەد ئەوەی بۆ لێکدانەوەی جیاواز دەگەڕێتەوە بۆخۆی ناگەڕێتەوە، ئەمڕۆ دەق لە خوێندنەوەی جۆراوجۆر دایە، بەڵام پێویستە بزانین خوێندنەوەی باو چییە، تۆ دەزانی و هەموو دەزانن کە دەق هەرچەندە مەزن بێ کاتێ بە عەقڵێکی بچووکدا گوزەر دەکات بەپێی ئەو عەقڵە بچووك دەبێتەوە، دەقی قورئانی دقێکی مەزنە، لە مێژووی مرۆڤایەتیدا گەورەترین دەقە، بەڵام بۆ ئەوەی تێبگەین هەر دەبێ ڕۆشنبیریەکی گەورەمان هەبێ، ناشێ بۆ تێگەیشتنی دەقی قورئانی تەنیا پشت بە فەقیهەکان ببەستین، پێویستە هاوەڵی بکەین، بکەوینە بەراییەوە، پێشبکەوین، چونکە دەقی قورئانی ڕۆشنبیرییەکی گشتییە، ڕۆشنبیرییەکی نوێیە بە هەموو ماناکانییەوە، زانیاری

PDF4Kurd

و فەلسەفە و هونەری تیایە، كەواتە ئەوەی ئەمڕۆ موسڵمان پەردەپۆشی دەكات نەزانینە، نەزانینێكی تەواو، ئەوانن گەمارۆی قورئان دەدەن، ئێستا دەقی قورئانی گەمارۆ دراوە، هەروەك لە نێو ژیانی عەرەبیدا ئیستعمارێك هەبێ و لەڕووی سیاسیەوە ڕێگا بە ئازادی نەدات لەڕووی ئایینیشدا دەستی بەسەر دەقدا گرتبێ، وەك چۆن دەقی ئایینی موڵكی كەس و گروهێكی دیاریكراو بێ، بەڵام من سەیرم پێدێ، چۆن دەتوانین وا سەیری دەقی قورئانی بكەین، لەدەقی قورئانیدا خوا بۆخۆی گوێی لە شەیتان گرتووە، هەر هێندەش نا، بەڵكو قسەكانی لە قورئاندا جێگیر كردووە، كەواتە كە خوا گوێ لە شەیتان بگرێ، ئەوانەی دەیانەوێ دەقی قورئانی بۆ دەقێكی فیقهی و شەرعی بەرن، با گوێ بۆ هەموو ئەوانی دیكە بگرن، ئەگەرچی كوفریش بێ، دەبێ گوێیان بۆ بگرن، چونكە ئەوە دەق مەزن دەكات زیندووی دەكاتەوە و زێتر دەوڵەمەندی دەكات و زێتر كاریگەری دەكات، بەڵام ئەگەر جێمان هێشت و ڕێگەمان نەدا جگە لەخۆمان قسەی لەسەر بكات، كەواتە ئێمە ئەو دەقە دەكوژین، پێویستە ئیبداع و هەموو ئەوشتانەی بە ئیبداعەوە پەیوەستن بەشێكی سەرەكی قەوارەی دەوڵەت بێ.

سیاسی بە ئازادی مەزن دەبێ كە دەیداتە دوژمنەكەی و
بەسەركوتكردن و زیندانی كردنی بچوك دەبێتەوە

((بەشی دووەم))

ئەدۆنیس لە ساڵی (1956) یەكەمین شیعری خۆی لە ڕێگەی گۆڤاری (ئاداب) دەخاتە بەردەستی خوێنەرانەوە یەكێكیش لە شیعرە بەناوبانگەكانی ئەو كاتی (قالت الارض) بوو، كە لەساڵی (1949) لەدوای لە سێدارەدانی (ئەنتۆن سەعادە) لە بەیروت نووسی، بەڵام لەساڵی (1954) لەدوای نووسینی قەسیدەی (الفـراغ)

PDF4Kurd

سیماکانی شیعری ئەو بەدەرکەوت، ئینجا دوای قەسیدەی (البحث و الرماد) لە ساڵی (1957) و قەسیدەکانی دواتری چەمکێکی نوێی بۆ مرۆڤ و دنیا دامەزراند، کە دواجار بە کۆمەڵە شیعری (مهیار الدمشقی)دا گوزەری کرد، پاشان (زمن الشعر) کەلەساڵی (1972) بڵاو کردەوە لە رەخنەی مێژووی ئەدەبی عەرەبیدا ڕیچکەیەك بوو.

لەساڵی (1976) بەهۆی شەڕی ناوخۆ (بەیروت) ی بەجێ هێشت، وەك ئوستادی میوان لە دانیشگای (سۆربۆن) لە کۆلێژی (دوفرانس) هەروەها وەك نێراوێکی داواکراو لە وڵاتە یەکگرتووەکان لە زانکۆی عەرەبی لە (یونسکۆ) مایەوە پاشان شەش ساڵ لە زلنکۆی (جنین) درێژەی پێدا.

***خۆرهەڵاتناسی فەرەنسی (ژاك بیرك) کە جوانترین تەرجەمەی مانای قورئانی بۆ سەر زمانی فەرەنسی کردووە، هەروەها(بەیتە هەڵواسراوەکان) و کۆمەڵێك شیعری تۆیشی لەژێر ناونیشانی (شموس پانییە) وەرگێراوە، ئایا بەیەك گەیشتنیتان چۆن بوو؟**

ئەو بەدوای بەرهەمی ڕۆشنبیری عەرەبیدا دەگەڕا، بەتایبەتی بەرهەمی نەوەی نوێ و سەرەڕای ئەوەش بایەخی بە بەرهەمە کلاسیکیەکانی وەك (گە حسین) و ئەوانی دیکە دەدا، زمانی عەرەبی جوان دەزانی، من وەك نهێنییەك دەمگوت رەنگە دەستی نووسینی شیعری هەبێت، پاشان هەندێ قەسیدەی نووسی بوو نیشانی منی دا.

***شیعری عەرەبی....؟**

نەخێر فەرەنسی، بەڵام هیچ شیعرێکی بڵاو نەکردۆتەوە، من شیعری ئەوم خوێندۆتەوە، هەروەها زمانی ئەو هەتا لە لێکۆڵینەوەی سیاسی و کۆمەڵایەتی و فیکرییەکانیشدا زمانێکە بە شیعریەت و هەستی شیعری ڕازاوەتەوە، زمانی

PDF4Kurd

تەرجەمەکردنی قورئانیشی لە ئاستێکی بەرز دایە، لە کۆمەڵەی ئەو تەرجەمەیەش بێ ئەوەی پشت بەو زمانە بەرزەی خۆی ببەستێ، تەرجەمەی کرد، بەڵام هەندێ جار پرسیاری لێ دەکردم، ئێمە لە ژیانی ئاسایی وەك دوو هاوڕێ لێك نزیکین.

***تۆ لە ڕێگەی شارەزایی و لێکۆڵینەوە و بیروڕای خۆت دەزانی کێ وای لە ڕۆشنبیریی خۆرئاوایی کرد، کە زێتر بایەخ بە ڕۆشنبیریی ئاسایی، یان گریکی بدرێ نەك ڕۆشنبیریی عەرەب؟**

ا وا هەست دەکەم ئەو حوکمە تۆزێ گشتییە، چونکە بایەخدان بە ڕۆشنبیریی عەرەبی لە ئاستێکی بەرزدایە، ئەوەش کۆنە...

***وەك ڕەمزی ڕۆشنبیریی عەرەبی...؟**

اهەرلەکۆنەوە ئیبن روشد، ئیبن سینا، بەیتە هەڵواسراوەکان، سەرەڕای ئەدەبی نوێ، بایەخی زۆر لەلایەن فەرەنسی و ئەڵمانییەکان بەتایبەت هەیە، بۆنموونە لە ئەڵمانیا یەکێك لە خۆرهەڵات ناسەکان (بورگمان) کتێبێکی لەسەر مێژووی ئەدەبی عەرەبی نووسیوە کە عەرەب بە هیچ شێوەیەك بەو جۆرەیان نە نووسیوە.

***تۆ لە (ڤانتۆڤا) ی ئیتالیا گوتت خۆرئاوا وەك کۆشکێك بۆچوونە سیاسی و ئابووریەکانی خۆی سەیری وڵاتانی عەرەبی دەکات، نەك ژیارییەك کە پێنج سەدە مێژوویەتی..؟**

اهەمیشە ئەوە دەڵێم، چونکە ئەورووپا، خۆرئاوا بەگشتی ناشێ وەك گشتێك سەیر بکەین و لەوێوە حوکمی لەسەر بدەین، چونکە خۆرئاوا چەند جۆرێکە وەك چۆن لای ئێمە ولاتانی عەرەبی چەند جۆرێکن، لێرە خۆرئاوایی عەسکەری و سیاسی و ئابووری هەیە، وەك چۆن خۆرئاوایی ڕۆشنبیریش هەیە، کاتێك

PDF4Kurd

ڕەخنە لە خۆرئاوا دەگرین، ڕەخنە لە خۆرئاوایی عەسكەری و ئابووری دەگرین، ئەو خۆرئاوا سیاسی و عەسكەری و ئابوورییەی كە دەرفەتێكی بەرفراوانی هەیە، لای عەرەب ڕەخنەی لێ دەگیرێ، ئەو نە عەرەب دەناسێ،، نە پێوەی پەیوەستە و نە بایەخ بە ڕۆشنبیریی عەرەبی دەدات، هەر بەم بۆنەیەوە هیوادارم سیاسی و ئابووری و عەسكەری عەرەب وەك خۆی گرنگی بەو ڕەهەندەی خۆرئاوا بدەن لەلای خۆرئاواییەكان، كە ببێتە هۆی گرنگیدان بە ڕۆشنبیریی عەرەبی، تا عەرەب بگاتە ئەو دەرەنجامە سەرەكییەی كە ئابووری و عەسكەری و سیاسی بەشێكە لە ڕۆشنبیری، نەك بە پێچەوووانەوە.

بەداخەوە عەرەب هەموو شتێك بە بەشێك لە سیاسی دادەنێن، هەر سیستەمێك وەردەگریت، چ شانشینی بێ وەك لە (مەغریب) هەیەو یان شۆڕشگێڕێكی بێ وەك لە (مەشریق) یان حاڵەتە ناوەندییەكە، سیاسەت لایان هەموو شتێكە و ڕۆشنبیریی وەزیفەی ئەو سیاسەتەیە، لە خزمەتكردندایە، چۆن بەرەو باشی بچین، بۆیە من لۆمەی ڕۆشنبیران دەكەم.

***ئایا لێرەدا دەتوانین بڵێین، یان وا مەزەندە بكەین ڕۆژێك لە ڕۆژان ڕۆشنبیریی عەرەبی لەناودەچێ، وەك چۆن گەلانی دیكە هەبوون لەناوچوون؟**

ئەو هەستە هەر تەنیا لای خۆرئاواییەكان نییە، بەڵكو لای هەندێ عەرەبیش هەیە، ئەگەر عەرەب لەسەر ئەوەی كە لەسەری دەژین هەر بەردەوام بن، سیاسەت و سیستەمی سیاسی بە هەمو شتێ بزانن، هەموو شتێ لە خزمەتی سیستەم و سیاسەتەكەیدا بێ، بڕوایان بە گرنگی ئیبداع وەك پێویست نەبێ، گەلی بێ ئیبداع گەلێكی لەناوچووە، نە ئابووری، نەسیاسی، نەسیستەم ئەگەر شوناسی خۆی نەپارێزێ، ئەوەی شوناسی میلەتیش دەپارێزێ ئیبداعە، پێویستە ئیبداع و هەموو ئەو شتانەی بە ئیبداعەوە پەیوەستن بەشێكی

PDF4Kurd

سەرەكی قەوارەی دەوڵەت بێ، بەڵكو دەبێ رۆشنبیری وەك نان بێ، وەك چۆن جەستە پێویستی بەنان هەیە، عەقڵ پێویستی بە كتێب و رۆشنبیری هەیە، بێ ئەو هۆشیارییە عەرەب بەرەو لەناوچوون دەچێ، من ئەو قسەیە دەكەم، نەك خۆرئاواییەكان.

گۆڕێك بۆ نیویۆرك

***لەساڵی (1971) قەسیدەیەكت نووسی بەناونیشانی (قبر من اجل نیویورك) تیایە رادەگەیەنێت كە شار كەوتۆتە نێو ئاگرەوە، ئایا ئەو قەسیدەیە پێشبینی رووداوی (11)ی سێپتەمبەر بوو؟**

-نازانم، من بانگەشەی ئەوە ناكەم كە پێشبینیكەرم، بەڵكو هەستم دەكرد ئەو شارە كە رەمزی پێشكەوتنی دنیای نوێیە، لایەنێكی دیكەی هەیە، یان رەمزێكی دیكەی هەیە ئەویش رەمزی زوڵم و زۆردارییە، بەقەد ئەوەی ئەو شارەم خۆشدەوێ، لەگەڵ ئەوەشدا رەتم كردۆتەوە، بەنسبەت من دوو لایەنی هەبوو، لەلایەك بەهەشتەو لە لای دووەم دۆزەخ، بۆیە كاتێ گوتم (سوف تهب الریاح من الشرق وتهدم ناصحات السحاب) كەشفی شۆڕشەكان و گەلان لە بەرامبەر زوڵم و زۆرداری بكەم كە شاری نیویورك رابەرایەتیان دەكات، نەخێر پێشبینی ئەوەم نەدەكرد.

***ئایا لەنێو هاورێكانت دووچاری شەرمەزاری نەبوویت، ئەوانەی كە ئاگادارن؟**

-بەپێچەوانەوە لەكاتی رووداني (11)ی سیپتەمبەر، وتارێك لەسەر قەسیدەكەم لە گۆڤارێكی ئەمەریكی لە (لوس انجلس) دابەزی، رەخنەگری ئەمەریكی تیایدا دەڵێ: ئەدۆنیس پێشبینی ئەو رووداوەی كردووە... بەڵام لەلایەكی دیكە من نەمدەزانی ئەوەم لە قەسیدەكەمدا گووتووە، من قەسیدەم لەبیر چووبۆوە.

PDF4Kurd

***بەڵام لە ساتەوەختی ڕووداکە، ئایا ئەوەت تەواو بەدوور نەدەزانی کە جێبەجێ کەری عەرەب بێ؟**

أمن لەو باوەڕەدا کە دوو شت لێکجیا دەکەمەوە، ئەویش تاکی عەرەبی و دامەزراوەکانی عەرەبییە وەکو دامەزراو، من لەو بڕوایەدام کە دامەزراوە عەرەبییەکان لەهەموو دامەزراوێك دواکەوتووترن، هەتا دامەزراوە ئەفریقیەکان زۆر لە دامەزراوە عەرەبیەکان پێشکەوتوو ترن.

***بەڵگەت چییە؟**

أبەڵگەم، تۆ بۆ هەر شارێك دەچیت نە قوتابخانەی باش، نە زانکۆیەکی باش، هەتا شارەوانییەك نابینیت کە بەشێوەیەکی باش شەقامەکان پاك بکاتەوە، لەسەر ئاستی دامەزراوە، کۆمەڵگەی عەرەبی دواکەوتووە، بەرامبەر ئەوەش ئەگەر عەرەب وەك تاك وەرگرین دەبینی لە زۆربەی مەدانەکاندا سەرکەوتوون، بەڵام ئەو تاکانە لە کۆمەڵگەکانی دیکە دەژین، لەوێ دامەزراوەکان ڕێگا بەو تاکانە دەدەن کە بە ئادزادی شارەزایی و بلیمەتی خۆیان بەکار بخەن، ممارەسەی ئیبداعی خۆیان بە ئازادی بکەن، من دواکەوتنی دامەزراوەکان بۆ ئەو هاوجومگەیی (هاوپەیمانێتی) بوونە دەگەڕێمەوە کە لەبەشی یەکەم قسەمان لەسەر کرد، کەواتە لەسەر ئاستی تاك دەشێ دوور نییە تاکی عەرەبی کارامە و گەورە و بلیمەتن.

***باشە بەو هەموو وردەکاریەوە؟**

أبەڵێ بلیمەتن، گومانی تێدا نییە، چونکە من دەیانناسم، نموونەی زۆریان وەك تاك دەناسم بۆنموونە وەك تاك بلیمەتمان هەیە. ئەو شتە جوانەی کەمن لە ڕووداوی (11)ی سێپتەمبەر دیم و لێرە قسەی لەسەر دەکەم ئەوەیە کە لەساڵی ڕابردوو ئێوارەیەکی مۆسیقی لە (بەرلین) بۆ مۆسیقاری گەورە (لیکێتی) کە زۆر

PDF4Kurd

ناسراوە و ئێمەش لەگەڵ كۆمەڵێك بیریار و شاعیری ئەڵمانیدا بووین، قسە لەسەر زۆر شت لەبارەی (11)ی سێپتەمبەرەوە كرا، بەڵام من قسەم لەسەر شتێكی دیكە كرد، لەنێو هونەرمەندان باسی دیمەنەكەم كرد، كاتیێ ئەو دیمەنە دەبینی بەشێوەیەك جوان بوو كە عەقڵ قبووڵی ناكات، ڕووداوێكی وا جوانم بەو شێوەیە نەدیووە، من ئەوەم گوت، گوتیان ئەو قسەیە مەكە، چونكە مۆسیقاری گەورەی ئەڵمانی (شتوكهاوزن)لە ڤیستیڤاڵێكدا ئەوەی گوتووە و ڤیستیڤاڵیش موقاتەعەی كردووە، بەڵام من ئەوشتەم نەدەزانی.

***بەڵام ئێمە لەنێوان خۆمان هەست بەوە دەكەین...؟**

ـ بەڵام من سەركۆنەی ئەو شتە دەكەم، من ڕەتی دەكەمەوە، لەبەر زۆر هۆ، دەتوانین بە شێوەیەكی دیكە بەرامبەر خۆرئاوا بووەستین، ئەو وەسیلەیە ئێمە كەرەسەكانیمان دانەهێناوە، دەبیێ بە كەرەسەیەك بەرامبەری بووەستین كە بۆ خۆمان دامان هێناوە و دەتوانین كۆنترۆڵی بكەین.

***بەڵام ئەگەر سەرنج بدەین، ئەو هەموو وردەكاری و گەورەییە، دەشیێ بەرلەوەی لە وێرانكردن و لە هێرشكردندا بەكاری بهێنین، دەتوانین لە بوونیادنانەوەدا سوودی لیێ وەرگرین..؟**

ـ دەشیێ، ئەوەش بۆ تاكیێتی دەگەڕێتەوە، تاكی عەرەبی تەنها لە چوارچێوەی سیستەمێكی چەسپاو و نەبیێ ڕێگای پێنادریێ، پێویستە عەرەب بەگشتی و سیستەمی عەرەبی بە تایبەت كە سیستەم تەعبیر لەكۆی وزەی كۆمەڵگە ناكات، نەك لەیەك هێز لەژێر هەموو هێزەكاندا ئەگەر سیستەمی عەرەبی نەگاتە ئەو ئاستە وەك چۆن لە خۆرئاوادایە، هەر لەژێر سیستەمێكی تاكیدا دەمێنێتەوە، هەر وزەكانمان كەپت دەكریێ.

كتێبەكانی ئەدۆنیس

PDF4Kurd

لێکۆڵینەوە

1 ـ مقدمة الشعر العربي – بيروت، چاپی یەکەم (1071).
2 . زمن الشعر العربي – بيروت، چاپی یەکەم (1972).
3 . الثابت والمحتول – بحپ فی الاتباع والابداع عن العرب.
ا . الاصول (1974)
ب . تاصيل الاصول (1074).
ج . صدمة الحداثة (1978).
4 . فاتحة لنهايات القرن – بەیروت چاپی یەکەم (1980).
5 . سياسة الشعر – دراسات في الشعريه العربيه المعاصره – بەیروت چاپی یەکەم (1985).
6 . الشعرية العربية – بەیروت – چاپی یەکەم (1985).
7 . كلام البدايات – بەیروت – چاپی یەکەم (1989).
8 . الصوفية السوريالية – بيروت – چاپی یەکەم (1992).
9 . النظام و الكلام – بەیروت – چاپی یەکەم (1993).
10 . النص القراني و افاق الكتابة – بەیروت (1993).

شیعر:

1 . قالت الارض – دیمەشق (1954).
2 . قصائد اولى – بەیروت – چاپی یەکەم (1975).
3 . اوراق فى الريح – بەیروت – چاپی یەکەم (1985).
4 . اغانی مهيار الدمشقي – بەیروت چاپی یەکەم (1961).
5 . كتاب التحولات والهجرة فى اقاليم النهار و الليل – بەیروت – چاپی یەکەم (1965).

PDF4Kurd

6. المسرح والمرايا – بەیروت (1968).
7. وقت بين الرماد والورد – بەیروت – چاپی یەکەم (1970).
8. مفرد بصيغة الجمع – بەیروت – چاپی یەکەم (1975).
9. كتاب القصائد الخمس – بەیروت – چاپی یەکەم (1979).
10. المطابقات والاوائل – بەیروت – چاپی یەکەم (1
985).
11. شهوة تتقدم فی خرائط المادة، دار توبقال للنشر، المغرب، (1986).
12. هذا هو اسمي – بەیروت – چاپی یەکەم (1988).
13. اختفا بالاشيا والواضحة و الغامضة، چاپی یەکەم، (1988).
14. الجدية ثانية، بەیروت (1994).
15. الكتاب : امس المكان الآن – بەیروت، (1995).

***پەیوەندی رۆشنبیرانی خۆرئاوا لەگەڵ یەکتردا چۆن دەکەوێتەوە؟**

ئەو پرسیارە جوانە، هەڵبەتە کۆمەڵێك ناکۆکی هەیە، کۆمەڵێك گروپ هەیە، کە هەندێکیان پەیوەندیان بەیەکەوەیە،ناکۆکی گەورەش لە نێوان هەندێکیان هەیە، بەڵام هەڵوێستی ئەدەبی و هەڵوێستی سیاسی زۆر جوان لەیەك جیادەکەنەوە، ئەو دوو هەڵوێستە تێکەڵ بە یەکتر ناکەن، واتە بەگشتی لەسەر ئاستی ئەخلاق یەکتر تاوانبار ناکەن، یان تاوانی ئەخلاقی نادەنە پاڵ یەکتر، وەك چۆن لای ئێمە باوە، رۆشنبیرانی (مەغریب) یەکتر بە سیخور و کرێگرتە... هتد تاوانبار دەکەن، بەڵام ئەوان حوکم لەسەر دەق دەدەن، بەهیچ جۆرێك قسە لەسەر رەفتاری کەسەکان ناکەن، چونکە هەموو کەسێك لە رەفتار ئازادە.

*** واتە ئەوان لە ئێمە عەقڵانیترن؟**

PDF4Kurd

بەڵێ، عەقلانیتر و ئەخلاقیترن، بابەتیانە حوکم لەسەر شتەکان دەدەن، بۆ نموونە ئەگەر تۆ دژی بیروڕایەکی سیاسی بووی، ئەوە بەهیچ جۆرێ کار ناکاتە سەر هەڵسەنگاندنی دەقەکانی تۆ، نموونەیەك دەهێنمەوە (فیرنۆل) کە لەگەڵ نازییەکاندا بوو، بەڵام بەهیچ جۆرێك پێی ناڵێن تۆ نووسەرێکی گەورە نیت، یان ئەگەر شاعیرێك بە شاعیرێکی دیکە کاریگەر بێ، نکوڵی لەو مەسەلەیەدا ناکات، بەڵام لای ئێمەی عەرەب شاعیرێك دێ دێر بەدێر، وشە بە وشە وەردەگرێ، بەڵام یەکەم قسەی جنێودانە بەتۆ.

پەیوەندی ئەدۆنیس و ڕۆشنبیران

ئەدۆنیس کۆمەڵێك خەڵاتی بەرزی لە شیعر بەدەست هێناوە، وەك خەڵاتی (اصدقا الكتاب) لە لوبنان. ساڵی 1973 خەڵاتی (ندوى العالم الكتب الشعر) لە وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمەریکا لە ساڵی (1971) خەڵاتی (شعر دوليه كبرى) لە بەلجیکا ساڵی (1986) خەڵاتی نازم حیکمەت (الدوليه للشعر) ساڵی 1995 لە تورکیا. خەڵاتی (تۆلینۆی) ئیتالی 1999، خەلاتی (تاج الڑهبی) لە مەکدۆنیا ساڵی 1997، پاشان خەڵاتی (گۆتی) ساڵی 2000 پاشان خەڵاتی (ئالان بووسکێ) هەروەها پێشانگای دنیای عەرەب لە پاریس وەك ڕێزلێنان پێشانگایەکی بۆ بەرهەمەکانی کردۆتەوە.

***تۆ بۆچوونێکی جیاوازت لە بارەی ڕۆشنبیرییەوە هەیە، تۆ وەك جیهانبینییەکی ڕەخنەی گۆڕانکارانە دەیبینی، وەك چۆن لێرە لە دونیای عەرەب وەزیفەییە ئایا دەتوانی قسەی زێترمان لەبارەوە بۆ بکەی؟**

نووسین لە ڕۆشنبیریی عەرەبیدا وەك لە پێشودا گوتم، یان سەلەفییە، یان وەرگێڕانە، بەڵام لێرە نووسینی دیکە هەیە کە سیاسی و ئایدۆلۆژییە، بۆنموونە

PDF4Kurd

چەپ نووسینی خۆیان هەیە، راست هەیانە، بەڵام هەموو ئەو نووسینانە لە بنەڕەتێکەوە هەڵدەقوڵێن، واتە چەپ لە بنەڕەتە ئایدۆلۆژییە مارکسی و ئەوانی دیکەوە هەڵدەقوڵێ، راست لە بنەڕەتە لیبراڵییەکان...

بەڵام هیچ یەکێك لەوانە مادەی ئەساسی وەرناگرن کە لەسەر کەلەپور وەستاوە، مادەی فیکری عەرەبی، فیکری ئیسلامی، بۆنموونە لەبارەی مەعریفەوە قسە لە مەسەلەی سروش (وحی) ناکەن، عەرەب ملیۆنێك و سێ سەد هەزار موسوڵمانە، بەڵام هیچ یەکێك پرسیارێکی مەعریفی بە مانا فەلسەفیەکەی لەبارەی ئەو وەحییە نەکردووە، کە ئەو مرۆڤانە دەیڵێن، هیچ کەسێك پرسیارێکی فەلسەفی لەبارەی (پەیامبەرێتی\نبووئەت) نەکردووە، هیچ کەسێك پرسیارێکی قوڵی لەبارەی بۆچی دامەزراوە عەرەبییەکان لەگەڵ هەموو جیاوازییەکانیان هەرلە شانشینی و دیموکراسی رۆشنبیریی...، کەچی لە خاڵێکدا یەکدەگرنەوە ئەو خاڵەش هاوپەیمانییەتی و پشت بەستنە بە ئایین، هەموو لە پەیوەندیان لەگەڵ مەسەلە ئایینییەکان وەك ئەوەیە کە یەك سیستەم بن، بۆنموونە لەبەیروت کتێبێکی نوێ لەسەر مافی مرۆڤ لە کۆمەڵگەی عەرەبی دەرچوو، هەڵبەتە ئەو کتێبانە باس لە شکۆداری ئیسلام و مافی مرۆڤ لە ناو ئیسلامدا دەکەن، بەڵام لێرە پرسیارێك نابینی، کە لەبارەی خوێندنەوەی ئافرەت لە دووتوێی قورئاندا بکرێ، لەدەقی قورئانی پیرۆز ناوی یەك لێکۆڵینەوەم بدێ، کەباس لە گیروگرفتە ئەساسیەکانی رۆشنبیریی عەرەبی و کۆمەڵگەی عەرەبی بکات، بێ ئەوەی ئەو مافانە جێبەجێ بکرێ گۆڕانی بەسەردا دێت.

هەمیشە چەپێنراو هەیە، هەمیشە کۆمەڵێك بنەڕەت هەیە، هەمیشە لێرەدا کۆمەڵێك شت هەیە، کەناشێ لێی دوور کەوینەوە، ئەوەش لە فیکردا ناشێ، گرنگترین شت لە فیکردا پرسیارکردنە لەوەی کە بیری لێ ناکرێتەوە، بەڵام ئێمە

PDF4Kurd

ئەوەی كە بیری لێناكرێتەوە بەجێی دەهێڵین و چوارچێوەی بۆ دەكێشین و وەلای دەخەین، بەدوای شتی دیكە دەگەڕێین، كە هیچمان پێ نابەخشێ.

***ڕەنگە ئەوە پەیوەندی بەوەوە هەبێ كە هەر لەبنەڕەتدا دەزانین ناگەینە هیچ چارەسەركردنێك، یان وەڵامێك؟**

ئەوە گرفتی بیریار نییە، بیریار بەدوای شتدا دەگەڕێ، پرسیا دەكات، بیروڕای خۆی دەڵێ، ئەنجمەكانیش لە دوایی دێن، ئەو لێپرسراوی ئەنجامەكان نییە، چ سلبی بێت، یان ئیجابی، من لەژیاندا گرفتم هەیە پێویستە بە شێوەیەكی فیكری بەدوایدا بچم، بەڵام فاشل بوونم، یان سەركەوتنم بابەتێكی دیكەیە، بیریار هەیە هەزاران ساڵی بەسەردا تێپەڕیوە كەچی نەخوێندراوەتەوە بۆ نموونە (النفیری) هەزاران ساڵی بەسەردا گوزەركردووە، بەڵام نەناسراوە، نەخوێندراوەتەوە، كەچی ئێستا هەر شاعیرێك، هەر یەكێك شیعر بنووسێ دەناسرێ.

***لێرە لە گۆڕەپانی عەرەبیدا هەندێ بەدحاڵی بوون لەنێوان ڕۆشنبیران هەیە، من لەو بڕوایەدام كە خراپترین دەستە لە كۆمەڵگەی عەرەبیدا دەستەی ڕۆشنبیرانە بەبێ جیاوازی، تكایە ئەوە وا لێكمەدەرەوە، كە بەرگریكردن بێ لە سیاسەتی عەرەبی، كە هیچ شوناسێكی نییە، ئایا تۆش وابیر ناكەیتەوە؟**

بەڵێ منیش لەو بڕوایەدام، ئەزموون بۆخۆی جەخت لەو مەسەلەیە دەكاتەوە، ئەگەر ئەزموون توانیبای شتێ بگۆڕێ، ڕەنگە من رای خۆم گۆڕیبایە، چونكە بڕوام بە حەقیقەتە جێگیر و ڕەهاكان نییە، حەقیقەتەكان لە واقیعەوە هەڵدەقوڵێن، بەپێی ئەزموون و گۆڕان، من هەتا ئێستا لەو بڕوایەدام كە فەرمانڕەوایانی عەرەب هەموو لە چینی ڕۆشنبیرانن، وەزارەتی دەرەوە، وەزارەتی ڕۆشنبیریی، وەزارەتی دارایی، ئەمانە چینێكی ڕۆشنبیرن، ئەوە بەگشتی لەسەر ئاستی بەرزی سیاسەت، لەئاستی نزمتر، سانسۆر پۆلیسێكی

PDF4Kurd

ئاسایی نییە، چاودێر رۆشنبیرە، ململانێی رۆشنبیران لەسەر رووپەڕی گۆڤار و رۆژنامەكان توونددتر و گەشترە لە ململانێی سیاسیەكان، بە پلەیەك كە تۆ هەندێ جار وا بیردەكەیتەوە كە رۆژانە خوێنی رۆشنبیرەكان لە گۆڤار و رۆژنامەكان وەك رووبارەكان دەڕۆن، ئەوەی لە دووتوێی تاوانباركردن، بەكرێ گرتن دەردەكەوێت، ئەوە كوشتنە، كاتێك بە رۆشنبیرێك دەڵێیت بەكرێگیراو، واتە كوشتت.

***زانیمان چۆن سەیری ئەو چینە دەكەیت، بەڵام ئەو چینە چۆن سەیری تۆ دەكەن؟**

أهەڵبەتە رقیان لێم دەبێتەوە....

***ئایا ئەوە ئاڵوگۆڕكردنی هەستەكانە؟**

أمن داوای لێبووردن دەكەم، چونكە هەمیشە لێرەدا دەبینم دەرهاویشتن هەیە، من لەو تەعبیركردنە داوای لێبووردن دەكەم، تەعبیركردن بۆ ئاماژەپێدانە ناچێتە ناو مانای حەرفیەوە و لێرەدا رۆشنبیری زۆر باش هەن، بۆیە بە پەراوێز كراون، هەروەها شاعیری جوان هەن، لە هەموو بارەكاندا نەك هەرلەو بارەوە، بەڵام ئەوان كەمینەن، نوێنەرایەتی جەستەی گشتی ناكەن.

***ئایا لەبەرئەوەیە كە تۆ سەربەخۆیت؟**

أئەوە كار لەو جەستەیە دەكات، من بەهیچ سیستەمێك پەیوەست نیم، بەهیچ ئایدۆلۆژیایەك پەیوەست نیم، من رۆشنبیرێكم بەپێی توانا هەوڵ دەدەم ئازاد بم، كەسێك بیەوێت ئازاد بێ، مەسەلەیەكی ئاڵۆزە، گرانە زۆری دەوێ، بەڵام من بەپێی توانای خۆم هەوڵم داوە.

***یەكێك لە رۆشنبیران دەڵێ كە تۆ شاعیرێكی دیاری كراوی، بەڵام دەڵێ رۆشنبیرێكی ترسناكە، كەلەپوری بە باشی وەرگرتووە، بە هۆشیاریەوە وێرانی**

PDF4Kurd

كردووە، كارەساتەكە لەوەدایە كە بەفیعلی ویرانی كردووە، بەلام شاعیرانی دیكە بە ناهۆشیاریەوە ویرانیان كردووە، ئەوە حەقیقەتی ئەو ترسەیە كە ئەدۆنیس رۆلی تیا دەبینی، قسەت لەسەر ئەوە چییە؟

من هیوادارم لەو ئاستە گەورەیەی ترسدا بم.

***بەلام ئایا تۆ لەسەر ئەوە تەبایی كە بە هۆشیاریەوە كەلەپورت ویرانكردووە، ئایا ویرانكردنی كەلەپور بەناهۆششیاری چی دەگەیەنیت؟**

ئەگەر ئەوە ترسی من بی، باشە. چۆن دەكری قسە لەسەر كەسیك بكەین كە كەلەپوری ویرانكردووە، بەلام نزیكەی (10) كتیبی لەبارەی شكۆداری كەلەپوری حەقیقی عەرەبی نووسیووە، ئەگەر ئەو، بەلای كەمی ئەو شتانەی خویندبایەوە كە من نووسیومە هەر لە دیوانی شیعری عەرەبی، پیشەكی شیعری عەرەبی و دواجار شیعری عەرەبی، دەقی قورئانی و ئاسۆی نووسین و.... لیرە لە تەواوی میژووی عەرەبی شاعیریك نابینی، كاریكی وای بۆ شیعری عەرەبی بە ئەنجام گەیاندبی، ئەو تاوانبارە كە ناوی (ئەدۆنیس)ە لەویرانكردنی كەلەپور بە ئەنجامی گەیاندووە، ئایا ئەوە چۆن ویرانكردنیكە؟!.

***من لەو بروایەدام كە ئەو مەسەلەیە بەلای دەسەلاتەوە وابی؟**

ئەگەر مەبەست ئەوەبی، من لەسەری سورم، هەموو ئەو شتانەی كە پەیوەندی بە دەستەلات و دامەزراوە سیاسیەكانەوە هەیە لە كەلەپور، من دژی دەوەستم، هەرواش دەمینمەوە.

***سالی (1975) یەكیەتی نووسەرانی عەرەبی سوریا بریاریاندا تۆ لەو یەكیتیە دەربكەن، چونكە لە سالی (1974) بەشداری (غرناگە)ت كردبوو، كە بانگەشەیەك بوو بۆ ئاشتی و ئاشتەوایی رۆشنبیران لەگەل ئیسرائیل، ئایا تۆ زولم لیكراو بوویت؟**

PDF4Kurd

ٲمن تەنیا زوڵم لێکراو نەبووم، بەڵکو لەوە گرانتر بوو، جۆرێك لە بەدحاڵی بوون بوو، بەدحاڵی بوون لە زوڵم قورسترە، لێرەدا زوڵمی دوانەیی دەبینرێت زوڵمی عەقڵی و زوڵمی تاوان، من ئەوەندەم بەسە، کە زۆربەی نووسەرانی عەرەب ئەوانەی بە جەستەی رۆشنبیریی ئایدۆلۆژی عەرەبییەوە هیچ پەیوەست بوونێکیان نییە بەرگریان لەمن کردووە، هەڵوێستیان نواندووە و تەبەنی منیان کردووە، ئەوەی کە ئەوکات گوتم ئەمڕۆ هەموو دووبارەی دەکەنەوە.

***ئایا تۆ لەوبڕوایەدایت کە توانای مانەوە و بەردەوام بوون لە گۆڕەپانی فیکری و سیاسی عەرەبی، ماندوبوونێکی زێتری لە ماندوبوونی ئیبداع دەوێت؟**

ٲبەلاّم هەر تەنها وەك پرسیار، بەردەوام بوون، بەردەوام بوونی رۆشنبیرانی یانی چی؟

***بەردەوامی واتە ئیبداع؟**

ٲکەواتە بەردەوام بوونی حەقیقی بەردەوام بوونی ئیبداعە، ئەوەی کە بتوانیٚ ئیبداع بکات، ئەوا شتەکانی دی هیچ نرخێکی نییە؟

***ئەو گیروگرفت و شەڕانەی کەتۆ رووبەروویان بوویتەوە؟**

ٲئەوە بەهێزیانکردم و بڕوایان بە کارەکانم زێتر کرد، چونکە من هەموو ئەو کەسانە دەناسم کە هێرش دەکەنە سەرم، وەك (کەس) دەیانناسم، هەندیٚ لەوانە من فێرم کردوون، رێگام پێنیشان داون، شتی زۆرم بۆ روناك کردونەتەوە، لەوانە هەبوون توانای خوێندنەوەی دەقێکیان نەبوو، بەلاّم بەداخەوە، بەو هەموو بێتواناییەی خۆیان شتیان لەسەر من دەنووسی، هەندیٚ لەوانە هاورێی منداڵی منن، (حەسەن) و ئەوانیدیکە، هەموو ئەوانە دەناسم و لێیان دەبوورم، ئەرزش بۆ بارو دۆخی دەرونیان دادەنێم، چونکە من زیاد لەپێویست لە گۆڕەپانەکە دەبینرێم، کەواتە با ئەوشتانە لەبیر بکەین، زۆرجاران لۆمەی خۆم

PDF4Kurd

دەکەم، چونکە زۆر دەردەکەوم، بەلاّم هەرجارێ کە هەوڵدەدەم کەمتر دەرکەوم دەرفەتێك دێتە پێشەوە بەشی ئاواتەکانم ناکات، بۆیە من داوای لێبووردنیان لێ دەکەم تەواو دەیانبوورم، من لە ژیانی خۆم وەلاّمی ئەوانەم نەداوەتەوە.

***سەیرە هەرچەندە (ئەدۆنیس) هێرشی دەکرێتە سەر، کەچی بە دەگمەن وەلاّم دەداتەوە، تەنها لە ساتەوەختی نێرگزاویدا نەبێ.."؟**

هەندێ جار قسەی زۆر دەکرێ کە مەحاڵە بتوانم بەرگەیان بگرم، لەم حاڵەتەشدا تەنها روونکردنەوە دەدەم، دیالۆگیان لەگەڵ ناکەم.

الكتاب: الامس المكان الان

کە (ئەدۆنیس) کتێبی شیعری بە ناوی (الكتاب: الامس المكان الان) دانا ئەو سەفەرەی لەخەیاڵ بوو، کە (دانتی) بەودیو دنیادا کردی، بەلاّم ئەو هەرلەدنیا مایەوە، وەك چۆن دانتی (ڤێرجیل)ی وەك دەلیل بۆ خۆی دانا، ئەدۆنیس (موتەنەبی) بۆ ئەوکارە هەڵبژارد، چونکە لە راپۆرتەکەیدا نموونەیەکی شیاو بوو کە وتاری یەکەمی پانتایی سیاسی و فیکری لە مێژووی عەرەبدا بەیەك گەیاند، لەو کتێبەدا ئەدۆنیس هەوڵیداوە کە پرشنگ بخاتە سەر گۆشە تاریکەکان و بە پەراوێز کراوەکان و قسە لەسەر نەکراوەکانی مێژووی کۆمەلاّیەتی عەرەبی بکات، بەمجۆرەش ناوکێکی دیکەی بۆ مێژووی نوێی عەرەبی دامەزراند، کە فرەیی و پێشبینی لە کۆمەڵگەی عەرەبی لە رێگەی پرسیارکردنەوە (بە درێژایی مێژوو) بەرجەستە کرد.

***لێرە دەمانەوێ توزێ لەبارەی دوا کارەکانت بەناوی (الكتاب: الامس المكان الان) بووەستین، کە تێیدا کۆمەڵێك بۆچوونی جیاوازت لەبارەی مێژووی عەرەبی**

PDF4Kurd

هەر لە كۆچی دوایی (پێغەمبەر) (د.خ) هەتا كەوتنی (بەغداد) لەسەر دەستی (مەغۆلەكان) خستۆتە روو، ئایا دەتوانی بە كورتی لەبارەی ئەو كتێبەوە بدوێیت؟

ئەو كتێبە پرۆژەی سەفەرێكە لە مێژووی سیاسی رۆشنبیریی عەرەبی، من گوتم لای ئێمە مێژووی سیاسی ئایینی مێژوویەكی دیارە بەلاّم مێژووی رۆشنبیریی كۆمەلایەتیمان، مێژوویەكی نادیار و تەم و مژاوی و ئالۆزە، چونكە مێژووی رۆشنبیریی كۆمەلاّیەتیمان رەگەزگەلی جیاجیای تێدا بەشدارە، رەگەزی فرە و پەنهان بیر و رای جیاواز، بۆیە ئەو مەسەلەیە دەشیٚ بە راڤەكردنی ماوەی مێژوویی رووكاری یەكەم (سیاسی ئایینی) بیٚ، بۆیە هیچ كەسیٚ جورئەتی ئەو مێژووە (لەبەر هەرهۆیەك بیٚ) نەكردووە، چ لەبەر پیاوانی ئایینی بیٚ یان پیاوانی سیاسی، جا لای عەرەب مێژووی رۆشنبیری كۆمەلایەتی، ئەو مێژووە رۆشنبیرییە كۆمەلاّیەتییەی كە پرە لە ناو دژی چۆن رووی راستی مێژووی یەكەم (سیاسی ئایینی) دەخاتە ڕوو، یان كەشف دەكات، واتە چۆن ئەو مێژووە دەخاتە ڕوو كەلەسەر توندو تیژی وەستاوە، لەسەر سەركوتكردن و ریسوایی وەستاوە... هیچ عەرەبێك هەتا ئەو مێژووە كەشف نەكات و نەیخوێنێتەوە ناتوانیٚ بەرەو داهاتوو هەنگاو بنیٚ.

***پەیوەست بوونت بە مەزهەبی شیعەلەوی، ئایا یارمەتی داوی كە بۆچوونێكی جیاواز بۆ ئیسلام بنوێنی؟**

بەهیچ جۆریٚ، هەر بەو بۆنەیەشەوە، من بە هیچ جۆریٚ پشتم بە هیچ سەرچاوەیەكی شیعە نەبەستووە، بۆ هەموو روداوەكانیش بۆ ئەو نووسینانە گەڕاوەتەوە كە شیعە نەینووسیووە.

***بەلاّم رەنگە وەك ئینتما یارمەتیت بدات..؟**

PDF4Kurd

نەخێر، چونکە مەسەلەکە فیکریە، مرۆڤ ئەگەر تایەفەیەك بێ، شیعە یان سونی، پێویستی بە پرۆژە هەیە، پرۆژە، واتە ئایا پرۆژەیەکی تایبەت بە شیعە، یان عەلەوی... هتد هەیە. من پرۆژەیەکم بە تایەفەیەکی دیاری کراو نییە، پرۆژەی من عەرەبییە، رۆشنبیریی و ژیاری گشتییە، بۆیە ناشێ من لەبەر ئەوەی لە تایەفەیەکی دیاری کراوم ئیتر بکەومە ژێر کاریگەری تایەفەی ناوبراو، ئەگەر بەدوای ئەو لێکدانەوەیەشدا بچین دەکەوینە نێودژیەکی زۆر، چونکە بیریارێکی زۆر هەیە کە سەرەتا موسڵمان نەبوون هاتنە ناو ئیسلام، دوای تەمەنێکی درێژ و تەمەنی چل ساڵی، لەدەرەوەی ئیسلام بوون، پاشان بوونە ئیسلام، ئەگەر بچینە ئەو پانتاییەوە توشی شتی زۆر دەبین.

*ئایا ئەو کتێبە بەدوا پرۆژەی فیکری تۆ دێتە ژماردن؟

من بە پرۆژەیەکی شیعری دادەنێم، بەڵام لەسەر جیهانبینی فیکری وەستاوە، بۆ ئەوەی دووبارە ئەو کتێبە مێژوویە بنووسینەوە، من لێرەدا باسی لایەنی فیکری دەکەم، ئەگینا لایەنی هونەری بابەتێکی دیکەیە، رەنگە ئەگەر بچینە ناویەوە ئاڵۆزتر دەربکەوێت، واتە فۆرمی کتێب، هەرلاپەرەیەك لە چواربەش پێکهاتووە، کراوەتە چوار پارچە، بۆ ئەوەی بەو فۆرمەش بگەین، دەبێ لە گێڕانەوەی دووور بکەوینەوە، چونکە من نایشارمەوە حەزم لە گێڕانەوە نییە.

*واتە حەز لە رۆمان ناکەیت؟

رۆمان کەم دەخوێنمەوە، چونکە من سروشتم پێویستی بە زەمەنێکی چڕو گرژبوو هەیە، بەڵام رۆمان بەرەو زەمەنێکی خاوت دەبات، بێزارکەرە، وەك ئەوەی دڕت بجەنگێ، بۆیە کاتێك رۆمان دەخوێنمەوە، وەك ئەوە وایە کە شتێك بخوێنمەوە لە خودی خۆم بمخاتە دەرەوە، بۆ یە ناتوانم رۆمان بخوێنمەوە، جا بۆئەوەی بە زەمەنێکی ستوونی بگەم، لە گێڕانەوە دوور دەکەومەوە دەبێ بەو

PDF4Kurd

فۆرمە بگەم، ئەو فۆرمەشم لە شاشەی سینەما وەرگرتووە، لە فیلمە مەزنەكان، لە چركەیەك لە چركەكان دەتوانی رابردوو، ئێستاو گوێش لە مۆسیقا بگری، لە وێنەیەكی هونەری ورد بیتەوە و جوڵە ببینی، واتە زەمەنی جیاوازمان بۆ دەگوازێتەوە، لە ساتەوەختێكدا هونەری جۆراو جۆرمان لەسەر شاشە بۆ دەگوازێتەوە، من گوتم ئەوە، ئەو شتەیە كە پێویستم پێیەتی و پێویستە بەرجەستەی بكەم، یان بیگوازمەوە بۆ لاپەرەی شیعری، بۆیە لاپەرەم كردە چوار بەش، بەشی لای راست گوتم ئەوە یادەوەری موتەنەبییە، یادەوەری دەلیلەكە، یان كە بەراوی ناوم برد، پاشان بەشی چەپ ئەوەی كە روداوە هەڵبژاردەكەمان دەیەوێت، ئاماچژەیە بە جومگە سەرەكیەكان، پاشان ناوەندی لاپەرە بۆ دوو بەش دابەش دەبێ، لای سەرەوە بۆ موتەنەبی دەلیلەكەم دەگەرێتەوە، (ئەزموونی ژیانی) بەڵام بە ئەزموونی جۆراو جۆری رۆشنبیری و سیاسی و مێژووی تێكەڵ بووە، بەشی خواروی لاپەرە پرشنگە، تروسكەیە، پلاچەیە، بۆ روناك كردنەوە و پەیوەندی بەیەكەوە كردنی لاپەرەكەیە.

***كەواتە ئەوە بۆچونێكی ستوونییە..؟**

هەموو لاپەرەكان ئاوان.

* * *

رەخنەگر (زاهید دەروێش) دەڵێ: شاعیر لەو كارە نوێیەیدا برەو بە كاروانی ئیبداعی دەداو بە ترۆپكی بلیمەتی شیعری دەگات، هەروەها رۆشنبیریی و مەوسوعییەت رەت دەكاتەوە، وەك بیر تیژێك كە توانایەكی جیاكارانەی بۆ خەڵقكردنی نوێ هەیە، لە كتێبی (الكتاب: الامس المكان الان) لەگەڵ میراتی رۆشنبیریی عەرەبیدا بە یەكدادەچێ، كە لە (دیوان الشعر العربی) و لە (ستاتیك

PDF4Kurd

و دینامیك) پراكتیزەی كردووە، هەروەها لەگەڵ دووبارە چاوگێڕانەوە بە میراتی مێژوودا كە ئەدۆنیس لە (صلاة والصیف) راڤەی كردووە، تاكو خوێندنەوەیەكی تەواو رەخنەیی بۆ كەلەپوور و رابردووی عەرەبی هەرلە جاهیلیەوە بكات.

***تۆ دوای (50)ساڵ لە خەڵقكردن و ئیبداع لەسەر ئاستی فیكر و شیعر، ئایا دەتوانی كاریگەری خۆت بە درێژایی ئەو ساڵانە ببینی؟**

أداوای لێبووردن دەكەم، تۆ وام لێدەكەی كە قسە لەسەر خۆم بكەم، بەڵام من بەهیچ جۆرێك حەز ناكەم قسە لەسەر خۆم بكەم، بەڵام دەمەوێ لە دەرەوەی خۆمدا قسە بكەم، دوو تێبینیم بە نیسبەت ئەو مەسەلەیە هەیە، بە بڕوای من كاریگەری قوڵ هەتا ئێستا رووی نەداوە، كاریگەری قوڵ واتە ئەگەر بە نیسبەت من شتێك بە ناوی ئەزموونی شیعری نوێی عەرەبی لە ئارادا بێ، ئایا ئەو مانایە بە سێنتەر دەبێ، یان دەبێتە تەوەرەیەك لەبارەی گۆڕینی چەمكی شیعری بەگشتی، وەك گوتمان گۆڕینی چەمكی شیعری بەم مانایەی كە شیعر پرسیار و بەدوادا گرانە، بە هیچ جۆرێك لە فیكر جیا نابێتەوە، وەك نووسینیش هەموو رەگەزەكانی رۆشنبیریی بەشداری تێدا دەكات، بەو مانایە و لەو ئاستە قوڵەدا كاریگەری كەمە، بەڵام دڵنیام دواتر دەبینرێ، بەڵام كاریگەری بەرچاو، كاریگەری شێواز، واتە بەكارهێنانی وشە، بەكارهێنانی هەندێ شێوە دارشتن، هونەری نواندن لە وێنەدا، مەسەلەی شێوەكاری كە بە زمان و شێواز و وێنەوە پەیوەستە، لەم بارەوە سوودیان لەمن وەرگرتووە، لەسەر ئاستی هونەری شیعری.

*** وشەی كۆد لای ئەدۆنیس؟**

أپێویستە هەموو خوێنەرێك كۆدی تایبەت بەخۆی هەبێ، بەڵام بەنیسبەت من لێرە هەندێ چەمك هەن تێگەیشتنی شیعری من قورس دەكەن، بەمانای وردی

PDF4Kurd

وشە لای من دەكەونە دووتوێی كۆمەڵێك كۆدووە، بۆنموونە وشەی ناكۆتایی، گۆڕان، چەمكی لە سنور تێپەڕاندن و تەجاوز، چەمكی لێتوێژینەوە، پرسیار، چەمكی كەشف و بەدوادا گەڕان، خەونبینی، هەموو ئەو چەمكانە كۆدەكانی من پێكدەهێنن، بەڵام پێویستە رەخنەگر ئەوانە دیاری بكات، رەخنەگر لە دیدی خۆیەوە دەق دەخوێنێتەوە و ئەو كۆدانە بەكار دەهێنێ، كە لە بەرژەوەندی بۆچوونی خۆیدایە.

*بەلای كەمی یا لەبیریان دەكات؟

بەڵێ لەبیریان نەكات.

*ئەو جارە گوتت كە شیعر چنینەوەی گوزەركەرە، ئایا مردن قۆزتنەوەی گوزەركەر نییە؟

مردن، تەنها گوزەركەر ناقۆزێتەوە، بەڵكو هەموو ئەو شتە جەوهەریانەش دەچنێتەوە، كە لە مرۆڤدایە، لەبەرزترین وێنا كردندا مرۆڤ لەسەر شێوەی خوا خەڵقكراوە، ئەو هەموو جوانییە، جوانی روخسارو جوانی رۆح، مردن دەیچنێتەوە، هەر تەنها گوزەركەر ناچنێتەوە، بەڵكو هەموو ئەو جوانیانەش دەچنێتەوە كە لە ژیاندایە، بەڵام ئەو چنینەوەیە پێویستە. پاشان لە شتێكدا بێ نرخ دەبێ، بۆیە پێم وانییە مردن گیروگرفت بێ، بەڵكو گیروگرفت ئەوەیە كە خەڵك هەموو دەمرن، هەموو لەو بێنرخگەلە بەشداری دەكەن كە مردنە، ئەوەش گیروگرفت نییە، گیروگرفتەكە ژیانە، چۆن بژین، ئەوە گرفتكەیە...

*چۆن شاعیر بەرگری لە مردن دەكات؟

من بەرگری مردن ناكەم، من هەست دەكەم هەموو ساتەكانی ژیانم مردنە، هەموو ساتەكان، ئێمە بەرگری ناكەین بەڵكو ئەو بۆشاییەی كە مردن سات بە سات دروستی دەكات بە گۆرانی پڕ دەكەینەوە، تۆش بە ژیان و شیعر و

PDF4Kurd

خۆشەویستی هەوڵ دەدەیت ئەو فەراغە پڕ بکەیتەوە، بۆ ئەوەی لەگەڵ مردن بکەونە سەر یەك ڕێگا، تا ساتی دوایی دێ و ئەو جەستە نامۆیە ناپاکیمان لێ دەکات.

*دوا وشەت کە بتەوێ ڕووبەرووی یەکەمجار ڕۆشنبیرانی بکەیتەوە چییە؟

پێویستە ڕوون و ئاشکرا بن و بابەتیانە بکەونەوە، یەکەمجار گومان لە خۆیان بکەن، ڕەخنە تەنها لە دەق و کردەی کەسەکان بگرن، نەك کەسێتی کەسەکان، ڕەخنە لە خۆیان بگرن و خۆیان ماندوو بکەن، واتە هەوڵ بدەن، لە پیشەکەی خۆیاندا کارامە و دەست پاك بن، من ئەوە دەڵێم کە خۆم تیایە ژیاوم، نەك وەك مامۆستا، بەڵکو وەك کەسێك، کەسێکی خاوەن ئەزموون کە مامەڵە لەگەڵ خودی خۆیدا بکات، من لەو بڕوایەدام کە بەگشتی ڕۆشنبیری عەرەبی دەبێ بەرلەوەی ڕەخنە لەوی دیکە بگرێ، ڕەخنە لەخۆی بگرێ بەتەسەوری من بەمجۆرە کودەتایەکی گەورە لە ڕۆشنبیریی عەرەبی دەسازێ.

*وشەیەك بۆ گەورەکان؟

هەرچۆنێ بێ هیچ کەس بەسەرکوتکردنی ئەویدیکە گەورە نابێ، ئاستی ئەو سەرکوتکردنە هەرچەند بێ، بەڵکو بە پێدانی ئازادی بۆ خەڵکانی دیکە مەزن دەبێ، جا ئەو ئازادیە هەرچییەکی بووێ. سیاسی بە ئازادی مەزن دەبێ کە دەیداتە دوژمنەکەی بەسەرکوتکردن و زیندانی کردنی بچوك دەبێتەوە.

*وشەی گەشبینی، ئایا تۆ گەشبینی؟

تەنها بە خۆشەویستی، تەنها بە نووسینی شیعر تۆ گەشبینی، ئیبداع بە دیاریکراوی گەشبینیە، من بڕوام بە وزەی عەرەب هەیە، بەلای کەمی وزەی تاك، بڕوام وایە کە عەرەب ڕێگا بۆ بلیمەتی خۆیان دەدۆزنەوە، دوبارە خۆیان بەسەر نەخشەی دنیادا بەرجەستە دەکەن.

PDF4Kurd

سەرچاوە

بەرنامەی (مبدعون)کەناڵی ئاسمانی تەلەفزیۆنی (ئەبووزەبی) لە ڕێکەوتی (2002/10/2) و (2002/10/10). لە لایەن ئامادەکاری بەرنامە (نوار) و دەرهێنانی(محەمەد محەمەد) پێشکەش کراوەو لە کاسێتەوە تەفریغ کراوە. من ناونیشانم بۆ هەڵبژاردووە.

PDF4Kurd

ئەدۆنیس:
لە ولاتی ئێمە رۆشنبیریی دۆزەخێكە لە وشە

***ئەگەر لە كتێبە نوێیەكەتەوە "ژینگەی رەش"دەستمان بە گفتوگۆ كرد، لێرە ئەوەی گومانی تیدا نییە ئەوەیە كە ناونان بەكردەی خۆی هەڵساوە، بەڵام ئایا ئەو ناوە هەر یەخەی دەوروبەری عەرەبی دەگرێ، یان دەچێتە ژینگەیەكی گەورەترو یەخەگیری هەرێمەكانی دیكەی دنیای ئەمرۆش دەبێتەوە؟ ئایا ئەو ناونانە لەو جوگرافیایە دەردەچێ و دەچێتە هەرێمەكانی دیكەی تایبەت بە مەسەلە ئایینییەكان و ناسنامەو كەلەپورو.......هتد؟**

أدەلالەتی ئەو ناونانە لە ژینگەی عەرەبیدا دەخولێتەوە، بەڵام هەڵبەتە بەپێی مەودای هەژمونی دەرەوە بۆ ژینگەكانی دیكەش درێژبوونەوە، یان گەیشتن و كارلێكەری هەیە. پرنسیبی ئەو ناونانە رەخنەییە: پرسكردن و كۆشش كردنە لە تەواوی پانتاییە جیاوازەكانی رۆشنبیریی و ئایینی و هونەری بە كۆن و نوێوە.

***تێبینی ئەو كتێبە خوێنەر دەخاتە بەرامبەر كۆمەڵێك بابەتی نوێ كە رەگ و ریشەی كۆنی هەیە، لەوانەش خوێندنەوەی دەقی ئایینی، پەیوەندی لەگەڵ**

PDF4Kurd

زمان، پەیوەندی لەگەڵ ئەویدیكە، قەیرانی ناسنامە، خود، تیرۆر، پەچە، داگیركردنی عیراق، تەكنیكاری، گلۆبالیزم، پەیوەندی خۆرهەڵات بە خۆرئاوا، زۆری دیكە. ئایا پێتوانییە دەستبردن بۆ ئەو مەسەلانە بەرەو پرسیارگەلێكمان دەگەڕێنێتەوە كە پێشتر هەر لە سەدەی بیستەمەوە دەستی بۆ براوەو هەتا ئەمڕۆش لە دووبارە خستنەرووی نەبووینەتەوە؟.

ناكرێ لەمەسەلە سەرەكییەكان جیاببینەوە، دەبێ بەردەوام بەرجەستەیان بكەین تاكو بە شێوەیەكی یەكجارەكی چارەسەریان بۆ دەدۆزینەوە، ئەگەرچی چارەسەری یەكجارەیەكی هەر تەنها لە ئایین و فیكری ئایدۆلۆژی و مەزهەبیدا نەبێ دەست ناكەوێت.

هەموو ئەو شتە كەینونییانەی وەك زمان و پیناسەو تەكنیك و سروشت و خۆشەویستی و مردن و هونەر........هتد فیكر ناتوانێ لە خستنەروو دووبارە خستنەروویان واز بهێنێ.

راستە وەك ئاماژەت بۆ كرد زۆر لەو مەسەلانە چەندان جار خراونەتە روو، بەلاّم مەسەلەكە ئەوەیە كە بە شێوەیەكی قووڵ نەخراونەتە روو، بەڵكو وەك بیروباوەڕ قسەی لێكراوە، مەبەستم ئەوەیە كە بە شێوەی ئایینی یان ئایدیۆلۆژی سیاسی خراونەتە روو، هەرگیز بەشێوە فیكری فەلسەفی بەرجەستە نەكراون. بۆ نموونە با مەسەلەی ئایین وەرگرین، ئەو مەسەلەیە هەر تەنها لەرووی زانستی سیاسییەوە لێكۆڵینەوەی لەبارە كراوە، بەرزترین شتێكیش لەو مەسەلەیە كە پێی گەیشت بن خۆی لە گوتەزای جیاكردنەوەی ئایین لە دەوڵەتدا هەڵدەگرێتەوە. بەلاّم خودی ئایین بەو وەسفەی كە شێوەیەكە لە شێوەكانی مەعریفە، یان بەرزترین شێوە وەك هەندێ دەڵێن، یان بەو شێوەیەی كە سروش و پەیامبەرییە هەرگیز قسەی لێنەكراوە. توێژینەوەی فیكری لەبارەی

PDF4Kurd

ئایین هەر تەنها لە پراکتیزەکردن‌و پرۆسیسەکردنی ئاییندا کورت ناکرێتەوە، بەڵکو دەبێ دەست بۆ ئەسڵەکەی ببردرێت، بۆ مانا و مەبەستەکەی بگەڕێینەوە، هەروەها زەرورەتی چۆنێتی پێویستبوونی ئێمە بە ئایینەوە، یان چۆن دەیخەینەروو، ئایا بەراستی مەعریفەیە، پاشان پەیامبەرێتی مانای چییە...هتد هەموو ئەوانەش مەسەلەی بنەڕەتین‌و هەندێ لە پێشینانمان لێکۆڵینەوەیان لەبارەوە کردووە، کەچی بیریارانی ئەمڕۆ پشتگوێیان خستوون، یان لە وڕوژاندنی خۆیان بەدوور دەگرن، هەموو ئەوانەی خەریکی ئەو مەسەلانەن بەبێ جیاوازی هیچ ئاکامێکیان بەدەستەوە نەداوە، تەنها دەکرێ وەك فوقەهای نوێ سەیریان بکەین‌و توانای فیکرییان خۆی لەوەدا دەبینێتەوە کە ئایین گەورەیە، بەڵام ئەو تەئویلە باوەی کە بۆ ئایین دەیکەن خراپە، ئەوەتا ئێمە تەئویلی دروست پێشکەش بە ئایین دەکەین، بەقەد ئەوەی بچێتە بواری ڕەوادان یان فیقهەو هتد دەچێتە خانەی فیکرەوە، ئەوەی لە باری فیکری مەعریفی لەسەر ئایین دەگوترێ دەشێ لە بارەی زمان، ناسنامە، پەیوەندی بە ئەویدیکەوە بگوترێت، وەك چۆن دەشێ لە بارەی خودی شیعریشەوە هەمان شت بگوترێت. ئێستای فیکری عەرەبی ڕەگ‌و ڕیشەی نییە، کەواتە بۆیە هیچ شتێکی نوێ پێشکەش ناکات، ناچێتە دووتوێی بزاڤی فیکری مرۆیی داهێنەرانەوە.

*لەو کتێبە دەڵێیت: "گرفتی حەقیقی لەخوێندنەوەی ئەو زاراوەیەوە دەست پێدەکات کە بە (فەندەمینتال‌ئسول) ناو دەبرێت، خوێندنەوەی ڕەخنەیی نەك خوێندنەوەی ئەو خوێندنەوانەی کە لە کۆنەوە بۆ (ئسول) دەکرا". ئەو خوێندنەوەیەی کە تۆ داوای دەکەی (چ لە نێو عەرەب‌و چ لە نێو ئیسلام) بە ترس دەورە دراوە، ئێمە لەو بارەوە نموونەی زۆرمان لەبەر دەستدایە نە بە مستەفا عەبدولرەزاق دەست پێدەکاو نە لای نەسر حامد ئەبوزێد کۆتایی دێت،

PDF4Kurd

ئایا چ وامان لێدەکات بەردەوام ئێمە فەندەمینتال بخوێنینەوە، ئایا گرفتەکە لە بەردەوامیدایە یان لە خودی فەندەمینیتال دایە یان لە دەسەڵاتی خوێندنەوەدایە؟.

فیکرو هونەر بە دیاریکراوی ترسناکن، چونکە ئەوانە بەهاو بیرکردنەوەو بیروباوەڕو داب‌ونەریتی خوێندنەوە....هتد دەگۆڕن، هەموو فیکرو هونەرێك کە هاوگونجانی دروستکرد گرفتی لێناکەوێتەوە هەروەها (هەستی هاوبەش) یان (عەقڵی هاوبەش) بە دروست ناوی دەبات‌و پەسەندی دەکات، ئەگەرچی خۆی ئەوە تروپکی نادروستییە یان نەخۆشییە. بەهیچ جۆرێك نە فیکرەو نە هونەرە بەڵکو (رەوای‌حەلالی) ئەویدیە. بۆ زانین عەبدولرەزاق‌و ئەبوزێد بەوە ناویان دەبردرێت کە شتێکیان خستۆتە روو، بەڵام وەك چوونە ناخی مەسەلەکان بە قەد ئەوانەی پێش خۆیان جەربەزییان نەنوواندووە، هیچ شاعیرێکی بیرکەرەوەی سەردەم نابینم کە بە زمانی (ئەبو عەللای مەعری) رەخنەی لە ئایین‌و بەها ئایینییەکان گرتبێ. فیکری بێ ترس بوونی نییە. لێرەوەیە کە دەڵێن کۆمەڵگای عەرەبی بەبێ فیکر دەژی، کۆمەڵگای عەرەبی لە رێگەی دەسەڵاتە ئایینییە سیاسییەکەیەوە دەگوازرێتەوە، بێ ئەوەی بە ئازادی بخوێنێتەوە، بێ ئەوەی بە ئازادی بیر بکاتەوەو بنووسێ، بێ ئەوەی بە ئازادی گفتوگۆ بکات، کۆمەڵگای عەرەبی گۆمەڵگایەکە بە سەر رۆشنبیرییدا دەسەپێنێ کە لە زۆنگاودا بژی. بەمجۆرە رۆشنبیریی لە وڵاتی عەرەبییدا بە زیندان دەچێ‌وەك دۆزەخێکی سیخناخ بە وشەو دەنگ، یان وەك بیابانێك کە هیچ مێرگی تیا بەدی نەکرێ.

***تۆ وەك پرۆژە سەیری ناسنامە دەکەیت(پێتوایە لە کارو داهێنان‌و کارلێکردن‌و گفتوگۆوە بونیاد دەنرێ) بە مانایەك لە ماناکان ناسنامە لای تۆ مۆرکێکی گەردوونی هەیە، ئەوە کورت دەکەیتەوەو دەڵێی (رەنگە ئاواتی خود**

PDF4Kurd

لە رابردوودا هەر ئەوە بوو بێ، بەڵام بە دڵنیاییەوە ئەمڕۆ ئاواتی بەرزی خود دەکرێ ئەویدیکە بێ). ئایا ئەو قسەیەت لەگەڵ فیکرو چەمکەکانی سێنتراڵییەت بە هەموو هەرێم و رەنگەکان و تیزەکانی ململانێ و توونددیا بەریەك ناکەون، کە لە دنیای ئەمڕۆدا کار دەکەن و لەئاراستەکردنی سیاسەتە ئیمپراتۆرەکەدا بەرجەستە دەبێ و پرۆژە کۆن و نوێیەکانی پێ جێ بە جێ دەکەن؟.

ا‌سێنتراڵییەت؟ نموونەیەکی سێنتراڵییەتم بدەیە کە لە سەرووی هەستی (سێنتراڵییەت)ی عەرەبییەوە بێ: (بەرێزەکان)، (مامۆستاکان)...هتد. ئێمە بەردەوام بە هۆی لاوازیو ئیفلیجی خۆمانەوە وەهم دروست دەکەین، ئینجا بەراستیان دەزانین، مەسەلەکە لە (سێنتراڵیەت)و (بەیەکداچوونی ژیارییەکان).......هتد نییە، بەڵکو مەسەلەکە مەسەلەی ئادەمیزادە داهێنەرەکانە، ئەوانەی کە دنیا بونیاد دەنێنەوەو دەیگۆڕن و پێشەوایەتی دەکەن، لەگەڵ ئەوانەی کە هیچ ناکەن، دەچنە ناوەوەی خۆیان و ئاخ هەڵدەکێشن، خۆیان بە خۆشگوزەرانییەوە بەستاوەتەوە بێ ئەوەی ئاسۆیان دیار بێ، بێ ئەوەی جگە لە کۆکردنەوەی سامان هیچ ئامانجێکیان هەبێت.لێرە بە مانا رۆشنبیریی و مرۆڤایەتیەکە هیچ سامانێك لە دنیادا لەوە نزمترو دەبەنگتر نییە، لەوەی کە لەبەر دەستی عەرەبدایە.

بەر لەوەی قسە لە (بەدرەوشتی ئەویدیکە) بکەین، پێویستە کار بۆ لەریشە هەڵکێشانی بەدرەوشتی خۆمان بکەین، چونکە لەبیرکردنی خۆمان و (بەدرەوشتی خۆمان) تەواو لە راژەی ئەویدیکەدایە، (هێرشەکەیان) بۆ سەرمان بەهێز دەکات، گرفتەکە یەکەمین جارو دواین جار لە خۆمانە لە سیاسەتی خۆمان و رۆشنبیریی خۆمانەوەیە، لە خودی بە مرۆڤبوونی ئێمەدایە. هەموو دەستەواژەکانی وەك (داگیرکەر) (ئیمپریالییەت)و (بەیەکداچوونی ژیارییەکان)و

PDF4Kurd

(سێنتراليەتی ئەورووپايی)....هتد بوونەتە هۆی دابەزينو دواكەوتنو نەزانينو بێگاریو نەخوێندەواريمان، ئەو دەستەواژانە وايان لێهاتووە عەقڵييەتێكمان لا بچەسپێننو دابين بكەن كە عەقڵييەتی دواكەوتنە، هەروەها ئەگەر (رۆشنبيرييەك) لای ئێمە بێ توانايیو پاشكۆيەتی برەو پێبدات ئەوە بەو مانايە نييە كە (بێگانە) دوژمنی يەكەممان بێ، بەڵكو بەو مانايەيە كە عەرەب بۆخۆی دوژمنی يەكەمی عەرەبە.

***لە لێكۆڵينەوەو هەوڵە نوێيە رەخنەييەكانی عەرەبی بە شێوەيەكی گشتی لە دەستبردنيان بۆ شيعرو بە تايبەتی بۆ شيعری ئەدۆنيس سێ شێواز هەڵدەگرينەوە، (محەمەد ميفتاح) لە كتێبەكەی (چرای چەمكەكان: رەخنەی مەعريفیو شەرە شير) لەوەی كە بە رەخنەی مەعريفی ناوبراوە دەستی داوەتێ، هەروەها (عادل زاهير) لە كتێبەكەی (شيعرو وجود) لە تەئويلی فەلسەفييەوە بۆی چووە، وەك چۆن (عەبدوڵلا غوزامی) لە كتێبەكەی (رەخنەی رۆشنبيريی) لە رەخنەی رۆشنبيريیو گوتەزای نەسەقو نێرايەتييەوە قسەی لێكردووە.**

ئايا ئەو خوێندنەوە رەخنەييانە توانيوويانە رەنگدانەوەی ئەو لێكۆڵينەوە رەخنەييانەی ئەوچارەگەی دوايی سەدەی بيستەم بنو لە چوارچێوەی قوتابخانە كەڵەكە بووەكان دەرباز بن، يان نەيانتوانيووەو لە نێو هەمان شێوازدا ماونەتەوە؟

زۆر بە داخەوە كە من هەتا ئێستا كتێبی مامۆستا (محەمەد ميفتاح)م نەخوێندۆتەوە، زۆر رێز بۆ نووسينەكانی دادەنێم، هەڵبەتە ئەو درێخييە لە مندايەو دانی پێدادەنێم، بەڵام لەو كتێبانەيە كە لەو زووانە بەرنامەم بۆ خوێندنەوەيان داناوە.

PDF4Kurd

بەلاّم مامۆستا (عەبدوڵلا غوزامی) كە دووبارە ڕێزم بۆ بەرهەمەكانی هەیە، لەبۆچوونەكانی و هەروەها بە تایبەتی لە تێگەیشتنی بۆ شیعر من بە تەواوی لەگەڵی جیاواز دەكەومەوە. (ڕەخنەی ڕۆشنبیریی) ئەو لە جەوهەردا ناونانێكی دیكەیە بۆ ڕەخنەی ماركیسی بە سادەكراوییەوە، واتە ڕەخنەیەكی ڕاستەخۆو بە ئایدیۆلۆژیا كراوە، كە نایەوێ شیعر لە ڕێگەی شیعرەوە تێبگات، بەڵكو دەیەوێ بە هۆی دەوروبەری و بە هۆی ئەوەی لە دەرەوەیدایە تێیبگات، ئەوەش بەتایبەتی لە پرۆسیسەكردنی جیدانۆفی و ستالینییەكەیدا دەردەكەوێ، ئەوە ڕەخنەیەكە بە ناوی (دەرەوە) واتە:ئێمە، گەل، جەماوەر، كۆمەڵ... قسە دەكات. ڕەخنەیەكە بە ناوی (منی دەرەوە) پەیوەستبوون، ئایین، سیاسەت، ناسیونالیزم.....هتد دەدوێ. هەموو ئەوانەش لە چاوچێوەدانان زێتر نییە، ڕەخنەی شیعریش ڕەخنەی چوارچێوە نییە، بەڵكو گەیشتنە بە جولەی هونەری و مەعریفی ناوەوەی شیعرو ڕەهەندەكانی، مامۆستا غوزامی لە گوڵدا بۆنەكەی نابینێ، بەڵكو هەر تەنها بەبینینی گوڵدان و پەینەكەی بەسەی لێدەكات. ئەو یەكەمجار بە كوشتنی شیعرو شیعرییەت دەستپێدەكات، دەقی شیعری بەرەو (بەڵگەنامە)ی كۆمەڵایەتی دەگوازێتەوە. بەمجۆرە خودێتی و تاكێتی تێكەڵ بە یەكتر دەكات، لە نێوان نێرایەتی و ناوكۆییە هۆزایەتی بەدەوییەكە هیچ پەیوەندییەك نادۆزێتەوە، هەموو سۆزو خودێتی ناوەوە، واتە هەموو ئەوانەی كە شیعری لە سەر وەستاوە پشتگوێ دەخات. ڕەخنەیەكە هەر تەنها بە منی دەرەوە، بە منی كۆمەڵگا، بە منی ئینتیما ئایدیۆلۆژی و ناسیونالی و كۆمەلایەتییەكەوە پەیوەستە، بەلاّم منی شیعری منی ناوەوەیە، كەواتە ئەو لەلایەكی دیكە وەستاوەو بیر دەكاتەوە كە لەگەڵ شیعر ناكۆك دێتەوە. ئەگەر تازەگەری شیعری لای عەرەب لە ماناوە بێ، ئەوە مانا لە

PDF4Kurd

شۆڕشی خودییەوە خۆی پەنا داوە، ئەوە تاکێتی و نێرایەتی نییە بە سەر (ئێمە)، (نەتەوە)، (کۆمەڵ)، (حیزب)، (هۆز)، (دەسەڵات)، (بنەماڵە)، چونکە هەموو ئەوانە کەسێتی و خودێتی رەتدەکەنەوە، پاشان هونەرو شیعریش رەتدەکەنەوە. ئەو شیعری هەر تەنها لە دووتوێی (هەستی هاوبەش)دا دەویٚ، هەروەها ئەو شیعرەی کە بە شیعری (عەقڵ) ناونراوە یەکێکە لە دەردە بێ دەرمانەکانمان، یان بە کورتی ئەو هەر تەنها ئەو شیعرەی دەویٚ کە بەرگری لە کۆمەڵگا و بەرژەوەندی کۆمەڵگا دەکات واتە ئەو شیعرەی کە بە شیعری (عاقڵ) ناودەبرێ، ئەو شیعرەی کە هیچ گرفتێ ناوروژێنێ، بەڵکو بە پێچەوانەوە (کۆمەڵ) و گردبوونەوەی کۆمەڵی لێدەکەوێتەوە، بە تایبەتی گردبوونەوەی (نیشتیمانی).

شیعری بێ نرخ بۆ جەماوەری بێ نرخ و مەسەلەی بێ نرخە، لە هەموو ئەوانەدا واپێناچێ (غوزامی) وەك رەخنەگری شیعری بکەوێتەوە، هەتا وەك رەخنەگرێکی رۆشنبیریش ناکەوێتەوە، بە قەد ئەوەی وەك (فەقێیەك)و (رابەری مزگەوتێ) دەردەکەوێ، زۆر شتی دیکە ماوە کە لە لای (غوزامی) لەبارەی رەخنەی شیعریی هەروەها رەخنەی رۆشنبیرییەوە دەگوترێت، کورتییەکەی ئەوەی بە شیعرەوە بەندە، ئەوەیە کە ئەو بە ئامرازو رێبازی ناشیعری قسە لەسەر شیعر دەکات، ئەو لە دەرەوەی شیعرەوە قسە لەسەر شیعر دەکات، نەك لە ناوەوەی شیعر، ئەوەش بەڵگەیە بۆ گەندەڵی رەخنەکەی. بەڵام قسەکردن لە سەر رەخنەی رۆشنبیریی بۆ ئەوانیدیکە کە لەو بارەوە لە من پسپۆرترن هەڵدەگرم.

بەڵام کتێبی (شیعرو وجود)ی (عادل زاهر)ی مامۆستای فەلسەفە لە زانکۆی (نیویۆرك) لە قسە لە سەر کردنی دوودڵم چونکە بە دەوری ئەزموونی شیعری

PDF4Kurd

منـدا دەخولێتـەوە، بۆيـە داواى لێبـووردن دەكـەم كـە دەڵـێم ئـەوە لـە رەخنـەى شـيعرى لاى عـەرەب نموونەيـەكى دەگمەنـە، ئـەوە سـەرەڕاى ئـەوەى كـە ئـەو رەخنەيەى بە بزاوتى رەخنەى شيعرى لە دنياى تازە بەستاوەتەوە، بە تايبەتى وەك چـۆن لاى هايدگـەر بەرجەسـتەيە، بـە هـەمان شـێوەش بـە مێـژووى خـۆى پەيوەستى دەكات وەك چۆن لە فەلسەفەى عەرەبيش (ئيبن سينا، فارابى، ئيبن روشد) نوێنەرايەتى دەكەن، هەروەها وەك چۆن لە ئەزموونى شيعرى (ئەلمعرى) نوێنەرايـەتى كـردووە، ئـەو شـيعرى لـە فيكـر جيا نەكردۆتـەوە، پێيوايـە شـيعر جوانترين و تەواوترين تەعبيركردنە لە مرۆڤ .

تێبينـــى ئـــەو چـــاوپێكەوتنە لـــە لايـــەن (عومـــەر كـــوش)ى نووســـەر ســـورى 2005/5/16 سازكراوە

بڕوانە: حوار العرب عدد 11 /تشرين الاول/2005

لە ئينتەرنێتەوە وەرگيراوە بڕوانە:www. arabthought.org

PDF4Kurd

ئەدۆنیس:

من لە رووی هونەرییەوە بوونەوەرێکی (گومانکارم)

ئەوە یەکەمین جار نییە کە ئەدۆنیسی شاعیر دەدوێنم بەڵام یەکەم جارە دەچمە ماڵەوەی لە گوندەکەی (قەسابین) کە 25 کم لە لازقییەوە دوورە, ئەوەی کە لە ماڵەکەی سەرنجی راکێشام زەوقی جوانکارانەو ناوماڵە عەرەبییە دیمەشقییەکەی نەبوو, بەڵکو ساکارییەکەی بوو کە رەنگدانەوەی تەواو لەرەفتاری خاوەنەکەیەوەیە, ئەوەش بۆ من وێنەیەك بوو لە دەرەوەی وێنەی ئەوەوە, واتە لەدەرەوەی ئەو وێنەیە بوو کە دەمێکە میدیاکان وەك ئەستێرەیەك دەیخەنە روو وەك ئەستێرەیەك کە چاوەڕوانی خەڵاتی نۆبلی ئەدەبی دەکات, ئەو چاوەڕوانییە ئەدۆنیسی دووچاری ناوزڕاندنو پەلاماری زۆر کردووە, هەندێك وایدەبینن کە بیرکردنەوەو خوێندنەوەی رەخنەگرانەی ئەدۆنیس بۆ کەلەپوری عەرەبی (دەماگیرانە بووە) بەرامبەر هێزی کۆنزەڤاتیڤو جۆرێکی

PDF4Kurd

راستەوخۆش بووە لەپیاهەڵدانی دامەزراوە خۆرئاواییەكان كە خەڵاتیان بەدەستەوەیە, بەڵام بێگومان زۆربەی ئەوانە یەك وشەیان لە خاوەنی (مهیار الدمشقی) نەخوێندۆتەوە, یان خوێندوویانەتەوەو خۆیان بۆ جۆرێك لەتەئویلكردن ئامادەكردووە كە خاوەنەكەی بكەنە قوربانی تیۆرە پیلانئامێزەكەیان بێ ئەوەی هیچ حیسابێك بۆ ئەو بەخششان بكەن كە ئەدۆنیس پێشكەشی رۆشنبیریی عەرەبی كردووە, بۆ نموونە كتێبی (ستاتیك و دینامیك) بۆخۆی دامەزرێنەرێكە كە نزیكەی (30) ساڵ بەسەر نووسینی تێپەڕیووە كەچی تاكو ئێستا وەك سەرچاوەی بنەڕەتی خوێندنەوەی مێژووی رۆشنبیریی عەرەبی بەكار دێنن, هەر وەك شیعرەكانی كە هەمیشە لەنێوان لایەنگیران و نكۆڵیكەران نیشانەی (جیاوازی) شیعری عەرەبی هاوچەرخ لەخۆدا هەڵگرتووە, بەڵام هەندێك پێیانوایە كە ئەو (جیاوازییە) كاریگەرییە (شۆڕشگێرییەكەی) یان كودەتائامێزەكەی دەشێ بەپەراوێز بكرێت, كە ئەسڵەن بەپەراوێز ناكرێت.

لەو كفتوگۆیەدا كە ئەدۆنیس پێیوایە بلاوبووتەوەی لە رۆژنامەی (ئەلئەهرام) دەشێ هۆی رەشكردنەوەی مێژووی ئەو بەدحاڵی بوونە بێ كە دووچاری بووە. لەرێگەی ئەزموونی خۆیەوە وەك شاعیرو بیریار بەراشكاوی قسەی لەسەر فیكرو دوا بەرهەمەكانی و تێگەیشتنی بۆ ناسنامەی نادروست و لەدایكبوونی نوێ و هەروەها رای خۆی لەبارەی ئەو پەلامارانە دەربڕی كە دووچارییان بۆتەوە.

***پێمگووت ئەوەی بەدوای هەنگاوە ئیبداعییەكانت كەوتبێ دەبینێ تۆ شەیدای شتێكی كە پێیدەڵێن (لەدایكبوونی نوێ) ئایا نهێنی ئەوە هەوڵدانە بەرەو سەرچڵی لەدایكبوونێكی دیكە ت نابات؟.**

PDF4Kurd

مرۆڤ بوونەوەرێکی زیندووە, چونکە بەردەوام لەنوێبوونەوەدایە, بەو مانایەش مرۆڤ ناسنامەیەکی ئامادەو پێشترو هەتا هەتایی نییە, ناسنامەی ئامادە, ناسنامەی شتە بێ جوڵەکانە, مرۆڤ بوونەوەرێکی جوڵاوەو ناسنامەکەی لە پێشیدایەو بەردەوام دایدەهێنێ, لای من مرۆڤی راستەقینە لەجوڵەو لەدایکبوونی نوێدا دەژی, بۆیە من هەمیشە بەلای گۆڕانکاریدا دەکەومەوە هەندێجاریش کەخۆم لە نوێبوونەوەدا نابینم حەز دەکەم ئەو نوێبوونەوەیە لە دەقی داهێنەرەکانی دیکەدا ببینمەوە.

ئەوەی کە من لە ناوەوە دەینووسم لە دەرەوەشە بۆیە دەتوانم حوکمیان بەسەردا بدەم, هەستدەکەم ئەوەی کە من دەمویست بینووسم , یان ئەوەی کە حەزم دەکرد بینووسم و هەتا ئێستا نەمنووسیووە, هەروەها هەموو ئەوانەی کە کردوومە جۆرێك بووە لەدەست خستنە سەر شتەکان, هەستێکی قووڵم هەیە بەوەی کە من بوونەوەرێکم لە داهاتوودا دێمەوە, ئەوەی کە نووسیوویشمە دوا شت نییە هەرچەندە توانای ئەوەم هەیە کە دەست لە زۆرێك لەو شتانەی کە نووسیوومە هەڵگرم, چونکە کاتێك نووسینە کۆنەکانم لەگەڵ ئێستا بەراورد دەکەم هەستدەکەم کەموکورتی تیایە, نووسینەکانم وەك ئەوەی کە دەمەوی وانییە, نە نوێنەرایەتی من دەکەن و نە دەمدوێنن. رەنگە دووچاری حەپەسان بیت کە پێتدەڵێم من وەك هەندی کەس داوێنگیری هەموو ئەو وشانە نیم کە نووسیوومە. من لە رووی هونەرییەوە بوونەوەرێکی (گومانکارم) هیچ کاتێك رازی نیم بەوەی کە دەیکەم, بۆیە وەك شیعر من چاوی شیعرم, دوای نزیکەی نیو سەدە لەنووسین هەندێ گەنج هەن کە تەمەنی هونەرییان خۆی لەنیوەی ئەو تەمەنە نەداوە کەچی وەك چەندایەتی بەرهەمییان زۆر لەهی من زێترە.

PDF4Kurd

***ئەگەر لێت بپرسین تۆ بۆ کام قۆناغ لە قۆناغەکانی ئیبداعی خۆت زێتر لاگری دەکەیت؟.**

ئەمن لاگری قۆناغی داهاتوو دەکەم.

***لەو شیعرانەی کە بەو دواییە بڵاوت کردوونەتەوە, هەستدەکەم لەسەرقاڵبوون بە زەمانەوە بەرەو سەرقاڵبوون بە شوێن و لێوردبوونەوەو کفتوگۆکردن لەگەڵ جوڵەی ناوەوەی خود هەنگاوت ناوە, چۆن ئەو گۆڕانە راڤە دەکەی و دەیخوێنیتەوە؟**

ئەڵەرابردوو لەشیعرەکانمدا دەتتوانی دەستت بەر جێکەوتەی پرۆژە گەورەکان و ئایدیۆلۆژیا بکەوێ, لەگەڵ ئەوەشدا ویستی رزگاربوونی تیا دەبینرا, هەموو ئەوانە هەژموونیان بەسەر ئەزموون و دەقەکانمدا هەبوو, بۆیە بەفیکرەی گۆڕانکاری و زەمەن کارم تیا دەکردن, ئیستاش واهەست دەکەم ئەو خولیایە کۆتایی نەهاتووە, بەڵام هەوڵدەدەم سروشتی شوێن و پەیوەندییە چەسپاوەکانی لەدووتوێی کۆکۆدنەوەی کات و شوێندا ببینم. ئەوەش واملیێدەکات پەیوەندیم بە شوێن پارێزگاریکردنێکی دیکە زەمانی لێبکەوێتەوە.

***تۆ کە دەڵێی قۆناغی یەکەم لە شیعری من ئایدیۆلۆژیائامێز بووە تووشی سەرسامیم دەکەی چونکە تۆ لەو یەکەمانە بووی کە لەدەقدا بانگەشەی بەجێهێشتنی هەژموونی ئادیۆلۆژیات دەکرد, بەمانایەکی دیکە تۆ تەواو دژ ی بوویت, بۆیە لێت دەپرسم ئایدیۆلۆژیا چ دەگەیەنێت؟.**

ئەمن بەدرێژایی ژیانم دژی ئەو ئایدیۆلۆژیای بوومە کە شیعری تەعلیمی موژدەبەخش دێنێتە بەرهەم, کە لەقۆناغی یەکەمی شیعریم دەدوێم مەبەستم ئەوەیە کە من لەو قۆناغە تاکێك بووم لەدووتوێی پرۆژەیەکی گشتی, شیعرم لەو

PDF4Kurd

قۆناغەدا بەمانا ئەفلاتوونییەکەی سیاسی نەبووە, بەڵکو بەمەبەستی بونیادنانی مرۆڤ بووە.

***هەر لەوەیادهێنانەوەی ئایدیۆلۆژیا ئایا هیچ شتێك لە فیکرەی حیزبی ناسیونالیستی سوری لەناو ئەدۆنیس ماوەتەوە کە کاتی خۆی ماوەیەکی کورت سەربەو حیزبە بووە؟.**

کاریگەری زۆرێك لە فیکرەکانی ئەنتوان سەعادە کە تیۆریزەکەری حیزبی ناسیونالیستی سوری بوو, بۆ نموونە کۆمەڵێك فیکرەی دژ بە رەگەزپەرستی هەروەها هێنانەناوەوەی چەمکی (بەرەبابی مێژوویی) کە لەتاکە کۆمەڵگایەکدا ئاماژەی بەیەکەوەلکانی رۆشنبیرییەکان دەکرد, وێرای تێگەیشتنی بۆ (بەرەبابی ژیاری) لە کۆمەڵگای عەرەبی ئیسلامی و ئەو شوێنەی کە لەوێدا کۆتایمان پێهێنا و رێگای زمانی عەرەبیمان پێدان و ئیستاش شانازییان پێوەدەکەین و بە فەزلی ئەوان بڕوامان بەعەرەببوون بەمانا رۆشنبیرییەکەی لەلا چەسپا, ئێمە بەشێکین لەو ژیارییە گشتیە کە ژیاری فیرعەونییەکان و سۆمەرییەکان و فینیقییەکان دەگرێتەوە, هەروەها هەندێ فیکرەی لەبارەی لەیەکجیاکردنەوەی ئایین و دەوڵەت لاهەبوو, قایلبوو بەوەی کەئایین مەسەلەیەکی شەخسی بێ و دەبێ لەو چواچێوەیەدا رێزی لێبگیرێ, من لەو بڕوایەدامە کە زۆرێك لەو بیروڕایانە هەتا ئێستا ملکەچی بەدتەئویلی دەکرێن, لەو بڕوایەدام فیکرە قووڵەکەی ئەنتوان سەعادە دژی هەموو بنەچەو رەگەزپەرستییەك بوو کە ئێستا زیاد لەهەموو کاتێکی رابردوو پێویستترن, بە بڕوای من هەموو شاعیرو بیریارێکی حەقیقی نە فاشییەو نە رەگەزپەرست. ئەوەی کە لە سیرەی (سەعادە) سەرنجم رادەکێشێ ئەو پەیوەندییە قووڵە بوو کە بەئەدەب و هونەرەوە هەیبوو بە پێچەوانەی هاوچەرخەکانی لە سیاسی و بیریارو

PDF4Kurd

ئەوانەی کە زۆر قسەیان لەسەر ئەوە دەکرد کە ئەدەب ئاوێنەی رەنگدانەوەی کۆمەڵگایەو دەبێ تەعبیری لێبکات, ئەو خوا لێیخۆش بێ دەیگوت (هونەر رۆشنابەخشە) جیاوازییەکە ئاشکرایە چونکە ئەوەی کە ئەو دەیویست گرنگی بۆ کۆمەڵگا زۆرتر بوو, هەروەها شتێکی دی کە لەو فێر بووم ئەوە بوو کە هەموو پرۆژەیەکی هونەریو فیکری بۆ خۆیان پرۆژەی کراوەن هیچ دەرفەتێك بۆ دوایین فیکری داخراو نابێ هەبێ. زۆر لەو شتانە بە دارشتنی دیکە لای من هەیەو لە لایەن خۆمەوە کارم لەسەر کردووەو تێکەڵی بەرهەمە شیعرییەکانی خۆم کردوون.

***ئایا تۆ لەو بروایەدای کە لەگەڵ فیکرەکان ئەنتوان سەعادەدا زۆرێك لەخراپ تێگەیشتنت بەوراسە جێهێشتبێ کە تۆو ئەوی دووچاری بەدتەئویلی کرد؟.**

هەڵبەتە من هەتا ئێستاش بەدەست بەدحاڵیبوونی مێژووییەوە دەناڵم, هەروەها واهەستدەکەم ئەو بەدحاڵیبوونە لەخۆوەو رەمەکیانە نەبووە, بەڵکو بەدنیازی لەپشتەوە بووە, هەندێجار کەسانێك وەك تاك پەلامارم بۆ دێنن کە ئەسڵەن نەیانخوێندوومەتەوە, هەندێکش لە پەلامارەکان بۆ ئیرەیی و هاودژبوون و دەگەرێتەوە هەروەها هەندێ ئیرەییان بەو ناوبانگو ئامادەییەی من دێ, هەندێکش لەوێوە پەلامارم دەدەن کە ئەسڵەن بروایان بەوە نییە تاکی عەرەبی بتوانێ بەمجۆرەی من کاریگەری هەبێ و بتوانی بە شێوەیەکی سەربەخۆو عەقڵییانە لە مەجالەکەی خۆی شتگەلێك جێبەجێ بکات, پیلان هەمیشە پێیوایە ئەگەر کەسێك بتوانێ سەرکەوتنێکی جیهانی بەدەست بهێنێ یان دەبێ رژێمی عەرەبی لەپشت بێ, یان دەزگایەکی بیانی. زۆربەشیان ناتوانن ئەوە قبول بکەن کە گەنجێکی هەژاری وەك ئەدۆنیس لە لادێیەکی بچووکی دەوروبەری (لازقیەیە) کە ناوی (قەسابینە) بە بێ پشتگیری لایەن و رژێمێك بتوانێ ئەو

PDF4Kurd

هەموو بەخششە بەئەنجام بگەیەنێ, بەڕای من ئەوە قەیرانی متمانەی توانای تاکی عەرەبی نیشان دەدات, نووسەری عەرەبی دەق ناخوێنێتەوە پەیوەستبوونەکان دەخوێنێتەوە, گرفتەکە بۆ دەقەکانمان ناگەڕێتەوە بەڵکو بۆ ئەو عەقڵە دەگەڕێتەوە کە دەقەکان دەخوێنێتەوە. بەڕای من ئەمڕۆ گرفتی ڕۆشنبیریی عەرەبی گرفتی خوێندنەوەیە, نەك گرفتی نووسین بۆیە زۆر دەقی گرنگ هەن ونن.

***لەدوا بەرهەمەکانت کە بووە هۆی هەڵلا نانەوە (ئەلکیتاب) بوو, کە موتەنەبی وەك دەنگێکی بنەڕەتی و زاڵ ئامادەیی هەیە, ئایا لەو بڕوایەدای کە ئەو کتێبە بەتەواوبوونی بەرگی سێیەمی هاتۆتە کۆتایی؟.**

أوەك گوتم من دژی تەواو بوونم, بەڵام هەر دەبێ لە سنوورێکی دیاریکراو بوەستین, ئامانجیش لە (ئەلکیتاب) بەخشینی وێنەیەکی قۆناغی یەکەمی دامەزراندنە لەڕۆشنبیریی عەرەبیی هەر لە کۆبوونەوەی سقیفەی دوای کۆچکردنی پێغەمبەر تا دەگاتە ساڵی 354 ك کە دەکاتە ساڵی کۆچکردنی موتەنەبی, ئەوەش بە گشتی هەوڵێکە بۆ لێوردبوونەوە لەمێژووی عەرەبیمان, ڕەنگە وەك کیتاب تەواوی بووبێ, بەڵام وەك پرۆژە هەتا ئێستا کراوەیە.

***بەڵام هەندێك لەرەخنەگران دەڵێن کە تۆ لەو قۆناغەدا جگە لەمێژووی خوێناوی عەرەب و موسڵمان هیچی دیکەت نەهاتۆتە بەرچاو؟!.**

أئەوان ئەو کتێبەیان نەخوێندۆتەوە من چەندانجار گوتوومە کە ئەوە بۆ خۆی ڕۆمانی خۆشەویستیە بۆ مێژووی عەرەبی, ئەوەی باش مێژوومان بناسێ دەزانێ من هیچ شتێکم تیا دانەهێناوە, سلبیاتەکان بۆخۆیان لەنێو سەرچاوەکاندا بوونیان هەیە, هەروەها من هەر تەنها ساتەوەختەکانی تاریکیم نەگێڕاوەتەوە, ئەلکیتاب بۆخۆی پڕە لەبریسکەی ڕوناکی, لەسەر ڕەخنەگرانی

PDF4Kurd

ئەلکیتاب پێویستە بزانن کە مێژوومان حاڵەتێکی دەگمەن نییە, بەڵکو وەکو مێژووی هەموو نەتەوە جیا جیاکان سلبیات و ئیجابیاتی تیایە, بەلاّم ئەو نەتەوانە لە جورمی بێگاری مێژووو هێزە تاریکیەکەی دەربازییان بووە, بۆیە هیچ کەسێ لە نەوەکانیان بە تیرۆریست تاوانبار ناکرێن, بەلاّم ئێمە وێنەی خۆمان لە وێنەی (تیرۆریست)دا دەبینینەوە, بەداخەوە خودی ئەو وێنەیە لەدووتوێی بونیادی رۆشنبیریی عەرەبی بوونی هەیە, تۆ کە رۆژنامە عەرەبییەکان دەخوێنیتەوە تەواوی جۆرەکانی کوشتن و راوەدوونانی مەعنەوی دەخوێنیتەوە, هەندێك وتاری بوختانپێکەری تیایە کە خوێنی لێدەتکێ.

***چۆن رووبەرووی هەوڵی (دەستکوژی مەعنەوی) ئەگەر ئەو دەستەواژەیە بشێ, بووتەوە؟**

هەر تەنها بەکارکردن, چونکە من خۆم دەناسم وەك چۆن ئەوانیدی کە هەوڵی کوشتنم دەدەن, دەناسم, هەروەها زۆربەیان لە توێی سێبەری من ژیاون. هەندێکیان پێیانوایە ئەوە جەربەزەییە و هەوڵێکە بۆ لەباوك رزگاربوون, ئەوە باشە بەلاّم رزگاربوون لەمن بەزمانی کارەکانم نابێ, دەبێ رزگاربوو زمانی خۆی دابهێنێ, دووەم نابێ ئەو باوکەی خۆی بشێوێنێ, هیوادارم هەموو کەسێ بەدرێژایی مێژووو لەهەموو ئەو مەجالانەی کە کاری تیا دەکەن بتوانن کەسێتی خۆیان دابهێنن, هیچ کاتێك وشەیەکم بۆ یەکێك بلاّو نەکردۆتەوە کە بزانم تەقلیدم دەکاتەوە چونکە من هەمیشە لەگەڵ ئازادبوونی تاکم لە باوك, هەروەها لە خودی خۆی.

تێبینی:

PDF4Kurd

ئەو چاوپێكەوتنە لە لایەن (سەید مەحمود حەسەن) لە سوریا بۆ رۆژنامەی ئەلئەهرام سازكراوەو من لە ئینتەرنێتەوە وەرمگرتووەو تەنها ناونیشانەكەم گۆڕیووە2005/9/5 بڕوانە:
www. kika.com

ئەدۆنیس:
شیعر دەتوانێت مێژوو راڤە بكاتەوە،
بەڵام مێژوو ناتوانێت شیعر راڤە بكات.

*** ئایا شیعر لە قەیران دایە؟**

أشیعر هەمیشە لە قەیراندایە، گرنگترین تایبەتمەندی شیعر ئەوەیە كە لە قەیراندا بمێنێتەوە، لە بەر گەلێك هۆ، یەكەمین رواڵەت لە رواڵەتەكانی ئەو قەیرانە پۆزش هێنانەوەیە بۆ زمان، بەوەی كە بۆتە هۆی لەناوچوونی شتگەلێك كە قسەی لە بارەوە كردوون. شاعیریش هەمیشە هەست بەوە دەكات ئەوەی كە

PDF4Kurd

دەیەوێت بیلێت و دەیەوێت بیگاتێ نیمچە مەحاڵە، کاتێ شتێك کەشف دەکات ئەوسا بۆی دەردەکەوێت کە کۆمەڵێك شتی دیکە هەن دەبێ کەشفیان بکات.

رواڵەتی دووەم لە رواڵەتەکانی ئەو قەیرانە ئەوەیە کاتێ شاعیرێك لە نێوان ئەو شتانەی کە پێشینە بەرهەمی هێناون لە لایەك و ئەوەی ئەوانیدیکە لە لایەکی دیکە بەرهەمیان هێناوە، خۆی بە زمان دەپێوێ هەر زمانێك بێت (عەرەبی) بۆی دەردەکەوێت بۆ ئەوەی بگاتە ئەو ئاستە بەرزەی هەندێ لە پێشینانی خۆی و ئەوەی کە داهێنەرانی دیکە لە هەموو جیهان پێیگەیشتوون دەبێ هەوڵی زۆر بدات.

خەسڵەتەکانی شیعر ئەوەیە لە قەیراندا بێت، دواتر هەر ئەو قەیرانەیە شاعیر دووچاری دڵەڕاوکێ دەکات ئەو دڵەڕاوکێیەش شاعیر وا لێدەکات بەردەوام ئارەزووی تەجاوزکردنی خۆی هەبێت.

پەیوەندی شیعر بە خوێنەر، بە رواڵەتێك لە رواڵەتەکانی قەیرانی لاوەکی شیعر دەژمێردرێت، دەڵێن شیعر بە شێوەیەك لە شێوەکان ئابلۆقە دراوە، ئەوە راستە، بەڵام بە چ پێوانەیەك ئەو ئابلۆقە مێژوویە دەپێورێت، ئایا بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە وەك دەڵێن زەمەنی ئەمڕۆ زەمەنی هونەرەکانی دیکەی وەك رۆمان و هونەری شێوەکاری و گۆرانییە، راستە شتێك لەو بابەتە هەیە، بەڵام وابزانم رەوشی شیعری عەرەبی بەگشتی بەشێکە لە رەوشی شیعری جیهانی، ئەو جیهانەی کە تەکنیککاری نوێ و زانستی نوێی تێدا لە دایك دەبێت. ئێمە لە جیهاندا لە دەروازەی کودەتایەکی مەعریفی داین، لێرەوە هەستدەکەم پەخشبوونی شیعر بە شێوە ئاسۆییەکەی لە کەمی دایە، بەڵام بە شێوە ستوونییەکەی لە زۆربووندایە، ئەوەی شێوە ئاسۆییەکە دەیدۆڕێنێت، شێوە ستوونییەکە دەیباتەوە، یەکێك لە رووکارەکانی سوودی ستوونی ئەوەیە کە خەریکە شیعرو

PDF4Kurd

زانست بەیەك دەگەیەنێت بە تایبەتی زانستی بۆشایی ئەستێرەناسی کە لە بنەڕەتدا پێشبینییەکی شیعرئامێزە، بەو مانایەش شیعر ناشێ بپوکێتەوە، چونکە شیعر وەك خۆشەویستیو مەرگ بە شێوەیەکی گەردوونی بە مرۆڤەوە پەیوەستە، لە بەر ئەوەی خۆشەویستیو مەرگ ئامادەن بۆیە ناشێ شیعر ئابلۆقە بدرێت.

*** هەندێك لە رەخنەگران قەسیدەی نوێ لە ئەدۆنیسییەت ، یان دەروێشییەت (سەر بە ئەدۆنیس، یان محمود دەروێش،و:ك) پۆلێن دەکەن، قسەی تۆ لەو بارەوە چییە؟**

ئەوە پرسیاری یەکەمە بەڵام پرسیاری دووەم ئەوەیە تۆ لە یەکێك لە کەناڵە ئاسمانییەکان گووتت من دژی هەموو پەردەپۆشکردنێکم، پاشان بە پەردەپۆشکردنی گفتوگۆیەکەی خۆتت هەڵگوتو گووتت: پەردەپۆشی رەنگە بەشێك لە جوانی بخاتەوە..!

پرسیاری یەکەمت لە خوێنەران بکە، نەك ئەدۆنیسو دەروێش. لای من ئەگەر وەڵامێك هەبێت ئەوەیە، کە من ئاواتم ئەوە نییە شیعر بێتە ئەدۆنیسی، حەزیش ناکەم کەس لاساییم بکاتەوە، یان بکەوێتە ژێر کاریگەریمەوە، چونکە سروشتی ئەزموونی من، شاعیران بەرەو داهێنانو دۆزینەوەی رێبازی تایبەت بەخۆیان پاڵ دەنێت، بۆ ئەوەی کەس لاسایی کەس نەکاتەوە.

هیوادارم پاڵنەری بنەڕەتی لە شاعیردا تاکایەتی بێت، چونکە لە رێگەی تاکایەتییەوە تەواو لە ئەوانیدیکە جیا دەبیتەوە، دەبێ لە هەموو سەرچاوەیەك دەرباز بیتو سەرچاوەی تایبەت بەخۆت و دنیابینی تایبەت بەخۆت هەبێت، هیوادارم هەموو شاعیرێك ئەو رێچکەیە بگرێتە بەر.

PDF4Kurd

بەلام پرسیاری دووەمت یان قسەت لە سەر قسەی من لە کەناڵە ئاسمانییەکان ئەو بیانوەی لە نێودڕی قسەکانمدا دەیبینیت... راستە من پەردەپۆشی رەتدەکەمەوە بەلام ئەگەر بخرێتە سەر شتە بۆگەنەکان، هەرگیز وەك جوانکاری رەتی ناکەمەوە، سەرپۆش هەتا لای خەڵکانی نا موسڵمانیش لە ئارادایە، ئەوەی من لەو کەناڵە ئاسمانییە گوتم هەر تەنها سەرنجێك بوو خستمە روو، ئەگەر ئەو خاڵانەی جوانی و سەرنج کێشکردن لە روخساری مرۆڤ ببینی کە لەگەڵ سەرپۆشین یان بە هۆی ئەو دەردەکەون، دەبینی سێنتەری سەرنج کێشکردن لێوو چاوە، کاتێك دایدەپۆشی ئەو جوانییە بەرجەستەتر دەبێت ئەوەی گوتم ئەوەبوو گوتم.

***دوای سەدەیەك گوزەرکردن بە رێنسانسدا، چۆن سەیری واقیعی عەقڵی عەرەبی دەکەیت؟**

ئەوەی دەیخەیتەروو گیروگرفتێکی تیۆری نییە، بەڵکو گشتییەو زیندووەو رۆژانە دەخرێتە روو، لەگەڵ رێزم بۆ هەموو بیریارانی سەردەمی رینسانس، من ناوی ئەو سەردەمە بە رینسانس نابەم، بەڵکو بە سەردەمی هەرەس ناوی دەبەم، هۆیەکەشی بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، ئەو پرسیارە سەرەکییەی کە دەبایە لە رووی سیاسی و کۆمەلایەتی و فیکری بکرایە، هەتا ئێستاشی لەگەڵدا بیت نەخراوەتەروو، ئەگەر خرابێتە رووش بە شێوەیەکی ناراستەوخۆ خراوەتە روو، نەك راستەوخۆ، من دەتوانم نموونەی زۆر لەو بارەوە پێشکەش بکەم، ئەوان بۆ یەکەمجارو دواجار حەقیقەتمان لە رێگەی سروشەوە پێدەبەخشن، پەروەردەی رۆشنبیریشمان هەر لەویۆوەیە، ئەو مەسەلەیە نە لە سەردەمی رینیسانس و نە ئێستاش لە سەر ئاستی مەعریفی نەخراوەتە بەرچاو!

PDF4Kurd

لە گۆڤاری (مواقف) هەوڵماندا ژمارەیەكی تایبەت دەربكەین، لە بارەی ئەو گیروگرفتە بنەڕەتییە، هەروەها ویستمان ژمارەیەكی تایبەت دەربكەین، لە سەر گیروگرفتی ئافرەت. دوو ژمارەمان دەركرد كە بوونە دواین دوو ژمارە چونكە بیانووی ئەوەیان پێگرتین كە دەبێ بە شێوەیەكی یاسایی گفتوگۆ لە سەر ئافرەت بكەین، ئەوەش بووە هۆی داخستنی گۆڤارەكە، چونكە گۆڤارەكە دەیوست بە شێوەیەكی ریشەیی چاو بەو گیروگرفتانەدا بگێڕێتەوە كە تێیدا دەژین، كە تاكو ئێستا نەمانتوانیووە ئەو كارە بكەین، تەنها ئەوە نەبێت كە گۆڤارەكەیان راگرت.

من رەخنەی خۆم لە دەسەڵات كورت ناكەمەوە كە ترۆپكی دواكەوتنە، ئەوە لە بیر ناكەم كە لە خودی كۆمەڵگەدا چەندان شەپۆلو چەندان كەس هەن چەشنی دەسەڵات لە دواكەتندان...نموونە بۆ ئەوە زۆرە.

*** پەیوەندی ئەدۆنیس بە شوێنەوە پەیوەندییەكی گیروگرفئامێزە، دەتوانی قسە لەو بارەوە بكەیت؟**

مرۆڤ قورسە قسە لەخۆی بكات، من لەوانەم كە بە دوودڵی قسە لە شیعرو دنیابینی شیعری خۆیان دەكەن، چونكە شاعیر هەمیشە بەدوای شتەكاندا دەچێ، پشت بە دڵنیابوون نابەستێت. لە وەهمدایە، هەنگاو بە تاریكیدا دەنێت، هیچ حەقیقەتێكی لا نییە تا لە راڤەكردنی پەیوەندی بە زەمانو مەكان پشتی پێببەستێت.

ئێستا دوای بە سەرچوونی زەمەنێك هەوڵدەدەم خۆم لە شیعرەكانم جیا بكەمەوەو وەك خوێنەرێك سەیریان بكەم، كە سەیر دەكەم، پەیوەندیم بە مەكانو زەمانو مەرگ زاڵمانەیە، لەگەڵ ئەوەی منداڵیم نییە، چونكە من منداڵ بووم كارم دەكرد، كەچی ئێستا كە بیر لەو منداڵییە دەكەمەوە، منداڵیی و شوێن،

PDF4Kurd

تێدەگەم ئەوەی کە ئارەزووی شاردنەوەی شوێنم تێدا بێدار دەکاتەوە منداڵیمە.
ئەوە بنەڕەتی یەکەممە، بەڵام بنەڕەتی دووەم سەفەرکردنمە بە دنیادا لە ڕێگەی ئەو سەفەرانەوە بەراورد دەکەم لە نێوان ئەو نشتیمانەی کە ئینتمام بۆی هەیەو ئەو وڵاتانەی کە سەردانییان دەکەم، ئەوە فاکتەرێکی نەستییە لە کەشفکردنی شوێن. دابەشکردنی نێوان زەمانو مەکان گران دەکەوێتەوەو جیاکەرەوەیان لە نێواندا نییە.

ئەمڕۆ ئارەزوویەکی قووڵم هەیە بۆ پەیبردن بە شوێن لەو وڵاتەی کە تێدا لە دایك بووم، ئەوەش لەگەڵ ئارەزووم بە پەیبردن بە زەمان، هاوسەنگ دەکەێتەوە.

*** پێشتر گوتوتە زمانی عەرەبی نیشتیمانی منە، هەستت بەرامبەر بە تاراوگە چییە؟**

مرۆڤ هەمیشە لە قەیراندایە، چەمکی وڵات چەمکێکە پڕ لە ناجووری، چونکە بە سیاسەتو دەسەڵاتو مەسەلەی دیکەی جۆراوجۆر داپۆشراوە، نیشتیمان هەر تەنها سیستەمێك نییە، یان دەوڵەت یان جوگرافیا، بەڵکو مرۆڤو ئازادییەکانی مرۆڤو مافەکانیەتی، هەمیشە خەونی من ئەوە بووە لە نێوان مرۆڤایەتی مرۆڤو ئەو شوێنەی ناوی دەنێن نیشتیمان پراکتیزە کردن هەبێت. چونکە ئەو پراکتیزەکردنە چەسپاو نییە ئیتر ئەگەر لە نیشتیمانیش دابم، هەستدەکەم لە تاراوگەدام. سەرەرای ئەوە، زمان بە مانا قوڵەکەی بە نیسبەت شاعیر ئەوەیە کە لە نێوان ئەوەی خەونی پێوە دەبینێتو ئەوەی کە تێیدا دەژیت یەکەیەك لە هاوگونجان هەبێت، بۆیە هەستدەکەم نیشتیمانی راستەقینەم لە زماندایە، ئەگەرچی خەیاڵی دەکەوێتەوە.. هەستدەکەم نیشتیمانم ئەو زمانەیە کە پێی دەنووسم.

*** ئەزموونی شیعریت تا چەند لەگەڵ دنیابینی شیعریت بەیەکەوە هەڵدەچن؟**

PDF4Kurd

ئەو پرسیارە وام لێدەکات لە سەر خۆم قسە بکەم، بە راستگۆییەوە دەڵێم دوای پەنجا ساڵ لە نووسینی شیعر کەچی هیچم نەکردووە، ئەگەر توانام هەبێت سێیەکی شیعرم بسڕمەوە، بە هیچ جۆرێك دوودڵ نابم، چونکە ئەوەی خەونی پێوە دەبینم تەنها کەمێکم لێ بەرهەمهێناوە.

*** ئەمڕۆ (بەیروت) لە هەموو ئاستەکاندا لە جۆرێك لە شەڕدا دەژێت، ئەوەش لەوەی ساڵی 1982 دەچێت، چ لە رووی ئابڵوقەو چ لە رووی گۆڕانکارییە گەورەکاندا، تۆ رات چییە؟**

پێموانییە لێرەدا گۆڕانکاری گەورە لە ئاستێکی قووڵدا هەبێت، لوبنان تایفەگەری دروستی کردووە، شەڕی لوبنان شەڕێکی کۆمەڵایەتی و فیکری نییە، شەڕێکە لە سەر دابەش کردنی تایفەگەری نەك شەڕی کۆمەڵایەتی کاریگەر، چونکە ئەسڵەن هیچ گۆڕانکارییەك لە رەگەزە سەرەکییەکانیدا نەکراوە، بۆیە هیچ گۆڕانکارییەك لە بونیادی کۆمەڵایەتیدا بەدەست ناهێنێت.

*** لە گفتوگۆ لەگەڵ ئەویدیکەدا چ دەڵێیت؟**

گفتوگۆکردن لەگەڵ ئەویدیکە شتێکی ئاسان نییە، راستگۆییش لەگەڵ خود لە کۆمەڵگەیەکی وەك کۆمەڵگەی ئێمە، کە تاك تێیدا هیچ مافو ئازادییەکی نییەو ناتوانێت قسە لەخۆی بکات، قسە لەخۆ کردن وەك مردن وایە، ئایا لەو حاڵەتەدا بە شێوەیەکی راستگۆیانە دەتوانم قسە لە گیروگرفتەکانی خۆم بکەم؟ ئەگەر توانیم ئایا دەتوانم ئەو قسانەم یان دیالۆگ لەگەڵ خۆم لە کتێبێك یان گۆڤارێکدا بڵاو بکەمەوە؟

کەواتە ئەگەر کەسێك نەتوانێت گفتوگۆ لەگەڵ خۆی بکات، چۆن دەتوانێت دیالۆگ لەگەڵ ئەودیکەدا دروست بکات؟!

PDF4Kurd

هەموو كەسێك لە ئێمە لە نێو كەسێتییەكی وەهمیدا دەژیت، كەسێتییەك كە بە پەیوەندی كۆمەڵایەتی و رۆشنبیری باو رەنگ كراوە، كاتێك بیەوێت ئەو پەیوەندییە بشكێنێ بەخۆشی لەگەڵیدا دەشكێت، ئەوەش بۆ هۆیەكی بنەرەتی دەگەڕێتەوە ئەویش ئەوەیە، كە ئێمە نەمانتوانیووە دەوڵەتێكی مەدەنی دروست بكەین. كاتێك كە تاكێك لە ئێمە لە كۆمەڵگەیەكی دیكەدا دەژی، دەبینین لە هەموو بوارەكان سەردەكەوێت، چونكە رێگە لە بەرامبەری كراوەیە بۆ ئەوەی بلیمەتی خۆی تێدا بەجێ بهێنێت، بەڵام خودی ئەو تاكە لە كۆمەڵگەی عەرەبی سەركەوتن بەدەست ناهێنێت و بەردەوام رووبەرووی كێشەی نێوان خۆی و پرۆسیسەكردنی بلیمەتییەكەی دەبێتەوە.

لێرەوە دەبینین ئەو تاكە عەرەبییەی كە لە دەرەوەی كۆمەڵگەكەی خۆی دەژی، توانای دیالۆگی ئەویدیكەی هەیە...بەڵام ئێمە هەمیشە بیانوو بۆ دواخستنی رووبەڕووبوونەوەی شتە حەقیقیەكان دەهێنینەوە جارێك بە ناوی سیاسەت، جارێكی دیكە بە ناوی ئایین جاری سێیەم بە ناوی ململانێ لەگەڵ بێگانەدا.. بەمجۆرە گفتوگۆی ئێمە وەك گەلێك لەگەڵ دنیادا گفتوگۆیەكی پڕ لە كەموكوڕییە، رەوشەكەمان وامان لێدەكات لە دیالۆكدا لە ئاستێكی نزمتری ئەوانیدیكە دابین، گفتوگۆی مەسیحی و ئیسلام درۆیەكە، سیاسییەكان تێیدا سوود مەندن، چونكە لە جەوهەردا گفتوگۆ لە نێوان دوو رەتكەرەوەدا مەیسەر نابێت، ئەوە بۆ خۆی جۆرێكە لە نواندن.

*** ئیگۆ لای ئەدۆنیس لە شیعردا هەیە، رەنگە زاڵیش بێت، بۆچی ئەدۆنیس لە ئیگۆ رادەكات؟**

لێرەدا ئیگۆی تاكگەرای دڵخۆش هەیە و ئیگۆی مەعریفیش هەیە، سوكرات دەڵێت: (خۆت بناسە) قوڵترین شتێك لە مرۆڤ هەبێت، خۆ ناسینە. بۆ ئەوەی

PDF4Kurd

دیالۆگ لەگەڵ ئەویدیکە بکەیت دەبێ شتێکت بۆ گوتن پێ بێت، ئەگینا قسە کردن لە ئیگۆ، ئەفسانەئامێز دەکەوێتەوە...ئەگەر کۆمەڵگەی عەرەبی لە کاریگەری خۆرئاوا بەتاڵ بکەینەوە چی لێ دەمێنێتەوە؟ ئێمە توانای گفتوگۆی ئەویدیکەمان نییە تەنها ئەو کاتە نەبێت کە لەگەڵ ئەو جیاواز دەکەوینەوە.

*** کاتێك شیعر دەنووسیت چۆن لە ئەدۆنیسی رەخنەگر جیا دەبیتەوە؟**

أئەوە گران دەکەوێتەوە، بۆیە هەوڵدەدەم ئەو کاتە بنووسم کە خەوم لێکەوتووە. گوتەزایەکی گەورە هەیە بۆ پێغەمبەر (د.خ) دەگەڕێتەوە دەڵێت: خەڵك خەوی لێکەوتووە، ئەگەر مردن هات بێداریان بکەنەوە، کاتێك منیش شیعر دەنووسم مردووم.

***تۆ بۆ چەندان خەڵات پاڵێوراویت، لەوانەش نۆبلی ئەدەبی..چۆن تەماشای خەڵات دەکەیت؟**

أخەڵات، رێز لێنانی کۆمەڵگەیە بۆ ئەو داهێنەرانەی لەو کۆمەڵگەیە دەژین، کۆمەڵگە نە سیاسەت دروستی دەکات نە ئابووری نە ئایین، کۆمەڵگە داهێنەران دروستی دەکەن، من شەرم لەوە دەکەم کە کۆمەڵگەیەکی وەك سوریا هیچ خەڵاتێکی حەقیقی بۆ ئیبداع تێدا بەدی ناکرێت، دواجار خەڵات گرنگی کۆمەڵگە بە داهێنەرانی دەخاتە روو. پێویستە شاعیرو داهێنەران گرنگی بە خەڵات نەدەن، بەڵکو دەبێ گرنگی بە شیعرو قوڵی شیعر بدەن.

*** تۆ تێکدەری شیعری عەرەبی، وات پێدەڵێن تۆ چی دەڵێیت؟**

أمن تێکدەرم شانازی بەو تێکدانە دەکەم، تەنها شتێکم بدەرێ لە کۆمەڵگەی عەرەبی پێویستی بە تێکدان نەبێت، هیوادارم ئەو تێکدانەی من ریشەیی بکەوێتەوە.

PDF4Kurd

*** ئایا ئەوەی وەك نوێنەری تازەگەری کاری گۆڕان (دینامیك) بوو، ئەو کودەتای لە سەر نوێنەری کەلەپورێك کرد کە کاری جێگیرکردن (ستاتیك) بوو؟**

وەك من بزانم مەسەلەکە ئەوهای نییە، رەنگە کتێبەکەت نەخوێندبێتەوە. ستاتیك و دینامیك هەر تەنها دوو زاراوەن بۆ دراسەکردنی بزاڤی رۆشنبیریی عەرەبی لە سێ چەرخی یەکەمدا.. جێگیر (ستایتك) بە شێوەیەکی رەها ستاتیك نییە، هەروەها دینامیکیش، بە رای من ئەوەی گرنگ دەکەوێتەوە ئەوە بوو کە هەموو ئەو شتانەی پەراوێزکرابوون، پەرکراوەکان، هەروەها وەك بێ باوەڕی و کفر دەژمێردران، من بەرجەستەم کردن، چونکە لە دەرەوەی ناوکۆیی کەلەپوری عەرەبی سەیرم کردن.

مێژووی ئێمە وەك مێژووی دەسەڵات نووسراوەتەوە، مێژووی گەل ونە، ئەوەی هەمانە مێژووی گەل نییە، مێژووی ئیبداع... نییە، لە رێگەی گۆڕانکارییەوە هەوڵمدا ئەو شتە پەراوێزکراوانە بەرجەستە بکەم، دووبارە بیانخەمەوە نێو کەلەپورەوە.

سەرەتا شیعری نوێ لە (ئەبو تەمام)و (ئەبو نەواس)ەوە دەستی پێکرد، هیچ لە ئێمە نەگەیشتۆتە ئەوەی کە (میعری) پێی گەیشتووە، میعری بۆ خۆی بە تەنها گیروگرفتی ئایینی وەك دامەرزاو هێنا نێوەوە نەك وەك بیروڕای تاك... پێویستە دووبارە چاو بە چەمکی تازەگەریدا بخشێنینەوە، شیعری عەرەبی حەقیقەتی لێدانی دڵمان نیشان دەدات، دەبێ ئابڵوقە لە سەر زمانی عەرەبی و مۆسیقای عەرەبی لابەرین، شیعری عەرەبی گەورەترە لەو شەنزە بەحرەی هەیە...من هیچ کاتێك کارم بۆ ئەوە نەکردووە کودەتای دژی (ئەمرولقەیس) بەرپا بکەم، کێ ئەوە دەتوانێت؟ هیچ کەسێك..شیعر بە تەنیا ناسنامەی خۆی بە گەلێك

PDF4Kurd

دەبەخشێت، ئێمە دەتوانین مێژووی عەرەبی بە شیعر راڤە بكەینەوە، بەڵام مێژوو ناتوانێت شیعر راڤە بكات.

*** ئەدۆنیس سەرەڕای پێشەنگایەتی، پردی شیعرییەتێكی تایبەتی نێوان عەرەب و فەرەنسایە، ئایا خاڵەكانی بەیەككەیشتنی بەشی شیعری عەرەبی و ئەوە بەشەی كە تەرجەمەت كردوون، لە كوێ دەبینیت؟**

أبەراوردكردنی نێوان دوو شاعیر یان دوو رەسام یان ئەوانیدیكە گران دەكەوێتەوە، هەموو داهێنەرێك دنیای تایبەت بەخۆی هەیە، ئوستادی زانكۆ بەو بەراوردەكردنانە هەڵدەسێت، من لەوان نیم كە سەر بە ئەدەبی بەراوردكارین.. بۆ نموونە هیچ رێگەیەك بۆ بەراوردكردن لە نێوان (موتەنی) و (میعری) دا نییە، چونكە هەر یەكە جیهانی تایبەت و دنیابینی خۆی هەیە.. لێرە حەساسیەتێكی عەرەبی و كەش وهەوایەكی عەرەبی هەیە، كە تایبەتمەندییەكی دروست كردووە، ئەو تایبەتمەندییە كاریگەری بە سەر شیعری خۆرئاوایی زیاترە، لە كاریگەری شیعری خۆرئاوایی بە سەر ئێمەدا.

***سووربوون لە سەر كۆمەڵێك ناو: ئەلموتەنەبی، مهیار، ئیسماعیل، سەقەر قورەیش،... هەموو ئەوانە پشت بە پێدراوی عەرەبی دەبەستن..ئایا ئەوە تاراوگە و دەریاكانن یان شتی دیكە؟**

أ لە دنیادا گلگامێش كۆنترین قەسیدەیە كە گیروگرفتی تاراوگەكراوەكان و گەڕان بە دوای نهێنی دنیا و هەوڵدان بۆ دەست بەسەراگرتنی ئەو نهێنییەی خستۆتە روو.

من لەو بڕوایەدام كە مرۆڤ هەمیشە تاراوگەكراو دەمێنێتەوە، هەتا ئەگەر بۆ وڵاتەكەشی بگەڕێتەوە، نیشتیمان لە ئێمەدا تاراوگەیەكی دیكەیە، ئەویدیكە

PDF4Kurd

تاراوگەیەكی دوورترە، جیاوازی نێوانیان بە جۆری تاراوگەكردنەوە بەند نییە، بەڵكو لە پلەی تاراوگەكردندایە.

تێبینی:

لە پارێزگای (ئەلرەقە) شاعیری ناسراو (ئەدۆنیس) لەگەڵ دەستەیەك لە رۆشنبیران بە ئامادەگی رووباری (فورات) وەك گەواهیدەرێكی هەمیشەیی لە ماڵێكی یۆنانی گەشتیاری كەنار فورات كۆبۆوە، ئەو كۆبوونەوەیە بە شێوەیەكی فەرمی لە رێگەی هەولْی (سەید حەموود موسا) بەڕێوەبەری رۆشنبیریی پارێزگای (ئەلرەقە)و دكتۆر (ئەحمەد حافز سدیق)ی شاعیر رێكخرا.

رۆمان نووسی گەورە (ئیبراهیم ئەلخەلیل)و شاعیر (عەبدوللەتیف خەتاب)و دكتۆر (ئەحمەد حافز) شاعیریان پێشكەش كرد، بەر لە گفتوگۆ (ئەدۆنیس)ی شاعیر لە وشەیەكی سۆزئامێزدا گوتی: ئەو كاتەی كە دڵخۆشی بە ترۆپك دەگات، خەمناك دەبم، هەروەك ئەو كاتەی كە خەم بە ترۆپك دەكات هەست بە كامەرانی دەكەم، ئێستا هەستم تێكەڵەیەكە لە كامەرانی و خەم، دڵخۆشم چونكە سەردانی شوێنكم كردووە نزیكەی نیو سەدەیە خەونی پێوە دەبینم ئەو كاتەی قەسیدەی (سەقەر قورەیش)م نووسی حەزم دەكرد ئەو شوێنەی كە سەقەری قورەیشی فورات تەعبیری لێدەكرد، ببینم، ئێستا دوای نیو سەدە ئەو خەونەم هاتە دی. خەمباریم لەوە دێت كە باری گرانی ژیانم رێگەی دیتنی ئەو شوێنەی لێگرتبووم.

رێگەم بدەن سپاسی هاورێم دكتۆر ئەحمەد حافز و سەید حموود موسا و هەموو ئەوانە بكەم، كە وایان كرد كامەرانیم بە سەر خەمەكانمدا زاڵ بێت.

PDF4Kurd

سەرچاوە:

البريد الإلكتروني :

E - mail: admin@thawra.com

| الثورة | | الموقف الرياضي | | الجماهير | | الوحدة | | العروبة | | الفداء | | الصفحة الرئيسية | | الفرات |

مؤسسة الوحدة للصحافة والطباعة والنشر ـ دمشق ـ سورية ، ثقافة

الاحد 2005/9/18

محمد جاسم الحميدي

PDF4Kurd

ئەدۆنیس:
خۆشەویستی پەیوەندی بە تەمەنەوە نییە

لەم دواییەدا دوو کتێبی نوێی (ئەدۆنیس) لە دەزگای (الساقی) بڵاوکرانەوە یەکێکیان بەناوونیشانی (اهدأ هاملت/تنشق جنون اوفیلیا)ەو ئەوی دیکە بەناوونیشانی (وراق يبيع كتب النجوم). ئەو دوو کتێبە وەك رۆح، رۆحێکی یاخی و سەرکێش هیچ جیاوازییان لەگەڵ کتێبی سێیەم کە پارساڵ بە ناوونیشانی (تاريخ يتمزق في جسد امرأة) نییە. ئەگەرچی ئەدۆنیس لەم کتێبانەی دواییدا زۆر شتی گوتووە، کەچی بابەتی ژن کە بابەتێکی عەزیزە لە دڵیدا ماوەتەوە، ئەو بابەتەیە کە جێی پرسیارو سۆزی شاعیرە.
گفتوگۆکردن لەگەڵ (ئەدۆنیس) بەردەوام سەرنجڕاکێش دەکەوێتەوە، بەڵام ئەگەر دەربارەی ئافرەت بێت سەرنجڕاکێشتر دەبێت. ئایا ڕاستە کە ئەدۆنیس سەبارەت ئافرەتی واقیعی دەنووسێت و قسە دەکات، یان قسە لەو ئافرەتە ڕەهایە دەکات کە لە خەیاڵ و ویژدانیدایە، بە تایبەتی ئەو بۆ خۆی بە جیهانێك لە مێینیە دەور دراوە، هەر لە ئامێزی دایکی و بۆ هاوسەرەکەی و هەردوو

PDF4Kurd

کچەکەی و دلبەرەکانی، ئەو دلبەرانەی کە سەردانی خەیاڵی دەکەن هەرکە زۆرتر سۆزی بۆیان بجولێت. دەبێ ئەو ئافرەتە کێ بێت کە لە خەیاڵگەی (ئەدۆنیس)دایە، سەیرکە ئێمە لەم پرسیارانەماندا ویستمان ئەم وەڵامە بەدەست بێنین:

*** ئافرەت لە خەیاڵ و شیعری (ئەدۆنیس)دا کامەیە؟**

أ تۆ دەزانیت کە هەردوو جەمسەری جیهان، نێرینەو مێینەیە، بەڵام پاڵەوانانی جیهان بەردەوام نێرینەن. مێینە جەمسەری بنەڕەتی ئەو بوونەیە، بەو مانایە جەمسەری نێرینە بەم یەکبوونەی نێوان نێرینەو مێینە نەبێت، بوونی نییە. ئەوەی لە مێژووی نووسراوی ئێمە بۆ یەکەمین جار لە بایەخی مێینە هوشیاری کردینەوە سۆفیگەرەکان بوون، بەتایبەتیش محێدین کوڕی عەرەبی، کە دەڵێت: (بۆ ئەوەی مرۆڤ بە ڕەهایی بگات، واتە بگاتە خواوەند، پێویستە بە مێینەدا تێپەڕێت). ئەوەش وا دەگەیەنێت کە مێینە ئەو ڕێگایەیە کە مرۆڤ بە ڕەهایی دەگەیەنێت. بەو پێیە دەتوانین بڵێین من بە نیسبەت خۆم مێینە ئەو ڕێگایەیە کە بەرەو خۆم دەگەیەنێت، بۆ ئەوەی خۆم بدۆزمەوە، دەبێت بە ژندا گوزەر بکەم، یان لە ئافرەتدا بژیم. چونکە بوون بە پێی بڕوای ئیبن عەرەبی لەو گوتەیدا بەرجەستە دەبێت (هەر شوێنێك بە مێینە نەکرێت پشتی پێ نابەسترێت). بەو پێیە خودی پیاو یان نێرینە دەبێت بە مێینە موتوربە کرابێت، دەبێت مێینەیش بە شتێکی نێرینە موتوربە کرابێت، چونکە یەکبوونێکی بنەڕەتی لە نێوان ئەو دوو جەمسەرەدا هەیە. بەداخەوە، ئەو یەکبوونە لێك جودا کراوەتەوەو وەك قەوارەیەکی سەربەخۆی دوور لە پیاوو، بە چاوێکی نزمتر تەماشای ئافرەت کراوە. وەك ئەوەی ڕۆح شوێنی پیاوی گرتبێتەوەو جەستەیش بووبێتە ئافرەت. بەم شێوەیە ئافرەت پەراوێز خراوەو، لە بری

PDF4Kurd

ئەوەی وەك پیاو جەمسەرێكی بنەڕەتی بێت، بووەتە بابەتێك و، بگرە شتێك لە شتەكان و، وەك شتەكانی دیكە بەكار دەهێنرێت.
پەیوەندیم بە ئافرەتەوە پەیوەندییەكی گەردوونییە، ئەگەر سەیری مرۆڤمان كرد بەو مانایەی كە جۆرێكە لە ئارەزووی بەردەوام بۆ ناسینی خۆی لە لایەك و ناسینی جیهان لەلایەكی دیكەوە. پێویستە رەهەندی مێینە لە هزرو رەفتارەكانیدا جەوهەری بێت. بەمجۆرە ئافرەت بەنیسبەت من لە جەستە زێترە، لەوەش زێترە تەنها هەر هاوەڵی ژیان بێت، ژن بۆ من ئەو قووڵاییە دەنوێنێت كە هەمیشە لە گێتی و لە بووندا بەدوایدا دەگەڕێم، وەك ئەوەی نادیارێكی بەرجەستە بێت. ئەو نادیارە بەرجەستەیە، هەر بە نادیاری دەمێنێتەوەو بەردەوام هانت دەدات بگەڕێیت بۆ ئەوەی دەستی لێبدەیت و پێی بگەیت. هەر چەندە پێیبگەیت یان وات بە خەیاڵ دابێت كە پێیگەیشتوویت، بۆت دەردەكەوێت كە زۆرت ماوە بە جەوهەرە بنەڕەتییەكەی بگەیت. بەمجۆرە لەناو خەڵكدا (یان بە شێوە شەعبییەكەی) دەگوترێت ئافرەت تێناگات. ژن بە مانای قووڵ تێناگات، نەك لەبەر ئەو خەسڵەتانەی كە پێی دەگوترێت بەڵكو لەبەر سروشتی بوونی و سروشتی ئەوەی لە دنیادا دەینوێنێت. ئافرەت بەشێكە لە نهێنیی دنیا، كە خۆشبەختانە هەر بە نهێنی دەمێنێتەوە. بێنە بەر چاوی خۆت ئەگەر ئێمە لە بارەی ئەو جەستەیە یان مێینە بە زانیاری تەواو كۆتایی گەیشتین، ئەو كات جیهان كۆتایی دەهات. بەڵام خۆشبەختانە، نە مرۆڤی نێر خۆی دەناسێت و، نە مێینەیش خۆی دەناسێت. ئەوە لەو هاندەرە بنەڕەتیانەیە كە بوون لە بزاڤێكی بەردەوامدا دەهێڵێتەوەو مرۆڤیش لە ئارەزووكردنی دۆزینەوەی دنیادا دەمێنێتەوە. ئەگەر لەو ئاستە تیۆرییە بنچینەیە دابەزینە

PDF4Kurd

سەر ئاستی ژیان و گوزەرانی رۆژانە، ئەوە دەردەکەوێت کە هەموو شتێکمان هەڵەیە.

*** بۆچی هەتا ئێستا عەرەب بە چاوی سووک لە ژن دەڕوانێت ؟**

لەو بڕوایەدام هۆی سەرەکی ئەوە بۆ ئەو رۆشنبیرییە دەگەڕێتەوە کە بە چاوێکی سووکەوە سەیری ژنی کردووەو تەنها وەك بەرهەمێك بۆ زاوزێ کردن دەیبینێ. لەبەر ئەوە هەر شتێك کە پەیوەندی بە ئافرەتەوەیە بە شتێکی شێواو یان شوێنی گوناه دەژمێردرێت، وەك ئەوەی جەستەی ئافرەت هۆکاری گوناه و شوێنی ئەو گوناهە بێت. من خۆم سەرم لە بەردەوامبوونی ئەم جۆرە ڕوانینە سوڕ دەمێنێت و دەپرسم: ئەگەر بێت و بە ڕاستی ژن شوێنی گوناه بێت ئەدی چۆن پێغەمبەرو پیاوی پیرۆزو مەزنی لێ لەدایك بووە. کەواتە دەبێ لەچوارچێوەی ئافرەتەوە چاو بە رۆشنبیرییەکەماندا بخشێنرێتەوە، نەك تەنها لە ڕووی تیۆرەوە، بەڵکو لە ڕووی پرەکتیکیشەوە.

لەو بڕوایەدام کە ئەگەر ڕووح هەبێت، ئەوە لە جەستەو شانەیەك لە شانەکانی جەستەوە دەست پێدەکات، بۆیە پێویستە چەمکی گوناه کۆتایی پێ بێت. جەستەی ژن شوێنی گوناه نییە، بەڵکو شوێنی کەشفکردنی بوونە. پەیوەندی جەستەیی ئەو پەیوەندییەیە کە لە پرسەکانی ئارەزوو و ئالۆش و سێکس تێدەپەڕێت، ئەگەرچی ئالۆش و سێکس بەشێکی بنەڕەتی جەستەن، بەلام لەگەڵ ئەوەش تێڕوانینی من لەم بارەیەوە، بەتەواوی لەگەڵ تێڕوانینی باو نێودژ دەکەوێتەوە. لەسەر ئەم بناغەیە کاتێك لەبارەی ئافرەتەوە دەنووسم ئەوە لەبارەی ئافرەتێکی دیاری کراوەوە نانووسم بەڵکو لەبارەی مانای ئافرەتەوە دەنووسم، بەلام ئەو مانایە لە هەمان کاتدا لە ئەزموونی زیندووەوە هەنگاو هەڵدێنێت، لەگەڵ ئافرەتێکی دیاریکراودا بەرجەستەیە. بۆیە ئەو رەهەندە

PDF4Kurd

کەونییە بەو ئافرەتە دیاریکراوە دەبەخشم، بۆ ئەوەی پەتای ئەوەی لە نەستەوە بیری لێ دەکەمەوە، بڵاو بکەمەوە، ئەوە هەموو ئەوەی دەینووسم لەسەر ئەم بیرکردنەوەیە دامەزراوەو، لەو مێیایەتییەوە هەڵقوڵاوە. ژن لە هەموو شیعرەکانمدا ئامادەیە، بگرە هەتا ئەگەر ناویشی نەهێنم. وەك هەوا وایە، وەك خودێکی گەردوونی، خراوەتە نێو هەموو شیعرو نووسینەکانمەوە.

*** بەرەو حەفتا ساڵی هەنگاو دەنێیت و کەچی بەو تێگەیشتنەوە بە دوای ئافرەتدا دەگەڕێیت، ئایا گەڕان بەدوای ئافرەت پەیوەندی بە تەمەنەوە نییە؟**

ئافرەت بەو مانایە خۆشەویستیش دەگەیەنێت، خۆشەویستیش پەیوەندی بە تەمەنەوە نییە. تەمەنی زەمەنی کاری تێناکات و بەهایەکی ئەوتۆی نییە، ئینجا لێرەدا چەند شتێکی دەروونی هەن کە لەو خۆشەویستییەدا یارمەتی ئافرەت دەدەن: بۆ نموونە ئافرەت هەن باوکەکانی خۆیان خۆش دەوێت، ئافرەتانێك هەن لە دۆستەکانیاندا بە دوای منداڵەکانیاندا دەگەڕێن.

نە هیچ سنوورێك دەبێتە ڕێگرو، نە تەمەنیش سنووری هەیە، دەشێ بگوترێت پەیوەست بوون بە جەستەوە یان پەیوەندیکردن بە جەستە کۆتایی دێت، چونکە پەیوەندی بە جەستە هەر تەنها پەیوەندییەکی سێکسیانە نییە، چونکە کردەی خۆشەویستی دەشێ لە قووڵاییدا بێت، وەك ترۆپکی پەیوەندییەکی هەمەجۆرو ئاڵۆزی نێوان دوو کەس، دەبێ لە هەموو حاڵەتەکاندا تەماشای کردەی دیاریکراوی سێکسی بکرێت، نەك بەو سیفەتەی کۆی پەیوەندییەکان لەخۆ دەگرێت و بنەمای هەموو پەیوەندییەکانە، بەڵکو وەك ئەوەی بەشێکە لە پەیوەندییەکی گەردوونی جیا نەکراوەی نێوان دوو کەس.

***ڕات بەرامبەر بە شیعرەکانی هەنووکەی عەرەب چییە، کە بە شێوەیەکی غەریزی رووکارئامێز ژن وەردەگری؟**

PDF4Kurd

ئـەوە بـۆ نـەزانینی هـەردوو لا دەگەڕێتـەوە. نـە پیـاو جەسـتەی ژن دەناسـێت، چونكە خودی ژن ناناسێت، نە ئافرەت جەستەی پیاو دەناسێت، لەبەر ئەوەی خودی پیاو ناناسێت. لێرەدا ڕوانینێكی ڕۆشنبیریی باو هەیە ئەویش ئەوەیە كە ڕەگەز لە كردەی سێكسییدا چڕ دەكاتەوە. ئەوە ڕوانینێكی خراپـە. من هـەرگیز دژی كردەی سێكسی نیم، بە پێچەوانەوە. بەڵام سێكس بەبێ دۆستایەتی یان ناسـینێكی قـووڵ، هـیچ بەهایـەكی نییـە، واتـە دەبێتـە سێكـسێكی ئاژەڵیانـەو دەكەوێتـە دەرەوەی جیهانی مرۆییـەوە. بۆیـە دۆسـتایەتی نێـوان دوو هاوبـەش، بناغـەی پەیوەنـدی خۆشەویـستی و پێـوەری سێكـسییانەیانەی لـەخۆدا هەڵگرتووە. بەڵام بە داخەوە، ئێستا ئەوە چەسپاو نییە، بۆیە زۆر بە كـەمی دوو كەس دەبینیت بەوپەڕی قووڵییەوە بە خۆشەویستی لەگەڵ یەك بژین. هەمیشە كێشە هەیە، بەردەوام یـەكێك دەكەوێتە ژێر ڕكێف و كۆنترۆڵی ئـەوەی دیكـەوە، یەكسانی لـەگۆڕێ نییـە، دادوەری لـە نێـوان هـەردوو جەسـتەدا نییـە، هەمیـشە سـتەملێكراو لـەو بابەتـەدا ژنـە، ئـەوەش پەیوەنـدی بـە چـەند هۆكـارێكی ڕۆشنبیرییەوە هەیە. لەبەر هەندێ هەموو بزووتنـەوە ئازادیخوازەكانی ئافرەتـانم خۆش دەوێت، بەڵام تا پیاو ئازاد نەبێت، ئافرەت ئازاد نابێت. لـەو بڕوایەشدام كۆیلەكراوی بنەڕەتی خودی ئافرەت نییە (بە پێچەوانەی ئەوەی خەڵك پێیوایە) چونكە كۆیلـەی ڕاستەقینە لە كۆمـەڵی عەرەبیدا پیاوە، چەوسێنەری گـەورەش خودی كۆیلەكەیە. كەسـی ئازاد، كـەس ناچەوسێنێتەوە، كەسـی ئازاد، خـەڵك ئازاد دەكات. بۆیە دۆخی ئافرەت لە كۆمەڵی عەرەبیدا پاشكۆی ئەو كۆیلایەتییـە قووڵەیـە كـە پیـاوی تێیـدا دەژیـت. كاتێك پیـاو لـە كـۆت و زنجیرەكـانی ڕزگـاری دەبێـت، ئـەو كاتـە ئیتر ئۆتۆماتیكیانـە ئـافرەت ئـازاد دەبێـت. دەبـێ ئـافرەت لـە

PDF4Kurd

تێكۆشانی مەزنی ئازادبوونیدا بیر لەوە بكاتەوە كە بە تەنیا ناتوانێت ئازاد بێت، بەڵكو دەبێ كار بۆ ئازادكردنی پیاویش بكات.

*** ئایا ئەدۆنیس لە ژیانیدا ئافرەتی زۆری خۆش ویستووە؟**

بەڵێ ئافرەتی زۆرم خۆش ویستووەو هەتا ئێستاش خۆشەویستی دەكەم. بەشێكی یاخیبوونی گشتیم لەو رۆشنبیرییەی بۆمان ماوەتەوە یاخیبوونمە لە روانین، لە ئاستی پەیوەندی بە ئافرەتەوە. بەڵام ئەوەی وەك پیاو بۆ خۆم رێی پێدەدەم بۆ هاوبەشە مێیەكەشم رێی پێدەدەم.

*** تۆ بە جیهانێكی مێینەو بە خۆشەویستییەكی زۆری دایك و هاوسەرو هەر دوو كچەكەت دەوردراویت، لە نێوانیاندا هەست بەچی دەكەیت؟**

بەگشتی دنیای من دنیایەكی مێئامێزەو منیش خەسڵەتگەلێكی مێیاتیم تێدایە، بەوەش زۆر دڵشادم. كە لە ناویاندا دەبم وەك ئەوە وایە لە بەهەشتی سەر رووی زەمیندا بم، سەرەڕای ئەوە چەند برایەكم هەیە. تەنانەت بەهەشتیش كێشەی خۆی هەیە، بەڵام لە خۆشبەختانە بەهەشتیش كێشەی خۆی هەیە ئەگینا رۆتینیانە دەبوو، بێزاری لێ دەكەوتەوە، بەڵام ئەم كێشانە بۆ زانیاری زۆرترو، بۆ زۆرتر پەردە لەسەرلادان ئەوە دەگەیەنێت كە بۆ لایەنی پۆزەتیڤانە دەگۆڕێن. ئاسوودەیی لە خۆشەویستیدا نییە، خۆشەویستی جۆرە تێكۆشان و كۆشش و دۆزینەوەیەكە، هەموو ئەوەش جۆرە ماندووبوونێكی تێدایە، ئاسوودەیی گەلۆرانە نەخۆشییە. من حەز لە ئاسوودەیی گەلۆرانە ناكەم، حەز لەو ئاسوودەییە دەكەم كە تێكەڵ بە پرسیاركردن و، تێكەڵ بە كەمێك كێشەو، تێكەڵ بە كارلێككردن بێت، بۆ ئەوە مرۆڤ وریاو بزێو بێت. دایكم نە دەتوانێت بنووسێت نە دەتوانێت بخوێنێتەوە، ئێستا تەمەنی بە سێ یان چوار ساڵ لە سەدەیەك تێپەڕاندووەو، پەیوەندیم بە دایكمەوە وەك پەیوەندیمە بە سروشت.

PDF4Kurd

ناتوانم دەمەتەقێی لەگەڵ بکەم، لەبەر ئەوەی وەك گوتم نەخوێندەوارە. ئەو خانمە جوتیارە، ژنە جوتیارێکە هەر هەموو شتەکانی سروشتی تێدایە، واتە لە هەمان کاتدا بە چیاو دەریاو دۆڵ و دارستان و تاکە درەختێك و پێدەشتێکی بێ سنوور و کێڵگەیەکی بەرینی دەزانم، بەلای منەوە دایکم ئەو سروشتەیە کە گەشتی تێدا دەکەم و، بەپێی کەش و وەرزەکانی منیش دەگۆڕێم. ئەو زێتر بەرجەستەبوونێکی راستەقینەی سروشتە، نەك عەقڵ و روانین و لێ وردبوونەوە.

*** پێتوایە رۆشنبیری خۆرئاوا لە تێڕوانینی بۆ ئافرەت گەیشتبێتە چارەسەرێك؟**

أنا هەرگیز. لە بیرت نەچێت رۆشنبیریی مەسیحییەتیش بەچاوی سووکەوە تەماشای جەستەی کردووە کە هێمای گوناهە. ژن لە خۆرئاوا، لە دەرەوەی چوارچێوەی هاوسەرێتی هەستی بەوە کردووە یان دەستی بەوە کردووە کە هەست بکات ئازادەو دەتوانێت ئەو کەسەی خۆش بوێت کە خۆشی دەوێت. بەڵام هێشتا کێشەی گەورە لە بونیادی بنەڕەتی کومەڵگەکانی خۆرئاوادا هەیە. واتا هێشتا بە سووکی تەماشاکردنی جەستە لە ئارادایەو کێشەش دەخولقێنێت، بەڵام پەرەسەندنی یاسا لە خۆرئاوا ئەو کێشانەی داپۆشیوە. مافی یاسایی تەواوی بە ئافرەت داوە، بەڵام شت لەودیوی یاساوە هەیە، لێرەدا ژیانی کۆمەڵایەتی رۆژانە لەئارادایە، ئەوەش بابەتێکی دیکەیە. هەموو ئەوەی لەبارەی ئافرەتی فەرەنسییەوە بڵاو دەکرێتەوە، کە دەرچوو و ئازادە، پێموایە وێنەیەکی هەڵەیە. چونکە ئافرەتی فەرەنسی لە ناخی خۆیدا هەتا ئێستا خۆپارێزە.

*** رات چییە کاتێك دەگوترێت (نزار قەبانی) شاعیری ئافرەتە؟**

PDF4Kurd

أ نزار قەبانی هاوڕێ و خۆشەویستمە. ماوەیەك پێکەوە ژیاوین، من ڕێزی ئەزموونەکەی دەگرم و، لەو بڕوایەدام کە شاعیرێکی گەورەیە، بەڵام سەیرکردنی بۆ ئافرەت بە پەسەند دانانێم، چونکە ڕواڵەتییانە یارمەتی ئافرەتی داوە بۆ ئەوەی لە کۆت و تەگەرەکان ڕزگاری بێت و، وای لێکردووە بە پێی ئارەزووی ئەو بایەخ بە جەستەی خۆی بدات، بەڵام خۆی لە ریشە قووڵەکانی مەسەلەی ئازادبوون نەداوە. ئازادبوون دەبێ لە ئازادبوونی خودو ئازادبوونی ناوەوە دەست پێ بکات، کە ئازادبوونی هزرو چەمکەکان دەگەیەنێت. (نزار) لەو هەنگاوانەی کە دەستی پێ کردووە ئەگەرچی گرنگن بەڵام دوور نەڕۆیشتووە.

*** ئایا ئەوە کەموکوڕییەو بۆ هوشیاری یان ڕۆشنبیریی باوی عەرەب دەگەڕێتەوە،؟**

أ نازانم. چەند مەرجێکی کۆمەڵایەتی هەن، لەبەر ئەوەی تاکیش هەر چەندە یاخی بێت بە کۆمەڵەکەیەوە مەرجدارە. لێرەدا کۆمەڵگە هەیە بونیادی دواکەوتووانەیە، یان پێشکەوتوو نییە، یان کەللەڕەقە، لە کۆمەڵگەی وادا شاعیر بەوەی یاخیگەرە یان ئافرەتێکی یاخیگەر دەبێ باجی یاخیبوونەکەی بدات ، تا ئازادی تاکە کەس بەدی نەیەت، کۆمەڵ ئازادو ڕزگار نابێت. هەروەها دەبێ کۆمەڵ ئازاد بێت، نەك کەسی ئازادبوو بە لای کۆمەڵگەوە بە چاوێکی وا تەماشا بکرێت وەك ئەوەی گوناهێکی کردبێت و ئیتر هەر دەبێ باجی ئەو گوناهە بداتەوە. بۆیە هیواداریین بیرکردنەوەکانمان لەبارەی ئازادبوونەوە بۆ هەموو چینە کۆمەڵایەتییەکان بگوێزینەوە. تەواوی کۆمەڵگە ئازاد دەبێت بەڵام هەر تەنها بە بیرکردنەوەی خۆی نا، بەڵکو بە دەزگاکانیەوە، دامەزراندنی دەزگای یاسایی و کۆمەڵایەتی ئازادیی تاکە کەسی دەپارێزێت و لە ئامێز دەگرێت.

PDF4Kurd

*** بە ڕای تۆ کام لە شاعیرانی کۆن وێنەیەکی بێخەوشی ئافرەتی خستووەتە ڕوو؟**

أ دەزانیت شاعیرانی کۆن بە سەیرکردنێکی دلبەرانە دەیانڕوانییە ئافرەت. شاعیری عەرەب ئافرەتی داگیردەکردو شانازی بەو داگیرکردنەوەوە دەکردو، بەو عەقلێیەتە داگیرکارییە سەرکەوتووەوە لەسەر ژنی دەنووسی. بەو واتایە شیعری جوان هەیە. شاعیرانێك هەن لە بارەی ئافرەتەوە نووسیویانە بەوەی قەلایەکەو شاعیر دەیەوێت هەڵکوتێتە سەری و بیکاتەوەو شوورەکانی بڕووخێنێت بۆ ئەوەی پێی بگات. بۆیە شیعری عەرەبی بەو دوو ئاراستە، یان ئەوەتا داگیری کردو لەو داگیرکارییەیدا سەرکەوتنی بە دەست هێناوەو ئیتر ئەو سەرکەوتنە وەسف دەکات، یان بەرەو کردنەوەی ئەو قەلایە هەنگاو دەنێت و، ئازار دەچێژێت و سکالا دەکات، ڕەنگە نەگات یان تۆزێك بگات. لێرە لە شیعری عەرەبیدا ژن وەك قەوارەیەکی ئازاد وێنەی نەکێشراوە، بەڵکو بە پێچەوانەوە ئافرەت بۆ خۆی ئەو وێنەیە دەبەخشێت، ئەوە ئافرەتە کە وێنەیەکی ئازاد سەبارەت بە خۆی دەخاتەڕوو، بۆ نموونە، ولادەی کچی موستەکفی دەڵێت:

امكن عاشقي من صحن خدي
و اعطي قبلتي من يشتهيها

ئەوە ژنە کە تەعبیر لە خۆی دەکات. ئافرەتانی عەرەب پێش ئیسلام بە خۆیان مێردی خۆیان هەڵدەبژاردو مێردیان دەکردو پیاویان هەڵدەبژارد، هەر بە خۆشیان پیاویان تەلاق دەدا. ئافرەتێکی ناودار هەیە چل جار مێردی کردووە، کەس پێی نەگوتووە ئافرەتێکی داوێن پیسە، کەسیش هەرگیز ڕەخنەی لێ نەگرتووە. بەڵکو دەیانگوت ئەوە مافی خۆیەتی. کەواتە وێنەی ڕاستەقینەی

PDF4Kurd

ژنـانی ئـازاد، لای ژنـانی عـەرەب دەبیـنین ، پـتر لـەوەی لای پیـاوانی عـەرەب ببینین.

سەرچاوە:

سایتی (منبر الحوار و الٌبداع) لە ڕۆژی 2006/5/10 تۆمار کراوە، بەلاّم ئەسڵی ئـەو چـاوپێکەوتنە لـە لایـەن (شـاکر نـووری) بـۆ ڕۆژنـامـەی (الـشرق الاوسـط)

ئەدۆنیس:

غوزامی ئیمامی مزگەوتە، نەك رەخنەگر

PDF4Kurd

***دكتۆر (عەبدوڵلا غوزامی) بە توندی چاوی بە پرۆژە تازەگەرییەكەی تۆ خشاندۆتەوە، لە گفتوگۆیەك لەگەڵ گۆڤاری (ئەلشەرق)ی سعوودی بە كۆنەپەست وەسفی كردووە... تۆ لەو بارەیەوە قسەت چییە؟**

ئەگەرچی ئەوەی (غوزامی) گوتوویەتی بە باشی نەمخوێندۆتەوە، بەلاّم تومەتەكانی بۆ من هەروەها تاوانباركردنی (نزار قەبانی) بە نێرایەتی، ئەوانەم خوێندۆتەوە، تازەگەرێتی ئێمە بە كۆنەپەرستی تومەتبار دەكات، من پێموایە ئەو رایەی ئەو هەڵەیە چونكە رووكارانە رەخنە لە داهێنان دەگرێت، و هەتا ئێستا لە چوارچێوەیەكی تەقلیدی ماوەتەوە، ئەو منی تاك و منی مرۆیی بۆ لێكجیا نابێتەوە (واتە لە خوێندنەوەی بەرهەمەكانمدا نەیتوانیووە چینەكانی منێ لە نێو بونیادی گوتاری شیعری لێكجیا بكاتەوە، نەیتوانیووە منی تاك و منی سەبجێكت و منی كۆلێكیڤ دەستەجەمعی لێكجیا بكاتەوە. و:ك) بۆیە من ئەو وەك ئیمامی مزگەوت دەبینم، نەك رەخنەگر.

شیعر بە شێوەیەكی راستەوخۆ قسە لە سیاسەت ناكات با سیاسیش بێت. نموونەی (ئەبو نەواس)ت هەیە كە لە سیاسەت و رۆشنبیریی عەرەبی هۆی شۆڕش نانەوەبووە. لێرەدا شیعری سیاسی هەیە بە كۆتایی هاتنی قۆناغی سیاسی تەواو دەبێت، و هیچ رەهەندی ستوونی لە چێژ، یان دنیابینی كۆمەڵگەدا دروست ناكات، تەنها ئەوە بە خەڵك دەبەخشێت كە لە قەناعەتیاندا چەسپاوە، بۆیە خۆی لە خۆیدا وەك كارێكی سیاسی دەكەوێتەوە. بەلاّم شیعری حەقیقی خەڵك دەخاتە دەرەوەی قەناعەتەوە.

*** ئێستا بوێریی شیعر لە كورتبڕی زماندایە، بەلاّم ئەگەر داهێنەران رێساكانی زمان بە هیچ بزانن، ئایا ئەو ناڕواییە لادان نییە لە داهێنانی حەقیقی؟**

PDF4Kurd

ئەوە بە بڕوای كۆمەڵگەوە بەندە، كە تا چەند پێیوایە شیعر داهێنانێكی حەقیقییە، سەرەڕای ئەوەش عەرەب وەك نەتەوە بۆخۆی دەزانێت كە نەتەوەی شیعر و زمانە، كەچی بە داخەوە لە گەلانی دیكە كەمتر ڕێزیان بۆ دادەنێت. ئەمڕۆ زمانی (پەتیﮋپاراوی) عەرەبی لە قەیرانێكی حەقیقیدا دەژیت، سەرەڕای ئەوەی قورئان ئەزبەر دەكرێت، بەڵام بە هەند هەڵنەگرتنی خوێندنەوەی قورئان، مردنی زمانی عەرەبی كردۆتە گریمانەیەك كە پێویستە چاوی پێدابخشێنرێتەوە. لێرەدا هەندێك قوتابخانە هەن بە شێوەیەكی لاوەكی زمانی عەرەبی دەخوێنن، وەك ئەوەی بێگانە بن، ئەو دیاردەیە دەبێت بوەستێنرێت. ئایا دەزانی لە كۆنگرەیەك (جاك شیراك) وەك نارەزایی لە بەرامبەر فەرەنسییەك چووە دەرەوە كە بە زمانی ئینگلیزی قسەی كرد نەك فەرەنسی، لێرە (شیراك) وەك هاونیشتمانییەك بەرگری لە زمانەكەی دەكات، بەڵام عەرەب لە كۆنگرەكان بۆ قسەكردن زۆرانبازی لە سەر زمانی مەوجود دەكەن. چۆن دەكرێ عەرەبێك لە كۆنگرەكانی (یونیسكۆ) سەرەڕای ئەوەی كە تەرجەمەكردنی راستەوخۆ هەیە، بێت و بە زمانی بێگانە قسە بكات. زمانی عەرەبی ئاستی مەعریفی لە قەیراندایە، هەندێك لە گوتاربێژانی ئایینی هەن زمانی عەرەبی نازانن، بۆیە دەشێ ئەو زمانە وەك ژیاری عەرەبی كە هەر لە سەدەی دەیەمەوە وەستاوە ئەویش بمرێت، واتە جگە لە رابردوو كە ئامادەگی نییە، هیچ ژیارییەك لە نێو عەرەب نەمێنێت.

*** كێشەكانمان لە مرۆڤایەتی ئێمە جیا نابێتەوە، خودی ئێمە بەر پۆلوی ئاگر كەوتووە، شیعری تۆ چ خزمەتێك بەو كێشەیە دەكات؟**

من ناتوانم شاعیرێكی بێ كێشە بم، یان خاوەنی كێشەگەلێك نەبم كە بەرگری لێبكەم، چونكە دواجار بۆ مرۆڤ دەنووسم و دەبێت تەعبیر لە بیرورای مرۆڤ

PDF4Kurd

بكـەم، مـن لەگـەڵ شۆڕشـی فەلەسـتینی تـەعاتفی زۆرم هەیـە، ئەگـەر توانـای شـەڕكردنم هەبایـە ئـەوە بـیٚ دوودڵـی دەمكـرد، بـەڵام ئـەوە هـەرگیز ڕێگـەمان لێناگرێت لە ڕوویەك لە ڕووەكان ڕەخنە لە شتگەلێك نەگرم كە لە ناوەوەماندا ڕوودەدات، هـەتا ئەگـەر بـۆ ئـەوە هێرشـیش بكەنـە سـەرم، چـونكە دەبێتـە كارەسات.

***كێـشەی كاریگـەری خۆرئـاوا بـە سـەر ئـەدەبی هاوچـەرخمان بـەرەو لێـژی دەچێت، عەرەب لە بری بەرهەمهێنان لەگەڵ ئەویدیكەدا لاسایی دەكاتەوە، ئایا ئەوە نابێتە هۆی شێوانی ئیستاتیكای دەق؟**

زۆر لـە ڕەخنـەگران قسەیان لـە كاریگـەری خۆرئـاوا كـردووە، بـە پێـچەوانەوە ژمارەیەكی زۆر لە شاعیرانی خۆرئاواش بە شیعری عەرەبییەوە كاریگەرن. شیعر فەزایەكی كراوەیە، وەك هەوا، هەر شاعیرێك هەوای مەوجودی دنیا هەڵنەمژێت، لەو دنیایە دابڕاوە، بابەتەكان بۆ خۆیان هەن، شاعیرێك نییە دایانبهێنێت، بەڵام كێشە ئەوەیە چۆن ئەو بابەتانە ڕوون دەكەیتەوە. زمانی عـەرەبی كە من زۆرم خـۆش دەوێـت لـە هـەموو زمانـەكانی دیكـە تایبەتمەنـدی زێـترە. ئـەدەبی ئێمـە كاریگەری بە سەر خۆرئاواییەكاندا هەیە، ئەوان جەلالـەدینی ڕۆمـی، ئەبو تـەمام و هیدیكە... دەخوێننەوە.

***تازەگــەری و تازەكردنەوەیــەكی دوور لــە ڕەگ و ریــشە، ڕۆحــی داهێنــەر دەكوژێـت، هـەروەها ئـەوەی ئێمـە دەیبـنین ئیبـداع نییـە ئیبتداعـە، بـەمجۆرە كەوتووینەتە داوی كۆنەپەرستییەوە.. بۆچی ئێمە لە ڕێگەی سەركوتكردنی كۆنەوە مامەڵە لەگەڵ تازەگەریدا دەكەین؟**

كـیٚ دەڵـیٚ تازەگەری (ئەمروئەلقەیـسی) جێهێـشتووە، هـیچ كـەس ئـەوە ناڵێـت، ئایا دەزانـی شـاعیرێك نییـە شـیعری نـویٚ بنووسـێت و ئاگـایی لـە شـیعری كـۆن

PDF4Kurd

نەبێت. وەك چۆن هیچ جوانییەکی نوێ بۆ زمان لە دەرەوەی مێژوو وجودی نییە. بە بڕوای من بۆ ئەوەی تازە بیت دەبێت کۆن بیت. هەروەها شاعیر ئەو بەها کۆمەڵایەتیانە هەڵدەوەشێنێتە کە تێیدا دەژیت. (مەعەری) زێتر بە فەیلەسوف دادەنرێت نەك شاعیر، شاعیرێکی نوێخواز نابینین کە لە ڕێگەی ڕەخنە ئیبداعییەکانییەوە گەیشتبێتە ئەوەی کە (مەعەری) پێیگەیشتووە. (مەعەری) مامۆستامانەو لە ئێمە نوێترە. شیعر مێژوو دەبڕێت، مێژوو دەبێتە بەشێك لە شیعر، هەروەها ناسنامەی حەقیقی خۆی لە وەڵامە ئیبداعییەکانی ڕۆشنبیرییدا حەشار داوە، بەڵام بە داخەوە ئێمەی عەرەب لە هیچ ئاستێك لە ئاستەکاندا ئاوڕی لێنادەینەوە. لێرەدا ئەگەر کێشەیەکیش لە نێوان کۆن و نوێدا هەبێت لە هەموو ئاستەکاندا نییە، بەس لە سەر ئاستی پەیوەندی شاعیر بە ژیانەوەیە، ئەو شاعیرەی ئەمڕۆ لە (بەغداد) دەژیت هەر دەبێت شیعرێك بنووسێت بە ژیانی ڕۆژانەی ئەوێوە بەند بێت، بەڵام ئەوەی پەیوەندی بە زمانی شیعرییەوەیە، ئەوەی پەیوەندی بە وشەی نوێوە هەیە، لەگەڵ یەکەم (ژیانی ڕۆژانە) جیاواز دەکەوێتەوە، دەتوانم بڵێم بەخششەکانمان زۆر کەمن، زۆربەشیان فۆرمئامێزن.

***جیاوازییە ئایینی و سیاسییەکان هەمیشە بۆ تۆ شوێنی تومەتبارکردنن... تۆ بۆ دژی ئایینی؟**

من دژی ئایین نیم، ئەو بەرئەنجامە ترسێنەرەی کە نیشتیمانی عەرەبی تێیدا دەژیت بە تایبەتی لە عیراق و سوریا و لوبنان، ئاکامی لێکهەڵوەشانەوەی کۆمەڵگەیە بۆ چەند کەمینەیەك لەگەڵ ئەوەی بە پارێزەوە ئەو زاراوەیە بەکاردەهێنم داوا لە بیریانی عەرەب دەکەم لەو ڕووداوانەی سەدەی ڕابردوو ڕابمێنن و پەندی لێوەرگرن، هەروەها هەتا لە نیشتیمانی عەرەبیدا کۆمەڵگە

PDF4Kurd

لێكهەڵوەشێتەوە، هەتا ئایین و دەوڵەت لێكجیا نەبێتەوە، فیكرەی چەسپاندنی دیموكراتییەت مەحاڵە. ئێمە دوای (1500) ساڵ هەتا ئێستا لە سەر سونەو شیعە جیاوازیمان هەیە، بەڵام هەتا ئێستا لە پێشماندا ئامانجگەلێك ماوە، ئێمە هەندێ فۆڕمی دیموكراتییەتمان هەیە بەڵام فۆڕمی تەقلیدین.

***لێرەدا رێسایەكی فیلۆلۆژی هەیە دەڵێت (نابێت ئیجتیهاد لە دەقدا بكرێت) بەڵام لە هەندێك دەق داوای ئیجتهادكردن دەكرێت بۆ ئەوەی لەگەڵ فیلۆلۆژی واقیعدا بگونجێت، چۆن دەشێ بە رۆحێكی نوێ و ئیلهامبەخشەوە مامەڵە لەگەڵ دەق بكەین؟**

ئەمڕۆ هەر تەنها لە رووی فیۆلۆژییەوە سەیری دەقی كەلەپوری دەكرێت، لە رووی عیبادەت و ئەحكام و شەرعەوە، بەڵام رەهەندەكانی دیكەی نێو ئەو دەقە خەفەكراوە، وەك ئەوەی ئیسلام بۆ رستێك تەقەسی ئایینی گۆڕابێت، لە بری كردنەوەی ئاسۆی بیركردنەوە، ئاسۆی پرسیار دروستكردن، لە بری كردنەوەی ئاسۆیەك بۆ پەیوەندی نێوان دەق و مەعریفە، نەك بە مانای هەندێك لە راڤەكاران ئەوانەی دەقی قورئانی خراپ تەئویل دەكەن و دەڵێن هەموو شتێك لە قورئاندا هەیە. چونكە كاتێك زۆر شت دەخەیتە ئەستۆی دەق، كە دەقێك بە زۆر شت دەئاخنرێت، ئەوە ئەو دەقە دەكوژیت، بەو مانایەش دەق وەك ئەو رۆناكییە نییە كە ژیانی زانستیمان بۆ كەشف دەكات، و میتۆدی فیكریمان بۆ كەشف دەكات.

ئەوەی رۆشنبیریمان دەوڵەمەند دەكات خوێندنەوەی دەقی قورئانییە، وەك دەقێك كە رەوانبێژی دەوڵەمەند دەكات، یان وەك دەقێكی شەرعی رووت. من ناڵێم لە ئاییندا زانام، هەتا دەق و بایەخی دەق بزانم، دەق بە خوێندنەوە بەندە، دەق بۆ خۆی خوێندنەوەیە، خوێندنەوەش بۆ ئەوەی نەبێتە خوێندنەوەی

PDF4Kurd

بەبیرهێنانەوە، خوێندنەوەی هیستۆریانە لە سەر تێگەیشتن راست دەبێتەوە. خوێندنەوە بۆ خۆی رستێك پەیوەندی رۆشنبیریی و دەروونی و مێژووییە، چونكە خوێنەری چاخی یەكەم بە حوكمی پێداویستی و بە حوكمی سروشتی ژیان هەمان ئەو خوێنەرە نییە، كە لە چاخی دووەم هەیە، واتە ئەگەر رۆشنبیریی زیندوو بوو مرۆڤ زیندوو بوو، ناشێ خوێنەری چاخی یەكەم هەمان خوێنەری چاخی دووەم بێت، دەبێت خوێنەری سەدەی بیستەم لەگەڵ خوێنەری كۆن جیاواز بكەوێتەوە. بەڵام موسڵمانان بە شێوەیەكی گشتی لایەنی یەك خوێنەر و یەك خوێندنەوە دەگرن، وەك ئەوەی تەواوی موسڵمان لە هەموو چەرخەكان یەك عەقڵییان هەبێت، عەقڵێك كە ناگۆڕێت، هەروەها پێیانوایە ئەوە دەوڵەمەندییە، بەڵام بە پێچەوانەوە ئەوە هەژاری دەق دەگەیەنێت، هەژاری دەقیش هەژاری ئیسلام دەگەیەنێت، هەژاری ئیسلامیش هەژاری بەشەریەتە. ئێمە ملیارێك و سێسەد ملیۆن موسڵمانمان هەیە، بەڵام رۆشنبیریی ئیسلامیمان نییە، ئایا دەتوانیت دە بیریارم بدەیتێ یان پێنج بیریارم بدەیتێ كە قورئانیان خستبێتە سەر فەرشی مەعریفە، هەتا (نەسر حامد ئەبوزێد)یش لەو بارەوە چی گوتووە، شتێكی نەگوتووە كە پێشینانمان نەیانگوتبێت، ئەوەی ئەو دەیڵێت لە سەردەمی عەباسی گوتوویانە، پێشینانمان لە سەردەمی عەباسی لە تەئویلكردن زۆر لەو بوێرتر بوون، و لە دیدو بۆچوونیان زۆر لەو دوورتر چوونە، هەروەها (مەحمەد ئەركۆن) لای خۆی دیدوبۆچوونێكی نوێی هەیە، ئەویش سەیركردنی قورئانە وەك دەقێكی مێژوویی، بەڵام ئەو بۆچوونەی قووڵ نەكردۆتەوەو نەیتوانیووە ئەو بیروبۆچوونەی بەرەو ئاسۆكانی رابردووی بكاتەوە، (ئەو هاورێمە) هەمیشە یەكتر دەبینین، بەڵام دیدو بۆچوونی ئەو تەنها وەك دیدو بۆچوون بایەخدارە، وەك پێویست بەدوایدا نەچووە.

PDF4Kurd

***خوێنەر لە خوێندنەوەی ئاسان چێژ وەردەگرێت، ئەوەش بۆ ئەو شتە رووکارانە دەگەڕێتەوە کە لە دەقەکاندا هەن، بەڵام دەقە قووڵ و کراوەکان هەر وەك خۆیان دەمێننەوە چونکە پێویستیان بە تەئویلکردن هەیە...لەگەڵ ئەوەی وەك نەتەوە دەوڵەمەندین، بەڵام ئایا ئێمە ئەو توانایەمان بۆ تەئویلکردنی لۆژیکیانە هەیە؟**

بەکارهێنانی خوێندنەوە بە مانای تەئویلکردنێکی گشتگیر گەورەیی هەر دەقێکە، هەتا دەقی قورئانیش توانای ئەوەی تێدایە خوێندنەوەی جیاوازی بۆ بە ئەنجام بگەیەنرێت و مەعریفەی نوێی لێدەربهێنرێت، بەو مانایە ئەو وشە بەناوبانگەی کە دەڵێت (قورئان هەڵگری کۆمەڵێك رووە) جۆرێکە لە تەئویلکردن، راڤەی ئێمە بۆ وشەی (کۆمەڵێك روو) ئەوەیە کە ئەمڕۆ دەبێت خوێندنەوەی قورئان فرەو جۆراو جۆر بێت، هەر دەقێك قبولی ئەو خوێندنەوە جۆراوجۆرە نەبێت دەقێکی کوژراوە، دەقێکی مردووە، گرفتەکە ئەوەیە موسڵمانان کاتێك دەقی قورئانی لە چوارچێوەیەکی بەرتەسك بەند دەکەن، دەیکوژن و بە بنبەستبوونی دەگەیەنن، وەك ئەوەی هەر تەنها دەقێکی فیۆلۆژی شەرعی بێت، دەقی قورئانی لە بارەی گەلی موسڵماندا دەڵێت "ئێوە دەوڵەمەندترین نەتەوەن کە داوا لە خەڵك دەکەن کاری چاکە بکەن و نەهی لە خراپە بکەن" بەڵام دەوڵەمەنترین نەتەوە بە مانای رابردوو نا، واتە ئەو دەوڵەمەندییە بە توانای تێگەیشتن و توانای ئایندەخوازی و توانای بەرەوپێشچوونەوە بەندە، ئەگینا مەسەلەکە نامەعقول دەکەوتەوە، وەك ئەوەی پەیامی ئیسلام تەواوکەری پەیامەکانە. پێغەمبەر (د.خ) تەواوکەری پێغەمبەرانە، هەڵبەتە ئەوانەمان بەو مانایە بۆ تەئویل دەکەن کە ئیتر مەعریفەیەك لە دوای ئەو پەیامە وجودی نییە، کەواتە مرۆڤ هیچی دیکەی بۆ گوتن نییە، ئەوەی کە دەکرێ بگوترێت ئەوەیە کە

PDF4Kurd

لە قورئان گوتراوە، بەو مانایە (قورئان دوا وشەی بۆ دوا پەیامبەری درکاندووە) ئەگەرچی باوە، بەڵام مەعقول نییە، ئەگەر ئەو قسانە بڵاو بکرێتەوە موسڵمانان بە کافرمان دادەنێن، من دەڵێم بەو مانایە ئیسلام دوا وشەی بۆ دوا پەیامبەری گوتووە، کە هەمیشە شتی نوێ هەیە، چونکە مەعریفە ئەوە نییە، کە لە رابردوو کۆتایی پێهاتووە، بەڵکو ئەوەیە کە نوێ دەبێتەوەو بەردەوام دێ دنیا دەگۆڕێت، ئەگەر زانستی ماوەی (100) ساڵ وەرگریت، دەبینی موسڵمانان هەموو بەخششە تەکنیکیەکەیان وەرگرتووەو بەکاریان هێناوە، بەڵام بۆچی ئەو پرنسیبە عەقڵییە رەت دەکەنەوە، کە ئەو بەخششانەی بەرهەم هێناوە، لێرەدا کۆمەڵێك نێودژی لەوەدا هەیە، ئەو نێودژییانە پشت بە مەعریفەیەك دەبەستن کە لە پێشداو ئامادەیە. خوا دەفەرموویێت " سنريهم آياتنا في الآفاق " و " ولا تجادلوا أهل الكتاب إلا بالتي هي أحسن " ئەگەر رووداوەکان نەدەبوون ئێستا من لە زیندان دابووم، یان هەروا رووبەرووی ناو، ناوی ئەدۆنیس دەبوونەوە.

***بەڵام تازەگەری دەقی قورئانی وەك پێویست رەگ و ریشەی خۆی هەیە، بۆچی لە میانی ئەو سەرچاوەیە تازەگەری فام ناکەین؟**

ئەگەر دەقی قورئانی بخەینە چوارچێوەی ژیاری و مێژووییەوە ئەوە دەقێکی تازەگەرە لە دەقەکانی پێش خۆی و ئەوەی لە سەردەمی ئەودا هەبوون پێشکەوتووتر دەکەوێتەوە. ئەگەر سورەتێك وەرگرین چاوی لێبکەین دەبینین لە هەموو لایەکەوە وەك باخچەیەکی کراوە وایە، لە هەر لایەکەوە بە نێویدا بڕۆیت بونیادی جۆراوجۆر دەبینینت، ئەو بونیادە جۆراوجۆرەش دژی ئەو سیستەمە دەکەوێتەوە کە لە دوای نووسینەوەی قورئاندا هاتووە، دەشێ لە کۆتایی سورەتەوە دەست پێبکەیت و بۆ خۆت بیکەیتە سەرەتا، ئایەتێك لە سورەتی ناوەڕاست وەرگریت لەوێوە دەست پێبکەیت، بە تەواوی ئەوە خەسڵەتی دەقی

PDF4Kurd

نوێیە، دەقی قورئانی لە چوارچێوە مێژوویییەکەیدا دەقێکە وەك فیکر و هونەر و زمان بە مانا نوێیەکەیەوە نوێ دەکەوێتەوە. کەواتە ئەگەر لە مێژووی عەرەبیدا هەموو شاعیرە مەزنەکان وەرگرین دەقێکی شاراوەیان لە نەستدا هەیە، کە ئەویش دەقی قورئانییە، هەر یەکەیان هەوڵدەدات روو بەرووی ئەو دەقە بێتەوەو گفتوگۆی لەگەڵدا بسازێنێت، هەروەها هەوڵدەدات وەك ئەو کار بکات، یان وەك ئەو ئیبداع بکات. لێرەدا دەتوانین لە شاعیرێکی گەورەی وەك (ئەبو عەللای مەعەری) بگەین کاتێك دێ دیوانی موتەنەبی (کە بە موعجیزەی ئەحمەد ناوی دەبات) راڤە دەکات. هەمیشە داهێنەرە گەورەکان مۆدیلی ئەوانن، مۆدیلی ئەوانیش هەمیشە ناکۆکن، ئەگەر (موتەنەبی) وەرگرین هەمیشە ناکۆکی منە، چونکە من ئەگەر وەك ئەو کار بکەم ئەوە دەبمە پاشکۆی ئەو، بۆیە دەبێت لە تەنیشت ئەو کارێك بکەم، یان شتێك لەو تێپەڕێنم، هەموو داهێنانەکانی دنیا بەمجۆرە بوون، دەقی قورئانیش لە لایەك مۆدیل بووە لە لایەکی دیکە ناکۆك بووە، ئەگینا ئەو ئیبداعە گەورەیە نەدەبوو، هەر بەو مانایەش نەدەبووە دەلیلی هەموو شیعرەکانمان. وەك چۆن لە ئایینی مەسیحی (مەسیح) بۆخۆی سەرچاوەیە، تۆ دەتوانیت (ئینجیل) وەرگریت و لە سەر رەفەی دابنێیت، دەتوانیت نەیخوێنیتەوە، بەڵام پەیوەستبوونی مەسیحییانە لە ناخەوە بە کەسی مەسیحەوەیە، تۆ دەزانیت قوتابیەکانی بە شێوەی جۆراوجۆر ژیانی مەسیحییان گێڕاوەتەوە، راستە، نیودژ نین بەڵام جۆراجۆرن، پاشان ئەگەر (تەورات) وەرگریت ئەگەر بەراستی وشەی خوا بێت وەك ئەوەی هەیە لە نێو دەستماندایە.

* **کەیاسی لە زمانی ئیبداعیدا قبولە، ئەگەرچی رووشان و شێوان و هۆی زامدارکردنی زمانیشی لێبکەوێتەوە، بۆچی زمانی عامییە (رەمەکیاو) بەو**

PDF4Kurd

هـەموو سـتەمەیەوە دەچـێتە جەسـتەی دەقـی ئیبداعییـەوە، ئایـا گرفتەكـە لـە زماندایە یان لەو داهێنەرە بەزیوەی كە بە زمانێكی مردوو پەروەردە كراوە؟

زمان بە شـێوە پـاراوە بۆماوەكـەی لـە ژیـان جیابۆتـەوە. منـدالْ لـە ماڵەكـەی بـە زمانێك قسە دەكات كە دەچێتە قوتابخانە دەچێتە زمانێكی دیكـەوە، جا چونكە شـیزۆفرینیای زمانـەوانی لا دروسـت دەبێـت، خـودی شـیزۆفرینیای زمانـەوانی دەبێـتە هۆی شیزۆفرینیای رۆشنبیرییش، بۆیە داوای زمانی ئاسایی دەكەن. بـە نیسبەت خۆم جارێك لێیان پرسیم زمـانی پاراوپـەتی دەمرێت تـۆ بۆچـی خـۆت پێوە بەند كردووە، گوتم من گریمانـەی مـەرگی زمـانی پـەتی دەكـەم حـەز دەكـەم بەو زمانە بنووسم كە دەمرێت، بەویش نەبێت نانووسم، ئەوە بەو مانایە نییە كە من بۆ زمانی گەل، زمانی ئاسایی دەگەڕێمەوە، چونكە هەموو زمانـانی دنیا دوو ئاستییان هەیـە: زمـانی پـەتی و زمـانی ئاسـایی، دەشـێ لای ئێمـە ماوەی نێـوان زمانی پەتی و ئاسایی زۆر بێت، هەروەها ئەو ماوەیە لە زمانانی دیكە بە هێزتـر و توونـدتر بێت، بـەلاّم لـە رووی پرنسـیپەوە هەڵـە لـە زمانـدا نییـە، لـە سـینتاكس ومۆرفۆلۆژیادا نییە، چونكی هەموو زمانێك گرفتی خۆی هەیە، بۆ نموونە زمانی فەرەنـسی كاتێـك لـە رێگـەی سـینتاكس ومۆرفۆلۆژیـا دەیخوێنیتـەوە ئـاڵۆزە، هەروەها سینتاكس و مۆرفۆلۆژیای زمانی ئەڵمانیش وەك زمانی عەرەبی ئاڵۆزە. كەواتـە هەڵەكـە لـە خـودی زمانـدا نییـە، بـەڵكو لـەو عەقڵەدایـە كـە زمانەكـە بـەكار دەهێنێت، ئێمەی عەرەب دەبێت دان بەوە دابنێین كە تا ئێستا نازانین هۆی ناس نـەكردنی زمانەكـەمان بۆچـی دەگەڕێتـەوە؟ ئـەوە بابـەتێكی دیكەیـە هـەتا پیرەكانیشمان ئەوانەی كە بە زمانی عەرەبییەوە پەیوەستن كاتێك لە مزگەوتەكان گوتـار دادەدەن، هەڵـە دەكـەن، هـەروەها تێكرایـی موسـڵمانان زمانەكـەی خۆیـان نازانن. كتێبێك دەخوێننەوە كە دانراوە، یان ئەوانەی كـە تەرجەمـە كـراون، بـەلاّم

PDF4Kurd

بە دەگەمەن دەبینیت ئەو زمانەی کتێبەکەی پێ نووسراوە وەك پێست و خوێنەکەی بێت، وەك ئەو هەوایە بێت کە هەڵیدەمژێت، هەست دەکەیت نووسەرەکە بۆ ئەو کتێبانە دێت دەستەواژە لەو کتێب و فەرهەنگانە وەردەگرێت کە مەوجودن، واتە زمان لە خوێن و ناخی ئەو نووسەرەوە دەرناچێت، کەواتە مەسەلەکە ئەوە نییە زمانی ئاسایی باشترە، یان چارەسەرە. من ئێستا بە زمانی ئاسایی قسە دەکەم، کە بە زمانی ئاسایی قسە دەکەم هەستدەکەم عەقڵم وێکدێتەوە بیرەکانم بچووك دەبنەوەو گرژ دەبن و سنووردار دەبن، بۆیە هەرگیز ناتوانم بە زمانی ئاسایی بنووسم، چونکە ئاستی زمان لە ترۆپکەوە راستەوخۆ دادەبەزێت، گرفتەکە زۆر لەوەش قووڵترو ئاڵۆزترە هەر تەنها پەیوەندی بە زمانی پەتی و ئاسایی و ئاسانکردن ساکارکردنەوەدا نییە، من هەموو ئەو تیۆرانەی ئێستا لە بارەی زمانی عەرەبییەوە هەن، لە بەرامبەر گرفتی عەقڵی داهێنەرانەدا بە جۆرێك لە هەڵاتن دەبینم، خەڵقکردن وزەیەکی ئیبداعیی گەرەگە، وزەی خەڵقکردنیش لای عەرەب پووکاوەتەوە، بۆیە دەیانەوێت وێنەی زمان بکێشن و زمان لە ئاستی ئەو وزەیە دابەزێنن و مرۆڤ بۆ ئەو ئاستە دابەزێنن، کەواتە گرفتی ئێمە لەگەڵ وزەی ئیبداعیە، لەگەڵ وزەی خەڵقکەردایە نەك لەگەڵ زمانەکەمان، زمانی عەرەبی مەزنترین زمانێکە، مەزنترین زمانێك کە مرۆڤ بیری لێدەکاتەوە. قورئانیش بە زمانی ئێمە هاتۆتە خوارێ، ئێمە حەقی ئەوەمان هەیە چونکە ئەو قورئانە لە ئاسمانەوە خوا بەو شێوازە بۆمانی دابەزاندووە، بەڵام دەبێ ئەوە بسەلمێنین کە حەقی ئەوەمان هەیە، با بۆ راڤەکردنەکانی قورئان بچینە لای (ابن كثير ومحمد عبده والشعراوي) ئایا وەك یەك دێنەوە؟ نەنگی لە ئێمەیە، زانایانمان لە سیاسەت بترازێت وازیان لە کۆششکردن و ئیجتیهادکرن هێناوە، لێرەدا لە سیاسەتدا پایەی زانایان ون و

PDF4Kurd

پەراوێز بووە، وەك چۆن هەیە سەردەکەوێت بەڵام بەختی یاوەری نییە. من پێموایە کە ئێمە نە قورئانمان خوێندۆتەوەو نە کەلەپوری خۆمان خوێندۆتەوە، دەمەوێت بڵێم مەسەلەکان چ وەك سیاسەت و چ وەك ئەنترۆپۆلۆژیا بە یەکەوە بەندن، کەسایەتی پێغەمبەر (د.خ) تەنها ناوەندیارێك بووەو هیچ شتێکی لە خۆیەوە نەگوتووە، بەڵام پێی لە سەر نەتەوەکەی داگرتووە، ئەو کەسایەتییە هەتا ئێستا دراسە نەکراوە، ئایا کەسێك هەر تەنها ناوەندیار بێت ئەرکی گەیاندنی قسەیەك بێت کە پێی سپێردراوە، نەخوێندەوار بێت، هەموو ئەوانە چ مانایەکیان هەیە؟! ئەو نە دەیتوانی بخوێنێتەوە، نە دەیتوانی بنووسێت، ئێمە لە نەستماندا دەمانەوێت هەموو موسڵمانێك وەك پێغەمبەر (د.خ) بێت، ئەوەش ئەوە دەگەیەنێت کە ئێمە دەبێت وشەکانی ئەو و وشەکانی یاوەرانی بە بێ زیادو کەم بگوازینەوە، ئەوە تا ئەو پلەیە یەکێك لە فوقەها کۆنەکان گوتوو بووی (هەر کەسێك لەخۆوە لە بارەی قورئانەوە قسەیەك بکات ئەگەرچی راستیش بێت هەر هەڵەیە) هەڵبەتە ئەوەی کە لە ناخەوە باوە ئەوەیە، ئەگەرچی دانیشی پێدانەنێین. پرسیار ئەوەیە ئایا بە راستی ئەو قسەیە بە مانا قووڵەکەی قسەی مرۆڤی موسڵمانە؟ من لەو بڕوایەدام قسەی ئەو نەبێت، چونکە کوشتنی رۆشنبیریی ئیسلامی لێدەکەوێتەوە، شتەکان ئاڵۆزن و یەکانگیرن هەمیشە پێویستیان بە دراسەی قووڵ و رستێك گفتوگۆی لەو جۆرە هەیە، ئەگینا دوارۆژی ئیسلام وەك ئایین وەك ئەوەی موسڵمانان مارەسەی دەکەن بە کارەسات دەبینم، من لەو بڕوایەدام کە ئەوە بۆخۆی کارەسات بێت.

*** "ستاتیك و دینامیك" کەموکوڕی تێدایەو هەتا ئێستا تەواوت نەکردووە، ئایا بەو مانایە ئەوە بەخششێکی کراوەیە؟ پاشان ئایا بۆچوونی تۆ بەرامبەر بە دوارۆژی کەمینەکان چییە؟**

PDF4Kurd

أ له بارەی ستاتیك و دینامیك بەدحاڵی بوونێك له گۆڕێدایه، چونكه من هیچ جارێك دژی ئایین وەك ئەزموونێكی رۆحی، وەك پەیوەندی نێوان مرۆڤ و خوداكەی نەوەستاوم، ئێمه دەبێت بەردەوام رێز بۆ ئەو ئەزموونە دابنێین و بەرگری لێبكەین، چونكه ئەو ئەزموونە رۆحییە لەگەڵ مرۆڤ لەدایك بووە. بەڵام بە نیسبەت كەمینەكان من ئەو ناوە چ وەك مەسەلەی رۆشنبیریی و چ وەك وەك مەسەلەی ئایینی بەكار ناهێنێنم، چونكه ئەگەر ئێمە دان بەو وشەیەدا بنێین، ئەوە دان بە هەڵوەشانەوەی كۆمەڵگەدا دەنێین، كاتێك ژێری كەمینە دەكەوێتە ژێر زۆرینە بۆخۆی له كۆمەڵگەكانی عەرەبییدا خەوشێكی سیاسییە.

***تۆ بۆخۆت شارێكت هەیە كە عاشقی بوویت و تێیدا ژیاویت و تێیدا نیشتەجێ بوویت، ئەو شارە چی له ویژدانی تۆ جێهێشتووە؟**

أ له دیمەشقەوە دەست پێدەكەم و پێتدەڵێم كە ئەو شارە، شاری كۆتاییەكانە، شارێكە تەواو بووە، پێویستی بە هیچ نییە له رازاندنەوە زێتر نەبێت، بەڵام بەیرووت بە تەواوی جیاوازە، بە هۆی ئەو مرۆڤە جیاوازانەی ناوییەوە، كە جیاوازیان تا نێودژی درێژ دەبێتەوە، وەك چۆن كرانەوە بەردەوامەكەی بە سەر ئەویدیكەدا ناهێڵێت ئەو شارە تەواو بێت، بەمجۆرە هەمیشە هەر له دروستبوونییەوە هەتا ئێستا وەك شاری پرۆژە دەمێنێتەوە، ئاواتەخوازم بە مانا رۆشنبیرییەكەی وەك پرۆژە بمێنێتەوە، وەك شارێكی عەرەبی، تا ئەو كاتەی لوبنانییەكان وەك تێزێكی یەكگرتوو بڕیاری له سەر دەدەن.

***شارەكەت بەیرووت دەسووتێت و لوبنان وێران دەكرێت و عەرەب له جیاوازیدا سەریان سوڕماوە... كوا خۆرئاوا بە عەقڵە پێشكەوتووخواز و مرۆڤخوازەی كە بانگەشەی بۆ دەكات، كوا ناوەندیارە دەستەبژێرەكەی خۆرئاوا له كوێن؟**

PDF4Kurd

ئەو ناوەندیارە بۆ ئازادی تاك و گەلان سەردەكەوتن و بەرگرییان لێدەكردن، هەر لە سەردەمی یەكێتی سۆفییەتەوە دەست پێبكە تا بە بارودۆخی ئەمریكای لاتین وچیندا رەت دەبێت، تا لە كۆتایی دەگەیتە هەندێك باروۆدخی نێو رێكخراوە ئیسلامیەكانیش ئەو ناوەندیارە لە سەر ساكارترین حاڵەتی فەردی دووچاری هەموو جۆرە ستەم و سەركوتكردنێك دەبوونەوە. بەڵام بە داخەوە لێرەدا بێدەنگییەكی كەساسانەی نیمچە تەواو هەیە، چونكە بەراستی ئەوان لە سەر ئاستی گەردوون خۆیان بۆ ئەو (نەخۆشییە) فیكری و مرۆییە ترسناكە تەرخان كرد. بەڵام لێرە لە پێناو دوو كەس بە هەزاران لەناو دەبردرێن، وەسیلەو سەرچاوەی یەكەمی ژیانیان وێران دەكرێت، كەچی ئەوە ناو دەنێن رفاندن، یان بە دیل گرتنی ئەو دوو كەسە ناو دەنێن راوەدوونان، وێرانكردنەكەش ناودەنێن بەرگریكردن لەخۆ، بەراستی ئەوە بەرگریكردنە؟! "مردنی مرۆۋ" تەنها هەر قسە نییە، مردنی مرۆۋ مردنی ویژدان و عەقڵ و جیهانبینییە. بە تایبەتی لە ئیسرائیل مانای مرۆۋ چییە، مانای رۆشنبیری چییە، دیسپۆتیزم (زۆرەملی) تاكە دیموكراتیەتی خۆرهەڵاتی عەرەبییە.

ئەوەش (كۆمەڵگەی نێودەوڵەتی) كە ئەو هەموو وێرانكارییە دەبینن، بەڵام واپێدەچێ ئەوانە لە كۆمەڵێك زووناژەنی تیپێك كە ناوی ئیسرائیلە بەو لاوە شتێكی دیكە نەبن. ئیسرائیل دەوڵەتێكی شێتە هەر تەنها بە چاوێكی ئاسنین نەبێت تەماشای عەرەب ناكات، نە ولاٌتە یەكگرتووەكان و نە ئیسرائیل مەبەستیان ئەوە نییە بەكۆتایی هێنانی راوەدوونان لە لوبنان یان فەڵەستین یان ولاٌتە عەرەبییەكان هەڵسن. كەواتە ئەگەر سەركردەكانی عەرەبی لە سەر بانگەشەكردنی ولاٌتە یەكگرتووەكان و ئیسرائیل رێك بن ئەوە دەكەونە هەڵەیەكی مێژوویی و مرڤایەتی و فیكرییەوە. ناشێ بە شێوەیەكی تیۆری و

PDF4Kurd

پراکسیسی دەست بە سەر راوەدووناندا بگیرێت، تەنها بە ململانێی سیاسی و فیکری ئازاد، لە کۆمەڵگەیەکی مەدەنی و ئازاد، لە دەوڵەتێکی دیموکراتی ئازاد نەبێت. با وڵاتە یەکگرتووەکان و ئیسرائیل واز لە دوژمنایەتی عەرەب بهێنن و مافی عەرەب لە فەڵەستین و لوبنان و عیراق و باقی وڵاتە عەرەبییەکانی دیکە بدەن، با دەرفەت بۆ عەرەب برەخسێنن تا ئەو کۆمەڵگەو ئەو دەوڵەتە بونیاد بنێنەوە، ئەو کاتە راوەدوونان لەخۆوە لەناودەچێت. ئەو رێگە ئەمریکییە ئیسرائیلییەی، کە ژیانی عەرەبی دەداتە دەست هێزێکی ئایینی، بە تایبەتی فیندەمینتالیزمی توندڕەو هەڵبەتە رێگەیەکی سەرکەوتوو نییە.

سەرچاوە:

http://ksa.us.com/ar/vb/us34.html

لە گۆڤاری (ئەلشەرق)ی سعوودییەوە وەرگیراوە، ئەو چاوپێکەوتنە لە لایەن: "سـكينة المـشيخص" سازکراوە، من تەنها یەك ناونیشانی سەرەکیم بۆ هەڵبژاردووە.

PDF4Kurd

ئەدۆنیس:
بە بێ ڕەخنە گرتن لە تەئویلی باو، ناتوانم بەرگری لە ئیسلام بکەم

ئەدۆنیس وەك میوانی کتێبخانەی ئەسکەندەرییە لە بەرنامەی (توێژەری موقیم) دە رۆژانی بە سەر برد، ئەو بەرنامەیە لە تەواوی دنیادا میوانداری ئەو توێژەرانە دەکات کە لە بواری کەلەپور و فیکر کار دەکەن، ئەدۆنیس لە ڕێگەی چوار لێکچەر کە بەرنامەکەی لەخۆ گرتبوو چەندان پێداچوونەوەو دووبارە خوێندنەوەی بۆ فیکر و دنیابینی تایبەت بە مەسەلەکانی شیعر و کەلەپور بە ئەنجام گەیاند، هەروەها قسەی لە (ستاتیك و دینامیك) کرد کە کتێبە بە ناوبانگەکەی لە ژێر ئەو ناونیشانە لە حەفتاکاندا بڵاو کردۆتەوە، وەك چۆن لە سەر ئاستی رۆشنبیریی و کۆمەڵایەتی و سیاسی لە بارەی چێژی شیعرییەتی عەرەبی و سەرچاوەکانی و پەیوەندی شیعر بە فیکر و ناسنامە دوا.

لە پەراوێزی ئەو سەردانەیدا رۆژنامەی (الشرق الاوسط) لەگەڵ ئەدۆنیس قسەی لە بارەی هاوسەنگی و پەرتیەکانی ژیانی کرد، پەیوەندی ئەو بە (کۆلاژ) و خەونەکانی و ئەدۆنیس دانی بەوە دانا کە ئەو هونەرە دوای شیعر لای ئەو

PDF4Kurd

سەرهەڵدەدات، هەروەها قسەی لە خەونەکانی کردو ترسی خۆی لە بارەی جێبەجێ بوونی خستە روو، ئەو ترسەی ئەدۆنیس لە هەستکردن بە وەستان و کۆتایی هاتن دێت، ئەوەش دەقی گفتوگۆکەیە:

***تا چ مەودایەك دوالیزمی (ستاتیك و دینامیك) دەبینیت، کە تۆ وەك ئەوەی کە بۆ چاوپێداخشانەوە دروست بکەوێتەوە بەرەوی پێدەدەیت... ئایا هەست ناکەیت گۆڕانکارییە کەڵەکەبووەکانی مەعریفە کە ئەمڕۆ قسەی لێدەکرێت تەجاوزی ئەو مەسەلەیەی کردبێت؟.**

ئەدۆنیس: بۆ بەدواداچوونی کەلەپوری عەرەبی و ئەوانیدیکە کۆمەڵێك میتۆد هەیە کە دەشێ توێژەر کاریان لە سەر بکات. بەڵام من هەتاکو ئێستا مەیلی بەکار هێنانی ئەو دوو زاراوەیە دەکەم. چونکە لە رێگەی ئەوانەوە لە چنگی میتۆد دەربازم دەبێت و رێگەی بەدواداچوونم بۆ خۆشتر دەکەوێتەوە، رەنگە میتۆد وەك پەردەپۆش کردن بکەوێتەوە، یان وەك کۆت و بەند، چونکە بەکاری هێنەرەکەی بەرەو ئاراستەیەکی دیاریکراو دەبات، وەك چۆن زۆر لە مەسەلەکانیش بەرەو سنووربەندی دەکاتەوە، یان تاکە بۆچوونێك کە لەگەڵ بنەماکەیدا دێتەوە، یان لەگەڵ پێداویستی میتۆدەکە رێك دەکەوێت بە سەر ئەوانیدیکەدا دەسەپێنێت. بەڵام زاراوەی (ستاتیك و دینامیك) بۆ ئەوەی لە هەموو لایەکەوە شتەکان ببینێت، ئازادییەکی زێتر دەبەخشێت، وەك چۆن رێگا بۆ تواناکان دەکاتەوە تاکو دەست بە سەر شتەکاندا بگرێت و بە شێوەیەکی بەرفرەوان لە مەسەلەکان قوڵ بێتەوە، بۆیە دووبارەی دەکەمەوە کە من هەتاکو ئێستا مەیلی بەکارهێنانی ئەو دوو زاراوەیە دەکەم.

***ئایا ئەو مەسەلەیە بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە کە ئێستا ناوەڕۆك بۆتە پەراوێز و پەراوێز بۆتە ناوەڕۆك؟.**

PDF4Kurd

ئەدۆنیس: رەنگە ئەو دەستەواژەیە جۆرێك لە شاردنەوەی پێبێت. من گوتم دیوانی شیعری عەرەبی توانایەكی وامان پێدەبەخشێت كە ئەوەی لە رابردوو وەك پەراوێز سەیر دەكرا ئەمڕۆ وەك ناوەڕۆك تەماشا بكرێت، واتە دنیابینی نویێ بەو بۆنەیە پەیوەست نییە كە قەسیدەكەی تێدا گوتراوە، جا چ پێداگوتن بێت یان لاواندنەوەو لاوانەوە، بەڵكو دنیابینی نوێ مەیلی بە لای گرنگیدانی دەقەوەیە، بە جوانكاری دەق و بونیادی زمانی هونەری و ئەو ئاسۆیانەی كە دەق بە رووی خوێنەردا دەیكاتەوە، بێ ئەوەی بیر لە بۆنەكان بكاتەوە، دیوانی عەرەبی بۆ ئەوە هاتووە تاكو دەقێك بەرامبەر خوێنەر بكاتەوە كە لە بۆنەكان دەربازیان بووەو پشت بە پیاهەڵدان نابەستن، وەك چۆن پشت بە هەموو ئەو كەرەستە كۆنانە نابەستن كە شاعیر بەكاری دەهێنان. بەم واتایە من گوتم ئەو پەراوێزە شیعرییەی كە لە رابردوو بە پەراوێزكراوی مابۆوە، بۆتە بنەماو بەرەو ناوەڕۆك گۆڕاو.

***هەندێك لە رەخنەگران وای دەبینین كە تازەگەری ئەدۆنیسی تازەگەرییەكی زێتر زمانەوانییەو كەمتر پەیوەندی بە واقیعەوەیە، بۆ نموونە ئەو قەسیدەیەی دوایت كە لە بارەی دوژمنكارانەی ئیسرائیل بە سەر لوبنانەوە نووسیووتە، خوێنەر وا هەست ناكات كە لە بارەی جەنگەوە قسە دەكەیت بەڵكو وەك ئەوە وایە كە لە بارەی جەنگێكی گەردوونییەوە قسە بكەیت، واتە پەیوەندییەكی زیندووی بە واقیعەوە نییە، ئایا زمان لای تۆ تەنها ئەیقۆنە؟.**

ئەدۆنیس: بێگومان من زۆر گرنگی بە زمان دەدەم، ئەوە شتێكی دیارەو من جەختی لێدەكەمەوە، من نازانم چۆن زمان و واقیع لە یەك جیا دەكەینەوە! مانای لە یەك جیا بوونەوەی ئەو زمانەی كە پێیدەنووسم و ئەو واقیعەی كە قسەی لە سەر دەكەم چییە! من هیچ لەوە تێناگەم، چونكە من هیچ نابینم،

PDF4Kurd

ڕەنگە وزەی زمان و بەرزی و دەوڵەمەندی زمان خەیاڵێك بە خوێنەر ببەخشێت، خەیاڵێك کە واقیع تەواو پەردەپۆشی دەکات، بەڵام ئەوە لە تووندو تیژی واقیع و ئاڵۆزییەکانی واقیعەوەیە، لەو ترسە دایە کە واقیعی لە سەر بەندە.

واقیع ئەوەندە ساکار نییە تاکو زمان ساکار بکەوێتەوە، واقیع ئاڵۆز و ئاوێتەیەو لە چەندان چینی جۆراو جۆر پێکهاتووە، بۆیە ئەو زمانەی کە واقیع دەپشکنێت–بەرای من پێویستە ئەویش بۆخۆی ئاوێتە و دەوڵەمەند و بە هێز بێت و لە چەندان چینی جۆراو جۆر پێکهاتبێت. ئەگەر بە زمانێکی ساکار تەعبیر لەوە بکەین کە لە فەلەستین روو دەدات، بەرای من دەکەوینە واقیعێك کە ئاستەکەی نزمە، شاعیر بە لای کەمی پێویستە تەواوی واقیع تێکەڵ بە زمانەکەی خۆی بکات بۆ ئەوەی شتێك لە بارەی ئەو واقیعەوە بخاتە روو، لە هەمان کاتیشدا واقیع دووبارە بونیاد بنێتەوە، بە گشتی نموونەی ئەو پرسیارانە ئەو کەسانە دەیکەن کە بۆچوونی تایبەتیان لە بارەی پەیوەندی زمان و واقیعەوە هەیە، من ڕێز لەو بیروڕایە دەگرم، بەڵام پێموایە کە ئەو مەسەلەیە پێویستی زۆرتر بە لێوردبوونەوە هەیە.

***ئایا تۆ لە قەسیدەکانتدا بایەخ بە تەمومژی دەدەیت؟.**

ئەدۆنیس: بایەخ بە تەمومژ نادەم، واقیع بۆخۆی تەمومژاوییە، کاتێك شاعیرێك دەیەوێت بە ساکاری و ڕووەکئامێزانە بیخاتە ڕوو، وەك ئەوەیە کە ناپاکی لێبکات. بەرای من دەبێت خوێنەر بەو وێنەیە ڕازی نەبێت کە شاعیر بە شێوەیەکی سادە پێشکەشی دەکات، قەسیدەش نابێ بە گوێرەی خوێنەر بێت، بەڵکو پێویستە بە نێو ئاڵۆزییەکانی واقیع و گرفتەکانی واقیعدا بێتەوە، هەروەها پێویستە شاعیر ئەوە نەبێت کە خوێنەر پەراوێزی دەکات، بەڵکو دەبێ لەوەی کە قابیلی تێگەیشتنە دوور تر بڕوات.

PDF4Kurd

گرفتی ئێمە ئەوەیە كە چێژی شیعری بە شێوەیەكی ئۆرگانی بە وەلاًمەوە بەندە، نەك بە پرسیار، ئەو شەڕە بە دژی پرسیار كردن دەكەوێتەوە. ئەو شەڕە جەخت لەوە دەكاتەوە كە چێژی پەیوەست بە شیعر هەر تەنها بە وێنەو بیستنەوە بەندە، وا دەكات كە شیعر هەر تەنها گۆرانی گوتن بێت و هیچ پەیوەندی بە لێوردبوونەوەوە نەبێت، ناكۆكییەكەش لەوەدایە كە هیچ قۆناغێكی شیعری عەرەبی نابینی وەك ئەو قۆناغەی ئێستای ئێمە غەرقی نەزانی بوو بێت.

***ئەدۆنیس ئێستای شیعری عەرەبی چۆن دەبینێت، بە تایبەتی لە رووبەرووبوونەوەی ئەدەبێكدا كە پشت بە وێنە دەبەستێت، ئایا –وەك دەڵێنً بەراستی ئێمە لە زەمەنی رۆماندا دەژین؟.**

ئەدۆنیس:بە كورتی من پێموایە لە نێو عەرەب بەهرەی شیعری زۆر هەیە، بەلاًم ئەزموونی مەزن لە شیعردا كەمە، ئەگەر بەم شێوەیە بڕوات شیعری عەرەبی لە پرسیاری هەبوونایەتی كورت دەبێتەوە، دەبیً سەرچڵی بكات لەوەی لە نێو مۆدەیەك لە مۆدە كۆنەكان دەمێنێتەوە، ئەگینا زۆر بە خێرایی تازەگەری هەڵیدەلوشێت، هەروەها دوور لە بنەما سەرەكییەكەی زمان و شیعرو فیكرو مرۆڤ و حەقیقەت وەك زیندانی كراو دەمێنێتەوە.

***ئایا ئەو ئاسۆ تیۆرییەی كە تۆ لە ڕێگەی شیعری عەرەبی و شاعیرانی عەرەبییەوە دەیبینیت، بە كەڵكی ئەوە دێت لانیەك بۆ تیۆری عەرەبی پێكبهێنن؟.**

ئەدۆنیس: من دژی تاك لایەنیم، واتە وەك ئەوەی كە بیروڕایەك خۆی بە سەر ئەوانیدیكەدا بدات، من لەگەڵ فرەیی و ڕەنگاورەنگی و جۆراوجۆریم، چونكە ڕێگە بۆ خوێنەر و نووسەر خۆش دەكات كە واقیع بە هەموو ئاست و ڕووەكانی ببینن، من وەك كەسێك دەخوازم كە بۆچوونی جیا جیای زۆر لە ئارادا هەبێت بۆ

PDF4Kurd

ئەوەی سوودیان لێوەرگرم، هەروەها بۆ ئەوەی جۆرێك لە نکوڵی کردن بێتە ئاراوە، تاکو وام لێبکات بیرو بۆچوونەکانم بە هێزتر بکەم، ڕێڕەوی بیرکردنەوەم باشتر بکەم. من بانگەشەی ئەوە ناکەم کە بیرو بۆچوونەکانم بێتە تاکە بیرو بۆچوونێکی باو، ئەوە ڕاست نییە، من بانگەشەی نماکردنی چەندان تیۆری جۆراوجۆر دەکەم، بۆ ئەوەی دراسەی شیعری عەرەبی و واقیعی عەرەبی پێبکرێت.

***لێرەدا هەندێك لە هەوڵ و پرۆژەی ڕەخنەیی بەرچاو دەکەوێت کە زۆر جار خۆی پێ لە خودی دەق گەورەترە.**

ئەدۆنیس: ڕاستە لێرەدا بۆچوونی جۆراوجۆر هەن، بەلاّم بە نیسبەت من ناگەنە ئەو ئاستە لە تێگەیشتن کە من ئاگاداریانم، لە سەر ئەو بنەمایە لەگەڵیان جیاوازم، بەلاّم لە هەموو حاڵەتەکاندا پێویستە لێرەدا جۆراوجۆری هەبێت چونکە جۆراوجۆری بیرورا زۆر لە تاکە بیرورایەك باشترە، وا باشە لێرەدا ئاماژە بە یەکێك لە جیاوازییە جەوهەرییەکانی شیعری عەرەبی و شیعری خۆرئاوایی بکەم، ئەوەی دواییان لە سەر جیا بوونەوە لە واقیع و سروشت وەستاوە، وەسیلە نییە بۆ هیچ شتێك، منیش دەمەوێت لە دەرەوەی واقیعەوە سەیری شیعری عەرەبی بکەم، چونکە شیعر قسە لە حەقیقەت ناکات، بەڵکو ئەوە حەقیقەتە لە شیعر و لە ڕێگەی شیعرەوە قسە دەکات. لە نێوان شێوەکانی تەعبیرکردنی مرۆییدا شیعر وەك مۆسیقا توانایەکی گەورەی بۆ بە ناوداچوونی شەوەکانی مانادا هەیە، شیعر ئازادانە لە ژینگەی پرسیارو بەدواداچووندا جولە دەکات.

***لە ژیانی ئەدۆنیسدا هاوسەنگی و پەرتی هەیە، چۆن دەیانبینیت؟.**

PDF4Kurd

ئەدۆنیس: لەو بڕوایەدامە کە شیعر لەگەڵ هەموو شتەکاندا هاوسەنگ بێتەوە، واتە لەگەڵ هەموو شتەکاندا لە هێڵێکی هاوسەنگدایە، هەندێك جار ئەو هاوسەنگییانە پێچەوانە دەکەوێتەوە بە شێوەیەکی ستوونی تەجاوز دەکرێن. شیعر وەك خۆشەویستی و با و ڕۆناکی و خۆر وایە، دەکەوێتە دەرەوەی وەسفەکانەوە، دەکەوێتە دەرەوەی سنوورەکانەوە، وەك ئەوەی ئاگاییەکی ڕەمەکی نێو جەستە و عەقڵی مرۆڤ بێت وایە، هەروەها ئاگاییەکی ڕەمەکی نێو سروشت و دنیایە، بۆیە توانای ئەوەی هەیە کە لەگەڵ هەموو شتەکاندا هاوسەنگ بێتەوە، لە هەمان کاتیشدا لە توانای دایە بە ستوونی دابەزێ و هەموو شتەکان ببڕێت جگە لە سیستەم و دامەزراراوەکان نەبێت، چونکە ئەوان لە زەمەنی سوودگەرایدا (برگماتی) دەژین و لە زۆربەی کاتتدا حەقیقەت لایان وەك زەرورەت تەماشا ناکرێت، بەڵکو ئەوەی زەروری دەکەوێتەوە درۆ کردن و خەڵەتاندنە. لای من شیعر و سیستەم و دامەزراوەکان لە میانی پەرتبوونەکاندا دێنە ژماردن.

***گوتت ئیسلام دۆزێکی گەورەیە، بەرگری تۆ لە ئیسلام کامانەیە؟.**

ئەدۆنیس: من لە ئیسلامدا لایەنی ڕۆشنبیری وەردەگرم و بە شێوەیەکی ڕۆشنبیری بەرگری لێدەکەم، ئەو یەکێتییە ڕۆشنبیرییەی کە من لە ئیسلامدا دەیبینم لە قورئانی پیرۆزەوە دەست پێدەکات، چونکە دەقێکی کۆگیرەو ڕۆشنبیرییە ئاینییەکانی یەهودی و مەسیحی و هەروەها ڕۆشنبیرییە نا ئاینییەکانی وەك یۆنانی و ئەواندیکەی لەخۆ گرتووە، بۆ ڕۆحی مرۆڤایەتی کۆکەرەوەیە، بە بڕوای من گەورەترین هەڵەی موسڵمانانی ئەمڕۆ ئەوەیە کە خوێندنەوەیەکی ڕۆشنبیری بۆ ئەو مانایە ناکەن کە قورئان دەیخاتە ڕوو.

PDF4Kurd

بەڵام خاڵی دووەم كە لە ڕێگەیەوە بەرگری پێ لە ئیسلام دەكەم پەیوەندی بە ئەویدیكەوە هەیە، من وای دەبینم كە ئەویدیكە بە تایبەتی بە نیسبەت ئیسلام ڕەگەزێكی پێكهاتەییە لە كۆی ڕەگەزەكاندا بە تایبەتی لە فەلسەفە، ئەو فەلسەفەیەی كە بۆچوون و دیدی بۆ دنیا دەكەوێتە سەر ئەو یەكێتییەی كە لە نێوان ئەوەی پێیدەڵێن نەقڵ كە ئایینی ئیسلام نوێنەرایەتی دەكات و ئەوەی پێیدەڵێن عەقڵ كە ڕۆشنبیری یۆنانی نوێنەرایەتی دەكات.

بەڵام ڕەگەزی سێیەم لە ڕۆشنبیری ئیسلامدا تەسەوفە. ئەگەرچی بیركردنەوەی داخراو لە ئیسلامدا وەك بەشێك لەخۆی تەماشای ناكات، بەڵام من پێمولیە تەسەوف لە كەش و هەوای ڕۆشنبیری ئیسلامی هاتۆتە دنیاوە، ئەو ئەزموونە ئەزموونێكی بلیمەتانە و بێ هاوتا و گەردوونی و مرۆییە، ئەوە یەكێكە لەو ڕەگەزە سەرەكیانەی كە من لە ڕێگەیەوە بەرگری پێ لە ئیسلام دەكەم، بەڵام بە بێ ڕەخنە گرتن لە تەئویلی باو، ناتوانم بەرگری لێ بكەم.

***بە بڕوای تۆ كەی شاعیر دەگاتە قۆناغی ڕەخنەگرتن لە خۆ، ئەو پێوانانە كامەیە كە دەبێ پێیەوە پەیوەست بێت؟.**

ئەدۆنیس: هەموو شاعیرێكی حەقیقی كاتێك قەسیدەیەك دەنووسێت ڕەخنە لەخۆ گرتن پرۆسیسە دەكات. شیعر لەگەڵ گۆڕانكاریدا لە بەیەكگەیشتندایە، بەمجۆرە شاعیر ناتوانێت بۆچوونی پێشووی دووبارە بكاتەوە. شاعیر هەر كە دەنووسێت هەنگاوێكی دیكەی پێشكەوتووتر بەرەو بابەتێكی دیكە دەهاوێژێت، بەڵام ناتوانێت ئەو هەنگاوە بە بێ ڕەخنە بهاوێت، نەك هەر ڕەخنە لە دنیا بەڵكو ڕەخنە لە خودی خۆیشی دەگرێت، لە سەر ئەو ئاستە گوتم و دووبارەی دەكەمەوە كە قەسیدە هەر تەنها پرسیارێكی دەربڕاو نییە بەرامبەر دنیا، بەڵكو پرسیارێكی دەربڕاویشە بەرامبەر شیعر و شاعیر ، گەورەترین

PDF4Kurd

ڕەخنەگری شاعیر خودی خۆیەتی. شاعیر گرنگترین ڕەخنەگری خۆیەتی، چونکە ئەو لە هەموو کەس باشتر خۆی دەناسێت، واپێدەچێ ئەو حوکمە سەخت بێت بەڵام ئەوەی نکۆڵی لەو سەختییە ناکات هەر ئەو حوکمی ڕاستی پێیە.

***تۆ قسەت لە پەیوەندی شیعر بە چەمکی ناسنامە کرد، بەڵام ئایا ناسنامە میراتە بە هەموو ئەو جیاوازییانەی کە لەخۆیدا هەڵیگرتووە، یان داهێنانێکی بەردەوامە؟.**

ئەدۆنیس: ناسنامە دەشێ دابهێنرێت، ئەو ناسنامەیەی کە ناوی هەڵگرتووە، ناسنامەیەکی ڕووەکارئامێزە چونکە گرنگ ناوەڕۆکی ئەو ناوە و بەهای ئەو ناوەیە. ئایا ناوەڕۆکی ناسنامە مندالێتییە، یان دوای ئەوە یان ناوەڕۆکێکی خۆشەویستی لەخۆ گرتووە؟. کەواتە تۆ لە نێو ئەو ناوە لە دنیایەکدا دەژیت کە کۆتایی دیار نییە، هەتا بە مردنیش لەناو ناچێت. چونکە ئەوەی دەقی مردن دەنووسێتەوە ڕەشی ناکاتەوە، چەندان لە شاعیران لەناو چوونەو ئێمە لە ڕێگەی دەقەکانیانەوە باشتر لەوەی کە لە ژیاندا بوون دەیانناسین. کەواتە ناسنامە بەو مانایە دەجولێتەوە، نەك هەر هێندەش بەڵکو دەشگۆڕێت، بۆ نموونە ئەگەر ئێستا لێت بپرسن هەست دەکەیت کام قۆناغ لە قۆناغەکانی ژیانت تەعبیر لە تۆ دەکات؟ ئەو قۆناغەی کە تەعبیر لە تۆ دەکات لەو خاڵە پێکهاتووە کە مانای ناسنامەی تۆی هەڵگرتووە، ئەو خاڵەش قابیلی گۆڕانە، ئەگەر قۆناغێکی قوڵتر مانایەکی نوێی بە ژیانت بەخشی، ناسنامەکەت بەرەو ئەو دەگوازرێتەوە. ناسنامە کراوەیە و میرات نییە. بەو مانایە مرۆڤ وەك موسڵمان لە دایك نابێت...بەڵکو دەبێتە موسڵمان، چونکە ئەگەر وەك موسڵمان

PDF4Kurd

لـەدایك بێـت ئـەوە هـەموو كـەس وەك یەكـە. كەواتـە ناسـنامە بەردەوامییـە، مەزنترین شوێنیش كە ئەو بەردەوامییەی تێدا دەركەوێت شیعرە.

***بۆچی لە خوێندنەوەی قەسیدەی (گۆڕێك لە پێناو نیویۆرك) كە ساڵی (1971) بڵاو بۆتەوە ترس دادەگرێت، لە بەر ئەوەیە كە دەركەوتنی رووداوی (11)ەی سپتێمبەری لێكەوتەوەو بوو بە واقیع؟.**

ئەدۆنیس: تەواو وایە..هەندێك جار بە هۆی ئەوەوە مرۆڤ لە جێبەجێ بوونی خەونـەكانی دووچـاری سـەختگیر دەبێتـەوە، ئـەوەش شـتێكی ترسـناكە، وای لێدێت لەخۆی دەترسێت، كاتێك شاعیر بە شێوەیەكی رەمەكی شتێك دەڵێ و پاشان دەبینێت ئەو شتەی كە بە رەمەكی گوتوویەتی لە واقیعدا جێبەجێ بووە چۆن لە خوێندنەوەی ناترسێت. من نامەوێت ئەوەی پێشبینی دەكەم لە واقیعدا جێبەجێ بكرێت، چونكە ئەگەر جێبەجێ بكرێت هەست دەكەم ئیتر وەستاوم، ئیتر كۆتایم هاتووە، یان وەك ئەوە وایە كە ببمە بوونەوەرێكی دیكە، دەمەوێت هـەر وا بمێنمـەوە رووبـەرووی واقیع ببمـەوەو بـەیانی خـاڵی پرسـیارو شـوێنی دەروشانەوەم بێت، نەك شوێنی جێبەجێ بوونی خەونەكانم، ئەگەر جێبەجێ بوو ئیتر خەم دامدەگرێت.

***هەندێك جار لە پاڵ ئەو قەسیدەیەی كە بڵاوی دەكەیتەوە لە رۆژنامەكاندا تابلۆی شێوەكاری دەبینین، ئایا (كۆلاژ) بە نیسبەت تۆ چ دەگەیەنێت؟.**

ئـەدۆنیس: بـە رێكـەوت بـەو كـارە هونەرییانـە هەڵسـاوم، مـن بـۆ كـۆلاژ نـاوێكم داهێنـاوە ئـەویش (رەقیمەیـە) رەقەمـە لـە زمـانی عـەرەبی (رەقەنـە) بـۆ رەنـگ و نووسین لـە هـەمان كاتـدا بـەكار دێـت، من بە درێـژایی كات ئەوەم كەشف كـرد، ئەوەی كە من ناتوانم بە شیعر و پەخشان بیڵێم، وا رێك دەكەوێت بە رێگەی دیكە لە هونەری رەقیمەدا بیخەمە روو، لەوێوە كەشفم كرد كە ئەوەی لە رەقیمە

PDF4Kurd

كاری لە سەر دەكەم چونكە جیاوازە سەرنج و خۆشەویستی كەسانێكی زۆری بۆ خۆی راكێشاوە، رەنگە رۆژێك دابێت واز لە شیعر بهێنم خۆم بۆ كاری رەقیمە تەرخان بكەم.

***ئەزموونت لە كتێبخانەی ئەسكەندەرییە وەك لێكۆلەرەوەیەكی موقیم هیچ كەڵكێكی بۆ بەرەوپێشبردنی توێژینەوەی مەعریفەی عەرەبی هەیە؟.**

ئەدۆنیس: من لە سەر كۆمەڵێك ئاست زۆر بە كەڵكی دەزانم، یەكەم لە سەر ئاستی مەعریفەی ئەكادیمی، ئەو كەشەی كە لێرە بۆ توێژەر خۆش دەكرێت و دەوڵەمەندی كتێب و جۆراوجۆری و بە ئاسانی بە دەستهێنانیان رێگا بە توێژەر دەدات كە بۆ دراسەكردن بكەوێتە پانتاییەكی بەرفرەوانەوە، چونكە لێرەدا كتێب بە ئاسانی بەدەست دەهێنرێت. دووەم پەیوەندی لەگەڵ لێپرسراوانی كتێبخانە زۆر باشە، چونكە هەر تەنها رێگەمان بۆ ناسینی رووخساری زانستی خۆش ناكەن، بەڵكو رووە مرۆییەكەشمان پێدەناسێنن، وەك ئەوەی كۆمەڵگەیەكی بچووككراوەمان لە داب و نەریت و بەهای جیاواز پێ بناسێنن. سەرەڕای ئەوەی رێگەمان بۆ خۆش دەكەن كە كەسایەتیەكان بناسین، هەموو ئەو كەسانەی لێرەدا دەیانناسیت شتێك دەخەنە سەر كەسێتی و مەعریفەكەت.

ئەوە هەر تەنها كتێبخانە نییە، بەڵكو بەشێكە لە ژینگەی رۆشنبیری كە بەر لە مێژوو تا دەگاتە ئەمڕۆ لە ئەسكەندەرییە دەیبینین، بۆ من دەرفەتێك بوو كە توانیم لە رێگەی بوونم لێرەدا پەی بەو مێژووە بەرم. ئەسكەندەرییە مێژوویەكی رەسەن و شارێكی زۆر رەسەنە بە سەر حەوزی ناوەڕاست، نەك هەر هێندە بەڵكو گرنگترین شاری ناوەڕاستە، هەر تەنها حەوزی خۆرهەلاتی نا، بەڵكو لە حەوزی خۆرئاوایشدا، ئەسكەندەرییە پایتەختی رۆشنبیرییە گەورەكانە.

PDF4Kurd

سەرچاوە:

(داليا عاصم) لە ڕۆژنامەی (الشرق الاوسط) **ڕۆژی 2006/11/23 ئەو گفتوگ**

PDF4Kurd

PDF4Kurd